

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
7
9 H
46

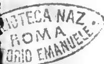
MARTINI MARTINII, TRIDENTINI, E SOCIETATE IESV,

SINICÆ HISTORIÆ DECAS PRIMA,

Res à gentis origine ad Christum natum in extrema Asia, sive Magno Sinarum Imperio gestas complexa.

AMSTELÆDAMI,
Apud JOANNEM BLAEV.
M. DC. LIX.

AVGVSTISSIMO IMPERATORI LEOPOLDO I.

Hungariæ ac Bohemiæ REGI, Archiduci Auſtriæ, &c.

Felicitatem.

AVGVSTISSIMO Parenti FERDINANDO III. deſtinata olim à Patre Martino Martinio Sinenſis Hiſtoria, Auguſtiſſimo Filio LEOPOLDO I. hereditario quodam jure debetur: qui uti ditionum ac multo magis virtutum paternarum heres, Romani quoque Imperii gubernacula felicibus auſpiciis nuper admodum ſuſcepit; ita neque hac etſi tenui acceſſione debebat eſſe maximo Parente inferior. Ac videbatur aptè omnino congruere, ut MAIESTATI VESTRÆ, quæ prima LEOPOLDI nomine Auſtriacæ familiæ Majeſtatem nobilitavit, primum quoque Sinenſis Hiſtoriæ, antehac Europæis, aut verius orbi univerſo ignotæ, opus inſcriberetur. De qua

poſt innumeros grati animi titulos novas cauſas habeat, hoc tenue munus, quod ex Orbe altero allatum P. Martinus nobis concredidit, MAIESTATI VESTRÆ dicandi.

DEUS ter Opt. Max. MAIESTATEM VESTRAM Orbi Chriſtiano diutiſſime ſoſpitem ac felicem ſervet: quod cum Collegio noſtro Societas univerſa, & Sina omnis Catholica enixiſſime precatur: ut MAIESTAS VESTRA Parentis Auguſtiſſimi virtutes ac laudes aſſecuta, vitæ regnique feliciter adminiſtrati diuturnitate longiſſime antecedat. Vivat LEOPOLDVS I. longaque ſerie hoc Auguſtum nomen ad felicem poſteritatem per multos numeros ac ſæcula transmittat: donec poſt Albertos, Carolos, Fridericos, Ferdinandos, Leopoldos, Maximilianos, Mathias, Rudolphos, quod ex Alphabeto ſupereſt, Auſtriacis nominibus fauſtiſſima ſucceſſione ſerò tandem expleatur. Ita precatur

MAIESTATI VESTRÆ

Kal. Nov. 1658.

Devotiſſimum Collegium
Monacenſe S. I.

AD LECTOREM.

Xtremæ Asiæ sive magni Sinarum Imperii compendio & annorum ordine comprehensam Historiam, Europæis adhuc ignotam, tibi repræsento, amice Lector. Vetustiorem, si sacram excipias, &, si credendum Sinis, certiorem orbis non habet; id quod legenti luce meridianâ clariùs patebit. Tradit enim à gentis orgine ad Christum natum non modò magna temporum intervalla & Sinensium Imperatorum seriem; sed in quovis insuper temporum cyclo (quem Sinæ jam inde à primis retro initiis annorum sexaginta cursu definierunt) ostendit, quo anno Cycli tunc labentis Regum quilibet imperium adierit, quove anno res in omnem partem memorabiles gesserit. Accedunt siderum observationes ab orbe condito antiquissimæ non paucæ, Dionysio, Eratosthene, Hipparcho priores; quæ in omni Chronologia pro temporum normâ semper habitæ, quippe bases & characteres temporum naturales, ideóque certæ. Ex quibus omnibus haud dubia annorum series contexitur. Et Sinicæ quidem Chronologiæ fides tantò est integrior, quòd Sinæ sibi solis ac suæ tantùm scripserint, exterarum gentium aut ignari aut contemptores. Vtcunque est, postquam nec externis placere, nec sese jactare studium fuit; mentiendi causas procùl habuere. Idque tantò minùs, quòd à vetustate vel sanguinis vel temporis nulla sit apud hanc gentem nobilitas. Pauperrimo cuique per literas patet iter ad summa. Hinc nullæ circa Sinensium historiam inter ipsos controversiæ, nulla de regiarum familiarum annorumque serie diffidia,. quæ tamen apud nos ita fervent, ut Chronologorum ferè quilibet à quovis dissentiat.

Chronologiæ Sinicæ accuratio.

Nobilitas Sinica tota à studiis.

Cùm

Cum igitur in omni vitæ artiumque genere incredibilis utilitas ac delectatio sit historiæ veritate subnixæ; penitus confido me operam minime perditurum, quin potius iis, qui aut historiæ aut chronologiæ se tradunt, rem omnino gratam hoc opere me facturum. Hic enim reperient, quæ cum temporum suorum ratione componant atque expendant. Deinde mirandos in remotissimo regno eventus ac mutationes rerum & fortunæ legent: id est, evanescentes tyrannorum technas, politiæ & gubernationis modos diversos, imperiorum conservationem aut ruinas, una cum interitus causis, familias subito in sublime evectas aut eversas, heroum eximia facinora, singularum artium, virtutum ac vitiorum exempla deprehendent; è quibus seu fugiendis seu sequendis, recte vivendi documenta sumant.

Et hæc omnia uno velut intuitu perlustrare in hac synopsi licebit; quam, uti dictum, ab origine Sinicæ gentis ad Christum usque natum, qua potui brevitate claritateque ex innumeris Sinicæ Historiæ libris studiose congessi. Quorum voluminum Scriptores constanti non minus fide quam labore historiam ita prosecuti sunt, ut, etsi ea sit una atque perpetua, plurimos tamen habeat authores, alios aliis antiquiores; à quibus ordine congesta est. Neque enim Scriptori sequentium temporum licet historiam priorem corrigere vel in dubium vocare; sed id muneris habet, ut ex fide temporum suorum annales prioribus subtexat, eosque Imperatoris jussu continua serie prosequatur. **Historia Sinica quo pacto continuata.**

In hoc itaque opere tam vasto Herculeum laborem exantlasse mihi videor. Ea est enim Sinensium literarum difficultas, ut earum cognitio humanas vires & ætatem superare videatur. Continet characteres, aut verius hieroglyphica, supra sexagies mille, omnes figurâ & significatione diversos. Nec enim, ut nostrates, ex aliquo certo Alphabeti ordine vel methodo constant; **Characterum Sinicorum difficultas.**

sed res qualibet figuram habet, qua exprimatur, ab aliis diversam, nulla arte vel norma compositam & velut casu subjecta rei attributam. Decem ipsos annos in hoc molestissimo studio ita consumpsi, ut prater libros, è quibus statas preces recitabam, alium quam Sinicum in manus non sumerem. Huic uni genti prodesse lingua tam operosa peritia tunc studebat animus, quod me nunquam rediturum in Europam, crederem. Postea vero quam reverti, Majorum authoritate sum jussus; hoc opus aliaque secutura suscepi, ne meus reditus Europais non prodesset. Si laborem hunc meum intellexero legentibus gratum accidere; stimulo id mihi erit, reliquam à Christo Nato historiam ad hæc usque tempora pertexendi. Neque committam, ut alia bina decades diu desiderentur. Equidem nunquam hoc opus fuissem aggressus, nisi Atlanti Extrema Asia, quem paucis abhinc annis edidi, lucem apprime necessariam inde accessuram credidissem. Ex utroque enim Imperii Sinici, de quo tam varia tamque fabulosa circumferuntur, exacta pendet ac vera cognitio.

Ceterum, quemadmodum Europam olim deserui, ut Sinis ea, qua nobis divinitus affulsit, veritatis luce carentibus, ejusdem viam commonstrarem; ita nunc Majorum jussu remissus in Europam, maximi Imperii notitiam toties desideratam Europais denegare nolui. Horum enim gratia hunc laborem in ipso reditu aggressus, longissimo duorum annorum & aliquot insuper mensium itinere ad finem adduxi, ut simul utilitatem, simul delectationem antiquissima historia novitate legentibus afferrem. Quod si sum consecuturus; non historia, sed bonorum omnium authorem Deum lauda, cujus beneficio inter maritima profectionis molestias moramque ista lucubrare potui. Qua qui leget, facile discet Numinis omnia rite constituentis sapientiam; qua sibi semper similis in orbis totius & singulorum

regno-

regnorum gubernatione, semper summa, semper adoranda est.

Quod ad vocabulorum pronunciationem attinet; omnia quæ per ch *scribo, more Hispanico sunt efferenda. Multa quoque per* ng *scribo, quæ alii per* m *expressere, uti Peking; ubi alii Pekim posuere. Nam hæc litera* m *apud Sinas in fine syllabarum ore aperto, ut à Lusitanis efferri solet; alioqui Sinica pronunciatio haudquaquam exprimeretur, quæ potiùs in* ng, *quam* m *finitur.*

APPROBATIO R. P. PROVINCIALIS.

EGo Georgius Muglinus Societatis IESU per Germaniam ſuperiorem præpoſitus Provincialis, pro poteſtate, quam ab Adm. Reverendo P. N. Goſwino Nickel Societatis univerſæ præpoſito Generali accepi, permitto, ut Sinicæ Hiſtoriæ Decas prima, à P. Martino Martinio ejuſdem Societatis Sacerdote conſcripta, & à Patribus ad id deputatis lecta probataque, typis mandetur. Quorum fidem mea manu, & officii Sigillo confirmo. Auguſtæ 20 Iunii Anno 1658.

GEORGIUS MUGLINUS.

MARTINI MARTINII
è Societate Jesu,

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER PRIMUS.

Mnium rerum quoddam initium Sinas plerosque statuisse, comperio. Sed in eo ipso explicando variæ sunt discrepantesque sententiæ. Alii, qui sunt è præcipuâ Philosophorum sectâ, omnia temere casuque extitisse arbitrantur; alii ab his longe diversi, sed à vero æque abeuntes, mundum ab æterno conditum voluêre. Qui error una cum idolorum cultu manavit in hanc gentem ex India anno post Christum natum sexagesimo quinto. De summo ac primo rerum authore mirum apud omnes silentium. Quippe in tam copiosa linguâ ne nomen quidem Deus habet. Sæpe tamen utuntur voce Xangti, quâ summum cæli terræque gubernatorem indigetant. Neque desunt sacrificia qualecunque numen placantibus: quanquam illorum præ eo, quod nunc fit, usus olim frequentior fuit. Ad hæc in suis libris non raro afferunt, sceleribus cruciatus, decreta virtuti præmia esse. Cui rei affinia tradunt multa de cælo. Quæ cum adspectabili & è materia constanti siderum orbi tribui non possint; verisimile admodum, supremum cæli rectorem eis dominumque hac appellatione signari. Et jam inde à Noëticis temporibus Dei notionem Sinas primos habuisse crediderim, ut illâ ætate non multo posteriores, aut forsan etiam pares. De Angelis bonis & malis meminere passim; illos Xin, hos Quei vocant. Nec pauca de tutelaribus reperio. Cujus rei argumentum, ut reliqua taceam, istud inprimis habeo, quod credant singulis civitatibus præesse singulos, Chinghoang à se dictos; quo nomine gubernationem aut imperium significant, urbiumve

Quæ rerum initia ponant Sinæ.

Deum agnoscunt Sinæ.

Sinæ Noë coævi.

Angelos bonos & malos afferunt.

biumve tutelam. Ajunt enim, quemadmodum urbibus provinciisque dantur noti rectores, quos videmus; ita occultos esse alios, quos non videmus, queis curæ sit, tueri rempublicam, ea item crimina sive magistratus, sive populi, quæ homines latent, ulcisci. His tutoribus in quavis urbe magnifica templa exstruunt; in quibus magistratus, cum provinciam suam adeunt, solenni se exsecratione devinciunt, spiritu civitatis præside in testem & vindicem vocato, nihil contra jus esse facturos. Nullum in iis templis antiquitus idolum visebatur; sed simplex tabella, in qua, Sinensi linguâ literis aureis exaratum erat, *Spiritualis custodis urbis sedes*. At non multo abhinc tempore tabellæ loco substituerunt idola, quæ genii tutelaris personam repræsentarent, quo plus terroris incuterent jurantibus.

Sinæ diluvium affirmant.

De diluvio multa est apud Sinicos Scriptores mentio: de illius origine causaque, nulla. Quod proinde Noëticumne fuerit, an aliud Sinis peculiare, quale Ogygium olim in Attica, in Thessalia Deucalioneum; nondum liquet. Illud pro certò compertum, Sinensem de Diluvio historiam non multum à Noëtico abesse, quippe quæ ter mille circiter annis vulgarem Christi epocham prægreditur. Ante *Fohium* quidem Imperatorem constituta annalium suorum initia *Sinæ* ipsi pro suspectis habent, ut quæ falsa & ridicula quam plurima complectantur. Quod in ista gente tunc temporis ferme necessum, cum nulla exstarent literarum monumenta, & homines nullis legibus mitigati, ferarum potius quam hominum ritu viverent. Ab illo tamen tempore certissima Sinis habentur, ea maxime, quæ ad annorum supputandam rationem spectant: qua in re mirabile Sinarum semper studium emicuit. Hinc est illa continua temporum & fide optimâ deducta series, etiam ante, quam annorum cyclo utebantur. Quæ causa mihi fuit, uti temporibus *Fohii* dicendis non cyclum sexagenarium, sed epocham annorum, qui Christum natum antecessere, sim secutus. Cyclorum enim epocham tum ordiar, cum ad eum Imperatorem, sub quo illius est epochæ repertus usus, me historia deducit. Vnde parebit,

annis

annis ante vulgarem Christi epocham ter mille admodum exstitisse *Fohium*; id quod è Sinicis historiis mihi promtum, ostendere. At enim fides penes illas esto; ego in re tanti momenti esse arbiter nolim, qui cum his Chronologórum nostrorum opinionem pugnare sciam, lapsum à Noëtica eluvie tempus haud paullo arctiori spatio definientium. Tametsi nec Sinensium videtur usquequaque repudianda sententia. Favent ei ex Europâ Chronologi non omnino nulli; favent septuaginta interpretes, Samosatenus, alii; nec Romanum Martyrologium aut computatio Græcorum longe dissentiunt.

Chronologia Sinica nova Europæorum repugnat.

Porro primum hominem, quem agnoscunt Sinæ, *Puoncuum* nominant. Eum dicunt è chao tanquam ex ovo natum, hujus testam seu corticem in cælum, album men in aërem, vitellum in terram abiisse, idque media nocte sub illud tempus, quo astra per cælum penetrantia solstitiali brumalique revocatione vertuntur. Primo tamen loco cælos perfectos; stabilitam deinde terram; tum spiritus, postremo homines exstitisse. Vt jam nemo miretur, si etiam in Phœnicia ovum, ut imago mundi, religiosissime in Orgiis Bacchi colebatur. Alii tamen, quod Sinensium notat historia, *Puoncuum* ajunt è deserto quodam prodiisse, natalium ignorationem ultro fassi. Vtut est, insigni Mathematicarum rerum scientia valuit. Vnde credibile est, ortam fabulam, quæ de illius ortu & ovi naralis partitione apud Sinas invaluit. Quo autem magistro didicerit *Puancuus* eam doctrinam, qua Sinæ nullam habent antiquiorem, obscurum est atque adeo ignotum.

Primi apud Sinas hominis ac ducis origo.

Mathesis apud Sinas antiquissima scientia.

De horis mira tradit liber quidam Sinicus, qui de Natura inscribitur. In eo, Sinico more, plena atque perfecta dies, quam naturalem dicimus, tribuitur in horas duodecim; ex his orbis universi ortus & interitus conficitur, ut horis singulis assignentur anni decies mille & octingenti. Si pro annis menses totidem substituerent, à vero fortasse minus aberrarent. Ceterum idem liber asserit, cælum hora duodecimâ, id est, media nocte factum; terræ natalem in horam à media nocte primam incidisse; hominem deinceps

De horis mira Sinarum opinio.

hora

hora ſecunda conditum, ac demum *Yaum* nominatiſſimum apud Sinas Imperatorem hora ſexta ſeu meridiana noſtrate natum. Quæ temporum ratio ſi veritate ſubniteretur, Sinenſium ſe orgines ultra Ægyptiorum retro Chaldæorumque ambitioſam vetuſtatem porrigerent. Neque deſunt, qui dicant, ab orbe condito ad *Cumfucium* Philoſophum annos ter millies ducenties ſexagies ſepties mille fluxiſſe. Qua opinione ſuperârint etiam calculum eorum, qui Orientem accolunt, mundi finem poſt annos à primordio ſeptingenties mille, neſcio quâ authoritate decernentium.

Mundi finis è Sinarum opinione.

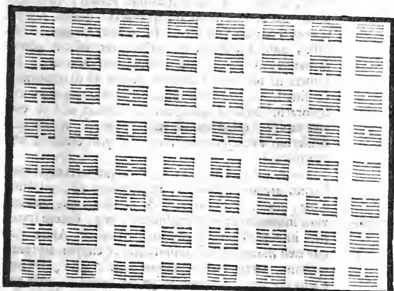
Orbis interitum admittunt.

Idem liber de Natura inſcriptus addit, horâ nonâ, quæ nobis à meridie ſexta, in orbe univerſo magnam rerum atque ordinum omnium perturbationem, ingentia bella, regnorum ſeditiones, & hinc publicas calamitates fore; donec tandem omnia ad ſuum chaos, unde exierant, revertantur. Noſtrum hoc, quod agitamus ævum ajunt horam poſt meridiem primam eſſe, vel paullo quid amplius. Sed nos præterito de Natura libro, ad noſtra redeamus.

Mira de rerum ortu opinio.

Minus abſurdè philoſophantur, qui ſaniorem Sinarum philoſophiam ſecuti, chaos rerum omnium initium faciunt & principium, ex quo materiæ expers ſeu ſpiritale ſummum procreavit id quod materiâ conſtat. Sed hoc ipſum adſtruunt in duas diviſum eſſe qualitates, quas *Yn* & *Yang* vocant. *Yn* occultum ſeu imperfectum ſonat; *Yang* vero patens ſive perfectum. Nos duo principia dicemus. Ex his autem in ſe ductis imagines ſive ſigna quatuor, inde octo formas aut ſymbola prodiiſſe. Per imagines ego quidem elementa ſeu quatuor principes qualitates notari putem. Sinæ verò patens aliud perfectum, aliud imperfectum; occultum itidem aliud perfectum, imperfectum aliud nominant. Ex octo formis quælibet peculiarem ſibi modum habet, quo pingitur; & generales quaſdam res ſignificat, ex quibus omnium ſingularium generatio pendet atque corruptio. Eæ porro ita pingnntur. Prima ☰ cælum, ſecunda ☷ terram, tertia ☳ fulmina. quarta ☶ montes, quinta ☲ ignem, ſexta ☵ nubes, ſepti-

ma ☵ aquas, octava ☴ ventum significat. Hæ forma ut recte atque ordine conjungentur, sciendum, Sinas occultum perfectum duplicatis duabus lineis scribere hac figurâ — — — —; imperfectum vero unica lineâ divisâ, ut hîc vides, — —; contra patens perfectum unicâ lineâ continuâ in hunc modum, —; imperfectum duplici continuâ item lineâ parallelâ, ut sequitur, =. Ex his ergo duobus principiis conjugatis octo illæ figuræ prodiere, quibus in se multiplicatis, quatuor constituuntur & sexaginta symbola sive imagines, qui numerus cujusdam universitatis est.

Hinc dicunt ex iis qualitatibus, quas *Yn* & *Yang* paullo supra vocari monuimus, formas quatuor; ex his per *Yn* & *Yang* multiplicatis figuras octo; ex istis demum in se ductis amœnam rerum omnium varietatem efflоruisse. Visum est autem ex eorum libris sexaginta quatuor symbola hîc apponere, prout ab ipsis pinguntur, quorum singula nomen habent singulare. Iis tamen recensendis consulto supersedeo, ne ignotis nominibus paginam impleam. Cujusmodi quælibet figura

gura vim habeat, subjecta tabula considerantibus pro campo curiosi laboris esto.

Antiquissimus Sinarum liber. Habent Sinæ librum *Yeking* dictum, qui totus in his figuris explicandis est; magni apud eos pretii ob res arcanas, quas illic latere sibi persuadent. Mihi quædam philosophia mystica videtur esse Pythagoricæque persimilis, etsi multis seculis prior; quippe quæ initium habuit à *Fohio*, de quo dicemus infra. Multa sunt in eo libro de generatione & corruptione, de fato, de astrologiâ judiciariâ, de quibusdam principiis naturalibus. Sed ea jejune disputantur & exiliter, absque causis ac definitione rerum, quas afferunt, ad adstruendam fidem allatis; quales reliqui omnes Sinarum sunt libri. Idem liber numeros & figuras ante adscriptas ad rectam reipublicæ administrationem & morum disciplinam adhibet. Eo tamen ut plurimum utuntur hodie ad divinationes & sortilegia, genuino illius sensu aut neglecto aut ignorato. Mirum quantum ei tribuant ex hoc etiam capite, quod ex illius intelligentiâ rerum abstrusarum eventuumque omnium prænotionem sibi promittant.

Sinæ numeris arcana tribuunt. Neque solum in lineis, sed & in numeris explicant harum arcana figurarum, ita ut unum sit, primum *Yang*; duo, primum *Yn*, & sic deinceps; novem vero summum & perfectissimum *Yang*, decem maxime imperfectum *Yn* continere dicatur. Ajunt itaque cæli numerum esse unum, tria, quinque, septem, novem; terræ duo, quatuor, sex, octo, decem. Cælo quidem numeros assignant impares, qui viginti quinque constituunt, numerum cæli perfectum; terræ autem numeros quinque pares adscribunt, qui juncti triginta efficiunt, numerum terræ imperfectum. Multa in eam rem alia continet liber *Yeking*; quæ, ne sim æquo longior, visum est omittere.

Secundus Sinarum Dux. *Puoncuo* mortuo Sinas rexit *Thienhoangus*, & post illum successores tredecim unius omnes familiæ. De hujus Ducis ævo ita Sinensis Historicus loquitur. *Tunc temporis cælestis spiritus ubique discurrens, paullatim urbanos*

banos mores induxit, & absque magno labore mortales, alioqui disciplinæ capaces, ad humanitatem informavit, præcipue magno illo dracone (fortasse ad Leviathan patientis Iobi alludit) *occiso, qui mundum omnem turbavit cælum terræ miscendo. Eo enim peremto, suum res quæque gradum ac dignitatem obtinuit.*

Hic *Thienhoangus* adinvenit primus duplex illud genus literarum, è quibus postea Cyclum suum sexagenarium efformarunt Sinæ. Inde constat scientiam primam apud Sinas Mathematicam fuisse, atque à Noë ad posteros quasi per manus propagatam. Indidem licet conjicere, omissis argumentis aliis, *Puoncuum* & socios à cessatione diluvii, imo ante turris Babylonicæ molitionem ad Sinas venisse. Cui quidem conjecturæ hactenus faverim, si qui revera tunc homines in Sinis fuere, & non ab Historicis potius suppositi. His autem primis temporibus usque ad Imperatores, per familiarum capita homines regebantur, sicut de Abrahamo & Lotho sacris etiam literis proditum. Quare ubi Author Sinicus tredecim Principes ex eadem familia nominat; non videntur aliis successisse mortuis, sed eodem tempore diversarum familiarum rectores vixisse. Ita infra usque ad Imperatores intelligendum. Nos ad duplices illas literas redeamus. *Mathematica scientia apud Sinas prima.*

Primi ordinis literæ sunt decem, quas *Can* vocant; quæ sunt, *Kia*, *Y*, *Ping*, *Ting*, *Vu*, *Ki*, *Ken*, *Sin*, *Seng*, *Guei*. Secundus literarum ordo continet duodecim diei horas, quas Sinæ non per numeros, sed per characteres peculiares exprimunt atque indigetant. Et quoniam à media nocte incipiunt; duodecima mediæ noctis *Esu* dicitur, secunda post mediam noctem *Cheu*, quarta *Yn*, sexta *Mao*, octava *Chin*, decima *Su*, duodecima *V*. Secunda à meridie *Vi*, quarta *Xin*, sexta *Yeu*, octava *Sio*, decima *Hai* appellatur. Ex his ergo literis, inter se coagmentatis, efformant Cyclum suum, primam cum prima, secundam cum secunda copulando, donec iterum ad calcem redeant, quod sexaginta demum absolutis annis iterum contingit. Ex iisdem harum literarum conjugationibus non so- *Horarum apud Sinas ratio.*

lum anni nomen & qualitatem, sed etiam totius anni & singulorum dierum arcanos è cælo in hæc inferiora motus, & rerum naturalium proprietates scire se putant. Nam, ut illi quidem ajunt, ita hi characteres sunt ordinati, ut nunquam fallente circuitu & siderum cursus, & elementorum qualitates ex ipso solum ordine pendeant. Addunt hominibus deinceps præfuisse *Tihoangum* quendam; quem cæli siderumque cursus perite observantem, diem noctemque suis nominibus insigniisse, mensem quoque triginta dierum spatio terminasse. Hunc undecim alios fuisse insecutos tradunt; de quibus nihil memoria dignum, ne nomen quidem invenio.

Aureum seculum. His *Ginhoangus* cum novem aliis è familia sua successit; qui terras ita divisit, ut novem partes constituerent. Earum una ad habitandum mortalibus contributa, reliquas octo agriculturæ atque annonæ destinavit. Ita vagos homines ac dispersos in unam sedem coëgit; quod Græci Phoroneo apud Argivos tribuunt. Hoc gubernante aureum seculum fluxisse affirmant. Terra namque modico labore culta, sponte propemodum fruges tulit; & quilibet rerum ordo, ut cum Sinica historia loquar, suam dignitatem obtinebat. Rex plus quam paterna charitate populos complectebatur; qui eum vicissim ut patrem obsequentissimi filii colebant. Ille regis nomen, hi subjectorum civium munus pulchre explebant. Omnia tunc erant communia, liberi omnes, maximoque inter se omnes amore connexi. Ab hac vero agrorum divisione Geometriam initium reperisse credibile est.

Geometriæ initium. Sequitur *Yeus*, qui mortales in montium antris & speluncis in hoc usque tempus habitantes, mapalia & casas è ligno ædificare docuit, ut à se ferarum injurias defenderent. Fuit autem iis temporibus magna humanorum commodorum inscitia. Neque enim aut agri colendi præcepta idonea, aut ignis è silice ad parandos cibos fovendaque corpora eliciendi usum callebant. Herbis & fructibus sponte nascentibus, crudisque ferarum carnibus vescebantur, epoto etiam earundem sanguine, cum urgebat sitis. Animalium pellibus

libus nullo artificio paratis, ad tegenda corpora ita utebantur, ut tamen maximam partem nudi incederent.

Elementa quinque apud Sinas.

Hoc vita functo *Sujus* regnare cœpit. Is mirifice in Astronomia excelluit. Ex astrorum, ut & orbis nostri contemplatione primus è Sinica Philosophia quinque elementa esse docuit, metallum, lignum, aquam, terram, & ignem; quorum postremum esse in aëre deprehendit. Ligno quoque lignum atterendo primus ignem elicuit, ut nos è silice solemus; ac velut alter Prometheus flammæ radices & originem aperuit. Eam ignis extundendi artem etiamnum Sinæ in usu habent, & pro varia tempestate anni ligna varia deligunt id temporis ad præbendum ignem aptiora. Et si neque alterum compendium ignorent, chalybe ignem è silice petendi. Idem *Sujus* characterum & literarum loco, funium nodos ad memoriam levandam primus invenit, & in scholis modum iis rite utendi edocuit. Nulla tunc pecunia, nec auri fames fuit. Nundinas tamen instituit, ut rerum permutationibus idoneas. Ad quæ talia felicius constituenda quatuor præstantium virorum, quos ditionibus præfecerat, opera & consilio adjutus fuit.

Verum ne Sinas, quod inter elementa lignum quoque & metalla numerent, tanquam à vero nimium aberrantes rideamus; eorum hic de elementis philosophiam breviter apponere visum est ex libro, quem *Xuking* nominant. Quinque, ait, sunt elementa; aqua, ignis, lignum, metallum, terra. Aqua irrigat & descendit, ignis siccat & ascendit; lignum erectum & distortum vocatur, metallum ductile, lævitatisque patiens; terra semina capit, affertque fructus. Irrigans & descendens dat salsum; siccum & ascendens dat amarum; rectum & distortum facit acidum; ductile & polituræ idoneum mordax facit sive acre; accipiens semina & dans fructus dulce gignit. Hæ sunt quinque elementorum qualitates, seu sapores. Atque in his elementis explicandis nihil ex meo; à Sinis omnia desumsi, quæ dijudicanda lectori relinquo.

Præterea hæc eadem elementa Planetis applicant;

Planetis quinque elementa applicant. Saturno terram, Iovi lignum, ignem Marti, aquam Mercurio, Veneri metallum. Quæ stellæ ad hæc usque tempora iisdem, queîs elementa, nominibus explicantur. Saturnum enim dicunt terræ stellam, Iovem ligni, Martem ignis, metalli Venerem, aquæ Mercurium.

Sed hactenus annos & tempora non adscripsi: quippe Sinis quoque, nec injuria, dubitata. Et sane multa insunt ridicula Sinicis annalibus, sive hominum ætatem consideres, sive annos regnantium. Si enim fidem illorum scriptoribus haberemus, ætas orbis universi multis annorum millibus ante diluvium extenderetur; quod paullo supra quoque monuimus.

Historia Sinica qua diligentia continuata. Nunc quæ sequuntur, ab ipsis pro indubitatis habentur, ea præcipue, quæ ad annorum rationem spectant; qua cura non ullam facile nationem Sinis in orbe reliquo parem invenias. Fuit enim & est etiamnum genti huic usitatum, ut doctissimis aliquot Philosophis Imperatoris defuncti res gestæ conscribendæ à successore mandentur, fucis & adulatione omni remota. Quod munus apud ipsos cumprimis est honorificum, & à summis quibusque viris expetitum. Hinc historia Sinica ita sibi semper similis continuatur, ut, quanquam ab alio sit atque alio succedentibus annis adaucta, unius tamen authoris esse opus videatur. Et omnino unicum est, non ab alio quam regio scriptore unquam tentata, magnisque & plurimis voluminibus contenta. *Compendium Sinicæ historiæ.* Inde sibi Sinæ pro memoriæ subsidio epitomen conficiunt, qualem his ipsis libris repræsento; etsi passim, quo omnia sint ad cognoscendum apertiora, paullo longius excurram. Totam autem historiam perscribere, multorum annorum labor foret.

Quid dubium in Sinica historia? Illud velim animadverti, in historia Sinensi rem unam duntaxat esse dubiam, à Sinicis etiam scriptoribus observatam, quo tempore natus sit Imperator, qui proxime sequitur. Alii namque annis septuaginta & uno citius, alii totidem annis serius ejus natalem asseruere. Vnde ex posteriori opinione vigesimo quarto ætatis anno; at ex priori, nonagesimo sexto imperium

perium adiit. Nos priorem ſequemur, ne juſto longius hiſtoriam extendamus. De anno autem, quo imperii habenas cepit, nihil apud Sinas ambigitur.

Quæ hactenus dicta ſunt, ea, ſi per me ſtet, ad tempora diluvio priora retulerim; quando ipſi quoque Sinæ de annis antecedentibus dubitant, nec certi quicquam habent. Hanc enim, qua de ſcribo, extremam Aſiam ante diluvium habitatam fuiſſe pro certo habeo. Verum quo pacto fuerit rerum ſervata memoria, humano genere omni, ſi à Noëtica familia diſceſſeris, penitus deleto; mihi non liquet. Niſi forte de rebus diluvio antiquioribus obſcura in poſteris fama, per manus tradita remanſit, quam ſcriptores deinceps ignoratione veri conjecturiſve magis obſcurarent; aut ſuæ gentis amore, ſtudioque illius initia ad ignotam originem revocandi, commentis ac fabulis corrumperent. Sed hæc in lectorum arbitrio ſunto; nos certiora ſequamur.

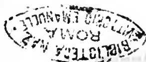
I. Imp. FOHIUS.

Regnavit annis CXV.

Hic ergo primus eſt, quem Sinæ Imperatorem, ſeu cæli filium vocant. *Thienſu* enim hoc ſonat. Quod nomen Imperatoribus ſuis tribuunt, non quod eos credant, à cælo genitos, vel inde originem duxiſſe; ſed quia putant à cælo effuſius amatos, qui aliis mortalibus prætermiſſis, ob egregias naturæ dotes ad tantam ſint fortunam evecti. Hunc *Fohium* è matre abſque patre natum memorant. Illam enim forte ad ripam lacus, à quo *Lanthien*, urbs in provincia *Xenſi*, alluitur, deambulantem, ingens hominis veſtigium in arena impreſſum calcaſſe, inde ab iride circumdatam concepiſſe, in eademque provincia *Fohium* enixam eſſe. Is anno ante vulgarem Chriſti epocham, quod ſupra indicatum, bis milleſimo, nongenteſimo, quinquageſimo ſecundo imperium auſpicatus in eadem provincia, quam natalem habuit, regiam conſtituit. Ex quo conjici poteſt, qui primi mortalium apud Sinas fuere, à regionibus, quæ magis ad Occi-

Ante vulgarem Chriſti Epocham 2952.

Fabula Sinica.

dentem vergunt, paullatim ad Orientem progressos, vel ante conditam Babylonem, vel postquam commercio sermonis, turrisque altius moliendæ spe sublata, terrarum orbis frequentari cœptus.

Hic Imperator magnis virtutibus eluxit; & astrologiæ cumprimis peritus, cœlestium juxta humanarumque rerum curam exacte habuit. Nam in cælo quidem siderum motus intuitus, magnos eorum orbes aliasque è Matheseos norma figuras primus in tabulis descripsit. In regno leges & statuta excogitavit, quibus, ut & mœnibus, primus mortales munivit, nominaque familiis facilius distinguendis imposuit. Primus itidem sexaginta quatuor illas figuras supra positas, earumque usum docuit, quas in draconis è lacu prodeuntis dorso se observasse ajebat. Quod eum finxisse credibile est, ut noviter inventis artibus à prodigio pretium faceret, quemadmodum multi legum conditores ad Deos authores nova jura referebant. Draconi autem eò fidentius novam artem tribuit, quod id animal maximum felicitatis omen putent. Quam etiam ob causam Sinici Imperatores draconem non secus atque Romani aquilam in insignibus ostentant. Illud tamen admiratione dignum, in regii Draconis pedibus digitos quinos pingi à Sinis: si qui alii eo symbolo utantur, nefas & capitis pœna cautum est, nequis plures in pede ungues effingat quam quaternos. Sed infra plura de Sinarum circa Draconem superstitione dicam.

Draco insigne imperii.

Characterum initium & figura.

Idem Imperator Sinicos characteres reperit, quos loco nodorum adhibuit, sed ipsis nodis intricatiores. In quolibet enim charactere sunt observanda sex; Figura, Sonus, Usus, Significatio, Compositio, Explicatio. Literæ tamen illæ à *Fohio* inventæ, ab his, quæ nunc in usu versantur, olim diversæ, ad Ægypriaca hieroglyphica accedebant, ut figura rem significandam ipso adspectu exhiberet. Ut exemplis res magis in aperto sit, hæc litera, 1. quæ montem significat, olim ita, 2. pingebatur. Sic solem eo modo exprimebant, quo Mathematicis hodie circulo medioque puncto, 3. describitur: nunc ista forma, 4. effingunt. Draconis hæc, 5. olim figura erat; hodie ita, 6. forma-

6. formatur. Regis litera, seu nomen sceptrum cum oculo, 7. referebat; nunc ita, 8. pingunt. Volucrem, gallinam, vel gallum, sua, hoc est, nativa specie, 9. 11. repræsentabant; nunc his ductibus, 10. 12. explicantur. Habeo penes me librum literis Sinicis ad sex diversos modos conscriptum, opus antiquissimum & rarum, Sinis ob vetustatem raritatemque magno semper in pretio habitum. In eo libro antiquæ literæ formam utcunque referunt earum, quas Romæ in obeliscis sæpe me videre memini. Et hæc de literis Sinarum; nunc cetera persequamur.

Ad hoc usque temporis, mares inter ac feminas nullum erat apud Sinas in moribus ac veste discrimen, nulla connubia lege firmata; sed belluarum more temere & vaga libidine jungebantur. Vtrinque *Fohius* discrimen invexit. Nam & viros à feminis cultu distinxit, & conjugia instituit, tanta etiam propinquitatis reverentia, ut lege vetuerit ejusdem cognominis puellam domum ducere; quæ lex hodieque religiose servatur. Ad demulcendos dein hominum animos atque affectus, ut & honestam oblectationem musicum instrumentum adinvenit triginta sex chordis instru-ctum.

Connubia capta.

Musicum instrumentum excogitatum.

ctum. Adeo jam tum præstabilis putabatur musica; tanquam sine concentu Sinæ non potuerint in civilem consensum coalescere.

II. Imp. XINNUNGUS:

Regnavit annis cxxxx.

Ante vulgarem Christi Epocham 2837.

Fohio exstincto *Xinnungum* insignis pietas & amœnitas morum ad imperium evexit; quod annis centum & quadraginta tenuit. Sub hoc tempus, cum ingens hominum multitudo toto disseminata regno, carnibus tantum & herbis sponte nascentibus vesceretur; feris prope omnibus absumtis, vix alimenta deinceps suppetebant sustentandæ vitæ necessaria. In ea rerum penuria Imperator naturam ferendis ultro frugibus ad mortalium alimoniam non suffecturam arte cultuque juvit, aratro & reliqua rusticationi apta supellectili primitus inventa. Ita terra ferro subacta quinque frugum genera, triticum, oryzam, milium, frumentum Indicum, quod hodie Turcicum vocamus, & legumina progenuit. Hinc illi *Xinnungi*, quod spiritalem agricolam sonat, nomen inditum. Herbarum quoque omnium vires in expellendis morbis expertus, non in alieno, ut multi solent, sed in suomet corpore periculum fecit, quid in stomacho ad concoquendos cibos aliisque in membris aut morbis efficerent; cui malo creando vel extinguendo sufficerent. Et hoc tanta solertia successuque fecit, ut eum vulgo oculis plusquam lynceis crederent omnia hominum corporumque arcana perspicere. Fama est, eum unius diei spatio ad sexaginta venenatarum herbarum genera cum totidem earum antidotis distinxisse; quem iccirco medicorum principem & authorem nominant. Ad hæc usque tempora certè simplicium medicamentorum usum, & vires exinde callent, ab optimis eam in rem libris ita instructi, ut Dioscoride vel Matthiolis non indigeant; & ne pictore quidem alienigena, quando iisdem libris plantæ ac radices omnes nativis coloribus ac figuris adumbrantur. Hæc pacis & œconomiæ studia, ut nihil in rebus humanis diuturnum, importuna

Aratri & agricultura inventor.

Medicorum Princeps. Libri herbarum apud Sinas antiquissimi.

tuna seditio contaminavit. *Soxatius* dynasta quidam tributarius ad defectionem spectabat, *Kivenium* præfectum à concepto scelere amica oratione dehortantem ausus è medio tollere. De perfidia edoctus Imperator nec arma in illum, neque ultionem paravit; sed optimam vincendi rationem in clementia reponens, si reus intelligeret suum scelus dominantis virtute superatum, hominem venia donavit. Prorsus raro Principum exemplo, qui ad veniam quandoque difficiles majestatem putant solo ferro defendi. Neque *Xinnungus* in hunc unum adeo humanus fuit, sed, ut erat mitis ingenii, gloriam boni principis in æquitate populique charitate posuit. Quibus rebus id effecit, ut ipsimet *Soxatii* cives acerbe ferentes tanta Imperatoris virtute regulum suum adeo turpiter abuti, *Soxatio* interemto tam pio Imperatori ultro se subjicerent. Nec dubitavere, qui rebelli dynastæ ignovisset, in dedititios clementem fore. Nimirum est quandoque, cum ad initiandum obsequio populum plus virtus, quam vis & arma valent. Exinde diuturna fuit imperii tranquillitas, imperantis moderatione stabilita. Postea vero, quam centum & quadraginta regnavit annis; ab alio regulo, qui ei deinde in imperio successit, bello petitus & victus occubuit. Ista clades in monte Fano accidit eo loco, ubi nunc *Yeking*, provinciæ, cui nomen *Peking*, civitas est sita; penes quam gentem ad hæc usque tempora primi hujus, ut putatur, in orbe belli memoria servatur.

Pietas arma domat.

Primum in orbe bellum.

III. IMP. HOANGTIUS:

Regnavit annis c.

Ante Christum 2697. Cyclo 1. anno 1.

HOangtius igitur perduellione, vi & armis imperium occupavit; de cetero virtute nulli secundus, eleganti etiam forma & statura ultra modum procera. Et ab hoc demum Imperatore, tametsi bini illum antecesserint, Sinæ Cyclum suum sexaginta annis descriptum inchoant, quippe ab eo ipso inventum. Vnde nos quoque authores Sinicos studiose secuti,

hanc Cyclorum epocham assumimus; ita tamen, ut simul annum ante Christum natum ex vulgari ejusdem epocha signemus.

Primus exercitus.

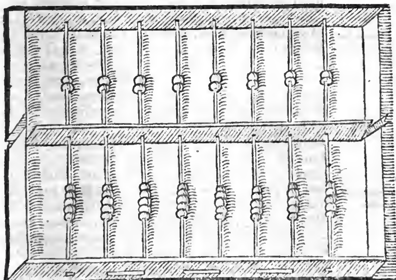
Hic *Hoangtius* republica statutis ac legibus aucta, mensuras itidem & rerum pondera ad libram examinanda instituit. Primus omnium exercitum aluit; cujus armis & metu jussa facere detrectantes in officio continuit Neque aliud ei criminosum fuit, quam quod perduellis pessimo exemplo iisdem copiis esset ad legitimi Imperatoris injuriam abusus. Veruntamen regnum per scelus obtentum probe administravit, civium amans & patriæ; quam ut commeantium bono apertam accessamque faceret, montium juga & latera excidit, publicasque vias aperuit, limitibus etiam imperii propagatis. Nam versus Ortum illius fines extendit ad mare id, quod nos Eoum dicemus. Quod enim in hanc diem Eoum mare dictum fuit, istius est ignoratione factum. Ad Boream, veterem Tartariam, ad Austrum, magnum illum fluvium, quem maris filium vocant, limites posuit. Is fluvius vulgo *Kiang* dictus, omnem Sinam, ut nunc est, ab occasu ad ortum fluens, in Boream & Australem dividit, istius quondam regni terminus. Sed de hoc in nostro Atlante extremæ Asiæ plura. Porro etsi Imperator in provincia, quæ *Yen* olim vocabatur, hodie *Peking*, ubi nunc *Paoting* urbs est sita, regiam sedem fixerat; nullo tamen loco diu substitit, motis identidem castris eo spectans, ut exercitum haberet militari disciplinæ suoque nutui assuetum, ac simul novas res molientium conatus vel præverteret, vel certe opprimeret. Quis eum non miretur, qui, ut prospiceret patriæ ac regni quieti, ipse vagus, solis instar immotam terram obeuntis, tot curis inquietabatur, dum principum alibi sterteutium causa tota regna fatigantur?

Sinici imperii antiqui termini.

Cycli Sinicorum annorum inventor.

Inter alios regni ministros, senos habuit Præfectos, quorum opera rempublicam administravit. Primus fuit *Tanaus*, qui cyclum solis, quo Sinæ in hunc etiamnum diem utuntur, perfecit anno ante vulgarem Christi epocham bis millesimo sexcentesimo septuagesimo,

gesimo, cycli primi, ut & hujus Imperatoris vigesimo octavo. Alter *Yumchinius* polum & stellas illi proprias primus observavit, & instrumento quopiam, cujus formam scriptores non tradunt, sphæra utique cæli orbem repræsentante, cælestis orbis figuram imitatus est; multa præterea usu expertus, è quibus aëris ac cæli inferioris mutationes deprehendi queant. At *Lixeus* arithmeticæ Sinensis author facili methodo sex genera numeros tractandi complexus, Algebræ arcana, regulas falsi aut societatis non attingit. Ea supputandi ratio globulis constat filo ferreo insertis, cujus quindenæ vel vicenæ series è summa tabula deorsum æquali intervallo factæ, per medium ducta tabella ita dividuntur, ut in superiori ordine singula fila duos globulos capiant, quorum singuli quinarium valent; inferiori vero, cujus spatium laxius in altitudinem paret, singula quinos habeant, non ejusdem æstimationis.

Quævis enim sphærula pro monade tantum putatur. Numerus autem apud Sinas quoque sinistram versus more nostro in numeris crescit. His ergo globulis huc illuc, sursum deorsumque, sicut usus postulat, permutatis,

tatis, magna facilitate dexteritateque rationes suas expediunt. Quem computandi modum perquam expeditum, in calculo præsertim sexagenario, non semel optimo successu ipsemet usurpavi, tantoque magis probavi, quod absque calamo & chartarum lituris omnia, non aspernando compendio, possunt ad calculum revocari.

Quartus è Præfectis *Limlunius* leges civiles, reique publicæ rite gubernandæ præcepta scripsit. *Yumbius* autem duodecim vasa pro totidem anni mensium numero ex ære cyprio, mirabili artificio, fudisse dicitur. Istorum enim unumquodque nescio, quo pulvere sic opplevit, ut sub finem mensis vasi suo attributi, in ipsa luminarium conjunctione, sponte sua in nihilum vanesceret. Hanc artem etiamnum adhibent, tunc præcipue cum observant, quo momento Sol gradum Aquarii decimum quintum ingrediatur. Verum non ultro pulvis iste, sed incidente lapide excitatus agitatur; in cujus lapsu simul attendunt, in quam orbis partem pulvis feratur. Inde de futura totius anni tempestate recte se ominari arbitrantur. Reipsa plebeculæ hac impostura illuditur. Lapis enim ad arbitrium illorum præstigiatorum decidit, fune, unde pendet, ad lentum ignem in eum temporis articulum paullatim adusto, in quo cupiunt pulverem lapidis casu excitari. Quod si ortum versus nubes pulverea feratur, tunc enimvero res secundas annumque felicem sibi pollicentur, ignari ab aura temere moveri, quod agi aliquo fato aut numine putant. Postremus horum musicam invenit; quam olim fuisse apud Sinas præstantem libri docent illius laude pleni. Hodiernam nec ipsi magnates æstimant, eamque extra comœdias vix adhibent. Hanc vero artem interiisse, deplorant ipsi, eoque acerbius, quo effusius laudatam sciunt à *Confucio* Philosopho, cujus existimatio eis sanctissima, negante absque musica bene geri rempublicam posse. Hanc tamen jacturam solantur instrumentis musicis variis è varia materia constantibus. In his usitatæ sunt fides, è bysso, ferro, aut ære compositæ. Ex ære item ad conciliandum sonum opera efficiunt

Pulvis qui docet luminarium conjunctionem.

Et creditur anni tempestatem portendere.

Musica inventa.

Instrumenta musica.

ciunt alia, ut sunt campanæ varia forma & sono, pro magnitudinis modo, quorum concentus non inamœnus ac talis fere est, qualis è Belgarum turribus auditur ac templis. Præter hæc usurpant tintinnabula, cymbala & sonoras laminas è lapide, ut & tympana è pellibus, non admodum nostris dissimilia. E ligno quoque varias tabellas compingunt, quas laxius inter sese connexas ad numerum digitis impellunt. Inter ea vero, quæ spiritu ad concentum animantur, ut sunt tibiæ ac tubæ, organum præstat; forma, non item magnitudine, nostris utcunque par. Id enim parvum & è variis fistulis instar Syringis fistulæ, qualem Faunis appingimus, compactum, ore inflant ea gratia, ut illud tibiarum genus omnibus aliis fidium aut fistularum inventis antetulerim. Sed ad Imperatorem redeamus.

Variarum rerum inventor.

Is igitur primus diadema & alia ornamenta, quæ Imperatorem decerent, adscivit, veste cærulea usus & lutea, ut cæli ac terræ colores geminos velut gentilitios in cultu imitaretur. E florum intuitu artem usumque tingendi variis coloribus invenit, quos opulentis egentibusque voluit esse diversos. Figlinam & fabrilem artem cædendi dolandique ligna per suos Præfectos docuit; arboresque in naviculæ formam excavatas ad flumina majora trajicienda, undis credidit, minoribus fluviis ponte junctis. Ad commercia deinde provehenda numos cudit ex ære; ad arcendam vero vim hostium, arma & bellicas artes non modo præceptis tradidit, sed in usum etiam perduxit. Ita pace belloque providens Imperator in utraque reipub. fortuna civium commodis ac saluti consuluit.

Herba malorum index.

Miraculi speciem habet, quod sequitur. In ejus palatii atrio herba crevisse fertur, cujus ea vis & ingenium, ut, si quis malus regiam ingrederetur, confestim in venientem, prona instar heliotropii, se obverteret. Quod germen si passim in hortis aut atriis magnatum cresceret, quanto plures aulis abstinerent, qui nunc latentium scelerum securi, hujusmodi proditores non timent?

Ceterum *Hoangtius* mares genuit viginti quinque,

que, de quibus quatuordecim contracto matrimonio plures illi nepotes procrearunt, quos vivus aſpexit. Sinæ aſſerunt nunquam eum fuiſſe mortuum, ſed in eorum cætum aſſumtum, quos *Xinſien* appellant. Hos in jugis montium ſummis voluptatibus vacare fingunt immortalitate donatos. At enim ut hæc de illius ad perpetuam vitam tranſitu fabuloſa ſint; certe nomen ejus adhuc ob præclara facinora immortale fuit. Ab eo enim omnes Sinarum reges *Hoangtii* communi appellatione, quemadmodum apud nos à primo Cæſare Cæſares, dicuntur. Verum enim vero futurum operæ pretium arbitror, quoniam de Cyclo Sinico ſexagenario his temporibus reperto iterum hoc loco mentionem feci, ſi paucis ejus rationem expoſuero.

Sinæ aliquos homines immortales eſſe credunt.

Cyclus annorum Sinenſium qualis?

Cyclus ergo ſexaginta annorum ambitus eſt; quo ſpatio decurſo idem anni nomen redit. Et licet non eodem tempore fiat luminarium conjunctio, ſed trium fere dierum ſit diverſitas; nulla tamen intercalatione, neque cyclo noſtro novemdecennali opus habent. Nam planetarum motus in annos ſingulos denuo computant, interque ſe componunt. Non enim habent, neque adeo tolerant perpetuas ephemerides, ſed annis ſingulis novas cudunt in ſingulos dies, eaſque typis datas, magnis impenſis in univerſi regni fines differunt. Vnde unius horæ & minutorum aliquot anticipatio, quæ aureo noſtro numero novilunia inferit, ipſis in annua computatione reponitur. Annum vero jam inde à tanto tempore Lunæ ſolarem habent. Menſes item admittunt abundantes, deficientes, atque communes. Admittunt menſes emboliſmæos, ita tamen, ut non menſem aliquem certum intercalare ſoleant, ut olim Iudæi ſecundum ſemper ad id ſepoſuere; ſed uſitato ſibi calculo inveniunt, quem faciant intercalarem. Nam duodecim ſigna Zodiaci ſic ordinata ſunt, ut Piſces ſemper in primum menſem, Aries in ſecundum, alia ſigna deinceps in alios menſes incidant; ita ut nullus à proprio ſibi ſigno vacuus abire poſſit. Quia vero altero quoque vel tertio contingit, ut menſis aliquis à ſigno ſibi attributo excidat;

Menſis intercalaris pulchrum inventum.

hine

hinc menfis ille ea ratione intercalatur, ut nomen ab antecedenti menfe capiat, ex quo dein fignum fubfequens in debitum menfem cadit. Totus cyclus annos embolifmæos viginti duos continet; reliqui funt vel communes, vel deficientes, vel abundantes.

Vnius autem cujufque anni nomen non per numeros, fed per geminas literas explicant; quarum altera è decem *Can*, altera è duodecim horarum characteribus defumta, ut fupra fuit expofitum. Dies quoque fingulos totius anni eifdem fexaginta nominibus continuata ferie infigniunt, eorumque vim & effectus declarant per literam, unum è quinque Sinarum elementis, feu, quod idem eft, è quinque planetis fignificantem. Decem autem illæ literæ *Can* dictæ ita funt diftributæ, ut uni femper elemento duæ refpondeant. Hinc Chriftiani noftrates, etfi forte ob tanta locorum intervalla ephemerides annuas, five Kalendarium Romanum quotannis imprimi à nobis folitum non accipiant, nunquam tamen in cognofcenda Dominica die falluntur. Habent enim ubique Sinicum Kalendarium, ex quo, fi methodum ac normam à nobis vulgatam fequi velint, haud eis operofum feftos Divorum ac mobiles dies dignofcere. *Annorum nomina per literas, non per nomina.*

Demum addunt duodecim alias literas, quæ planetarum horas referant, è quibus omnibus inter fe coagmentatis recteque & ordine difpofitis Aftrologicas prædictiones deducunt. Non aufim tamen afferere, ut nihil eft natum fimul & perfectum, Sinas jam tum hæc omnia omnibus fuis partibus expleta tenuiffe, cum fæpe deinceps Kalendarii fit adhibita correctio. Illud tantum affirmare habeo, pleraque hoc Imperatore inventa quidem fuiffe, at initio non ad eam perfectionem adducta, quam poft habuere. Ex quo conjici poteft, hac gente nullam in ejufmodi rebus inveniendi priorem fuiffe. Nunc ad feriem Imperatorum redeamus. *Kalendarium fæpius emendatum.*

IV. Imp. XAOHAUUS.

Regnavit annis LXXXIV.

Cyclo 2. an. 41. ante Christum 2597.

HIc Imperator omni virtutum genere & præclara indole insignis, ab *Hoangtio* patre imperium per manus accepit. Primus ex Imperatoribus, Præfectorum gradus & dignitates per varia volucrum genera & colores distinxit. Quippe semper ita habitum est apud hanc gentem, muneris, quod obit, gradum in veste ostendere. Hinc ante & retro volucrem aut aliud sibi proprium insigne auro byssoque acu phrygia pictum thoraci assuunt, cujus aspectu obvius quisque moneatur, quem è novem honorum gradibus magistratum obtinent. Neque una omnibus suorum symbolorum materies fuit. Ii enim, queis præfecturæ civiles obtigerant, quos nuncupant Philosophos, pro insignibus semper aves habuere; militares vero præfecti ac tribuni volucrum loco, dracones, leones, tigrides & alias ejusmodi ferociam militarem innuentes belluas sibi affinxisse, pulchrius putabant. Omnes tamen eodem spectant, ut ex hoc habitu non gradus modo, sed etiam conditio ac dignitatis genus in quoque noscatur. Aves autem *Xaohauus* ceteris animantibus idcirco prætulit, quod sub initium imperii Solis avis apparuit, cujus adventu felicitatem regno portendi vulgo existimant. Quod si hæc avis diu non sit visa, Imperatoriæ familiæ interitum & futuros bellorum motus ominantur. Quænam vero sit hæc avis, non liquet. Est forma, qua eam pingunt, aquilam crederes, nisi plumarum mira & discolor varietas obstaret. Phœnicem ut esse suspicer, ejus raritas persuadet, Sinæ *Fughoang* vocant.

Præfectorum insignia.

Avis solis bonum omen.

Magus famosus.

Postquam imperium multis annis sanctissime habuit, cum jam ob decrepitam ætatem regni rebus minus providere posset; *Kieulius* impostor magicis artibus & lemurum spectrorumque terrore à veritatis tramite ad infanda sacrificia incautam plebem adduxit, omnium fere animis fœda superstitione imbutis. Hinc iratum cælum magnis in eam gentem calamitatibus

tibus detonuit, regnumque omne concussit. Ita Sinarum memorant historiæ. Quæ fuerit illa, quove spectarit superstitio, haud equidem scio: crediderim tamen *Kieulium* idololatriam & greges deorum invehere conatum, uti alicubi sectarum turbas sub specie religionis inducunt. Atqui nihil interest ad exitium, in numero an cultu aberres, cum de Deo agitur.

V. IMP. CHUENHIOUS.

Regnavit annis LXXVIII.

HOangtii fuit ex fratre nepos, & ob insignem cælestium rerum scientiam ad imperii fastigium ascendit. Omnium primo, labefactatam priorum annorum fato religionem restituit, instaurata majorum pietate, ut unum omnes supremum cæli Imperatorem statis sacrorum ritibus colerent. Additum, ne cui alteri quam Imperatori sacris fas esset operari. Tanti faciebant sua sacrificia, ut sacerdotalem dignitatem, quæ ipsis summa habebatur, nonnisi cum sceptro vellent esse conjunctam. Initio regni regiam in urbe, ubi nunc *Paoting* est, ejus provinciæ, quam *Peking* diximus, postmodum vero ad *Poyang* transtulit. Tradunt, ab eo Kalendarium toto regno publicatum receptumque. Scripsit etiam ephemerides quinq; planetarum, quos, dum imperabat, omnes in cælo conjunctos vidit eo die, quo est observata Solis & Lunæ conjunctio. Et hunc diem primum illius anni esse voluit, prout author Sinicarum rerum in constellatione *Xe* dicta indicat; quæ nunc circa gradum decimum octavum Piscium incipiens, ad quartum usque Arietis extenditur. Fortassis hæc est illa planetarum celebris in uno signo conjunctio, quam asserunt Europæi Chronologi Noëtica ætate fuisse. Quid ad hæc illi, qui annos retro pauciores ad diluvium Noëticum numerant, dicturi sint, nescio. Quid ego sentiam, tum docebo, cum res ab *Yao* Imperatore gestæ dicendæ erunt, ubi de diluvio agetur prolixius. Interea nolim arrogare tantam Sinicis Scriptoribus fidem, quæ nos cogat opinionem illam mutare, quæ breviorem diluvii histo-

Cyclo 4. anno 5. ante Christ. 2513.

Imperator simul sacerdos.

Kalendarium primò publicatum.

Mira omnium planetarum conjunctio.

historiam facit. Ajo tamen hanc omnino primam esse stellarum observationem; de qua quidem conveniat inter authores. Quid ad hæc Europæi nostri? ego sanctè assevero me in Historia Sinica hanc, de qua dixi, observationem in istius Imperatoris actis invenisse. Et hanc gentem adhuc barbaram vocabimus, quæ jam tum adeo fuit exculta, cum nondum Europæ nomen exstaret?

Ephemeridum author.

Hic ergo Imperator primum anni diem, & mensem illum deinceps haberi voluit, quo luminarium conjunctio decimo quinto gradui Aquarii proxima fieret, quod etiamnum observatur à Sinis. Eam ob causam hic Imperator merito author & parens Ephemeridum nominatur. Hoc vero potius tempore quam alio, annum ordiuntur, quod, ubi Sol circa medium Aquarii versatur, ut ipsi dicunt, tunc primum aquæ frigore concretæ solvantur, vermiculi & bombyces resurgant. Nam & cælum tunc mitius vires in hæc inferiora denuo exserere; tunc terram herbis floribusque amœnam; exhilarari homines, animantiaque cetera ad stirpis suæ propagationem incitari; denique novum orbi quasi reflorescenti nitorem gratiamque accedere.

Cur anni initium sit circa medium Aquarii.

Initium anni Sinis varium fuit.

Non negaverim, apud Sinas non idem anni fuisse semper initium, sed pro variorum Imperatorum voluntate varium; tria tamen universe illius initia agnovere. Tria namque præcipue puncta in horarum circulo pro illustrioribus habent. Mediam noctem, in qua cælum; primam à media nocte horam, in qua terram; secundam denique à noctis medio, in qua hominem natum memorant. Mediæ nocti Caprum assignant, primæ Amphoram, secundæ Piscem, ita tamen, ut una hora Sinica duas nostrates complectatur. Circulum enim horarum fixum cogitatione depingunt in cælis, quemadmodum nos circulum semper apparentium maximum, quem in duodecim æquas partes secant horasque totidem; quas, quia circulum effingunt immobilem, semper eodem modo consistere necesse est. Iisdem horis zodiaci signa eo, quem supra notavimus, ordine assignant, quamvis alio atque apud nos nomine insignita.

Quanta

Quanta vero pompa, quantoque sumptu Kalendarium quotannis in hoc imperio publicetur, vix credi potest. Postquam enim à rerum cælestium peritis, quorum in urbe regia magnus numerus, id perfectum est, summo Matheseos præfecto tradunt examinandum; qui si probarit, magno rituum præsidi transmittit. Tum ille multis exemplaribus transcriptum Regi offert. Rex autem statuta die magno apparatu ac splendore, præsentibus totius regiæ magistratibus, post solitos ritus exemplar ad singulas regni provincias per publicos cursores mittit; ubi supremus tributorum magistratus non parvis impensis illud impressum publici juris facit. Sub gravi pœna insuper sancitum, ne quis in eo quicquam vel addendo, vel demendo corrigat. Quin etiam privatis typis vulgatum ejus exemplar, etsi cum autographo usquequaque consentiens, pœna par manet, salutari more constituta; ut omnes intelligant, id unius Imperatoris esse beneficium, neve, quod plerumque fit, ullum in anni totius observatione discrimen alicubi subrepat. Et hæc æqualitas, ceu concordiæ parens, non in ephemeridum usu tantum, sed in rerum omnium tractatione servatur. Omnes enim iisdem domi forisque moribus, omnes iisdem literis, & eodem corporis cultu in universo, quà patet, imperio etiam hodie utuntur. Vnde conjectari potest, quanta sit animorum in iis conjunctio, qui adeo nulla in re sunt inter se diversi.

Qua pompa & sumtu Kalendarium publicetur.

Cultus ac morum æqualitas.

VI. IMP. COUS.

Regnavit annis LXX.

Xaohavi nepos hic fuit, *Cous*, quod summum significat, ob summam virtutem dictus. Omnes enim optimi Imperatoris partes explevisse scribitur. Initio regni urbem regiam in *Honan* amœnissimam provinciam, ubi nunc *Yensu* civitas est, loci commoditatem secutus, transtulit. Quatuor uxorum conjugio novo exemplo illigatus, totidem ex iis filios suscepit. Harum una concepto voto à supremo cæli Imperatore *Cieum* filium impetravit. Altera

Cyclo 5. anno 23 ante Christum 2435.

Kium enixa eſt, quem, itidem precibus à *Xangti*, quem pro deo coli ſuprà indicavimus, matri antehac ſterili conceſſum ajunt. Tertia decimo quarto poſt conceptum menſe, viſo prius in ſomnis rubro dracone, quod magnæ felicitatis argumentum Sinis eſt, *Yaum* peperit. Quarta *Cheum* filium habuit. Hunc annis procedentibus præ reliquis pater ad imperium aſſumſit; optimæ indolis indicia in id uſque tempus præ ſe ferentem. At in eo fortunæ gradu non diu ſtetit. Nam ubi ſolus ab obitu parentis regnum obtinuit, cito modeſtiam dedidicit. Inde in licentiam vivendi nimiam prolapſum, vivus adhuc, quod nemini priorum obtigerat, imperio exuitur. Ebrietati enim ac mulierum illecebris ita ſe totum permiſit, ut nullam imperii curam haberet. Cumque à regulis ſuæ ditionis non raro ſed nequicquam officii admoneretur; gens probis in hunc diem regibus aſſueta, eique, cui ratio non imperaret, parere indignum rata, nono imperii anno, è faſtigio in exilium detrudit fratre illius *Yao* in ejus locum ſubrogato. Hic regiam fixit, ubi nunc *Cincheu* civitas eſt. Quos autem hoc loco regulos appello, erant ii dynaſtæ beneficiarii, quibus Imperatores vel ob eorum merita, vel ob conſanguinitatem partem ditionis, clientelæ jure tradebant, ad eum fere modum, quo in Europa Duces vel Comites ab Imperatoribus, aut Regibus provincias accipiunt. Horum erat, Imperatorem adverſus hoſtes tueri, & bello ingruente cum certo militum numero auxilium ferre.

Primus imperio privatus.

VII. Imp. YAUS.

Regnavit annis xc.

Cyclo 6. an. 41. ante Chriſtum 2357.
Yaus *eximius Imperator.*

HUnc omnes libri Sinici paſſim ſanctiſſimum piiſſimumque prædicant. Et ſane ſi res ab eo geſtas recte expendas, omnes non modo Sinenſes, ſed orbis fere totius optimos quoſque reges virtute pariter & gloria vel vicit, vel æquavit. Ejus laudes liber Xù dictus, & imperante *Yao* editus celebrat hoc brevi quidem, ſed inſigni elogio. Yai *merita implevere totum*

tum orbem. Magna erat in eo diligentia; omnes debito honore prosequebatur. Intelligens, compositus & perspicax; omnia virtute atque indole quadam sibi congenitâ exsequebatur. Multa dein alia illius encomia sequuntur, quæ consulto præterimus. Referemus autem ea, quæ Author, quem præcipue sequimur, de eodem commemorat, Sinicâ, quoad ejus fieri potest, servatâ phrasi. *Cælesti,* ait, *pietate Yaus & eximiâ,* (quam *Xin*, hoc est, Angelicam Sinæ vocant,) *prudentia erat præditus. Advenientem omnes ceu solem excipiebant; ab omnibus tanto exspectabatur desiderio, quanto aridissimi campi nubes & pluvias exspectant. Potens quidem erat, sed solum justa agens; nobilis & dives, sed non superbus; moderatus in vestibus, equis & curribus: cibum & potum obvium capiebat. Simplicitatem etiam in salutationibus titulisque amabat. Proprium illi, pretiosam supellectilem flocci æstimare, gemmas & uniones non admittere, venereas cantilenas nec aure dignas ducere, ornatas & laqueatas domos non habitare, laneis vestibus corpus tegere, & cervinis pellibus frigus arcere.* Hæc Sinicus author; quæ de religioso potius viro, quam ethnico Imperatore dicta putes. *Ejus laudes ac virtutes.*

Illud non prætermittendum, quod *Confutius* & reliqui Philosophi hunc & sequentem Imperatorem pro exemplo ac normâ proponant, in quam ceteri reges intueantur. Certe ab horum gubernatione Sinicam philosophiam & illius axiomata principium habuisse indubitatum est. Nam & hac ætate sapientes ad fidem suis opinionibus aut præceptis faciendam, eorum acta & modum gubernandi pro argumento indubitatio identidem citant. *Imp. ia. ..ge-res fuere norma Sinicæ Philosophiæ.*

Per hæc tempora diebus decem non occidisse solem, orbemque conflagraturum mortales timuisse scribunt. Magna enim incendia exarserant, ejus fortasse modi, cujus illud Phaëtonte rege, ad Eridanum fuit. Varia insuper monstra serpentum nata affirmant. His malis consuetâ pietate maximaque curâ, pari civium bono ivit obviam *Yaus*, ut nihil in ullo bene de suis medendi genere sit passus in se desiderari. *Sol decem dies non occidit.* *Yaus Imperat.*

Idem siderum contemplatione se cumprimis oblectans, *Mathematicus.*

ctans, anni dimensionem nonnullis erroribus obnoxiam restituit; mensem quoque intercalarem & abundantes ad debitum ordinem redegit. Ad quod efficiendum duorum virorum operâ usus est in eâ facultate præstantium; quorum unus *Hius*, alter *Hous* nominabatur. Eos ad assiduam magni cæli venerationem cohortatus, jussit varia ad mathesin opportuna instrumenta conficere; lunæ quoque stellarumque motus diligenter observare; agriculturæ rite exercendæ præcepta inde ad vulgi usum eruere; ac demum summâ accuratione hiemale solstitium notare. Intererat enim illam solis conversionem à rege non ignorari, quod eo die cuncta officia ministris distribuere consuêsset. Interea conjugis partes erant, bombycum educationem, byssi ac serici conficiendi rationem reliquas mulieres docere. Etsi enim bombycum soboles & opificium Sinis ante non erant ignota; ars tamen eorum telam pertexendi ut ferè in rerum omnium initiis contingit, adhuc rudis, & sine arte fuit. Illud Sinis honorificum & fidei consentaneum est, ab iis in Asiam & Europam id genus opificii, ut à fonte dimanâsse. Vt vero ad solstitium redeamus, ajunt Sinici scriptores, illud iis temporibus circa primum gradum constellationis *Hiu* observatum, quæ modo initium circa decimum octavum gradum Aquarii sumit. Quæ ratio si est approbanda, solstitium ultra quadraginta & octo gradus ab ortu suo interea deflexisse necessum. Certe quidam ex iis qui librum *Xuking* interpretati sunt, affirmare non dubitat, imperante *Chinaumgo* è Sungæ familia, anno post Christum natum millesimo quinto solstitium à superiori observatione jam quadraginta duobus gradibus ab annis ter mille, trecentis quadraginta duobus mutâsse. Prima enim illius observatio fuit annis ante Christum bis mille trecentis triginta septem. Notandum autem, Sinas longitudinem per polos mundi definire, circulumque maximum in trecentos sexaginta quinque gradus & viginti quinque minuta dividere, quorum minutorum centena unum gradum constituunt.

Bombycum & serici antiquitas.

Supercilia vario colore tincta.

Ceterum *Yaum* supercilia vario tincta colore atque

in

in Iridis modum micantia habuisse, invenio. Pacis quidem toto imperio stabiliendæ perpetuum ei primumque studium fuit. Nec à studio dissentiebat publica tranquillitas, æquitate illius ac pietate maximè constituta. Hinc cum mortale genus illis præsertim locis mirum quantum augeretur; vicinæ gentes famâ tantæ virtutis excitæ, atque sub tam laudato Principe victuræ, ad ejus ditionem velut paternum sinum confluxerant eâ frequentiâ, ut jam vix regnum Sinense iis capiendis sufficeret. Aquis enim terra magnam sui partem castigata, succedentibus advenis angustior esse cœpit. Eas author Sinicus ait diluvio invectas. Ego malim credere, à Noëticâ inundatione superstites in extremæ hujus Asiæ planitie, locisque depressioribus resedisse; aut peculiari eluvie Sinas inundatos. Nisi forte à diluvio Noëtico aquarum impetu rupti fluviorum alvei, aut aggesto sabulo repleti, stagnandi legem aquis imposuere, cujus impatientes, extraque litora sua effusæ, omni ex parte Sinarum plana mergerent. Vtcunque sit, Imperator ad eas in mare derivandas vel certe ripis & aggeribus coërcendas *Quenum* cum ampla potestate præfecit. Is postquam novem ipsis annis nihil effecit, vel quod parum esset harum rerum peritus, vel quod illi negotio impares vires suas duceret; imperatoris jussu capite negligentiæ pœnas dedit. Inde alium operi præfecit qui & peritior, & alterius malo ad dicto parendum intentior, tandem aquis exitum aut alveum fecit. Et quoniam hoc Imperatore de aquarum corrivatione offertur mentio, quas Sinica historia diluvium vocat, & Europæi Chronologi ex certiori opinione ad hujus Imperatoris tempora Noëticum diluvium reducunt; facile concesserim, omnem gentis historiam ad hæc usque tempora vel confictam fuisse, vel ea narrare, quæ ante Noëticam eluviem contigere, quorum in arcâ fortasse servata memoria. Nam & alia plura, quæ ad nostra etiam sacra spectant, ab oblivione & interitu inibi vindicata fuisse, doctorum virorum est opinio. Verum Sinis hæc talia persuasa velle, temerarium foret, scriptorum suorum fidem oraculi vicem tuentibus & ab eo, quod semel credidere, non

Diluvium in Sinis.

dimovendis. Mihi vero religiosum non sit, *Yaum* hunc nostrum eundem cum Iano dicere, ita nominum & temporum affinitate suadente; qui Ianus multis Noë fuisse creditur. Quanquam multa dein à vero procul remota Sinæ supposuere. Fatentur enim, suæ gentis historiam *Xuno* post *Yaum* imperante, uti & librum *Xuking* dictum, primum inchoatam, nec tum typo, sed stylo ferreo foliis incisam. Nondum enim vel sub *Xuno*, vel proximis Imperatoribus typographiæ usus exstabat. Sed hæc omnia in aliorum judiciis relinquo.

Sex tribunalium inventio & officia.

Post hæc ad meliorem formam, imo novam *Yaus* revocavit rempublicam Sinicam, sex tribunalibus cum supremâ potestate institutis. Horum unum *Lypu* vocant, cujus est, magistratuum fidem vel errata cognoscere, & pro cujusque merito aut ad ampliorem dignitatem provehere, aut male usurpatâ omnino exuere. Alterum est *Pingpu*, id est, militum supremum tribunal, cujus eadem de militiæ præfectis cura, quæ prioris de literatis. Tertium *Lipu* est (Rituum seu cæremoniarum tribunal diceres) in quo de templis, sacrificiis, exterarumque gentium legatis & aliis hujusmodi negotiis agitur. Quartum *Hupu* dicitur, quod regiam gazam & tributa curat. Quintum *Cumpu* dictum, operum publicorum rationem habet, ut regii palatii, mœnium, fluminum, regiarum navium & itinerum publicorum, necubi ad ornatum & securitatem aliquid desideretur. Sextum *Hingpu* capitalium rerum & criminum causas cognoscit sontibusque pœnas decernit. Hæc sena tribunalia jam inde ab *Yao* initium habent; à quibus tanquam capitibus universum Sinicum imperium è regia ordine gubernatur. Præter Imperatorem & Colaum agnoscunt superiorem neminem. Colaum vero illum appellant, qui si nominis etymon spectes, à nobis Imperatoris auxiliator; si muneris dignitatem, summus regni Præfectus diceretur.

Rebus ita constitutis, quemadmodum *Yaus* imperium summâ æquitate tenuit, sic pari modestiâ eâque geminâ, vivus alteri sponte cessit; nescio illône forti-

ter

ter contemto, an juste & legitime administrato magis laudandus. In ipsa quoque abdicatione publicam utilitatem potius quam suorum amorem in consilio habuit. Quippe filiis suis, etsi nec degeneres, nec vulgo ingrati essent, ultro præteritis, imperium homini detulit, in quo nihil regium præter virtutem suspiceres. Forte cum magnatum uno collocutus, solicitum se ajebat, quem in tantâ negotiorum mole fortunæque varietate summæ rerum atque gubernaculo præficeret. Cui alter *Fangius* nomine, *In regia*, inquit, *& stirpe tuâ est, quem Sinis imponas. Filius tuus natu major* Chus *bonæ indolis, prudentiâ non modicâ, ingenio perspicaci, te sive patrem, sive Imperatorem non dedecet. In eo gens universa præter virtutes tuas in filio tralucentes etiam sanguinem tuum amabit. Neque si me audis, alteri imperium trades.* At *Yaus* loquentem interpellans, *an ignoras*, subjecit, *æque mihi malorum laudes atque bonorum calumnias displicere? Natus meus loquax & contentiosus est; neque facta dictis illius respondent; foris doctus bonum se simulare, intus à ratione aberrat.* Ita purpuratum sugillata sibi adulandi vanitate à se dimisit, abdicationis consilio in alium diem dilato. Tantum potest apud bonum Principem patriæ amor, qui cum sincerus est, publicas civium utilitates solum respicit, cæcus in privatis. Nec multo post, cum jam annis septuaginta imperasset, arcessitum ad se *Sungoum*, fidissimum & maximæ auctoritatis præfectum alloquens: *in te* inquit, *transferre sceptrum cogito, cui ferendo te unum parem prudentiâ & probitate video.* Tum Sungous fastigium illud serio deprecatus, negat se iis virtutibus adornatum, quæ majestatem decent; neque honorem istum se promeruisse, pudori suo gravem; neque humeros afferre tantæ moli pares. *Yaus* hominis in respuendo imperio constantiam admiratus, quod alii ultro ac per vim invadunt; rogat, si gravetur regnum adire, quem igitur alium honore illo dignum judicet? Hic *Sungous* in omnium magistratuum præfectorumque corona ita Imperatorem alloquitur. *Quando ita me de idoneo regni successore compellas, qualem me*

Dictum Yai laude dignum.

Delatum Imperium Sangous respuit.

Xuni agricola virtus digna imperio visa.

me fore nec quidquam tibi persuaseras; non equidem dissimulabo, quod è re tua regnique futurum existimo. Est in tua ditione agricola, conjugii adhuc expers, homo omnium sermone probus, quem ob pietatem ac morum gratiam omnis agrestium vicinia veneratur & amat, agris etiam suis ac domibus ad ipsius commoda usumque sponte oblatis. Ab ejusdem nutu & ore ob conceptam de illius integritate opinionem ita pendent, ut ejus in eventis omnibus consilium sequantur. Huic nomen Xunus *est. Pater illi* Cuseus, *homo stolidus; mater ultra innatam feminis garrulitatem singulari vitio loquax; fratres superbi ac pervicaces. Hos tamen obsequio & submissione inter tam diversa studia ita continuit, ut non modo secum ipsis, verum etiam cum virtute tandem redirent in gratiam. Neque contentus alios facere meliores, seipsum quoque in dies magis castigans ad virtutis culmen enititur, juratus pravæ societatis osor.* Hæc *Sungoi* oratio fuit. Addunt Sinæ hunc ipsum *Xunum* toto tempore, quo ruri stivam ac deinceps in regia imperium rexit, nunquam desiisse, singulorum virtutes, etiam suas facere. *Xuni* vero patrem antiqui *Cuseum*, quo nomine cæcum & mutum significant, eò dixere, ut parentum illius nequitiam exprimerent. Pater enim *Xunum* filium noverca instigante sæpius è medio tollere parabat, nisi filii mansuetudini parentum cessisset improbitas; qua perdomita, tota denique familia se correxit ad frugem. Atque ab hujus *Xuni* exemplo erudita Sinensium philosophia geminum documentum posterorum bono eruit. Primum, nullum patrem adeo posse iniquum esse, cui filius obsequium non debeat; deinde neminem esse tam sceleratum, quin virtute ac beneficiis flecti possit in melius. Imperator audito *Sungoo*, experiar, inquit hominem. Nec diutius factum, & duas filias jam nubiles, quas deinde matrimonio sibi junxit, ac novem filios ad *Xunum* in ejus obsequio & potestate futuros mittit; ipsi provinciæ præfecturam tantisper commisit: ut ejus in minori potentia virtutem exploret. Vbi ea se animi moderatione præbuit, ut omnibus admirationi esset, præcipue *Yao*. Qui tam bono successore lætus, elapso triennio eum

eum imperii consortem fecit, ipsi omni gubernatione commissa. Quo munere ille vivente *Yao* ipsos viginti & octo annos magno reip. bono perfunctus est. Atque ita, etiam regnum duos capere potest, si virtus utrique sit comes.

VIII Imp. XUNUS.

Regnavit annis XXXIII.

HOc anno cum jam ad ultimam senectutem *Yaus* pervenisset; moriens ita *Xunum* ad imperium legitime tenendum hortatur. Ades, *Xune*; satis superque tuam fidem expertus sum. Dictis tuis ex æquo facta respondent. Age igitur, sceptrum capesse; virtuti ac meritis tuis debitum. Cura, ut civibus tibi subjectis patrem te exhibeas; & memineris non tibi à populo, sed à te populo serviendum. Rex enim idcirco super omnes eminet, ut unus prospiciat omnibus. His dictis moritur *Yaus*; quem *Xunus* haud aliter, atque filius optimum parentem, luxit. Et ut dolori suo litare posset liberius, rebus imperii subinde Præfectorum curæ demandatis, ipse toto triennio ab *Yai* sepulchro nunquam discessit.

Cyclo 8. *an.* 20. *ante Christum* 2258.

Rex qualis esse debeat.

Hanc in parentes pietatem mira observantia etiamnum apud Sinas liberi tuentur. Tribus enim annis ita patris mortem lugent, ut semper se domi contineant, relicto quamprimum quocunque publico munere vel magistratu, quo tunc fungebantur. Locum quoque, cibos & supellectilem cum vilioribus permutant; nec nisi in humili scamno sedent. Nihil vini, nihil obsonii admittunt, solis oleribus contenti. Vestes rudissimæ sunt, è crassa tela consutæ. Cubili quoque incommodiore utuntur. Quin & ipsa loquendi ratio & phrasis est alia, & ad luctum composita. Neque adeo antiqua jam est appellatio, alio nomine vocari volentibus. Ipse, qui in luctu est, non aliud quam in obsequentis & ingrati filii nomen sibi tribuit, ut qui nesciverit obsequio curâque debitâ parentum vitam propagare, sed iisdem mortem pluribus offensis accelerarit. Nec sermo tantum, sed etiam charta mutatur & scri-

Sinarum luctus in morte parentum.

& ſcribendi modus non rubrica, non papyrus minio imbuta ſcriptioni adhibetur. Lætioris autem coloris vicem flavus ſubit vel cæruleus. Veſtes candidæ, non ut inter Europæos, hilaritatis, ſed mœroris argumentum. Mira prorſus hæc Sinarum in parentes defunctos pietas, & imitatores alibi vix repertura, eatenus præſertim, quod cum vident ætate provectis magis neceſſaria eſſe obſequia ſua, multi è magiſtratu ejus relinquendi poteſtatem flagitent, haud aliud cauſantes, quam quod fractis ſenio parentibus omni, qua poſſint, ope ſubvenire debeant. Nec facile quis ab Imperatore in ea re fert repulſam, gnaro, in ea pietate nihil ambitionis latere.

Cur tribus annis lugeant.

Quod autem triennium in eo luctu ponant, cauſam è Sinica philoſophia non omnino inanem afferunt. Æquum enim eſſe, qui in primo vitæ triennio, ſui adhuc impotes, parentum in ſe charitatem ſint inprimis experti, tantundem temporis poſt eorum obitum ad moleſtias, quas eiſdem feciſſent, velut expiandas lamentis & mœrori à filiis impendi. Vnde non mirum, à Sinis in maximæ infelicitatis loco deputari, ſi prole careant. Intelligunt enim, neminem ſe habituros, à quo vel in declivi vita obſequium, vel poſt mortem poſſint ſolennem luctum ſperare.

Sphæra miranda à Xuno conficitur.

Abſolutis ergo tribus mœroris annis *Xunus* in demortuorum Imperatorum aula inſpecto regio theſauro ac gemmis, ſeptem planetarum ſphæram ex illis fabrefecit, è cujuſque gemmæ ingenio planetis ſingulis aptam attribuens; aliamque terræ loco in medio ſtatuit. Fuit *Xunus* eximie prudens, moribus perquam compoſitis, & omnibus charus; quod ſua viciſſim eaque ſumma in cives charitate promeruit. Enitebat in eo non umbratilis virtus, ſed ſolida & in utraque fortuna conſtans. Ferunt eum in quovis oculo geminam pupillam habuiſſe; quod inde in Phyſiognomia Sinica, cui gens hæc impenſè dedita, bene magna de ea habet volumina, variis vultuum linearumque figuris referta, inuſitatæ felicitatis argumentum haberi cœpit. Neque hoc mirandum. Vidi ipſe puerulum in oculo dextro duas pupillas habentem. Quæ res parentes

Pupilla oculorum duplex.
Sinæ Phyſiognomia dediti.

rentes ejus singulari gaudio affecit, reputantes eum congenitam futuræ prosperitatis tesseram in oculis ferre. Nec vani auguris fuere. Filius namque cum familia universa Christianis sacris imbutus, non alio nomine quam isto potuit esse felicior.

Sex tribunalia reformata.

Porro *Xunus* remp. novis variisque ordinibus civium ac munerum distinctam, ritibus insuper ac legibus multum adauxit. Sex quoque tribunalia sub *Yuo* instituta in meliorem formam redegit, adlectis multis, qui magistratui jus dicenti partim assiderent, partim Præfectorum vices communicata potestate subirent. Ditionem deinde universam in provincias duodecim partitus, omnes ipse quotannis coram obibat. Tum annos quatuor in excipiendis Regulis beneficiariis explorandaque illorum fide consumsit; quos pœnis aut præmiis, ut erant cujusque merita, affecit. Viros doctos & sapientes præ ceteris fovit. Præfectis per omnes provincias imperavit, ne agriculturam impedirent unquam, alio laborum genere vexando agricolas; ut largam ubique annonam procurarent, hospites peregre procul adventantes benigne exciperent, munia probis tantum & idoneis mandarent, virtutem præmiis excitarent, bonis fidem haberent, malos dimitterent. Quinque suppliciorum genera constituit, quibus criminum reos vel naso, vel talo pedis, vel manu, vel capite, vel denique acerbiori quopiam mortis genere plecterent. Sin ambigerent judices de supplicio in consilium adhibere jubebantur clementiam, & mitius irasci. Exilii tres gradus pro sceleris magnitudine statuit. Gravissimum fuit, toto Sinarum regno extorrem ad Barbaros amandari. Proximum, à patria ultra mille Sinica stadia exesse. Tertium ac mitissimum erat, regni duntaxat finibus proscribi, nulla meta longinquitatis præfixa. Sed inter omnia *Xuni* imperia illud mihi palmam teneat, quo vetuit, nequis idcirco pareret, quod Imperator, sed quod æqua juberet. Hinc forte Præfectos suos allocutus, *Tum demum*, inquit, *moram mihi gerite, cum, quod bonum & æquum erit, imperavero.*

Leges Xuni perutiles.

Supplicia quinque à Xuno inventa.

Exilium triplex.

Xuni dictum memorabile.

Inter

Tartarorum prima in Sinas irruptio.

Inter hæc Tartari, de quibus prima hæc apud Sinas est mentio, in Sinicam ditionem infusi, prædas agebant. Nec deinceps unquam destitere Sinarum terras infestare, uti suis locis docebimus. At *Xunus*, cui suorum salus cordi esset, in tempore ivit obviam per Præfectos suos grassanti maleficio, patriæque tranquillitatem in præsens restituit.

Aquarum operosa deductiones.

Sub eadem tempora solicitus, quem aggerem objiceret aquis planiora Sinarum inundantibus; *Yuo Queuii*, ob hoc ipsum negotium male curatum occisi, filio munus hoc demandat. Is patris exemplo sapiens, tredecim annorum spatio tanta diligentia curavit negotium, uti tandem maximo incolarum bono ingens opus ad finem adduceret. Ajunt eum hoc annorum decursu sæpe suas ædes prætergressum, nunquam illic divertisse, neqnid temporis sibi deperiret, exsequi regia jussa festinanti. Opus omnino stupendum, & cui, nescio, an in toto terrarum orbe par esse credam. Extant etiamnum illius apud Sinas vestigia. Ingentia enim & navium capacia flumina per alveos pares derivata; montes integri perfossi; alibi lacus & paludes exsiccatæ; alibi egestis aggeribus aquæ in lacum coactæ; fluvii majores in duos tresve amnes divisi, aut in mare deducti; unde ingens terrarum planities longe lateque diffusa emicuit.

Xunus neglectis filiis Yuo imperium tradit.

Hoc labore, uti & eximiis virtutibus, quibus *Yuus* excellebat, adeo sibi *Xunum* demeruit, ut suismet filiis posthabitis illum in imperii societatem adsciverit. Hoc, quod rarum est, annos septendecim concordi potestate tenuere. Nimirum facile duos capit regnum, quod capere virtutem potest.

Multa quidem alia de hoc Imperatore dici à me possent; sed, quia brevitati consulo, prætermissis ceteris unum referre non abs re mihi visum est. *Xuni* adhuc domi versantis è noverca frater maxima in illum mala perpetuo machinabatur, parente utroque ad id instigante. Inter alias ejus injurias præcipua fuit, quod *Xunus* puteum purgare jussus, cum eo descendisset, minimo minus abfuit, quin lapidibus à fratre desuper injectis obrueretur. Effugit tamen, meatus subterranei

terranei

terranei forte reperti beneficio; domumque reversus, testudinem, strato insidens, pulsare cœpit. Adest subinde frater, animo ejus bona invadendi, quem à se peremtum nihil ambigebat. At ubi domum ingressus, eum fides pulsantem reperit, obstupuit scilicet, conceptumque scelus successu carere videns, vocem non invenit. Tum *Xunus* comiter illum affatus, *Frater*, inquit, *quæ causa tui adventus? tantisper hic mecum conside.* Hac humanitate recreatus ille, jamque recepta voce, venisse se ait, ut fratrem inviseret, quem à multo tempore non vidisset. Ita *Xunus*, etsi sciret se cum conscio loqui, oblatum parricidium nec verbo ultus, cælo solum gratias egit, quod à familiarium suorum insidiis, quæ miræ, quæ multæ fuere, toties esset liberatus. Tandem, ut supra diximus, parentes cum fratre, monitis & exemplis *Xuni* resipuere. Tanta moderati animi vis erat. Iam, ne simus æquo longiores, reliqua persequamur.

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER SECVNDVS
De prima imperante familia HIAA.

I. IMP. YUUS.
Solus imperavit annos x.

MOrtuo *Xuno* ejus filius *Yuum* sibi prælatum indigne ferens, cum natura imperium sibi deberi crederet, armis illud ivit assertum. Sed nec consilium, nec tentata vis quicquam profuere. *Yuus* quidem, etsi divisa paullo ante potentia fessus, profugerat è regia. Sed fugientis modestiam sceptra sequebantur; desertoque ab omnibus *Xuni* filio retractus est ad culmen, omnino dignus, qui imperaret, quippe qui nulli tunc vel rebus gestis, vel ingenii magnitudine secundus habebatur. Sinensis tamen scripto-

Cyclo 9. *an.* 11. *ante Christum* 2207.

Yuus regnum fugit, cui alius imminet.

scriptores hactenus obtrectarunt ejus laudibus, ut regem tantum, non imperatorem vocarent. Suspicio erat in illum tanquam filiorum nepotumque suorum plus æquo amantem & solicitum, ut uni traditum imperium ad ceteros deinceps prodiret. Hinc familia *Hiaa* apud Sinas prima hereditaria dignitate imperium in posteris propagavit. Atqui non patris ambitio filium, sed suamet eum virtus rebus præposuit. Ab hac jam tum ubique charus, ab omnibus expetebatur. *Yuus* quidem successorem sibi elegerat *Yeum* quendam, jam ante in imperii societatem adscitum; at ubi diadema morte illius vacuum fuit, omnium ordinum consensu, *Yeo* spreto, ad *Yui* filium delatum est, utriusque merita spectantium. Ita eligendi mos, sive jus in hereditariam successionem transiit. Hæc familia *Hiaa* duravit annis quadringentis quadraginta & uno, septemdecim Imperatorum successione continua rerum apud Sinas potita. Ego enim Imperatores eos deinceps vocabo, ut à regibus & regulis beneficiariis distinguantur. Hinc patet, quod paullo ante monui, ad hoc usque tempus imperatoriam potestatem sacerdotio annexam ab eligentium voluntate pependisse. Ac licet post hunc Imperatorem electionis ritus abolitus sit; sacrificii tamen haud perinde. Nam hodie quoque soli Sinarum Imperatori concessum est, *Xangti*, hoc est, supremo Imperatori sacrificare, capitis pœna constituta iis, quibus id agere non esset religio. Nostro ævo numen quoddam colunt, quod, quale sit, plane ignorant; olim vero, quin verum Deum agnoverint, ex doctrina à Noë tradita dubium nobis nullum est. Imo credimus, quamplurimos olim in primæva naturæ lege salutem post mortem consecutos. Talia enim tantaque sunt, quæ de illorum virtutibus ac pietate sunt ab antiquis scriptoribus prodita memoriæ, ut hoc perquam credibile efficiant. Faxit Deus, ut opera Societatis nostræ, quæ adhuc non sine ubere fructu in Sinarum cultura desudavit, amplissimum hoc imperium tandem intelligat, quem veneretur! Mihi videtur verisimile, per summum Imperatorem, *Xangti* dictum, Sinas olim Deum optimum maximum intellexisse.

Cur Yuus rex non imperator vocetur.

Electio Imperatoris in successionem transiit.

Sinæ aliquam Dei notitiam habuere.

Huic

Huic enim ut supremo numini sacra faciebant; fundebantque preces; nullis ad religionem exciendam simulacris aut statuis usi; quippe qui numen ubique præsens venerantes, illud extra sensus omnes positum, nulla crederent imagine posse mortalium oculis repræsentari. In montibus tamen fere templa illi struxere, ubi preces eidem adhibebant. Et sane duæ illæ syllabæ *Xangti* supremum Imperatorem significare videntur, sicut è contrario Imperatorem suum in terris jura dantem Sinæ *Hoangti* vocant. *Xangti quid?*

Intelligendum est autem, ut plus lucis habeat in annalibus nostris ratio temporum, Imperatorum annos omnes eorum gubernationi attributos, quocunque mense moriantur, pro completis haberi. Quamvis enim Sinæ mox eodem anno, quo quis ex Imperatoribus diem obiit, alium in vicem substituant; is tamen honor demortuo usque ad finem anni fatalis habetur, ut ejus nomine omnia gerantur, diplomatis quoque literisque publicis velut viventis adhuc authoritate signatis. Successor autem initium sequentis anni suo demum insignit nomine; nisi transferatur imperium in aliam familiam. Tunc enim quo die imperium auspicatur, nomen suum anno tribuit.

Tuus itaque anno supra notato solus regnasse dicitur, etsi statim à *Xuni* excessu, qui in superiorem annum incidit, regnare cœpit. Fuit is *Hoangtii*, præstantis illius Imperatoris, quarto loco nominati nepos. Gaudebat maxime colore nigro; quem idcirco in omnibus vexillis suis voluit esse. Victimas tamen, queîs summo Imperatori faciebat, croceas sive luteas malebat. Imperii ditionem, quæ omnis erat à *Xuno* divisa in provincias duodecim, in novenas coërcuit. Mira de modo agrum cujuslibet tractûs utiliter colendi, serendique conscripsit. Quippe glebam, fertilitatem, situm cujusque soli penitus per spectum habebat, cum suapte industria, tum aquarum deductione. Hinc multa & miranda de agricultura & stercoratione præcepta; quæ pro terræ, quæ aratur, ingenio sunt diversa. Fimum usurpant varium. Alibi bovino, alibi equino aut humano excremento saturant agros; aliis locis contusa *Maxima Agriculturæ paritio apud Sinas.*

vaccarum ossa, gallinarum plumas, cineres, porcorum setas, & similes quisquilias pro lætamine glebæ inspergunt. Ita nihil apud Sinas, in tanta pretiosarum rerum copia, quantumvis vile, deperit nihil, quod usum non habeat, maximo regni totius emolumento. Ex hac autem *Yui* solertia patet, eum geometriam juxta & geographiam calluisse. Nam totam Sinarum terram non modo apte divisit, sed ita dimensus est, ut, qua altior, qua depressior esset, illum scire necessarium fuerit ad aquas sine noxa derivandas. Soli vero & glebæ cujusque naturam habuisse cumprimis exploratum liber *Xuking*, unde ista desumsi, pluribus testatur.

Yuus geometra.

Exinde pro novem provinciarum numero totidem vasa è cyprio ære fudit provincias referentia; quarum geographica descriptio inibi erat expressa. Opus fuit omnino stupendum, maximique semper à regibus fieri solitum, non artis tantum admiratione, sed etiam ominis melioris gratia. Quisquis enim penes se vasa illa servaret, is demum Imperator habebatur; in earumque accurata custodia regni stabilitatem esse sitam credidere. Cunctas insuper imperii terras, sub quarum cælestium constellationum essent dominio, studiose observavit. Ejus in hac re judicium apud Sinas etiam nunc viget, vocaturque *Yui* divisio. Constellationes autem Sinæ numerant viginti octo; quas nostris Lunæ mansionibus pari numero definitis olim respondisse arbitror. Nam singulæ quosdam in cælo gradus occupant, inæqualiter tamen, itaque, ut simul totum circulum compleant gradus trecenti & sexaginta; licet à Sinis totus circulus dividatur in gradus trecentos & sexaginta quinque, minuta viginti quinque, ad motum nimirum Solis annuum. Has viginti octo constellationes nostro modo ad calculum vocatas, ad annum millesimum, sexcentesimum, vigesimum octavum hic ponere visum est. Pro reliquis annis illarum longitudo facile per motum stellarum fixarum eruetur. Terras vero illis subjectas non adscribo, quod in Atlante extremæ Asiæ satis id superque præstiterim.

Vasa novem geographica magna æstimationis.

Yuus astrologus.

Constellationes viginti octo, seu lunæ mansiones.

Nomen.

Nomen.		Longit.		Gradus.		Signa.
Kio	♃	198.	39.	18.	39.	♎
Kang	♀	209.	14.	29.	14.	♎
Ti	♄	219.	54.	9.	54.	♏
Fang	☉	237.	48.	27.	48.	♏
Sin	☾	242.	34.	2.	34.	♐
Vi	♂	250.	7.	20.	7.	♐
Ki	☿	265.	43.	25.	43.	♐
Teu	♃	275.	3.	5.	3.	♑
Nieu	♀	298.	54.	28.	54.	♑
Niu	♄	306.	35.	6.	35.	♒
Hiu	☉	318.	14.	18.	14.	♒
Guei	☾	328.	13.	28.	13.	♒
Xe	♂	346.	20.	18.	20.	♓
Pi	☿	4.	1.	4.	1.	♈
Quei	♃	15.	32.	15.	32.	♈
Leu	♀	28.	46.	26.	46.	♈
Guei	♃	41.	46.	11.	46.	♉
Mao	☉	53.	37.	23.	37.	♉
Pie	☾	63.	16.	3.	16.	♊
Sang	♂	77.	14.	17.	14.	♊
Cu	☿	78.	35.	18.	35.	♊
Cing	♃	90.	8.	0.	8.	♋
Quei	♀	120.	33.	0.	33.	♌
Lieu	♄	125.	9.	5.	9.	♌
Sing	☉	142.	9.	22.	9.	♌
Chang	☾	150.	32.	0.	32.	♍
Ye	♂	168.	36.	18.	36.	♍
Chin	☿	185.	36.	5.	36.	♎

Quod de hoc Imperatore ſubjungam, rarum omnino & fortaſſe inauditum æquiſſimi Principis exem- *Imperator reprehendit.*

 plum

vult & monentes audit. plum est. Eos qui officii sui admonitum reprehendebant, non minori facilitate audivit, quam, ut Sinica phrasi utar, aqua deorsum fluit. Hinc ante fores palatii campanam, tympanum, tabellam lapideam, ferream & plumbeam appendi jussit, addito edicto, quo doctis ac probis viris, qui de re aliqua monendum Imperatorem ducerent, potestas fiebat ex his instrumentis illud pulsandi, quod cuique causarum generi esset destinatum. Qui justitiæ consultum ibant, ære campano; qui legibus ac religioni, tympano edebant sonum. Si regni negotia forent, tabellam plumbeam; si injuriæ à magistratibus illatæ; lapideam; si de carcere ac vinculis querelæ, ferream pulsabant. Vtilia *Rara in regibus exempla.* suadenti inclinato corpore magnaque honoris significatione gratias agebat. Memorant uno die bis è mensa surrexisse, ut campanam impellenti aures daret; alio die ter balneum reliquisse, quod toties ex ipso instrumenta pulsari à monitoribus audiret. Fuit tamen, ut primario cuidam Præfecto irasceretur hanc ob causam. Ille Imperatoris facilitate abusus, aliis regni proceribus coram adstantibus, eum acerbius justo errati arguit. Qua licentia offensus, confestim in palatium se proripuit, iraque intumescens, monitorem *Imperatrix mira arte maritum placat.* importunum statuit è medio tollere. Sed præcipiti consilio Imperatrix festive atque in tempore intercessit. Cognita enim irarum causa, regio cultu, quo potuit exquisitissimo induta, per occasionem maritum adiit. Is insolentem conjugis elegantiam habitumque demiratus, rogat, ecquid sibi vestium nitor alieno tempore quæsitus velit? Cui illa, *Magnas uterque gratulandi nobis causas habemus, ob quas merito hunc, quem vides, cultum assumsi lætitiæ meæ testem. Præclare sane nobiscum agitur; quibus ii proceres & ministri obtigere, qui adulationis omnis expertes vera nobis loqui non timent. Pars maxima regiæ felicitatis est, habere, à quo verum discas; cujus libertas sæpe metu offensæ substringitur.* Hac sapienti conjugis oratione astuque Imperatoris ira deferbuit.

Yuus animi commiseratione insignis. Erat animo ad commiserationem proclivi. Hinc si forte prætervehens reum videret in judicium rapi, è curru

curru mox desiliens, seque ipsum incusans, *Me miserum!* lacrimans ajebat. *Sub* Yao *&* Xuno *gens erat ad regum suorum nutum facta; nunc me regnante, nescio quo meo fato aut culpa, cives in deteriora prolapsi, spreta jubentis authoritate ac doctrina, suis cupiditatibus obsequuntur. Nec injuria doleo, principatu meo malos reperiri, quos priorum regum pietas aut abolevit, aut meliores effecit. At meo vitio scelestos me vivo inter bonos grassari, quis mihi persuadeat non esse dolendum?* Imperatorem ita se aliquando incusantem purpuratorum quidam interpellans, *Pœna*, inquit, *æque regibus ac præmia, sunt ad coërcendos cives necessaria.* Cui Imperator nihilo sibi placatior, *Scio*, subjicit; *sed me imperante malis locum & animum peccandi esse, cum unica Imperatorum antecedentium virtus eadem opera bonis ad probitatem calcar, & malis à noxa retrahendis frenum esset, hoc est, quod doleo.* Cum aliquando imperii sui ditiones ex more lustraret; navim, qua per *Kiang* vastum fluvium vehebatur, subito piscis draconi non absimilis, ita suo dorso impulit, ut evertenda crederetur. Quo in discrimine ceteris metu propemodum exanimatis, intrepidus Imperator, coloris & animi retinens, *Cælum*, exclamat, *imperium mihi dedit, ut gentem mihi subjectam justitia regerem. Id facere mihi semper propositum sanctumque fuit; ut causas non habeam mortem ceu neglecti juris vindicem timendi. Si me mori necesse; scio equidem, mortalem me & peregrinum esse, cui diu commorari non licet in hospitio. Extra patriam dego, dum vivo; cujus aditum si mihi mors aperiat, quid mori formidem? Hoc monstrum, quod navem invasit, claudendo vitam, domui meæ, hoc est, sepulchro me restituet; cujus si me facit inquilinum, finito tandem exilio, gaudii potius, quam mœroris materiem prabet.* His dictis bellua subducto tergo quo navim jactabat, evanuit; navigantibus nihil incommodi preter mali metum passis.

Præclara Yui dicta.

Multa alia præclare dixit, ac fecit hic Imperator, quæ liber *Xuking* complectitur. Eximia vero documenta & gnomas, quæ ad rectam gubernationem, dividenda munera, tributa imperanda pertinent ibidemque laudantur, enumerare longum foret; nos pauca libe-

Axiomata regia. ca libemus. Rex, dictitabat, *perpetuo timeat, & velut per glaciem inambulans caute agat, ne à recti tramite aberret. Regnare quippe difficilis & periculi plena provincia est. Præcepta & leges ne negligat. Voluptati ne immoretur; caretque, ne in ejus usu sit nimius. Agendi finem honestum statuat, & quod rationi consentaneum. Voluntatis suæ adversus populi sententiam ne sit tenax. Intra se ne pigritetur, sed animum honeste atque utiliter occupet. Quæ facienda sunt, perficere ne cunctetur.* Regiam habuit in provincia *Xensi*, ubi *Pingyang* civitas est, ab ipsomet constitutam. Hoc dominante toto triduo auri arenam pluisse tradunt. Sub hoc etiam tempus celebris ille Sinensium potus confici primo ex oryza cœptus est; cujus authorem *Ilieum* nominant. Id nectar postquam Imperator degustavit: *Quanta*, exclamat, *hæc potio damna regno inferet! male ominor meæ quoque stirpi perniciem & imperii jacturam hoc dulci veneno paratum iri.* Vatem in utroque *Yuum* fuisse postmodum exitus comprobavit, ut suo loco dicemus. Inventor deinde novæ voluptatis pœnas exilio persolvit; gravi supplicio in eos decreto, qui se vivente ausi exinde fuissent id genus vini conficere. Verum utcunque novi liquoris artificem patria exesse jusserit; ejus certe parandi artificium semel vulgatum abolere non potuit. Hoc succi genus etiamnum toto Sinensi regno in gulæ & mensarum deliciis habetur. Adeo malæ artes in remp. illatæ, citius in authore plectuntur, quam desinunt.

Aurum pluit.

Vini seu potus ex oryza inventi inventor.

In exilium mittitur.

II. IMP. KHIUS.

Imperavit annis IX.

Cyclo 9. an. 21 ante Christum 2197. Matris institutio proba.

KHius ab *Yuo* patre imperium hereditate accepit omnium ordinum assensu ac voto. Multum ad hoc ei profuit matris feminæ sapientissimæ institutio. Illa enim, quæ Principis, quæ subditorum partes essent, à puero filium addocuit, paterna potissimum exempla inculcans. Quæ *Khius* ad vivum imitatus, ita patrem patriasque dotes repræsentavit suis moribus, ut *Yui* desiderium in subditorum animis olim inex-

inexſtinctum, jam aut frigidius eſſet aut nullum. Tantum poteſt bona inſtitutio, cum in indolem incidit virtutis capacem ſimul & ſtudioſam. Sub initium regni *Khius* acri bello petebatur ab regulo, cui *Hus* nomen, beneficiario, homine nequam & per ſummum ſcelus augere fortunas ac dignitatem, civium injuriis moliente. Sed impios conatus Imperator in tempore compeſcuit; collectoque magno exercitu & ſex aliis regulis in auxilium evocatis; poſt variam belli fortunam tandem ad terras Canias prælio fudit, delevitque. Ab eo tempore pacatum habuit imperium, ſed non diuturnum. Nam poſt novennium quam regnare cœperat, exceſſit è vita. Fratres quinque ſuperſtites reliquit, quos totidem munitiſſimis arcibus præfecerat, honore regulorum ornatos, & iis opibus inſtructos, quæ regiam conditionem decerent; hactenus tamen, ut nihil ex imperandi jure ſibi arrogarent.

III. Imp. TAIKANGUS.

Imperavit annis XXIX.

Cyclo 9. *anno* 30 *ante Chriſtum* 2188.

Taikangus otium ab hoſte nactus, cum feris bellum geſſit, ultra, quam decebat, venationi deditus; cujus cauſa turpius inter feras quam hoſtes regnum amiſit. Virtutis paternæ avitæque contemtor, moraque diuturna regnandi ſeipſo deterior, imperium plane peſſumdediſſet; niſi à ſuiſmet Præfectis eo fuiſſet exutus. Baccho Venerique addictus, ſeipſum vino, pellicibus regiam impleverat. Venandi ſtudio inſaniens, longiſſimo tempore inter montes & agros degebat, nulla publici boni cura. Agricolarum ſegetes totis venatorum canumque gregibus proterebat, ut leporem vel corvum inſectaretur, ingenti rei plebisque ruſticæ injuriæ. Hinc populi paſſim in illum jactatæ criminationes; adeoque tandem reducta res eſt, ut, dum *Taikangus* montes oberrat, excutiendis ferarum latibulis ac ſtragi intentus, imperio exueretur. Quippe præcipuus è purpuratis, *Ys* dictus, precibus populi opem adverſus tyrannidem im-

plorantis commotus, accedente magnatum ceterorum auxilio, *Chungkangum* fratrem Imperatoris natu minorem ad imperium provexit, *Taikango* in exilium ejecto. Nec postea, quod in hujusmodi casu rarum, quicquam tumultuatum est. Desolatus igitur ac desertus ab omnibus nec unum quidem habuit, qui sequi causam ipsius aut juvare vellet. In tantum illo ævo regum vitiis populus irascebatur, amabatque virtutem. Exulem regnoque jam spoliatum, matre comitante, quinque fratres adiere, simul consolationem qualemcunque allature, simul exprobraturi vecordiam. Horum singuli Sinico sunt eum carmine allocuti; exstantque illa metra in antiquissimo libro, quem *Xuking* dici supra meminimus, quorum sententiam visum est hic adscribere.

In hunc ergo modum primus exorsus est. *Ab* Yuo *avo nostro hæc est imperanti dicta lex, Populum amandum, non spernendum, aut opprimendum. Hunc enim regni radicem esse, cujus robore & constantia regni quoque firmitatem niti. Aurigæ similem esse, qui aliis præest; qui vero sex equos putri fune colligat, an non ei caute agendum?*

Alterius carmen hoc erat. *Domi ardes libidine, foris venatione, nepotaris utrinque. Gaudes obscœna musica, tecta cœlo minantia substruis civium sanguine. Hæc qui faciat, eum ego putem, tametsi nolit, sua sponte ac volentem in exitium ruere.*

Tum tertius, *Iam inde,* inquit, *ab* Yai *temporibus ad nos usque omni virtutum genere floruit regia; tu primus à majorum vestigiis digressus es. In quibus eorum gubernatio feliciter consistebat; illa cum tu verteris omnia, quid mirum, te quoque cecidisse?*

Quartus in hanc sententiam lamentabatur. *Claros! ô claros parentes nostros! qui vel mille regnorum potienti sanctissimis legibus ac præceptis lucem ad bene regnandum aperuere. Hæc tibi nobisque relicta, heu! quantum doleo spreta tibi uni fuisse! Merito regno excidisti, qui ne posteri succederent, primus intercessisti.*

Quintus denique ita dolorem suum explicuit. *Heu! quo pacto domum redibimus? mœror animum exedit, ac con-*

ac conficit meum. Taikangus, *frater noster, est odium publicum populi. Ego quò me vertam? ad cujus opem supplex confugiam? altius descendit in pectus meum tristitia, quam ut illam queam concoquere. Angor intimis sensibus; vultus pudore obstupescit, contabescitque cor meum. Sed meo merito hæc patior, qui à recti tramite deflexerim, nec virtutem ducem secutus sim. At enim dolendi flendique tempus nimis serum est, quod præteriit.*

IV. Imp. CHUMKANGUS.

Imperavit annis XIII.

Hic postquam procerum studiis fratri in imperio suffectus est, etsi obtentam dignitatem iis acceptam ferret; veritus tamen, ne *Ys* semel suas vires in imperio fratri abrogando expertus, in suum quoque exitium fieret potentior, ei putavit non tantum fidei, quantum gratiæ debere. Authoritate præterea populique favore Imperatori vix imparem suspectabat. Prudens juvenis, ac præ quam ab illa ætate speres. Eum proinde per singularis amicitiæ speciem, & ut suis negotiis domi necessarium continet in regia; imperio militari, quod *Ys* in Imperatoris copias adhuc exercebat, in *Cheum* exploratæ fidei hominem transmoto. *Ys*, licet sagacis ingenii, tam specioso tamen carcere non intellexit ante se teneri, quam alieni à se animi signa in Imperatore deprehendit. Quem ne magis exacerbaret, necessitati ac tempori obsecutus, altissimo silentio dissimulavit, quicquam à se injuriæ loco haberri; clam autem totius *Hiaa* familiæ interitum machinabatur. Et primo quidem magistratuum voluntates, queis potest obsequiis conciliare sibi allaborat. Inde Imperatori variis lenociniis imminet, quem sciebat in imperio successurum patri. Ne vero scelus vindictæ cupidine conceptum quamprimum exsequeretur; *Chei*, qui ejus loco exercitui præerat, fides ac vires obstabant. Omnem igitur lapidem movet, ut eum apud Imperatorem in invidiam & suspicionem vocet; quo facto facilis & expedita patebat ei ad iram explendam

Cyclo 9. anno 59. ante Christum 2159

Prudentia juvenis Imperatoris.

dam via. Nam quibus artibus impetrasset, ut *Cheus* magistratu exueretur; iisdem effectarum sperabat, ut alius qui suarum esset partium substitueretur. Verum Imperator ejus technas subodoratus, nec invidiose laudantem nec palam calumniantem audivit. Iterum deinde clandestinam cædem in *Cheum* molitus, ubi nihil procedit totus in demerendo Imperatoris filio fuit. Nec consilio defuit fortuna. *Chungkangus* enim immatura morte decedens, filio imperium reliquit; quem *Ys* jam ante sibi obnoxium adulando fecerat.

Eclipsis solis.

Memorabilis eclipsis imperante *Chunkango* accidit, dum sol sidus aut constellationem *Fang* dictam obtineret, quæ nunc temporis circa vigesimum octavum gradum scorpii est. Eam quod Astrologi regii per incuriam non prædixerant, morte multati sunt. Annum hujus eclipsis non eundem apud omnes reperio. Alii asserunt eam altero anno hujus Imperatoris ante Christum bis millesimo centesimo quinquagesimo octavo contigisse; alii in sextum ejusdem annum referunt, qui foret ante Christum bis millesimus centesimus quinquagesimus quartus. Ceterum Mathematicos alii putant necatos, quod *Ysi* clam faverent.

Mathematici ob errorem occisi.

Utcunque est, quod de futurâ eclipsi præmonere neglexerint; nemini causa mortis insolens apud Sinas videri debet. Est enim vel hodie illic in more positum, ut regius Mathematicus, si forte in munere suo ejusmodi errores admittat, capite luat. Quippe Sinæ grande piaculum credunt, laboranti tunc soli aut lunæ, neve canis aut draco sese devoret, metuenti, solennibus sacrificiis, ritibus, & inprimis ingenti strepitu, clangore non in tempore succurrisse. Unde postquam Imperator de imminente eclipsi fuit à siderum peritis commonefactus, mox per cursores cunctæ imperii civitates de die & hora illius edocentur. Quo tempore Præfecti ac cives ubivis locorum eam horam solicite exspectant, tympanis ac pelvibus æreis instructi, ut imminens alterutri periculum eâ complosione avertant.

Et occidi soliti.

Superstitio circa eclipses.

V. Imp.

V. IMP. SIANGVS.

Imperavit annis XXVII.

Siangus à patre imperium, non item consilium accepit. Incautus enim adolescens obsequiis ac blanditiis *Ysi* jam diu irretitus exautorato Cheo, exercitui eum denuo præfecit. Qui tamen, ut infida est omnis potestas adulatione quæsita, paullo post ingratus ac perduellis vires in exitium Imperatoris convertit. Conciliatis ergo sibi militum studiis primo ad regia imperia obstinate cunctatur. Dein multa in ipsum nefarie machinatus, tandem cogit è regia profugere. Aliquamdiu exul duorum regulorum sanguine sibi junctorum *Chinquonii* & *Chinsini* hospitio usus est. *Cyclo* 10. *an.* 12 *ante Christum* 2146. *Gratia abusus.*

Interea *Ys* homo versutus nondum palam in Imperatorem insurgit, fidem quorundam regulorum veritus, quos sciebat à *Siango* nulla arte dimovendos. Quare ætati Imperatoris nondum à ficta adulatione vera obsequia dignoscentis iterum illudit, simulans illius causam & regnum se tueri. Quod è regia fugerit, id magno suo dolore factum. Rediret modo; & quem fugerit, ex obsequiis porro suis ac fide agnosceret. Inter hæc tamen fidissimos Imperatoris ministros confictis criminibus in ejus odium adductos aut è medio tolli, aut regno ejici jubet, suarum partium studiosis in eorum locum subrogatis. Nec multo post, ubi omnia sibi ad imperium prona vidit, palam se pro Imperatore jactavit.

Sed, ut plerumque fieri solet, partam scelere felicitatem insperata calamitas oppressit. Erat *Hanzous* ex iis, quos *Ys* ad magistratus evexerat, facile primo apud tyrannum loco, arcanorum ante alios conscius. Hunc præcipuis muneribus excultum, copiarum denique ducem constituit. Multiplex ingenium ei ac tortuosum erat; qui ut tuto solus imperaret, duos imperatores necavit, alterum *Siangum* legitimum, alterum per tyrannidem sceptrum usurpantem *Ysim*, uno utrumque consilio, scelere diverso, in uno ingratus, in altero parricida. Primus ejus artibus *Perduellis perduellem decipit.*

tibus *Ys* ſuccubuit, fide amici, ut putabat, hominis fretus ſuique ſecurus, omnes imperii per nefas obtenti curas & negotia *Hanzoo* reliquit. Ipſe licentiæ ſe totum permittens, venationem præ ceteris voluptatibus ſectabatur; arte ſagittandi antecellens omnibus. Inter hæc *Yſi* feras agitante *Hanzous* militem ſuum velut à *Siango* emiſſum in perduellem, clam ſubornat, ut *Yſim* in ſilva oberrantem, nihilque metuentem confeſtim opprimant atque obtruncent; fama interim quaquaverſum didita, *Siangi* Imperatoris juſſu eos hoc facinus aggreſſos. Nec deſtinata fefellit eventus. *Ys* enim velut talionis lege punitus, ut olim *Taikango* venanti eripuerat imperium, ita illud una cum vita venando amiſit. *Yſis* peritiam in jaciendis ſagittis inter memoranda ponunt Sinæ, ut & ingens nervorum brachiorumque robur, tam certa contentioſaque manu ſagittas librantis, ut aliquando novem aves jaculis totidem uno impetu evibratis confixerit; rara dexteritate ac prorſus admiranda.

Pœna talionis.

Sagittandi peritia & robur.

Poſt *Yſim* in hunc modum ſublatum *Hanzous Siangum* quoque ambitioni ſuæ victimam deſtinat, ut amotis æmulis imperium ipſe unus abſque metu exerceat. Erant *Yſi* duo filii, quorum natu major *Kiaus* appellabatur, animi corporiſque robore patre non inferior. Navim quidem, qua vehebatur, ferunt ſolum trahere per continentem ad alterius fluminis litus potuiſſe, ſi exſcendendum, alioque in fluvio navigandum eſſet. Hunc ſubmiſſa clanculum parte copiarum in Imperatorem armat *Hanzous*, atque ad expetendas paterni ſanguinis pœnas excitat, Imperatore ſimul ac duobus regulis è medio ſublatis. *Kiaus* tam ardore animi, quam pietate ultro ad vindictam & arma promtus, mox conſcribit exercitum, quem cum *Hanzoi* copiis conjunctum perquam numeroſum effecerat. Nec minori contentione, quanto potuit exercitu coacto *Siangus* vim vi parat repellere, adjutus regulorum, quos dixi, auxiliari manu. Ita demum ad pugnam ventum eſt; in qua victor *Kiaus* Imperatorem & utrumque regulum ſua manu, vindictæ avidus, interfecit. Neque iſta clade hoſtium contentus, totam

totam stirpem *Siangi* radicitus exscissum ivit, eousque felici conatu, sola ut regina tum prægnans fuga elapsa inter montes, & pastorum mapalia latitaret. Ita vacuum imperium *Hanzous* invasit, & ipsos quadraginta annos obtinuit. *Kiaum*, cujus periculo ac nomine pugnaverat, laudatum regulis adnumeravit, exigua regni portione beneficii loco ei attributa, cujus felicitati totum debebat.

VI. Imp. XAOKANGUS.

Imperavit annis XXII.

XAokangus hoc demum anno paternum imperium restauravit, tot annis amissum; quod ita evenit. *Siangi* uxor, quæ sola fugiendo perduellium furorem evaserat, intra montium latibula *Xaokangum* enixa; summo natalium silentio ibidem enutrivit. *Hanzous* tamen ea re nescio quo indicio tandem patefacta, quamprimum homines ablegavit, qui inter pastores latentem ad se pertraherent. At *Xaokangus* de periculo admonitus, relictis silvis in dynastæ cujusdam *Yn* dicti territorium aufugit, eique aliquamdiu ignotus pro coquo serviit. Dynasta hominis mores curiose observans, ex agendi loquendique gratia deprehendit, ejus indolem esse pastoris & coqui conditione nobiliorem. Quare *Xaokangum* aliquando aggressus de genere ac fortuna illius varia percontatur; ab eoque de majorum suorum, nec non diuturnæ calamitatis serie cuncta cognoscit. Tum non jam ut coquum, sed ut Imperatoris filium amplexatus, absterso culinæ cultusque vilioris nidore filiam ei suam in matrimonium dedit, adjecta ditionis parte, unde pro dignitate alere familiam posset, ac simul speciem daret, qualis in imperio ampliori esset aliquando futurus. Et mox apparuit eum regendi artes non à pastoribus, sed à regia indole hausisse. Domi enim moderate suis imperabat; neque interim intermisit artes militares in umbra & pace addiscere. Inde soceri beneficio & opera illius nomen apud

Cyclo II. *anno* 19. *ante Christum* 2058.

Imperator coquus.

Præfe-

Præfectos regni, qui olim in parentis fide rebus etiam adversis perstabant, sensim innotuit. Quem statim pro *Siangi* filio agnitum & ob exploratam subinde ipsius indolem charum, collectis undique copiis juverunt, populo universo legitimum regni heredem sibi reddi exoptante. Ita in perduelles & *Hanzoum* parricidam ducto exercitu, vario eventu initiò pugnatum; sed postremo prœlio tyrannus acie victus captusque meritas tantorum scelerum pœnas luit. Quo casu *Xaokangus* paterno sceptro potitus *Kiaum* quoque, ut *Hanzoi* scelera dictantis ministrum bello petit, missis in eam expeditionem Præfectis; qui cæso *Kiai* exercitu ipsum captum obtruncarunt. Fratris necem ulturus minor natu, dum arma in Imperatorem jam victoriis assuetum movet, nihilo meliore successu à *Chuo* filio superatus interimitur. Ita trium proditorum interitu *Hiaa* familia propemodum exstincta, sed postliminio recreata. *Xaokangus* deinceps rebus omni ex parte tranquillis regnum gubernavit.

VII IMP. CHUUS.

Imperavit annis XVII.

Cyclo II. *anno* 41. *ante Christum* 2057.

POst superiora bella feliciter confecta, annos complures imperium Sinicum sub auspiciis *Hiaa* gentis, quæ plures ex ordine imperatores dedit, alta pace fruebatur. *Chuus* autem jam ante imperium bellica gloria insignis, &, ubi regnum adiit, virtutis & rerum gestarum æstimatione non minus quam armorum metu omnes facile in officio continuit, patriæ quiete nullis unquam post hæc bellis tentata.

VIII IMP. HOAIUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo II. *anno* 58. *ante Christum* 2040.

HInc *Hoaius* à *Chuo* patre pacatum ac florentissimum accepit imperium. Sed longa pacis segnitie luxuriare cœpit Sinica felicitas, pessimo inducto more, Sinis regibus hodieque recepto æque ac perniciosso.

niciofo. Quippe *Hoaius* imperii curis in miniftrorum fidem contraditis, ipfe totum fe deliciis inter feminarum fpadonumque greges permifit. Hinc licet apud Sinas omnia negotia per fupplices libellos ad Imperatores referantur; illi tamen è gynecæo vix unquam egrediuntur in publicum. Verbo Imperatores, re autem vera voluptatis mancipia diceres. Quanquam in tanto dominantium luxu Imperatores quandoque Sinæ habuere optimis comparandos; ut deinceps patebit. *Vita defes imperii corruptela.*

Hujus Imperatoris æuum tam felix admiratæ gentes exteræ Sinis finitimæ, otioque fimul tam beato & ordinata regni gubernatione allectæ, ultro fe tributarios allatis muneribus profeffi funt. Quas inter infularum Orientem fpectantium populi numerantur, quorum mentionem primam fub *Yuo* Imperatore liber *Xuking* facit. Hæ infulæ fuerintne *Iaponia*, an *Carea* peninfula, an aliæ minores Sinicæ continenti viciniores, incertum eft. Neque enim è Sinico fcriptore certi aliquid eruere licet, nomen infularum tacente. Illud tamen certum, navibus vectos adveniffe; unde jam tum à Sinis navigatum fuiffe indubitatum eft. Sed de Sinenfium antiquiffimis navigationibus per hoc Indicum mare infra dabitur loquendi locus. Eos enim claffibus totam hanc Afiam penetraffe, & ad infulam, quæ hodie à S. Laurentio nomen habet, perveniffe, antiqua paffim Sinenfium monumenta teftantur, de quibus infra.

IX. IMP. MANGUS.

Imperavit annis XVIII.

MAngus patrem imperio, ut in imperandi ratione per omnia fecutus, in hoc uno ab eo difceffit, quod regiam urbem in locum commodiorem à regione occidenti magis objecta ad Croceum fluvium tranftulerit. Hoc nomen fluvio, quem Sinæ *Hoangho* vocant, ob croceum feu luteum colorem datum eft, ab argilla, per quam volvitur, flavefcenti. A montibus Amafæis, quos *Quenlung* Sinæ vocant, per quingen- *Cyclo 12. anno 24. ante Christum 2014.*

quingentas leucas & amplius ingenti aquarum mole illam orbis plagam versus procurrit, quæ media inter Orientem & Septentrionem est. Inde paullatim ortum petit, Sinas Boream inter & Occidentem alluens; ac per desertum *Caracatayo*, seu *Lop* oberrans, denique cursu in Austrum flexo quinque Sinarum provincias irrigat, & murum illum fama tam celebrem, qui Tartarorum irruptionibus objicitur, subingressus, tandem in provincia *Nanking* prope *Hoaigan* in mare magna vi aquarum se exonerat, semper croceo, quem vehit limo turbidus. Argilla enim, quæ nomen & colorem fluvio conciliat, non, ut in limpidis aquis, ex imo tralucet; sed undarum violento cursu identidem excitata torrentium more, pluviis intumescentium, totum flumen tingit, uti multiplici experimento compertum est. Aqua enim inde vasa excepta ubi aliquamdiu conquievit, minutissimus limus tanta copia in fundum subsidit, ut tertiam fere partem constituat; quod mihi aliquoties experiri placuit. Certe cum primitus ingens hoc flumen vidi, paludem aut fluidum limum intueri me credebam; sed summa, qua fluit, rapacitas aliter de ipso sentire me docuit. Mirum, unde tanta vis argillæ proveniat: neque enim clarescere ac limpidus fieri unquam visus est. Hinc proverbium natum Sinis, res ceu nunquam futuras explodentibus: tunc nempe quidpiam eventurum, quando Croceus fluvius clarescet. Qui plura de hoc fluvio scire desiderat, nostrum Atlantem extremæ Asiæ consulat.

X. IMP. IS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 12. *anno* 42. *ante Christum* 1996.

Reguli Sinarum clientes.

FUit *Is Mangi* filius, cui exteræ circumjacentes nationes non modo tributa pendebant, sed earum quoque reges imperiorum suorum possessionem sibi ab eo conferri gloriosum ducebant; æquitatis ac justitiæ fama, nec non altissima pace provocati, cujus fructum se quoque laturos ac tantæ gentis amicitia contra finitimos

timos hoſtes deinceps fore defenſos judicarunt. Ea conſuetudo ditionem ſuam auſpicio Sinenſis Imperatoris adeundi, etiamnum apud multos manet; quibuſdam tamen, ut ſunt *Iapones* & *Cochincina*, intermiſſa, aliis commercii potius, quam ſubmiſſionis cauſa id facientibus. Cum enim Sina ſit exteris ita clauſa ut ingreſſus non facile ulli quam legatis pateat; Turcę, Laoſii, Samarcandæ, Mogores, & Tibetani pedeſtri itinere, Siones vero & Camboji navibus advecti, Sinas ingrediuntur, ubi per ſpeciem legationis tractant privata mercimonia. Neque hi Principum, quos ſibi quiſque fingunt, ſimulati oratores munera ſuo ſumtu parata gratis apud Imperatorem profundunt. Nam longe plura receſſuri accipiunt, quam dederant; illo turpe ſibi futurum exiſtimante, ſi munerum opulentia cuiquam concedat. Quin legati omnes dum inibi commorantur, cum toto comitatu aluntur è publico, eorumque merces regio ſumtu in regiam uſque deportantur, eas quoquoverſum diſtrahendi aut novas coëmendi facta poteſtate. Vbi regno iterum excedunt, pari liberalitate ad Sinarum fines nulla ſua impenſa deducuntur, vecturis regio juſſu & ære procuratis. Id legationis genus exteris plurimum lucri affert, alieno ſumtu rem ſuam augentibus. Interea ſplendide Imperatores decepti legatorum commento à regibus ſalutantur, qui neque regnum aliquando neque vitam habuere. *Ficta ad Sinas legationes.*

XI. IMP. PUKIANGUS.

Imperavit annis LIX.

SVb hæc tempora inteſtina diſcordia domus regia laboravit, Imperatorum fratribus ac filiis inter ſe diſſidentibus, cum utraque factio traheret ad ſe imperium. Sed *Pukiangus* Imperatore proxime defuncto genitus cauſam & regnum obtinuit. De quo plura non exſtant, niſi annis eum plurimis probe Sinas gubernaſſe; hoc uno infelicem, quod rebus filii non ita providerit, ut eum regni heredem relinqueret. Eo enim mortuo ipſius frater imperium invaſit, *Cungkia Pukiangi* filio è ſucceſſionis jure per vim depulſo. *Cyclo 12. anno 58. ante Christum 1980.*

XII. Imp. KUNGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 13. *anno* 57. *ante Christum* 1821. KVngus Pukiangi frater continuata, quam frater in nepotem exercuit, injuria, & ipse regnum invasit, *Cunkia* iterum semoto; qui ne seram quidem spem haberet, posthabito nepote filius à *Kungo* ad imperium destinatur. Aliud nihil ab eo actum memoria dignum.

XIII. Imp. KINUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 14. *anno* 18. *ante Christum* 1800. PAternos annos, hoc est, unum & viginti in imperio assecutus est, tranquillo admodum & felici. Neque de hoc quidquam memorabile habetur, nisi quod regnum non optima fide acceptum bonis artibus retinuit. Paternæ tamen virtutis commendatio nihil filio ad spem regni ac successionem profuit. Eo enim post parentis obitum præterito, ad justum heredem postliminio regnandi ordo rediit.

XIV. Imp. CUNGKIA.

Imperavit annis XXXI.

Cyclo 14. *anno* 39. *ante Christum* 1769. TAndem imperium bis debitum totiesque præreptum *Cungkia*, ut *Pukiangi* filius, obtinuit. Sed post tam diuturnam moram adhuc tamen citius, quam reipublicæ utilitas ferebat, regnare cœpit. Mox enim ut se in eo fastigio collocatum circumspexit, modestiam & frugalitatem penitus dediscens, voluptati se in ipso imperii aditu totum mancipavit, femineo nomini factis etiam consentientibus. Ergo neglecta boni publici ac virtutis cura, negotia regiis ministris, se verò totum luxui & feminarum amoribus permisit. Neque pensi quicquam habuit, quales essent, boni an mali, quorum consuetudine gaudebat, contra quam ab ejus majoribus factitatum; sed cujusque merita ex adulandi artificio æstimans, eos habuit aliis chariores,

res, qui assentando ipsius flagitia honestis nominibus tegebant. Hinc præcipua munia penes adulatores fuere. Quibus vitiis ad suæ stirpis à regno deinceps demovendæ perniciem viam aperuit. Nam plurimi è regulis beneficiariis eo contemto tanquam indigno, cui parerent, palam in eum obsequium exuere cœperunt. Neque sic è veterno expergiscens, nullo remedio conatus est eos in officio continere, voluptatum pertinax, tot annorum femina verius quam Imperator. Tandem flagitiis finem mors imposuit. Filium habuit *Caum* nomine, tam vitiorum, quam regni heredem.

XV. IMP. CAUS.

Imperavit annis XI.

CAus ergo mali corvi malum ovum, patris mores imitatus, florenti adhuc ætate seipsum deliciis ac nimia venere ante diem confecit, relicto titubantis imperii successore *Fauo*.

Cyclo 15. anno 10. ante Christum 1848.

XVI. IMP. FAUUS.

Imperavit annis XIX.

FAuus nulla re alia fuit memorabilis, quam perditissimi filii *Kiei* successione, nemini posthac ex ea gente continuanda. Ejus enim scelere imperium tanto tempore in eadem familia retentum in aliam translatum est, uti dicemus. Vnde enim imperia nisi virtute subsistant? cui, ut sua initia debent, ita non aliis rationibus servari queunt, quam quibus inchoata sunt.

Cyclo 15. anno 21. ante Christum 1838.

XVII. IMP. KIEUS.

Imperavit annis LII.

HAbuerunt Sinæ in *Kieo* Neronem suum tot seculis ante, quam Roma suum execraretur; aut si quod aliud monstrum ulla gens aluit. Hinc Sinæ si hominem omnino perditum vivis coloribus volunt

Cyclo 15. anno 40. ante Christum 1818.

Robur corporis. describere, *Kieum* appellant. Corporis robur in eo rarum fuit; animi non item. Ajunt eum facili nisu densum funem rupisse, hamumque ferreum trium digitorum crassitie, utraque manu arreptum in rectum extendisse. Vxor ei erat *Vibia* nomine; à qua ad omne scelus flectebatur. Insaniens ejus amore, offensamque veritus, omnia illius arbitrio facere. Cujus rei non ignara *Vibia*, quidquid libido aut superbia dictabat, à *Kieo* amantium jure quasi pro imperio exigebat. Nec iste cunctantior in annuendo, quam illa in petendo fuit; unius mulierculæ amori omnia totius imperii commoda postponens. Hinc perpetuis tributis exhaustæ populi universi opes; hinc aurata palatia, sumtuosa theatra & stagna marmoreo ambitu fossisque clausa impendebantur ejus libidini. Memorabilis imprimis fuit ille luxus & inauditum in eum diem voluptatis genus, cum ingens terræ spatium in stagni modum excavatum naviumque capax jussêre vino impleri; cujus in ripa tria hominum millia per circuitum prono ore canum instar procumbentium è lacu ad satietatem & vertiginem usque se ingurgitarent. Ita poti ad silvam proximam, quam Carneam dixere, titubarunt, ut vino jam madidi epulis quoque se infercirent. Ex ejus enim nemoris arboribus quotidie boves, apri, cervi, aliaque id genus animalia jam assata pendebant eorum gulæ parata, qui è lacu bibissent. Alterum spectaculum longe nocentius excogitarunt, palatio, quod secretum vocabatur, in eam rem magnifice exstructo, ut ex utroque sexu juvenes forma præstantes undique conquisiti, veste & pudore posito nudi promiscuè habitarent; cujus fœdissimæ consuetudinis arbitri & laudatores regii conjuges aliena voluptate se oblectabant. Nec magis impudica, quam crudelis hæc mulier humanas carnes in deliciis habebat; quas, & maximè siccas ossium medullas nescio qua arte medicatas ad acuendam suam & Imperatoris libidinem adhibebat. Hæc *Vibia Kieo* in manum ita convenerat. Regulus quidam antehac rebellis simulate criminis veniam petiit, veteres tamen inimicitias adhuc animose exercens. Sed ut ad Imperato-

Mala femina quovis hoste nocentior.

ris

ris clementiam molliret aditum sibi; *Vibiam* præstantissimæ tunc formæ puellam obtulit ei per speciem obsequii, non dubitans hac una procaci puella majorem se cladem *Kiei* rebus quam toto exercitu illaturum. Nec eum opinio fefellit. Nam *Vibia* in causa fuit, ut Imperator ejus artibus eversus, post etiam regnum amitteret; non suo tantum, sed totius *Hiaæ* familiæ interitu. Et adhuc miser intestinum hostem, ut suas delicias fovebat, ad omnes cohortantium voces præterquam ad Sirenis hujus perniciosæ cantilenam surdus. Tantam tyrannidem exercet femina semel viri potens.

Ergo reguli licentia Imperatoris offensi, passim deficiunt; &, quod antehac regibus nondum ad omnia scelera prolapsis factitarant; spreto jam tum illorum imperio, queis virtutem, ut regiæ dominationis tesseram, deesse videbant, in hoc omnibus vitiis oppleto longe liberius ausi sunt. Neque jam odia tantum Imperator, sed & arma omnium in se converterat, si Præfectos aliosque magistratus excipias. Haud enim defuere, qui boni publici & Imperatoris amantes, leniora prius remedia malo adhibenda censerent. Ii variis rationibus & quodam commonendi artificio studuerunt *Kieum* ad regni & sui adeo curam excitare. Sed ubi nihil profectum, *Qualungus* inter purpuratorum præcipuos animo sumpto intrepide in illum ita detonuit. *Meminisse te oportet, Imperatoris præcipuum decus modestiam esse, qua præditus pro cujusque conditione tuis honorem & charitatem exhibeas. Non secus in cives pius, quam pater in filios; & fide tam integra, quam vicissim ab iisdem exigis. Principis enim boni est, suis recte vivendi legem non tantum dare, sed esse, si solida pace velit cum sibi subjectis frui. Tu vero penitus horum oblitus, homines tibi commissos pecudum instar non ut pastor gubernas; sed, ut latro fortunis omnibus exspoliatos, etiam vita privas. Cave, ne sero te facti pœniteat! postquam, uti cives nefarie occisos ad vitam reducere non potes; ita nec superstites à te alienatos est in manu tua revocare ad obsequium. Quare te hortor atque oro, ut rebus nondum plane desperatis mature ad frugem & Imperatoris* *officium*

Libertas magistratuum in Sinis.

officium redeas. Incensus hac oratione Imperator, & in hoc etiam degener à virtute majorum, qui veri adhuc patientes in illa rerum inclinatione fuere, *Qualungum* occidi è vestigio, se præsente, jubet. Tanti sæpe stetit apud principes à vero alienos loquendi libertas. Ea cædes *Tangum* regulum è nobilissima *Hoangtii* familia superstitem graviter affecit; maxime vero, cum audisset, inhumatum absque lamentis solemnibus sepulturæ expertem, quæ ambo apud Sinas summæ infelicitatis loco habentur. Is igitur homines certos constituit, qui cadavere sepulturæ decenter mandato, defuncti manibus ritu luctuque patrio parentarent. Ob id obsequium Imperator, quem ea res latere non potuit, *Tango* graviter iratus, eum comprehendi tradique carceri mandavit. Quem tamen paullo post libertate donatum ditioni suæ restituit; postquam nemo alius eum suorum scelerum admonuit.

Modus idoneus admonendi Imperatorem.

Subinde cum Imperator excussa bene consulentium importunitate, in pejus quotidie rueret; proceres omnes tantæ fæditatis ad extremum impatientes, quotquot aderant, simul Imperatorem adeunt, eique tabulam offerunt omnia ejus facinora graphice continentem. Tum lacrimis perfusi rogant, ut tandem injustis cædibus ac rapinis modum ponat. At is, ut erat à flagitiis ferox & superbus, contemta iterum hortatorum oratione, deteriora præteritis moliebatur, præcipuos magistratus, queis ob fidem tam constantem alia omnia debebat, ut factionis capita insectans. Quæ res illi postremo exitium attulit. Nam proceres indignati se suaque consilia ludibrio esse, omnes simul in ejus interitum conjurant, atque ut tyrannum regio nomine & fastigio indignum cum ignominia imperio deturbant, advocato in auxilium *Tango* laudatæ virtutis regulo, quem supra diximus *Qualungi* ob admonendi libertatem occisi funus curasse. Eum jubent in *Kieum* arma sumere, eoque devicto belli jure imperium sibi vindicare. At negat *Tangus* hoc sibi jus esse, si *Kieus* facti pœnitens spem de se frugis exinde melioris faciat: nec aliter arma se, nisi ut ægrotanti necessariam medicinam capturum. Eo consilio exercitum conscribit,

bit, omnibus ad id audendum animos & vires addentibus. In eo discrimine *Kieus* plus animi, quam auxilii aut fortunæ habuit. Etsi enim & ipse copias undique ad defendendum bellum contrahere nitebatur; raros tamen è toto imperio milites collegit, plerisque castra illius ut virtuti & publico bono inimica detestantibus. Desertus igitur à suis, externo præsidio res suas domi pene collapsas fulcire parat. Tartaris ad opem sibi ferendam excitis ingentia præmia militiæ pollicitus, si adversus cives, ut ipse ajebat, rebelles tempestive succurrerent. Sed & Tartari negarunt malo Imperatori se militaturos. Vsque adeo vel inter barbaros est odio nequitia. Itaque *Kieus* jam ab omnibus desertus, ubi res suas ita in angusto videt; tantisper pœnitentiam simulat, *Tangum* quæsitis verbis, uti vitam sibi condonet, obtestans. Qui ea specie resipiscentis motus, non modo longioris vitæ gratiam fecit; sed plus etiam, quam sperare audebat supplex, hoc est, imperium restituit. Ipse ut rebus ex animi sententia confectis curaque belli deposita domum rediit; raro moderati animi exemplo. Sed & *Kieus* simul ad imperium, simul ad ingenium rediit. Mox enim cum recollectis nescio unde viribus, *Tangum* velut perduellem lacessit armis. Iamque in conspectu erat uterque exercitus; cum primo statim congressu *Kieus* à suis deseritur, qui abjectis armis omnes *Tangum* ut Imperatorem amplectuntur. Is *Kieum* fugientem eousque insequitur, dum extra fines regni Sinensis ejectum cogit in exilio vitæ reliquum exigere. Illic mortuus, ignobili exitu secum tot scelera sepeliit, unaque stirpem suam; quæ prima regnare post ejus exilium in Sinis desiit, à vino & venere exstincta. Dignum est observatu, Scriptores Sinicos *Kieum* nunquam Imperatoris nomine dignari; sed quoties illius mentio recurrit, latronem vocitare. Nec sine causa. Quid enim non latronis habeat, quem insontum civium cruor impiavit?

Kieus in exilio moritur.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER TERTIUS

De secunda imperiali familia XANGA.

I. IMP. TANGUS.

Imperavit annis XIII.

Cyclo 16. anno 32 ante Christum, 1766.

Odem, quo *Kieus* ejectus est, anno apud Sinas *Tangus* regnare cœpit, is qui primus familiam in *Xangam* Imperatoris nomen intulit, à sua olim dynastia, cum regulus esset, attributum. Hunc etiam annum Sinenses historici *Tangi* nomine & imperio insigniunt, more majorum, quoties in novam stirpem regnum transfertur, id observantium. Vt enim bono Imperatori honos ille habetur, ut annum, quo ex hac vita decessit, ei velut adhuc viventi, asscribant, qui demortuo succedunt; ita sequitur illum infamia, qui suo scelere jus regnandi à posteris alienavit. Memorant hunc Imperatorem tanto omnium applausu lætitiaque, cum ob suam probitatem, tum ob *Kiei* odium, exceptum fuisse, ut, ad quamcunque se regni plagam conferret, alii alia Sinarum in ditione positi, interea grave sibi ducerent, ejus ceu sideris benigni adventu se adspectuque fraudari. Quacunque incedebat, omnes extremis digitis pedum, ut Sinica phrasi utar, insistentes, erectisque capitibus venientem præstolabantur. Exercitus ejus tanta modestia huc illucque commeabat, ut amicos potius mercatores, quam milites rapinis assuetos diceres. Hinc studia populi promeriti, quacunque transibant, obvios passim civium, ac præcipue puerorum greges habuere, oryzam & ceteram annonam ultra gratisque offerentium, & in militem tam amicum, tam abstinentem obsequiis certantium. In tanta rerum tranquillitate unus *Lopeus* ausus est in *Tangum* arma movere, nulla alia causa, quam regnandi cupidine. At

Modestia militum grata.

enim

enim levi prælio victus captusque, bonorum omnium & vitæ ipsius jactura, temeritatis pœnas dedit. Rebus ita compositis nihil optimum Imperatorem gravius affecit, quam metus, ne apud posteros affectati regni notam incurreret, tanquam inde legitimo ejus herede per scelus ejecto. Qua de re sæpe cum proceribus colloquens, ter volebat se abdicare imperio. Sed nuspiam regiæ modestiæ relictus est locus. In sententia nihilo secius perseverantem, è præcipuis purpuratorum unus denique consolans, *Cælum*, inquit, *homines ita creavit, ut propriam cuique agendi, quæ luberet, libertatem indiderit. In qua animorum diversitate si nemo sit, cujus nutu omnes intelligant se gubernandos; totum orbem perpetuis dissidentium inter se bellis & opinionibus turbari necesse est. Huic malo ut Cælum provideret, reges nobis dedit sapientia & usu rerum eximios, qui mortalium libidines, odia, contentionesque compescant. Etiamnum* Kieus *regnaret, si virtuti apud eum locus fuisset. Nunc ubi privatæ potius voluptati, quam publicis regni commodis operam dedit, iniquus populi vexator, quem variis tormentis enectum aqua & igni delevit, nullius culpæ reum; Cælo placuit, illo sublato, te virum fortem, prudentem, patriæque amantem rebus præficere, cujus virtute speramus regna omnia ad frugem revocanda, præsertim cum nemo ignoret,* Yui *ducis optimi præcepta, mores, ac documenta te sequi. Noli itaque hoc decus abjicere, non à te quæsitum, sed à nobis Cælo jubente tibi renuenti obtrusum. Quod si ad gentis tibi subjectæ utilitatem converteris; causam non habebis, cur famam iniqui regis in posteris formides, qui ut tuas virtutes, ita prioris vitia ex iisdem annalibus discent.* Plura in hanc rem addidit, quæ liber *Xuking* habet; ego studio brevitatis omitto.

Tangus præ modestia vult se regno abdicare.

At necdum Imperator de vetere sententia demotus respondit in hunc fere modum. *Est hæc à cæli supremo Imperatore generi humano imposita atque insita lex, ut, qui ad naturam vivit, in ejusque conquiescit instinctu, is demum capessat sceptrum reliquisque præsit. Ego quod* Kieum *è fastigio dejecerim, id Cælo jubente factum, cui refragari nefas duxi. Nunc ejus imperii religione exsolutus, ad alterum, qui me sit melior,*

respiciatis censeo. Ego mea sorte finibusque contentus, vel idcirco ab hoc honore abhorreo, quod ei populo imperandum intelligam, in quo mali multi sunt inter paucos bonos. Regnum est instar agri triticei, in quo frumentum multo lolio & avenâ corrumpitur, aut orizæ plurimis paleis immista. Igitur tantæ multitudini regendæ me imparem sentiens, ne in cælum offendam, vereor, si provinciâ me illâ supra vires onerem. Ad imperii nomen haud secus atque ad ingentis præcipitii conspectum exhorresco. His auditis Præfecti & magistratus omnes eum denuo consolari, atque adeo non alium Imperatorem sibi destinaturos religiose affirmare; simul omnem operam opemque polliceri. Pertinaci pietate victus denique Tangus imperium tyranno ereptum accepit virtute ac modestia imperantem perpetuo sequentibus. Hinc summis infimisque charus, æquitate, liberalitate, comitate omnes sibi devinxerat. In quibus illud palmarium, quod aurifodinas in montibus, quos *Heng* appellant, qui *Peking* à provinciâ Xansi separant, repertas promiscue populo utendas sine tributo concessit, nullo inde quæstu in ærarium suum redundante. Proxima cura fuit, sanguinarias *Kiei* leges abolere, sufficereque alias, quas etiam amarent subditi. Quo factum est, ut non hi modo, sed & reguli omnes ea æquitatis fama commoti una cum suis se illi ultro subjicerent. Habuit *Tangus* inter ministros *Iynium* nomine, supremum militiæ Præfectum, qui armis juxta consiliisque juvans Imperatorem, magnitudine animi & fortitudine, prudentia item, & in illum fide apud Sinas eximius habebatur. Quæ de singulis nec ea pauca, memorare possem; consulto prætereo. Porro *Tangus* initium anni Lunam primam solstitio hiemali viciniorem deinceps esse voluit. Ut sibi suisque identidem essent & è re natâ præsto in palatio documenta melioris vitæ, in vasis utensilibus gnomas ad eam rem appositas insculpi jussit. In eâ supellectili ante alia pelvis erat, quam ipse ad abluendam aqua calida, ut Sinæ solent, faciem adhibebat; in qua hæc epigraphe legebatur, omni hominum ordini amplectenda, *in dies te renova, & iterum eodem die te renova.*

Mos lavandi vultum.

Sed

Sed ejus pietas erga subditos in unâ re omnium maxime enituit. Cum enim ingens esset toto septennio terræ siccitas, nullâ interim de cælo aquâ veniente; itum è superstitione gentis ad sortem. Ea sic decrevit, ut unius hominis precibus ac morte cælum omnium vicem placaretur & remollesceret. Quod ubi ad *Tangum* relatum est, *Pluvia*, inquit, *ut commune bonum populo, cui præsum, à cælo datur. Eam si fata jubent ab uno pro cunctis exorari; me potissimum instans calamitas manet. Locum omnium tenenti convenit, omnium causam agere. Qui prodesse debet omnibus, nocere nemini potest. In me igitur incumbit culpa fatorum; quorum ictum si fas non est vitare, honestum erit pro publica salute vitam meam impendere.* Sub hæc jejunium sibi indicit, cæsarie unguibusque, quos promittere apud Sinas non leve nobilitatis signum & ornamentum est, præcisis, nudis pedibus corporeque cinere terraque conspersо, hac prece se cælo piacularem victimam devovit. *Inscitiam aut scelus meum, obsecro te supreme cæli Imperator, ne populus luat. Mihi te iratum habeam, modo parcas innocenti patriæ. At si ego forte male meos guberno, si domi mea luxum splendoremque justo majorem tolero, si adulatoribus alienamque famam obtrectantibus aurem nimis patientem commodo; meum id crimen est, me cælum ad pœnas deposcat.* In hunc fere modum sexies cæli dominum obtestabatur, cum repente ingentibus procellis effusus imber longe lateque terras summa omnium lætitiâ rigare cœpit. Scires *Tangi* pietate factum, ut in imperio penes *Tangianam* exinde familiam esset tam diuturna successio. Annis namque sexcentis & quadraginta tribus eum non intermissa serie sunt è sua stirpe secuti septem omnino & viginti, vitiis ac virtutibus promiscue insignes, prout cuique voluptas aut respublica magis cordi sunt.

Tangi pietas in cives.

II. Imp. TAIKIAUS.

Imperavit annis XXXIII.

MAgni illius *Tangi* è filio nepos hic fuit: initio regni avo virtutibus longe dispar, ejus documenta

menta leges, & gubernandi rationem vel ignoravit, vel neglexit. Vtut est, *Ynius*, cujus opera in belli pacisque negotiis Tangum fuisse usum, supra diximus, vir summæ authoritatis, ut incautum juvenem ad bonam frugem traduceret, sæpe hujusmodi verbis usus est *Fortunæ cæloque non semper fidendum; nec uni eidemque concessum perpetuo imperium. Id, ubi virtus abest, corruere necesse; at illa comite, quieta Imperatori erunt omnia. virtute collapsa ut plurimum ruunt imperia.* Hæc, inquam, & similia liber *Xuking* nobis suppeditavit, ne quis conficta suspicetur. Sed ad irritum cecidit hæc philosophia, obstinato ad meliora juvene. Tum consilium cepit *Ynius*, in quo audaciamne magis mirer, an summam fidem, nescio. Quippe veritus, ne unius socordia toti imperio perniciem afferret; prope avi sepulchrum in domo ad id exstructa Imperatorem velut captivum includit, ipse tutelæ nomine imperium gubernat. Res mira dictu! juvenem fortunæ suæ securum, & quicquid liberet, pro licito judicantem, ipso triennio eoque amplius ibi detentum, & assidue ad avitæ virtutis imitationem incitatum, adeo demum fregit, uti prioris vitæ pœnitens, avo jam moribus esset similior quam sibiipsi. Raro prorsus exemplo. pauci enim fiunt imperando meliores, peccandi licentia à virtutis amore abducti. Multo pronius est privatæ vitæ modestiam in nova dignitate dediscere. At *Ynius* nulla non laude dignus, calcata dominandi libidine, cui si obsequeretur, facile potuisset sibi regnum ex toto vendicare, Imperatori optima de se promittenti, imperium restituit, in regiam postliminio, applausu omnium ordinum, deducto. Ibi tantum absuit, ut ultionem peteret ex *Ynio*, ut eum summis etiam honoribus excultum, patris exinde loco diligeret. Magna dein omnium approbatione imperium habuit nusquam ab avi vestigiis deflectens; regulis etiam, qui ejus licentiasi offensi secesserant, ad officium sua sponte redeuntibus, postquam didicerunt *Taikieum* novo invento resipuisse. In hunc modum restitutam publicam quietem, longa felicitas excepit, *Ynio* cumprimis adnitente, cujus consilio Imperator omnia moderabatur.

Insignis fides in Imperatorem.

III.

III. IMP. VOTINGVS.

Imperavit annis XXIX.

HIc superioris filius nec patri virtutibus impar, ubi vidit *Iynium* decrepita jam ætate esse; ne nihil de tanto viro post ejus obitum superesset *Kieutanum* amplæ ditionis Præfectum ei committit iisdem artibus imbuendum, quibus ipse in eum usque diem Imperatoribus bello ac pace tantopere profuisset. Nec spes *Votingum* nec metus fefellit. Nam & *Iynius* octavo post illius inaugurationem anno diem obiit supremum, veris Imperatoris populiq; totius lacrymis deploratus; & *Kieutanus* peritiam rerum gerendarum adeptus, felici successione defuncti desiderium mitigavit. Magno quidem usui *Votingo* fuit; omnia cum domi, tum foris recte atque ordine agebantur. Tantum unius viri virtus valet, si in Principem inciderit, veri capacem.

Cyclo 17. *anno* 18. *ante Christum* 1720.

IV. IMP. TAIKENGUS.

Imperavit annis XXV.

TRes deinceps Imperatores sequuntur, de quibus nihil memoria dignum reperio, quæ præter annum, quo quisque cœpit imperare, quoque desiit. Primus *Taikengus Votingi* filius videtur sine prole mortuus, quippe cui defuncto frater natu minor successisse scribitur.

Cyclo 17. *anno* 47. *ante Christum* 1691.

V. IMP. SIAOKIAUS.

Imperavit annis XVII.

TAikengi frater fuit; neque aliud de ipso extat.

Cyclo 18. *anno* 12. *ante Christum* 1666.

VI. IMP. IUNGIEUS.

Imperavit annis XII.

ET hic antecedentis frater, deficiente Sobole sceptri hæres fuit, ex alia tamen matre natus.

Cyclo 18. *anno* 29. *ante Christum* 1659.

VII. IMP. TAIUUS.

Imperavit annis LXXV.

Cyclo 18. *anno* 41. *ante Christum* 1641.

HIc *Yungyei* frater germanus fuit, cujus exordia imperii ostentis præsignia fuere. In ipsa enim regia morus & triticum sponte tantaque celeritate sunt enata, ut septem dierum spatio & morus in arborem adulta fructus proferret, & frumentum jam maturum spicas exhiberet. Præterea putei etiam altissimi præter naturæ legem simul exundavere. Territus ea rerum facie Imperator, ut proni sunt Sinis ad superstitionem animi, verensque, ne quid sinistri portenderetur, è Præfectis quemdam *Cheum* nomine, jubet ex iis prodigiis in futurum conjicere. Ille prudentissime, nihil contra veram virtutem portenta posse respondit. *Si gentem tibi subjectam ex æquo bonoque gubernaveris*, inquit, *nihil erit, quod labefactet felicitatem tuam*. Digna Imperatore, digna cordato consiliario responsio. Nec in irritum cecidit. Quippe salutare consilium secutus *Taiuus*, totus in virtutem incubuit, & insigni probitatis ac prudentiæ laude majorum suorum quorumcunque famam ad decus adæquavit. Illud inter ejus facinora non ultimo loco celebratur, quod ad sustentandam pauperculæ plebis senectutem in singulis urbibus certam de publico annonam constituit. Vnde morem illum ad hæc usque tempora fluxisse putem, ut in qualibet civitate Xenodochium exstet, in quo certus senum numerus publico sumtu alatur. Iustitia in primis ei curis erat. Quotidie summo mane faciles aures dare ad se venientibus; neque prius è tribunali surgere, quam omnibus, qui se conventum vellent, copiam fecisset sui. Quæ res tenuiorum præcipue fortunis & innocentiæ profuit, quæ non raro à potentioribus obteritur; & simul prætorum æquitatem intendit ab Imperatore vindicari timentium. Ita cum à paucis timeretur, non amorem omnium promerebatur. Et, ut Principum exempla in familiares dimanant, eximios aliquot ac præstantes ministros habuit, quorum auxilio ipsos septuaginta quinque annos imperium

perium perpetuo pacatum obtinuit. Nihil portentis in regiam virtutem audentibus; qua nullum est potentius adversus omnium terrores amuletum.

VIII. Imp. CHUNGTINGUS.

Imperavit annis XIII.

HÆc Imperatorum familia regiam hucusque sedem in loco, cui *Mao* nomen in provincia *Xansi* habuit. Exin ob crebras fluminis Crocei exundationes ac damna ei urbi toties illata, in provinciam *Honan* facta migratione in urbe *Hiao*, ubi nunc *Gaocam* civitas est, consedit. Neque tamen à Croceo, qui tunc *Hiao* præterfluebat, discedere placuit, navigationis commodis retento. Et regni quidem initio ad portus muniendos ejusque modi opera alia otium ei non defuit. Pacatissimum à Patre imperium acceperat. Ad ultimum tamen, ut nihil est inter homines perpetuum, bellum, sed breve, sumere coactus est; accolis ad Austrum circa *Kiang* fluvium, latronum more, provincias Sinicas invadentibus. Inter ingentes prædas multi etiam hominum abripiebantur. Quæ res cum semel atque iterum eis processisset, ulterioris prædæ spe accensam cupidinem stimulante, latrocinia ac rapinam continuant. Tum vero *Chungtingus* ad bonum publicum respiciens, & tantæ licentiæ obviam eundum ratus, missis cum milite Præfectis, impetum prædonum ita repressit, ut multo dein tempore nihil tentare sint ausi. *Cyclo* 19. *anno* 56. *ante Christum* 1562.

IX. Imp. VAIGNIUS.

Imperavit annis XV.

VAignius Chungtingi frater, quindecim annos rerum potiebatur, nulla re memorabili gesta, nisi quod omnibus charus acceptusque fuit. *Cyclo* 20. *anno* 8. *ante Christum* 1549.

X. Imp.

X. Imp. HOTANKIAUS.

Imperavit annis IX.

Cyclo 20. anno 24. ante Christum 1534.

HIc *Vaignii* frater natu minor sceptrum adeptus, quod ille sine prole exstinctus esset immatura adhuc ætate; ob Crocei fluminis inundationes denuo sedem regiam mutavit, loco editiore delecto ad *Siang*, quæ *Honanæ* provinciæ olim civitas, hodie *Kingte* appellatur. Neque hic quidquam memoria dignum gessit; uno tantum filio, quem optimum reliquit, imperii successore felix.

XI. Imp. ZUIEUS.

Imperavit annis XIX.

Cyclo 20. anno 33. ante Christum 1525.

IS *Zuyeus* fuit, cui post obitum Pacifici cognomen adhæsit, subjectam gentem, quoad vixit, in profundissima pace continenti. Qua in re magno illo adjumento Colai summi Præfecti virtus fuit. Hoc enim nomine Colaum, quod adjutorem seu privatum significat, Sinæ vocant. Qua voce nos etiam utemur deinceps, ut eum à ceteris summis item tribunalium Præfectis discernamus. Hujus ergo Colai, cui nomen *Hienius*, virtute ac prudentia effectum, ut reguli beneficiarii, omnes, nec pauci dynastæ summo consensu & amore pari *Zuyeum* ut Imperatorem amplecterentur; promptissimi semper ad reverentiam obsequii.

Ubi vero jam supra de regulis ac dynastis illata mentio est, quales fuerint & unde, hoc tamen loco denuo notari velim, eos omnes ex imperatoria stirpe vel filios, vel nepotes fuisse. Nam una in familia penes unum duntaxat suprema potestas erat; reliqui dignitate regulorum insigniebantur attributa ditione & vectigalibus, quæ splendorem generis non offuscarent. Sed deinceps nonnullos dicemus, quos huic ordini merita sua extra ordinem inseruere. Id adeo sub hoc Imperatore factum, qui *Hienium* hac dignitate primum donavit; nunquam tamen à se abire passus, quo carere non potuerat, suoque regno ante omnes fideli.

XII. Imp.

XII. IMP. ZUSINIUS.

Imperavit annis XVI.

ZUsinius *Zuyei* filius in aditu imperii jurgiorum materies fuit; &, nisi obviam esset itum in tempore, jamjam in bellum gliscentium. Magna patruos inter ac nepotes pro regno contentio fuit. Illi tanquam ætate priores affectabant imperium; hi paternam successionem jure naturæ fulciebant. Litem diremit *Hienius* usu rerum & authoritate pollens, & à *Zusinio*, factione utraque omissâ pronunciavit. Sed his paria, imo pejora suis quæque locis referentur, ab una dominandi libidine, quæ nec sanguine junctis parcit, & omnia pro utilitate dispensat, orta. Hujus tamen imperium, ubi cognatorum lites consenuere, perpetua pace floruit. *Cyclo* 20. *anno* 52. *ante Christum* 1506.

XIII. IMP. VOKIAUS.

Imperavit annis XXV.

HIc per vim illatis contra nepotem armis imperium obtinuit, injustum quidem illud, diuturnum tamen & felix. Ejus filium quem sibi successorem destinaverat, spei & ambitionis irritum nepos ejecit, ut ei præclusa esset in præsens omnis ad imperium via. *Cyclo* 21. *anno* 8. *ante Christum* 1490.

XIV. IMP. ZUTINGUS.

Imperavit annis XXXII.

ZUsinii Imperatoris filius secundo genitus. *Vokiai* nepos, eum patruo regnante se præbuit, ut ab ipsomet quamvis sine spe mutuæ pietatis, & prærepto per vim imperio haud dubie infensus adhuc ipsi, tamen diligeretur. Tanta vis est virtutis, ut etiam hostes, qui, cum dissimulantur injuriæ, sæpe pejores fiunt, alliciat ad diligendum. Solers & ad futura prospicienda sagax, ita suis rebus moderabatur, ut patruo mortuo mollis ei esset ad imperium accessus, sine vi, sine armis solo, uti dictum, filio ejus excluso. Illud qua pruden- *Cyclo* 21. *anno* 33. *ante Christum* 1464.

tia est adeptus, eadem ad finem usque retinuit; summæ moderationis exemplum posteritati relinquens. Nam cum filio dare aditum posset ad successionem; procerum judicio permisit, facerent, quod è republ. ducerent esse. Quo illi præterito *Nankengum Vokiai* filium ad imperium ab exilio arcessivere.

XV. Imp. NANKENGUS.

Imperavit annis XXV.

Cyclo 22. *anno* 5. *ante Christum* 1433.

Quanquam non caruit turbis ea successio; cum magistratus *Nankengum* retinerent, præfecti ex adverso *Nankengi* filium mallent. Et discordia in bellum exiit; in quo factio, quæ pro *Nankengo* decernebat, superior fuit.

XVI. Imp. YANGKIAUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 22. *anno* 30. *ante Christum* 1408.

Y*angkiaus Nankengi* frater per vim & ipse imperium invasit, eliminatis nepotibus. Hæc dominandi libido & inter patruos ac nepotes rixæ, parum abfuit, quin agnatam huic familiæ successionem extinguerent. Quippe belli dissidio à se invicem distracti totum miscebant imperium. Magistratus Præfectique in factiones discesserant; rem suam quisque gerere, atque ad eorum causam acclinare se, à quibus opes honoresque sperabant. Regulis quoque beneficiariis fluxa fides, cum priscam Imperatorum simplicitatem desiderarent, imperium primo timidius, mox palam aspernantibus. Pari licentia tributa, quæ quotannis ferre soliti erant, jam recusare andebant. Quare imperio in varios quasi potentatus, qui sui juris essent, distracto, in pejus omnia ruebant. Actum fuisset de Imperatrice domo, deque imperio universo, nisi fluentem rempubl. restituisset Imperator, quo de nunc dicendnm.

XVII. Imp.

XVII. Imp. PUONKENGUS.

Imperavit annis XXVIII.

PVonkengus igitur Yangkiai frater, ubi gubernacula imperii tractare cœpit, rempublicam cognatorum maximè ambitione perculsam atque afflictam excitare aggreditur. In ambienda potestate à se quoque peccatum non diffitebatur, læso nepotum jure; ne tamen exemplum suum prodiret ad alios, cavebat diligenter. Principio igitur imperii nihil prius quam de legibus actum. A Tango ejus proavo quondam latæ postquam alibi constituta regia, & ipsæ simul translatæ, velut in peregrino & ignoto solo elanguerunt. Ea igitur ad Mao denuo reducta, cives, quo pronius hanc mutationem acciperent, tum scripto, tum coram hortabatur. Deinde imperatoriam familiam antiquato Xanga nomine Ynian indigetavit, à provincia, è qua prodierat ad fastigium. Præterea totus in eo fuit, ut optimos quosque amplissimis officiis quà domi, quà foris excoleret. Seditiosis nusquam locus erat. Denique huc maxime incubuit, ut gubernandi ratio, qua usus erat Tangus, ejusque mores imitatione revivíscerent. His conatibus prolixe fortuna favit. Nam & ad pristinum statum familia, & reguli beneficiarii dynastæque omnes ad obsequium atque comitia publica rediere; non alia re magis eos quam virtute Imperatoris invitante. Salutare decretum, quo cavebat in posterum, ut Imperatorum filii succederent, discordiis tandem finiendis, è quibus tot exstiterant mala, successu caruit. Cum enim ipse nullum suscepisset heredem; imperium fratri morte cessit.

Cyclo 22. anno 37. ante Christum 1401.

XVIII. Imp. SIAOSINIUS.

Imperavit annis XXI.

SIaosinius Puonkengi frater nulla re par illi vel conferendus, per socordiam rursus imperii statum jam meliorem tantum non pessumdedit. Mollis & voluptarius, quo loco esset respublica, quidque à Præfectis

Cyclo 23. anno 5. ante Christum 1373.

ageretur, adeo pensi nihil habuit, ut ne audire quidem vellet; unis voluptatibus obediens. Quibus ne à quoquam intercederetur, summam rerum assentatoribus crediderat.

XIX. Imp. SIAOYEUS.

Imperavit annis XVIII.

Cyclo 23. *anno* 26. *ante Christum* 1352.

HVic *Siaosinius* pater imperium una cum luxu, socordia atque desidia quasi per manus tradidit. Liberali quidem præceptorum disciplina educatus est à puero; sed ut primum ab iis liber & sui juris, rei Sinicæ arbitrium obtinuit; salutaria monita oblitus, & tanquam laxatis libertatis habenis, vestigia patris ingressus purpuratis insuper assentando virtutis nondum adultæ nervos elidentibus, libidine, inertia, levitate insignis fuit. Vsque adeo in malum proni sumus, metu soluti; maxime si mali laudatores accesserint. Hujus memoriam illustravit utcunque filius imperii ab eo relictus heres; quo fortasse meliorem admirabilioremve Sinæ non habuere. Id adeo nunc videamus.

XX. Imp. UUTINGUS.

Imperavit annis LIX.

Cyclo 23. *anno* 54. *ante Christum* 1324.

Pietas in defunctum patrem.

ADolescens patrem morte amisit; quam insolita tristitia ac dolore luxit, nullum signum gratæ voluntatis in eum omittens. Pietas enim, ut supra ostendimus, præcipue adversus parentes mortuos Sinis semper sanctissima fuit. *Uutingus* ergo, ut palam faceret omnibus, qua esset erga demortuum parentem observantia, Canpuono Colao suo seu adjutori tradidit imperium. Ipse prope sepulchrum paternum exstructa ædicula toto triennio delitescens, non inerti tamen otio interim marcebat; sed quæ optima gubernandi ratio, quæ virtutes ad eam maxime necessariæ, secreta æstimatione pensabat. Silentio, quod mirere, tam severe addictus, ut ne verbum quidem eo tempore cum quoquam loqueretur. Omnis ei sermo cum

Regis diuturnum silentium.

Cælo

Cælo solo fuit, præter virtutem ab eo nihil optanti. Sed nec soluto luctus obsequio in palatium reversus loquebatur. Cujus silentii pertinaciam demirati ordines atque magistratus denique alloquendum censuere. Adeunt igitur ad illum una omnes; è quibus unus omnium loco hac oratione usus, *Sapientes*, inquit, *& alta quadam mente præditos, virtute velut humanæ vitæ regulæ cumprimis decet, aliis rectà vivendi speciem esse. Quod eo magis, Imperator, tibi faciendum, quo altiore solio emines, virtute ac sapientia singulari, & à Cælo data conspicuus, optimo publico, summa tui nominis commendatione. Sed hanc laudem factis adhuc, non perinde dictis implevisti. Loqui te oportet, quod unum deest laudibus tuis. Qui præest omnibus, quomodo dicto audientem habebit populum, si tacet ipse semper, & cuncta dissimulat? Facta tua quamvis usquequaque clara, nisi animentur voce, nec vim nec imitationem habent. Ergo tandem loquere; ab ore tuo pendemus omnes, & optamus simul, ut, quemadmodum factis adhuc, ita in posterum dictis exemplum nobis fias.*

His auditis Imperator conticuit. Non quasi offenderetur; sed quia morem suum sequebatur, ut scripto responderet. Illud autem erat hujusmodi. *Scio meas partes esse, ut recte atque ordine omnia dispensem ac disponam. At veritus, ne imbecillitas mea longe deflexisset à majorum meorum virtute; simul & scientia recti, obstinatior fui ad silentium. Interea cum à supremo Imperatore supplex contenderem, ut ea suggereret mihi, quæ ad rempub. bene administrandam sunt necessaria; obsecrationem meam haud aspernari visus est, oblata per somnum specie hujusmodi. Videbam enim hominem forma stata, cujus imago tam fideliter animo infixa hæret, ut si quem similia lineamenta gerentem obviam habeam, facile agniturus sim. Illum supremum Præfectum cooptare monitus, eousque indixi silentium mihi, quoad eum invenero. En ejus figuram in tabella depictam eo prorsus modo, quo à cælo est objecta mihi, vobis repræsento. Ite, ac certos homines, qui eum conquisite vestigent, quoquoversum dimittite.* Dictum factum. Denique repertus in pago quodam *Fu* dicto faber cæmentarius *Yeus* nomine, pictam faciem

ciem ad vivum exhibuit. Hic ergo ad Imperatorem adductus, & in experimentum prudentiæ variis quæstionibus tentatus statim ostendit, quam longe corporis habitum animi bona superarent. Nihil vulgare, nihil medium in eo cerneres. Iussus enim aliquid pro publico dicere, de bene morato & bene constituto imperio, de negotiorum ac munerum diversitate, de Regis & civium officiis mutuis diserte perquam atque enucleate disputavit. Quibus magna cum voluptate auditis Imperator illum affatur in hunc modum. *Euge, quod bene vertat,* Yee *inter omnes præfectos & magistratus meos tu primus esto. Accipe dignitatem, quæ manifesto Cæli judicio & favore contigit tibi. Præceptoris loco mihi eris, nec à meo unquam latere discedes. Hortare, doce, quoties opportunum tibi videbitur; discipulum mane, vesperi, hoc est, semper, dicto audientem habebis, semper majores in virtute progressus optantem. Speculum crede me, continenter abs te poliendum. In profundo flumine periculose me titubantem puta; tu navis, tu nauclerus esto. Ego sum instar sitientis agri; tu instar opportunæ pluviæ pectoris tui fontes aperi, & salutaribus præceptis animum meum humecta. Medicinam, ubi erit necesse, quamvis amaram adhibe. Non proficiunt ad satietatem medicamenta, è quibus voluptas quæritur. quare peccanti ne parce; & adhibita Præfectorum reliquorum ope sic mecum age, ut exemplum perfectæ cumulatæque virtutis, quæ in* Tango *avo meo effulsit, in me renovetis. Yeus* imperatorem sub hæc dicta veneratus è more gentis, *Scire, ait, quid rectum sit, haud est difficile; sed facere, quod rectum scias, difficillimum. Nam, ut arbor novella directe in altum surgit, si ad aliquod adminiculum adnititur; ita si rex aure secunda excipiat, quæ à fidis ministris monetur, facile nominis sui sanctitatem tuebitur, habebitque intentos simul ac promtos ad nutum omnes.* Sed nimis longum faciam, utique supra compendii modum, si memorem omnia, quæ de *Yeo* traduntur. Illud tamen hinc licet obiter discas, sub vili lacerna ingentem nonnunquam animum, magnamque sapientiam latere. Hoc igitur adjutore in imperio multis annis pax fuit tranquilla. Accidit inter hæc res parva quidem, memoria tamen haud

haud indigna. Forte Imperator in avorum suorum aula sacris operabatur; cum gallina silvestris supersiliens ansam vasis, quod ad incendendos odores præsto erat, feritatis oblita, impavide singultire cœpit. Id in triste omen acceptum ab illo, nequid forte à se violatum esset atque commissum, metuente Quare diligenter in seipsum quæsivit, si quà tenuisset iter à virtute devium; recte statuens, ubi causa publicæ calamitatis consistit in persona principis, medicationem à capite ordiendam. Hunc talem cum se præberet Imperator; pietatis suæ fama ad longinqua etiam loca manante, in omnium animos inflexit. Dynastæ quidem, qui ad fines Sinæ occidentalis colebant, ultro seque suasque ditiones sub ejus imperium subjunxere, constrictis Sinico more capillis venientes cum interpretibus, amplissimisque donis. Quos omnes Imperator amice acceptos hortabatur, ut in Sinarum mores atque instituta & immigrarent ipsi, & in suas ditiones inducerēt. Id si fecissent, gratius sibi fore, quam si sua omnia ei addicerent.

Ita diutissime prosperis rebus, ne felicitas esset perpetua, intercessit impotens aliunde dominatio. *Tieyus* quidam è regulorum grege, præcipua crudelitate imbutus, potestati suæ obnoxios tyrannice habuit. Eorum sortem miseratus Imperator, monito primum, sed ad legitimum imperium contumaci, per Præfectos suos indixit bellum. Id annos omnino tres varia fortuna & ancipiti Marte tenuit; donec tandem ad justitiam causæ respexit victoria. Victum regulum ad se venire jussit Imperator; optimisque præceptis traductum in melius, in integrum restituit; bello ac pace victor, sed majore in ista, quam illo gloria.

XXI. IMP. ZUKENGUS.

Imperavit annis VII.

ITa tranquillatum à patre imperium *Zukengus* per manus accepit, tenuitque, licet paternæ felicitati, ut & virtuti longe impar. Nec aliud de eo, quod addam, habeo. *Cyclo 24 anno 53 ante Christum 1265.*

XXII. IMP. ZUKIAUS.

Imperavit annis XXXIII.

Cyclo 24. anno 6 ante Christum 1258.

HIc *Zukengi* frater fuit, & ab hoc & à patre multò magis degener, superbia, qua præ se despiciebat omnes; tum libidine vaga & inconstanti, ut cum Sinis loquar, insignis. Quibus maxime vitiis istius familiæ robur concussit, ad imperii reliquias penitus subruendas relicto filio, patrem malis artibus non æquante solum, sed etiam superante.

XXIII. IMP. LINSINUS.

Imperavit annis VI.

Cyclo 25. anno 53 ante Christum 1225.

EO enim mortuo, ut voluptatibus se dederet impensius, imperii negotia præfectorum commisit arbitrio, nihil pensi habens, quicquid agerent. Nec mirum. Ipse, quid ageret, ignorabat libidinis mancipium; qua ita captus erat, ut in ætatis flore nimia venere sibi mortem accelerarit. Sine prole decessit, imperio ad fratrem devoluto.

XXIV. IMP. KENGTINGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 25. anno 39 ante Christum 1219.

PEnes hunc potestas unum & viginti annos fuit. Quomodo eam habuerit, aut quid egerit, nil proditum invenio.

XXV. IMP. UUYEUS.

Imperavit annis IV.

Cyclo 25. anno 60 ante Christum 1198.

VUyeus *Kengtingi* filius, homo sceleſtiſſimus & sacrilegus idololatriam invehere voluit, & homines, ut numen, adorari. Forte hominem quendam ignotum perinde ac vanum obviam habuit; à quo nescio quibus præstigiis delusus, ab omnibus eum velut deum sive spiritum haberi jubet, variis artibus ad gloriam ei conciliandam usus. Inter alias hac etiam

indoctæ

indoctæ multitudini imposuit. Homines aliquot ei convivere jussit, ac de re magica exquisitis rationibus cum eo certare, ut illius offuciis victi & divinum aliquid in homine suspicientes, nomen ipsius ubique celebrarent. At sæpe risum potius præstigiator quam laudem tulit. Quippe non modo nihil divinum, sed nec mediocris in eo sagacitas erat. Identidem igitur à vero deerrans & victus ipse, Imperatori stomachum movit, tam longe à destinatione sua se lapsum frementi. Nec diu factum; qua levitate hominem deum putarat, eadem abjectum, & probris omnibus maledictisque vexatum interfecit. Iram deinde in cælum vertit ut à deo suo aversum; sagittis ipsum petens. Atque ut sauciasse crederetur spiritus celestes, saccos tres penetrabiles rubro liquore plenos suspendit in aëre, qui specie cruoris inde rorantis, essent indicio, deum ac spiritus esse revera peremtos. Sed qui stolide Cælum atque sacrilege petiit, è cælo, dum esset in venatione, non bruto ictus fulmine interiit. A Sinis omnium flagitiosorum postremus & exlex inde dictus, ita animum inducentibus, nonnisi sceleratos & perditissimos percuti de cælo, bonos innoxios esse. Tradunt etiam idcirco superis infestum fuisse, quod fortuna nonnunquam suis rebus obstante uteretur. Hinc in ultionem amens excanduit, & Cælo se imperare posse credens, qui in homines dominaretur. *Cælum sagittis petitum.*

Eodem tempore, quæ ad Orientem vergunt insulæ perquam frequenter habitari cœptæ à Sinis, eo colonias ducentibus.

XXVI. IMP. TAITINGUS.

Imperavit annis III.

Taitingo Uugei filio continens cum *Yene* regulo intercessit bellum; quod morte præoccupatus, non confecit. Ceterum *Yen* regnum erat, ubi *Peking* hodie, in eadem nempe provincia. *Cyclo 26. anno 4. ante Christum 1194.*

XXVII. Imp. TIYEUS.

Imperavit annis XXXVII.

Cyclo 26. anno 7. ante Christum 1191.

Tiyeus Taitingi filius imperium una cum bello propagando per manus accepit. Quia & novum subinde natum, ut ipsi felix sic Yeni exitiale fuit. Kilieus enim Taitingi legatus bello strenuus, hostilibus copiis, quæ tres exercitus æquabant, deletis, captis totidem eorum ducibus, regnoque Yenis occupato, exutum potestate regem in ordinem redegit. Qua victoria lætus Imperator, collaudatum Kilieum Reguli beneficiarii dignitate exornat, ignarus, quantam familiæ suæ pestem arcesseret, nec in impetu gaudii futura prospiciens. Eam dignitatem Kilieus septennium tenuit. In cujus demortui locum Changus ejus filius subrogatus, postquam egregia ejus virtus enituit in bello, & Imperatori probata; regnum perpetuæ successionis fiducia sibi ab eo traditum, promovit ad posteros. In his primum anno quam imperare Tiyeus cœpit, tertio & vigesimo Faum genuit, quo de multa infra, ubi de proximo Imperatore dicam.

At Tiyeus tres sustulit filios; è concubina duos, è regina, hoc est, legitima, unum. Huic tamen ad successionis prærogativam tori sanctitas primo nil profuit. Imperator enim morti jam vicinus, consentiente Regina, quod est inauditum in Sinica muliere exemplum, legitimo posthabito spurium natu majorem destinabat imperio. Non amore, aut odio alterutrius patris; sed quia legitimi terrebat eum ætas, sceptris adhuc immatura. Præfecti tamen uno omnes consensu intercessere, negantes alium succedere passuros, quamdiu esset, quem leges subrogarent. Sed hi quoque nesciebant, quantam imperio, quantam sibi contumacibus suffragiis perniciem struerent. Quanto namque melior & innocentior Vicius è concubina genitus, tanto nequior improbiorque Cheus legitimus postea fuit. In rem præsentem veniamus.

XXVIII. Imp. CHEUS.

Imperavit annis XXXIII.

Cyclo 26. anno 44. ante Christum 1154.

CHeus invitis parentibus protractus ad culmen est; ingenio præceps, & cui non minor vanitas inerat quam vecordia. In verbis plus astutiæ, quam prudentiæ; quæ scires ad hominum vitandas reprehensiones scelera que tegenda virtutis colore, composita. Corpus robustum ac supra ceterorum hominum modum. Videndi audiendique vis exacuta; in primis deliciis, inermi manu feras capere. His artibus sibi placebat unice, alto supercilio despiciens alios, & præ se nihili ducens. Ad hoc usque tempus regia luxuriæ ignara, inter virtutes frugalitas reponebatur. Hic ad augendum splendorem majestatis, vasa eburnea ministrandis cibis; bacillos item, queis Sinæ, cum accumbunt, hodieque utuntur, ex eadem materia factos primus adhibuit. Quo audito *Kicius* illius patruus dixisse fertur. *Qui gloriam captat ex ebore, lutea vasa sine dubio aspernatus optabit magis pretiosa. Qui vero gaudet his pretiosis; non vivet oleribus, nec amictum lineum & humilem, neque casam amabit tectam stramine. Ni malo incipienti obviam eatur in tempore, luxum hiantem nec totius orbis explebunt opes.*

Vxorem habuit *Takiam*, omnium pene malorum vel authorem, vel administram. Ea ut forma ceteras mulieres: ita nequitia anteibat omnes. In cujus gratiam cum nihil non faceret rex mulierosus; ex illius arbitrio Præfecti alii officio dejiciebantur, alii necabantur. Totius opes imperii superbia luxuque unius mulieris minores fuisse scribunt Sinenses Historici. Hinc acerbissima exactione pressa gens gemebat. Inter alia fuit exstructa turris, cui nomen à cervis inditum, è pretioso marmore rubro *Kiung* dicto. Portæ lucebant jaspide, quam *Yu* vocant, achatæ nostro non absimilem, multi apud Sinas pretii. Altitudo turris erat cubitorum mille, latitudo milliaris Italici; septem annorum opus. Sæpe suis

Ingens & pretiosa turris.

cen-

centum & viginti dierum epulum dedit; Assuero in pompa paullo quidem minore, sed frequentiore, quasi præludens. Neque nox justitium faciebat luxui; ob eam causam Changye, sive nox larga dicta. Palatium, alioqui Sinis severe clausum & sacrosanctum, patuit omnibus, adeo impune, ut in eo non secus atque in foro mercatus instituerent. Hinc non merces modo, sed etiam abominanda quæque scelera eo invecta, nonnullis civitatibus Regulisque beneficiariis locum ad defectionem aperuere. Sed hoc malum, quia mali principes suorum civium turbas imputant tempori, non sibi, primo non repressum, in fœdam sævitiem intumuit. *Takia* namque, ut erat avidissima dominationis, Imperatoris aures continuo pulsare importunis questibus; causam rebellionis à torpore suppliciorum arcessere; suadere atque incitare, ut ea intenderet; ipsa denique maritum docere, quorum metu potissimum omnes ubique in officio continerentur.

Crudelis supplicii genus. Iussit ergo vas quoddam & columnam æneam parari. Hanc adipe oblitam atque candentem, quos morti destinaverat, amplecti coëgit; illud autem ignitum ac ferale rubens manibus sublatum tenere, dum caro solveretur. Quo mœstissimo spectaculo regina cum Imperatore in cachinnum diffusa prolixe oblectabatur.

Ille porro anno imperii undecimo summos Præfectos tres legit, magna valentes authoritate, sibique præsto futuros *Changum*, illum qui ab hujus patre Reguli dignitatem acceperat; *Kieum*, & *Coum*. *Kieus* homo vanus & in appetendis honoribus, quo præ ceteris gratia floreret apud Imperatorem, cujus animum probe norat, nihil pensi habens, qua via id assequeretur; filiam, quam habebat forma & ætatis flore spectandam, ei offert ad stuprum. A quo cum abhorrentem puellam videret Imperator (nam cum pulchritudine castimonia quædam naturalis consenserat, quæ gentis virtutum omnium feracis tum felicitas erat) indignatus puellæ constantiam, & amore in odium verso, suis eam ipse manibus necat, & in frusta

Crudele epulis.

sectam

fectam patri particulatim comedendam obtrudit. *Cous* è tribus Præfectis unus indignitate rei motus & de hoc eum acriter objurgans, oris libertatem è vestigio morte luit. At *Changus* pari excidii periculo nequaquam territus, officium *Coi* prosequitur, insigni animi robore damnans nefandam feritatem. Hic tamen nescio qua de causa mitius habitus, in carcerem conditur. *Kieus* qui malis artibus favorem quæsierat, cum filia potestatem insuper amisit; documento aulicis, ut, dum vitiis Principum serviendo, imminent gratiæ, timeant, ne amittant.

Cognito *Changum* esse in carcere, nihil intentatum reliquere cives sui, ut eum eriperent, cujus charitate flagrabant. Itaque Imperatori pro ejus libertate puellam miræ pulchritudinis, discolorem ac prævalentem equum, currus novem, cum suis equis & ornamentis, aliaque offerunt, quæ Imperatori magni sciebant esse. Quibus ille visis primam contemplationem in puellam injecit, eamque digito designans, *Hæc una*, inquit, *sufficere ad* Changum *liberandum potest; nunc ubi alia tam multa tantique pretii accedunt, quid attinet ingrata mora gratiam corrumpere?* Et cum dicto emissum è custodia ditioni suæ restituit. adjectis privilegiis nec paucis, nec vulgaribus, quæ ad cultum & dignitatem ejus spectabant. In eis hoc etiam fuit, ut iter facienti liceret cum sagittariis, securesque & oblongos enses ferentibus incedere. His rebus auctus in dynastiam suam rediit incolumis, cui juste ac legitime, ut ante præfuit. Lætus potissimum, quod è carcere; sed magis, quod ex aula tam iniqua evaserat.

Post hæc Imperator cupiditates palam solvit. Quem *Vicius* ejus frater causæ, ob quam sceptrum acceperat, admonens rogansque, ut modum statueret licentiæ; posteaquam nihil retulit præter contumelias, relicta regia urbe ad suas ditiones regreditur. Idem *Kicius* Imperatoris patruus tentare cœpit, at æque incassum; imo parum abfuit quin exitio suo. Imperator enim correctionis jam non patiens, nec aliquem irasci vitiis, usu quasi legitimo magis magisq; valescentibus,

insidias in ejus vitam 'composuit. Quare ab amicis admonitus *Kicius*, ut subduceret se Imperatoris iræ; *Recte vos quidem*, inquit. *Nam frustra niti, neque aliud monendo, quam exitium quærere, manifestæ dementiæ est. Cujus, etsi adhuc ita egerim, ut me reum non diffitear; fugæ tamen consilium non placet in præsens. Dandum est aliquid nepotis insaniæ; neu fugiendo, populi gratiam sequi videar; & Imperatoris famam majori dedecori atque odio exponam, cunctis fugæ causam sciscitantibus.* At ubi cognovit de necandi sui periculo, ut discrimen evitaret, mente se captum simulabat, neque tamen sic in tuto fuit. Imperator enim fraudem suspicans, misit eum in carcerem; sed quia fatui personam ad veritatis speciem supra quam dici potest repræsentabat, mortem evasit.

Fida & cordata commonitio.

Pecanius alter Imperatoris patruus, postquam inaudiit è regia discessisse *Vicium*, *Kicium*que captum; ingressus ad eum in carcerem, *Neque regi suo fidum dixerim, neque fortem*, inquit, *illum*, *qui metu mortis ea taceat, quæ loqui convenit. Macte animi, heros! si, quia monuisti errantem, mors te manet, felicitatis verticem attigisti.* Hæc ubi dixit, in eventum quemcunque durans animum, intrepide regiam ingreditur; triduo Imperatorem interpellans. Ille primo ejus vitare conspectum; at, postquam adeo constantem videt, ira in rabiem versa, ita locutus

Male compensata.

est. *Sapientibus ajunt septem esse meatus in pectore; juvat experiri, num in* Pecanii *pectore sint meatus totidem; constantiæ sua se utique sapientem ostentantis.* Nec plura; & *Pecanium* necari jubet, extractumque cor crudelissima curiositate per risum jocumque rimatur. Illud autem de septem meatibus est vetus Sinarum dictum, ingenii magni capacitatem per eos explicantium.

Crudelis curiositas.

Neque rabies in patrui cæde consenuit. Vidisse mulierem prægnantem erat occidisse; neque paucis uterum, naturæ partûs penitius inspiciendæ, una cum uxore secare sustinuit. Prorsus alter Nero, nisi tot annis præcepisset facinus, seculis omnibus abominandum. Cum eâdem forte quâdam è solario prospiciebat

bat transeuntes vadum. Inter alios duo potissimum, alter senex, juvenis alter, eorum oculos tenuere. Aqua erat perfrigida; quam quidem senex celeriter transiit, juvene metum frigoris haud obscure professo delicato gradu sequente. Cum admiraretur Imperator, contra fieri debuisse judicans; profligatissima mulier hoc inde provenire respondit, quia senex jam exsanguis & effœtus esset ac natura sic ferente frigidus. Iuvenem vero abundantem sanguine & calidum reciprocante conflictu frigoris insolentiam ferre mollius. Ejusque rei experimentum sumere maritum jubet. Proclive ac pronum erat id persuadere, cruoris non minus quam uxoris amanti. Vocatur ergo & necatur uterque; insanæ curiositatis inspecta etiam ossium vacuitate, victimæ. His talibus factis ingens in se odium civium concitavit. Sed ille nihili æstimans homines infensos sibi; stolide jactabat se à Cælo electum, Cælo se curæ esse, nec alium ab eo sibi præferendum.

Feminarum Sinensium decus in parvis pedibus unde natum?

A *Taquia* præterea, quod etiamnum est apud Sinas in usu primæ absolutæque pulchritudinis censura manavit, ut ea demum habeatur pro pulchra, cui parvi sunt pedes. Illa cum hoc vitio laboraret quam quæ maxime, ceterum incredibili venustate esset; illi tegendo pedes fasciis obligavit. Exemplum secutæ mulieres reliquæ, pulchritudinem deinde in crurum gracilitate tanquam in basi posuere. Quæ opinio ad hæc usque tempora sic invaluit, ut, licet Helenam ostendas, quamprimum grandiores pedes apparuere, monstri loco spernatur. Iniquissimo naturæ convitio ac pessimo publico, à quo reges etiam ridiculis in rebus cavere debent, quando exemplo, quod descendit à capite, nihil est pestilentius. Alii dicunt non feminam, sed dæmonem sub humana specie latentem *Taquiam* fuisse, afflictis caprinis pedibus, quos proinde fasciis tectos nunquam nudaverit. Et hoc est hodieque in more positum, ut perpetuo sint tecti feminarum pedes. Sin aliter accidat, in summo probro ponitur. Calcei vero, queis Sinicæ mulieres utuntur, adeo parvi sunt; ut, si sint ad mensuram redacti, earum pedes vix caprinos excedant magnitudine. Ve-

rum,

rum, ut ad *Changum* redeamus, quem è carcere dimissum, ad suam se dynastiam recepisse paullo supra diximus; fuit ea in provincia *Xensi, Cheua* dicta. Hic jam pridem à *Kilieo* patre, qua via virtutem sequeretur, edoctus, modeste in suos, quanquam paucos, dominabatur; legum & juris tenax, pius, majorum natu reverens, justitia & æquitate omnes continebat in officio.

Quid Iustitia & pietas apud Sinas?

Sed quia sæpe jam incidit de Sinarum justitia & pietate mentio; quid eis utraque virtus significet, visum est hîc leviter & in transitu attingere. Iustitiæ nomen non arctant ad illam virtutem, quæ est voluntas constans & perpetua suum cuiq; tribuendi; sed ita laxant, ut eo significetur omnis actio rationi consentanea. Recte proinde, quod rationi consentaneum, idem & justum dixeris. Pietatis autem nomine non intelligunt solum amorem in Deum, vel in parentes, vel in seipsum; sed in omnes homines universe. Nam, ut justitiam definiunt legem & convenientiam recte agendi; sic pietatem, rationem, sive modum bene amandi.

His igitur ac multis aliis virtutibus insignem *Changum* memorant Sinenses historici. Quas inter præcipue fulsit miseratio ac studium adversus juventutem, cujus edocendæ atque ad omnem morum elegantiam educandæ præcepta tradidit. Sapientes nunquam non magni fecit. In hos honorificus esse, his primas in omnibus dare; cibi etiam audiendâ eorum doctrinâ obliviscebatur. Quo factum, ut multi ejus ætatis philosophi eruditionis laude florentes, *Sinkia*; discipuli, hac ejus comitate allecti ad eum videndum venirent; quos inter *Peyus* & *Xocius* fratres nominantur. Reguli quoque omnes, quanti eum facerent, satis aperuere, ingenti gloria eum afficiendo, suarum controversiarum arbitrum seligendo, denique ipsum Imperatorem præ eo despiciendo. Hinc illi primus ad imperium gradus.

In ceteris duo reguli venerant è terris extra Sinam jacentibus, quà *Suchuen* provincia cum *Xensi* est contermina. Hos à multo jam tempore de limitaneis agris

agris atrox controversia distraxerat, cum tandem inter eos ita convenit, ut ad *Changum* simul irent ambo tanquam ad arbitrum honorarium. Ingressis *Changianam* ditionem longe alia, quam cogitaverant, rerum est oblata facies. Ibi enim vident unum alteri agrum conserendum ultro cedere, in via forte sibimet occurrentes mutuis officiis certare, ab aliis amissa neminem humo tollere, in palatio Præfectos sese amice complecti, sine contentione, sine invidia suum quemque munus sedulo obire. Irrubuere insolito spectaculo, &, *Quid*, inquiunt, *de iis rebus contendimus, de quibus pudori nobis erit coram* Chango *loqui? nec aliud inde quam dedecus relaturis? Quin ultro conciliamus gratiam?* Dictum, factum; neque hoc tantum, sed jam alter alteri cedere serio certabant. Tanta vis exempli aulæque bene moratæ fuit. Admirabilius est, quod subjungo; cui nescio, an par factum viderit gentilitas. *Peyus* & *Xocius*, de quibus jam meminimus, *Kinhoi* cujusdam reguli, filii erant. Is moriens minimum natu *Xocium* successorem nuncupavit. Mortuo parente inexspectata inter fratres orta contentio est, cum *Xocius Peyo*, ut natu maximo, cederet regnum, ille respueret, præcise negans quidquam se contra voluntatem patris facturum, quæ sibi multo esset antiquior, quam ætatis prærogativa. Hanc autem ipsam urgente *Xocio*, cum *Peyus* renitendo nil proficeret, quod alii per ignes ferrumque petunt, ipse fuga declinavit, ad discendam philosophiam accinctus, quo studio unice delectabatur. At fratrem, addictus eidem studio *Xocius*, secutus, necessitatem subditis imposuit, ut tertium fratrem natu medium eligerent. Ergo liberi successionis molestia Philosophiæ candidati fratres, audito, quam Philosophorum amans *Changus* esset, eodem tempore, diversis è locis ad eum conveniunt. Deinde Fuo *Changi* filio serviunt officiose, donec per vim occupavit imperium. Tunc enim indignum rati eum obsequio, qui ipse reverentiam ejus per summum scelus exuisset; ea de re in via publica, equi, quo *Changus* vehebatur, frenis injecta manu acriter increpitum, ubi se inanem operam sumere

Vis exempli.

Mira lis inter fratres.

Admonitio Imperator.

 vident,

vident, missum faciunt, & in montem *Xeuyang* digressi voluntariam mortem occupant inedia. Adeo invisa eis erat violenta ambitio; culpandum quidem *Cheum* arbitrantibus, at non idcirco totam ejus familiam imperio spoliandam, ut illud sibi auferret.

Forte venatum *Changus* ibat, cum in via demortui hominis ossa temere sparsa videt. Is aspectus pium pectus commovit; eaque tumulo mandari, se spectante, jussit. Quæ res apud Sinas insolita, magnam ei pietatis famam conciliavit; ut jam Imperator ab omnibus palam expeteretur. Placuit aliquando sortitò ejicere, quam potissimum in venatione feram insectaretur. Monitus, ut non draconem, non cervum, non ursum, non vulpem, non tigridem, sed in obtinendo imperio adjutorem caperet; ad amnis *Guei* litus processit. Ibi *Liuxangum* Philosophum eximiæ virtutis obviàm habuit; & cum eo loquens, explorata ipsius sapientia, ut cùm maxime lætus, *Accipio*, inquit, *omen. Audivi de patre meo, venturum olim hominem sanctitate præstantem in ditionem meam. Eum esse te, frons, oculi, oratio consentiunt. Ades diu exspectate; ac fortunam, in quam tua te virtus vocat, amplectere.* Simul in navim exceptum atque deductum in regiam, toti regno moderatorem præfecit.

Venatio Principe digna.

Sub hæc reguli beneficiarii quadraginta *Changum* sibi principem legunt. Ita multum authoritate, multum opibus auctus, sed haud diuturno potestatis fructu, moritur; herede regni *Fao* instituto, licet secundo genito. *Taipeum* enim primogenitum, ad quem jure transibat successio exheredaverat, renuentem sub arbitrio patris esse, invitantis una secum in Imperatorem consurgere. Negabat enim subditis hoc in suos reges licere. Non tamen iniquo animo tulit hanc exheredationem; nec, ut sæpe fit, injuriæ suæ blandiens, quicquam ea de re conquestus est, tantum ut patris parceret famæ; dilaudatus de hac animi magnitudine mirifice cum à *Confutio*, tum à reliquis gentis scriptoribus. Et merito. Nam qui maluit excidere jure regnandi, quam vel Imperatorem, vel patrem offendere; is enimvero prodidit exemplum, quod

Pietas Taipei in Imperatorem,

Et patrem.

quod obstupescat & sequatur, qua licet, omnis posteritas, in Imperatorem fidei, in patrem pietatis, diversissimos inter se affectus pulcherrime concilians. Hic deinde fluvium maris filium transgressus, regiones circa *Hangcheu* & *Suchem* habitare cœpit, duobus inibi regnis *Yiue* & *V* constitutis, de quibus infra erit dicendi locus.

Faus ergo ad paterni regni gubernacula accessit anno vigesimo & altero, quam *Cheus* imperare cœpit. Statum regni præclare *Changus* ordinaverat, ad inferendum Imperatori bellum magno, sed occulto militum & armorum paratu. Queis *Faus* apud se pensitatis, animum ad majora intendit, *Cheum* imperio pellere, vacuum ipse invadere cogitans; populi adversus Imperatorem fretus odio, & rei è sententia gerendæ occasione. Neque id Sinarum moribus nefas habetur, ubi dignitatem suam Imperator fœdavit flagitiis. Hinc plerumque in titulum defectionis prætexunt vitia dominantium; speciosum quidem magis, quam probabilem. Nunquam enim populis deerunt causæ, si hæc valeat, in suos principes insurgendi. At *Faus* etiam à reliqnis regulis instigabatur, omnem operam ei promittentibus. Qui primo specie recusantis negavit hoc licere sibi; causatus ad hoc, in incerto se habere, an volente Cælo rem tantam aggrederetur. Interea tamen omnia parat ad bellum necessaria; &, postquam satis provisum videt; ipse regulis ultro jam invicem offert operam suam, minime ambiguam amplius esse Cæli voluntatem, ac tempus opportunum, quo iniquus Imperator fastigio moveretur, affirmans. Nec deerant portenta, quæ, quid Cælo fieri placeret, explicare videbantur. Cum enim flumen forte trajiceret, piscis miri candoris in navem insiluit; quo non sine omine sublato, Cælo sacrificavit. Superato flumine prosiliens ignis è terra, regem antecedebat eousque, dum ad palatium rectà progressus, ibique nativo in atrum colorem verso, vocem edidit, quæ imperium illi ac tranquillitatem visa promittere. Quibus aliisque prodigiis erectus, ac præsertim testudinis haruspicio, militem in Imperatorem ipse ducit. Solenne

Omina imperii à pisce.

Igne loquente.

Sinis & olim fuit, & est hodieque, ad sortes & augu-
Testudine. ria adhibere testudinem; in qua colorum maculas motusque membrorum diligenter observant, atque etiam emortuæ ossa inspiciunt.

At Imperator ingenti cum exercitu ei occurrit. Septuaginta hominum millia fuisse ferunt. *Fahus* tantis copiis haud quaquam territus, cum jam utrinque in conspectu staret exercitus, ut suis animos adderet, eos in hunc modum alloquebatur. *Multa quidem militum millia* Chaus *habet, numero (fatebor enim) nobis sine dubio superior. Sed in magna multitudine majus est periculum discordiæ, ac facillima inter plurimas voluntates dissensio. Ego, commilitones, etsi vos paucos habeo; de prælii tamen eventu optime sperare me vosque jubet haud minor, quam fraterna unanimitas. Hostilem exercitum numero laborantem, obstantemque sibimetipsi non est, quod timeatis: non ignari, domui, in qua galli munus & cantum gallina occupat, ruinam impendere.* Takiam

Proverbium Sinicum.

nostis? pessimo viro pejor femina gallum agit, & impotentissima dominatione jus populis, jus ipsi marito dicit, siquod jus tamen inesse potest in summo scelere. Agite, milites, & in hostem una mecum ruite. Non erit ardua nobis victoria in eo prælio, cui classicum ex hostili parte femina præcinuit. His dictis descensum in aciem, signisque collatis non diu pugnatum, cum *Chei* milites multi abjectis armis ad *Faum* transeunt, multi, qui retinebant, in suos ea vertentes tantam edidere stragem, urgente præsertim ex alia parte *Fao*, ut ligna, quæ humi temere hac illac sparsa, in occisorum sanguine sex stadiorum spatio natarent. Hac victoria *Fao* quasi per otium parta, longe alia Imperatori mens erat. Quippe victus à suismet, qui clam cum *Fao* conspiraverant, præcipiti fuga regiam urbem petens, cum primum pervenit in palatium, Imperatoris insignia circumdat sibi. Mox ignem subjiciens tectis, seipsum vivus exussit, ne in hostium veniret manus; digno sceleribus suis exitu, se quoque judice, reperto. Iamque absumta incendio erat pars regiæ, quæ tota consedisset in cinerem, nisi esset ignis in tempore sopitus. Fuga Imperatoris audita *Faus* non tardiore impetu, quam

Ingens clades.

ille

ille fugiebat, insequitur. Ingredienti regiam omnium prima se offert *Takia*; quam sine mora obtruncavit gladio. Ita vacuum adeptus imperium, mox à regulis consensu denuo electus, novam domum imperatricem constituit, quam tertiam vocant Sinæ. *Cheua*, quemadmodum prior, dicta Imperatores continua successione numeravit trecentos septuaginta & unum; una stirpe, quod de alia vix in omni legas historia, in annos omnino octingentos & septuaginta quinque propagata.

Hæc familia etsi cognominis est proxime superiori; non est tamen eadem. Id adeo è Sinico charactere simul & significatione, quæ longe diversa, paret. Nam characteres quidem Sinis sunt multi; at voces non perinde. Hinc necessum, ut diversis characteribus expressæ, sæpe in eandem vocem incidant; quod monendum mihi visum hoc loco. Istud autem nomen à dynastia sua, quæ erat in regione *Cheu* dicta provinciæ *Xensi*, retinuit.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER QUARTUS.

De tertia familia CHEVA.

I. IMP. FAUS sive UUS dictus. Imperavit annis VII.

Rincipio imperii *Faus* nomen mutavit, *Uus* exinde dictus, quod bellicosum sonat. Et hinc morem illum manasse crediderim, ut Imperatorum nomina etiam nunc mutentur apud hanc gentem, cum summæ rerum præficiuntur; quemadmodum fere aliud nomen adsciscit, qui Romanus Pontifex eligitur. *Cyclo 27. anno 16. ante Christum 1122. Imperatores inito regno nomen mutant.*

Omnium primo senescentem ignaviâ *Chei* rempubl. in meliorem statum reducere aggressus est. *Uukengo* devicti à se Imperatoris filio antiquam familiæ *Xangæ* dyna-

dynastiam dedit, addito adjutore *Quonxoo* magnæ authoritatis Præfecto. Ipse in occidentem transfert regiam in urbe, quæ hodie provinciæ *Xensi* princeps, *Sigan* dicta, constitutam. Cum regia mores quoque mutati. Captivi deinde omnes emissi è carcere, beneficium Imperatoris summa celebrantes lætitia. Erat inter eos *Kicius*, ille, quem supra diximus, insaniam fingentem, à *Cheo* in carcerem fuisse detrusum. Tum pecuniam è destructis theatris, palatiis, rebus aliis, quarum sumtus quam usus major, conflatam sparsit in egentes, vel eos, quibus à *Cheo* per vim fuerat ablata; reliqua in novam regiam translata. Subinde *Kicium* ad se vocat, qui de Cælo, de elementis, de bona rerum publicarum rectione multa præclare disseruit, quæ referre longum esset. Doctrinæ merces *Corea* peninsula fuit, cui cum plena potestate regem illum imposuit, penitus immunem altioris imperii. Regnum illud ad hæc usque tempora est penes *Kicii* posteros; quanquam, quoties novus rex eligendus, ad Sinarum Imperatorem legationem mittit approbationis & coronæ petendæ causa; Imperatoris amicum se, non subditum nominans.

Par honor habitus antiquis familiis omnibus, quarum posteri dignitate regulorum exculti. Prima familia ex iis, quarum nomen exstat, *Xmnungi* dicta, in Provincia *Xensi*, ubi *Hungnung* civitas, eo est honore aucta; proxima *Hoangtii*, quod est in provincia, cui nomen *Huquam*, regnum *Zu* dictum. Tertia *Yai* olim Imperatoris eo loco, ubi *Su* quondam, nunc *Peking* est. Quarta vero familia *Xuni*, cui *Chin* urbs provinciæ *Honana* habitata, modo *Kaifung* dicitur, istius provinciæ caput, ad hunc honorem ascendit. Quam ibidem secuta est *Yui* quondam Imperatoris posteritas, pari donata clientela.

Haud minor officiorum erga Præfectos exstitit remuneratio. *Linxangum*, quem in venatione forte obviam habuit, *Ci*, *Cheucungum* vero ejus affinem *Lu*, regulos creavit. *Xosieno Yen*, quod est provinciæ, quæ hodie *Peking* dicitur, regnum, obtigit; alios præterea multos auxit honoribus, de quibus parum refert

cogno-

cognoſcere. Illos autem nominavi, quod inde major lux eſt acceſſura progredienti hiſtoriæ. E ſua ſtirpe regulos beneficiarios quindecim inſtituit, Imperatori munimentum.

Hæc ab *Uo* præclare acta, cum ad circumjacentes barbaras gentes ſecundi rumores differrent, ad tributa denuo petenda, & accipiendas leges revocarunt. Anno imperii ſecundo *Uus* in gravem morbum delapſus eſt. *Cheucungus*, cui ſupremam Colai præfecturam mandaverat, de illius ſalute ſolicitus, opem inſtitit à Cælo petere. Sacrum enim in avorum aula faciens, ita precatus eſſe dicitur. *Vos ô quicunque in concilio Cœleſtium gratia valetis, cælum exorate, ut Imperatorem terris commodet diutius, & ejus loco me ſuſcipiat. Tantum parcat Imperatori, donec res communem utilitatem continentes ordinet, imperiumque pene collapſum conſtituat.* Non in caſſum miſſæ preces. Altero enim die Imperator convaluit, & in rempublicam ſummo cum ſtudio ad extremum uſque ſpiritum incubuit. Nihil enim unquam ei quicquam populi cura erat antiquius. Neque vero efficere potuit, quin varia interim bella exiſterent, nonnullis rebellionem facientibus. Quos tamen omnes Præfectorum armis fractos domitoſque coëgit ad obſequium redire. Quo autem pacto *Cheucungus* pro Imperatore victimam ſeſe devoverit, ipſe ſcriptum reliquit in ſacris divinationum libris; quos arcæ aureæ incluſos, in avorum aula ſervabat, ejuſque rei memoria pòſt magno fuit uſui, ut oſtendemus paulò infrà.

Colai in Imperatorem pietas.

II. IMP. CHINGUS.

Imperavit annis XXXVII.

CHingus ab *Uo* patre ſcepetri relictus heres, ætate nondum apta imperio, dum matureſceret, eximium interim adjutorem *Cheucungum* habuit. Hic namque cum huic familiæ cuperet, factumque vellet ex animo; Imperatorem adhuc puerum juxta demortui parentis ſepulchrum exſtructa domo incluſum cum præceptore, virtuti ſtudere jubet; ipſe tu-

Cyclo 27. anno 23 ante Chriſtum 1115.

Schola juxta ſepulchrum.

telæ officio rempubl. administrat. In quo tanta ejus prudentia atque moderatio eluxit, ut reguli beneficiarii ad unum omnes, nulla prorsus invadendi ab eo imperii suspicione ultro venientes, in ejus tanquam Imperatoris fidem ac clientelam conferrent sese, sine armis, sine secessione. Illud dignum miratu, siquid delinqueret Imperator; *Pekinum* (id præceptori erat nomen) verberibus exceptum spectante puero, simul ut ea pœna se dignum agnosceret, simul ut inposterum ita se gereret, ne præceptorem suum subjiceret verberibus. Tanta est enim apud Sinas præceptorum veneratio, tantus amor, ut in hoc ante reliquas nationes videantur aliquid habere singulare. Nunquam discipulus adversa fronte præceptori considet, sed in loco humiliori. Et hoc non modo servatur, dum illi dat operam; sed etiam deinceps, quoad vixerit. Semper illum nominat præceptorem, qui titulus apud Sinas summus habetur; semper se discipulum; Ac licet discipulus superiorem teneat aliquando gradum dignitatis, quam præceptor; hunc tamen eadem illo veneratione, qua ante prosequitur. Similiter in consueta salutatione, quam non voce, sed scripto sibi mutuam more gentis, impertiunt, accepto, redditoque nomine, discipulum se scribit. Præceptor autem resalutans eum, non se præceptorem scribit (hoc enim esset summæ arrogantiæ;) sed amicum Estque inter eos tanta semper amoris conspiratio, ut mutuam operam in rebus omnibus constanti fide sibi tradant. Nec aliud, si à patre discesseris, est Sinis præceptore majus aut præstabilius. Hac igitur arte corrigebat Imperatorem *Cheucungus*, solerter cavens, ne unquam cæderetur. Hic enim honor habetur regibus, ut eos velut sacrosanctos tangere sit nefas.

Peccata discipuli Praceptor luit.

Præceptores in pretio Sinis.

Sed *Cheucungus* licet talis esset ac tantus vir; invidiæ, quæ magnam virtutem sæpe, velut umbra corpus sequitur, haud expers fuit. Potentia ejus malis nimia, & quia votis suis obstare suspicabantur, invisa primum iniquis sermonibus materiam præbuit. Mox, ut fit, odio tumescente res eo evasit, ut Imperatoris quoque animum sinistræ de eo cogitationes sauciarent. Quiritando

tando moram ſolitudinis incuſare, & ambitioſe timere, ne tutelæ ſpecie in ſe traheret imperium. *Cheucungus*, cognitis, quæ ſpargebantur, actutum exceſſit aula, bonis omnibus indignantibus. At lætus Imperator tanquam periculo & jam pridem moleſta ſibi pietate functus, gubernacula imperii tractare ipſe occepit. Sed auſpicio non ſatis felici; & rebus adverſis vehementer jactatus, in antiquorum denique Imperatorum aula neceſſitate coactus, arcam auream aperuit. Procella namque reipubl. imminente, quid agendum eſſet, libri de divinatione, tunc ſolum legi ſoliti, conſulebantur. Hos igitur forte aperienti, ecce prima ſe offert hiſtoria de *Cheucungo*, quem pro *Uo* ægrotante ſeſe victimam obtuliſſe ſupra dictum. Qua perlecta, inuſitatæ pietatis miraculo attonitus, illico damnat factum ſuum, triſtis confuſuſque lachrymis, abſentem ipſe quærit, & in priſtinam Colai dignitatem reſtituit. Memorant ſcriptores Sinici, ſub idem tempus, quo *Cheucungus* reducebatur, repente immoderata tempeſtate coorta, Cælo tantum imbrium effuſum, ut arborum rami ſegeteſque ad terram uſque deprimerentur. Illo vero appropinquante adverſum ventum ita ſpiraſſe, ut omnia reſurgerent in priorem lætitiam, velut gratabunda de illius reditu; quem quidem fauſtum conſecuta eo anno rerum omnium ubertas aſſeruit.

Arca aurea divinationes continens.

Ventus erigens.

Hoc rerum ſtatu, paterno ſe imperio exutum ægre ferens *Uukengus* regulus, cum *Quonxoo*, & aliis compluribus in Imperatorem inſurgit, cauſam ſuam ferro acturus. Quos *Cheucungus* primo bonis verbis ad quietem hortatus, ubi nihil profecit, duorum annorum bello eos ad obſequium redegit. *Uukengum* & *Quonxoum* captos tanquam rebellionis duces & authores interfecit, reliquos Regulos Præfectoſque in ordinem redactos multavit exilio. In eo bello miror impenſe, quod *Cheungus* ejus Ducem *Vicium Uukengi* patruum legit, nullam prævaricationis ſuſpicionem trahens è ſanguine. Qui quidem longe poſt fidem fuit *Vicio*, contra nepotem excellenti virtute pro novo Imperatore pugnanti. Victorem reguli dignitas ſecuta, *Sung* indigetata, provinciæ

Honana, ubi nunc *Queite* Civitas, raram ejus fidelitatem ad posteros propagavit. Quam haud paullo fecit illustriorem Imperatoris in eo fiducia. Tranquillatis enim rebus cum ei totius esset imperii commissa cura, & hujus occupandi sæpe fulgeret occasio; nihil unquam tentavit, rectè ac sapienter sceptris anteponens fidem.

Sub hæc tempora prima legatio missa è *Cochinchina*, Sinis *Kiaochi* appellata, multis cum muneribus; inter quæ erat alba gallina silvestris, sive Phasiana. Legatus ab Imperatore causam adventus interrogatus, ita respondisse fertur. *Triennium jam est, ex quo nobilissimæ fertilitatis est, eoque abundans omnium copia rerum nostra regio, Hanc felicitatem auget temporum summa tranquillitas, Cælo, terra, marique perpetua pace ridentibus, nulla uspiam vel segetum, vel navium injuria. Regi nostro penitus persuasum est, hoc ex eo fieri, quia in Sinarum regnis degat quidam, cujus sanctitati vulgarem modum supergressæ, tantum à Cælo tribuatur.* Auditus benigne legatus, adornansque jam reditum donatus est à *Cheucungo* machina summo artificio facta, quæ sua sponte respiciens austrum irrequieta lege certum monstrabat iter, sive terra illud, sive mari facientibus. Ea duabus syllabis *Chinan* appellabatur; iisdem omnino, quibus nunc Sinæ magnesiam acum significant. Argumento haud dubio, ejus usum illo jam tempore apud Sinas inventum, ad alias inde nationes, mea quidem sententia, transiisse. Hanc igitur machinam ducem secuti Cochinchinenses, unius anni spatio domum rediere. Imperator quintum imperii annum attigerat, studiorum puerilium nondum plane oblitus; cum aliquando eum incessit cupido ludendi. Ergo cum *Yo* fratre natu minore colludens, dato per jocum nescio quo codicillo, regulum eum facit. Tunc adstans morum Præfectus, *Promissa Imperatoris* inquit, *etiam inter ludendum pondus habere debent. Quod modo fratri promisisti, eo standum est tibi. Cautos quidem oportet esse principes in loquendo; sed multo magis in præstando fidos.* Ita vertit in serium jocus; & Imperator *Yo* ditionem *Tangum* dictam, ubi

Alba gallina munus regium.

Lusus regum serius.

ubi nunc *Taiquen* Civitas, cum reguli poteſtate ceſſit. Vndecimo imperii anno *Cheucungus* obiit, poſtquam præclare multa fecerat, multa etiam ſcripſerat, pari utrinque laude; quæ Sinenſium libris mandata, paſſim eſt legere. Corpus illius terræ reddidit, regio more prope ſepulchrum patris; haud exiſtimans fas eſſe; tantum virum, ut ſubditum tractari.

Ceterum cum agerentur aliquando imperii comitia; mirum quàm ſplendidam de vino & bene longam orationem Imperator ad regulos, atque Præfectos habuit. Inter alia liber *Xuking* refert hæc locutum. *Vinum à Cælo permiſſum hominibus ex lege, ut inter ſacrificia duntaxat, quæ Cælo fiunt, adhibeatur; malorum omnium, quæ in orbe terrarum fiant, cauſam ex ebrietate exiſtere; nullam ſtirpem alia re quam nimio viniuſu interiiſſe.* Sub hoc etiam Imperatore ſortibus conſultum referunt, de diuturnitate imperii; quarum favore ſucceſſores ex eadem familia triginta in octingenteſimum uſque annum ſperare jubebatur, nullo extero intercedente.

Vini uſus, laus, damna.

III. Imp. KANGUS.

Imperavit annis XXVI.

Hic acceptis per manus à patre ſceptris, imperium in profundiſſima pace domi foriſque continuit. Quippe annis viginti duobus, quibus rerum potiebatur, neque in provinciis, neque foro vel armis eſt, vel legibus unquam certatum. Mores placidi, ſuaves, ſine faſtu, & generoſa ſimplicitate læti. Sic fiebat, ut carus omnibus, ſummis æque ut infimis, acceptuſque eſſet. Pax ei cumprimis cordi erat; *Kango*, quod quietum ſeu placidum ſignificat, inde dicto. Nec minus muſica delectabatur. Quanquam dicere ſolebat: *Non idcirco reges ad culmen evectos, ut bene curent ætatem ſuam, cum perturbatione civium, ac moleſtia; ſed lætis omnibus, tum vero ipſis quoque lætandum.* Et quoniam ab aliis rebus otium erat totum ſe agriculturæ dedit. Prima cura fuit per *Chaocungum* pre-

Cyclo 27. anno 27. ante Chriſtum 1078.

Quando lætandum Principi?

præfectum agorum inire mensuram, & cuique certum agri modum, limites item & vias, litibus rusticorum declinandis assignare. Tum ipse obire provincias, eadem præceptis simul & exemplis docens. *Chaocungus* jus dicebat rusticis sub salice; quam deinde religio fuit exscindere, scriptis etiam carminibus memoria beneficiorum ab eo acceptorum ad posteros propagata. Res bombycina, seminationis & arationis fructuosæ facilitas mirifice aucta est ab Imperatore; apertæ quoque carcerum fores, ea conditione, ut inde emissi agris operam darent. Quibus rebus effecit, ut toto imperio effuse fruges atque divitiæ affluerent, re rustica ad summum adducta. Felicia tempora, quibus secura pax non ad otium, ut plerumque; sed ad laborem viam aperuit.

IV. Imp. CHAUS.

Imperavit annis LI.

Cyclo 27. anno 26 ante Christum 1556. Venationis mala.

Quantum *Kangus* hujus pater rei agrariæ profuit; tantum hic nimia venatione fere obfuit. Quippe longa pacis segnitie, majoresque imitandi studio torpens, neglecta republica totum se venatui dedit. Vnde in illum odium offensioque populi, & præcipue rusticorum, non modo injurias sibi à Præfecto, sed suis agris etiam à feris aut ab ipso potius illatas impune dilabi quiritantium. Demum eo adducta res est, ut ab rusticis, ira in rabiem versa, necaretur. Parricidii, præquam à talibus ingeniis expectares, hujusmodi erat molitio. Vsu non raro venerat, ut è venatione redeunti flumen *Hun* provinciam *Xensi* alluens, prope *Hanchung* urbem esset trajiciendum. Rustici, quibus naves ad transitum imperabantur, repetitæ toties operæ fastidio concepto, regiam navim tali artificio conglutinant, ut cum in alvei medium venisset, facile atque ad eorum arbitrium solveretur. Itaque hac navi exceptum Imperatorem, ubi provexerunt ad destinatum periculum, repente tabulas sublesto nexu cohæren-

hærentes reglutinant; quibus aquarum vi ac mole disjectis, ille cum purpuratis aliquot fluctibus haustus interiit. Hunc exitum portenta quædam minari visa sunt. Nam & Lunæ lux longe solito clarior apparuit, oblongum præterea radium usque ad leonem (locum Lunæ non notat author) quatientis in Cometæ modum; & in palatio aqua ex puteo super os abundavit cum omnium admiratione. Anno hujus Imperatoris quartodecimo *Fius Lu* Reguli frater *Yeum* dynastam bello persecutus, acie victum contra jus fasque interfecit. Armorum quippe causa non alia *Fio*, quam illius dynastiæ ad ditionem suam adjiciendæ nefaria cupido erat. His malis Imperator per socordiam non tantum non obviam ivit, reprimendo *Fio*, quod erat facillimum; sed si arma poneret, præteritorum oblivionem, ut affini spondet, ereptæque dynastiæ injuriam ratam habet. Anno inde vigesimo septimo (erit is ante Christum natum millesimus vigesimus sextus) natum esse *Xancam* tradunt, Indiæ Philosophum, idolorum & transmigrationis ad Sinas authorem: de cujus placitis cum plura memorabo, cum res anni post Christum natum sexagesimi quinti venient explicandæ. Hujus enim anni mense decimo penetravit ad Sinas, ut initio historiæ jam ex parte diximus. *Omina mortis Imperatoris.*

V. IMP. MOUS.

Imperavit annis LV.

MOus Chai filius, acceptum à patre imperium, magnis virtutibus illustravit. Immoderatius tamen aliquanto equos amabat, & currus. Nihil enim jucundius, quam sublimem equo, aut curru vehi. Vtriusque generis selecta undique copia, incessit eum cupido, equestrem juxta curulemque pompam toto imperio ostentandi: Quæ res ut haberet speciem curæ publicæ, placuit obire provincias. Anno imperii trigesimo quinto bellum indixit *Tartaris*, quos Sinæ *Taium* vocant, radices *Imai* sive montium Amiseorum, quo *Crocei* fluminis fons ad Sinas solem obeuntem *Cyclo 29. anno 17. ante Christum 1001.* *Bellum cum Tartaris gestum.*

tem

tem spectantes procurrit, accolentibus. *Cicungus*, qui Imperatorem sibi generum adjunxerat, hujuscemodi dictis eum à proposito conatur avertere. *Clara Imperatorum atque excelsa virtus pacem quam bellum amat. Arma non tractant nisi coacti; semper invisa, semper calamitosa sibi, populo, ærario, denique non victis magis quam victoribus. Quam enim indignum, gloriam è suorum pernicie quærere? quam non humanum, hominem hominibus afferre mortem?* Ex quo intelligas, quam longe Christianorum consilia debeant abesse à bello non necessario; cum sanguis humanus execrandus belli color, tantæ sit reverentiæ Christum ignorantibus. Verum hæc facilius averseris, quam persuadeas. Nec enim illa *Cicungi* est ab Imperatore pronis auribus accepta oratio. Quare in *Tartarorum* fines exercitum ducit omnibus instructum auxiliis, præceptaque victoriæ spe jam prope triumphantem. Sed *Tartari* explorato hostium adventu, sive viribus sive animis impares salutem fuga quæsivere; omnibus, quæ poterant, secum asportatis, abactis armentis, tentoriis alibi positis, more gentis. Ita ne viso quidem hoste Imperator referre pedem coactus, multis suorum desideratis, quæ erant itinerum rerumque aliarum incommoda, cum ignominia & dedecore, omniumque odio domum rediit. Ibi bello in venationem translato, postquam homines non licuit, cum omni reliquo exercitu feras agitavit. Et hinc quidem ingentem prædam egit, at stipendio nequaquam parem. Hanc tamen infamiæ notam, quæcunque fuit, obliteravit eximia de cetero virtute insignis Imperator æqui & justitiæ pertinax inprimis. Vix dici potest, quanta eum subierit pœnitentia spreti consilii, quod dederat *Cicungus*. Ab hoc temeritatis veniam petiit; in hujus potestate, siquid esset imposterum author, nunquam non futurum se promisit. In aliis ejus dictis hæc celebrantur. *Si aulici probi sunt*, ajebat, *& rex probus erit: sin assentatores; rex quidem bonum se credet, at non erit.* Boni Principis famam ut plurimum ab aulicorum virtute pendere prædicabat: hinc ab iis cavendum maxime, qui auribus solum & oculis serviunt.

Malo successu.

Bellum in venationem mutatum.

VI. IMP.

VI. IMP. CUNGUS.

Imperavit annis XII.

MOo vita defuncto *Cungus* ejus filius regiminis initia exitiabili scelere funestavit; *Mie* regione funditus deleta, cujus Præfectus tres eximiæ pulchritudinis puellas fugitivas ejus oculis subduxerat. Ea res caussa malorum omnium fuit. Producebantur, cum eò per *King* lacum animi gratia veniret, in illius conspectum puellæ plures. In quibus cum tres illæ non amplius apparerent, libidine in iram versa, insontem populum velut secreti conscium indignissime delevit. Ad frugem tamen dein reversus, nomen inter optimos Imperatores meruit, raro in regibus exemplo, qui raro fiunt imperando meliores.

Cyclo 30. anno 12. ante Christum 946.

Libido excidii causa.

VII. IMP. IS.

Imperavit annis XXV.

ID in ejus filio, quem habuit successorem, patuit; qui non modo nihil memoria dignum, sed ea multa indigna gessit. Unde poëtarum in se concitavit audaciam, docentium rectiora simul atque monentium. Multa existunt etiamnum ex eorum carminibus. Nam & ars poëtica est apud Sinas antiquissima, & varia vario metro carmina complectitur. Ea omnia legitimo literarum numero constant, & quinque vocum ordine. Inter quinque carminum libros, è quibus doctrinam eorum, qui dignitates ambiunt in republ. periclitantur, unus in explicandis antiquorum Principum recte secusque factis ita versatur, ut malis terrorem addat, bonis calcar ad virtutem. De floribus etiam, de plantis, atque id genus rebus aliis vulgati versus, ea tamen religione, ne qua fabularum tormentis, ut nostrorum poëtarum fert genius, in illa scriptura sit locus. Sunt enim in eo toti, ut eo congruentia rerum naturalium, morum venustatem doceant. Insunt iis quædam de aman-

Cyclo 30. anno 24. ante Christum 934.

Poësis Sinica.

Sine fabulis.

Mores erudiens.

amando, ſed caſtitatem magis, quam noſtrorum poëtarum mollitiem ſpirantia, magna decori ubique cura.

VIII. Imp. HIAUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 30. anno 49. ante Christum 294. *Equorum amor.* Hiaus Isis frater natu minor, excluſis nepotibus, per vim invaſit imperium; in quo tamen adminiſtrando pariter atque obtinendo ars ejus & induſtria enituit. Equis porro mirifice delectabatur; optimos ubique conquiri jubens. *Ficium* ex infimo fortunæ gradu hominem ad amplos honores extulit, eò ſolum nomine, quod equos ſcite aleret, domandique & condocefaciendi peritus magiſter eſſet. Quin etiam cum eorum aliquando ſe oblectaret aſpectu, præter morem generoſos atque inſtructos videns, induſtriam *Ficii* dynaſtia, quæ ad regionem *Cin* dictam ſpectabat, in ea parte provinciæ *Xenſi*, qua Occidenti obvertitur, muneravit. Ignarus quantum ſub ea gratia incluſum lateret malum. Nam hujus *Ficii* poſteritas, abſtracto ab ejus familia imperio, ipſa ſucceſſit, ut in tempore memorabo.

Ingens grando. Memorant, hoc Imperatore, præcipiti grandine deſuper cadente, jumenta & homines communi ruina involutos atque oppreſſos fuiſſe; inuſitato etiam gelu fluviis rigentibus.

IX. Imp. I S.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 31. anno 4. ante Christum 896. Quindecim violentæ poteſtatis annis exactis *Hiaus* moriens imperium ad filium *Isis* patrui nomen referentem tranſmiſit, longe ſibi diſparem, libidine ac levitate inſignem; ſumma rerum ignorantia, ingenio adeo hebeti, ut quibus officiis excipiendi tractandique venientes eſſent, nunquam potuerit addiſcere. Ita ruſtico pudore ſtupidus ac timens, nequid offenderet in publicum; nullos unquam vel legatos, vel regulos in conſpectum ſuum admiſit. At enim privata ſocordia publici

publici rumoris facta, imperatoriam majestatem omnium ludibriis exposuit; quæ quantacunque, facile vilescit, ubi à virtute destituitur.

X. Imp. LIUS.

Imperavit annis XXXVIII.

L*ius Isis* filius, imperium seque ipsum superbia, opum prodigentia & inprimis sævitia infamavit. Hinc ei crudeli, quem Sinæ *Li* vocant, nomen inditum. Nihil moderati, nihil pensi habuit, ut res cunque ferebantur, dummodo animo obsequeretur, imperio, populo, denique sibi exitiosus. *Cyclo 31. anno 20. ante Christum 878.*

Initia imperii *Hoaigan* Australem populum, qua *Croceus* mari miscet undas suas, colentem, infestum habuere. Prædas passim agentem Imperator per Præfectos repressit quidem, at debellare non potuit: hostilem terram ingressus, at æque fortiter repulsus. Anno imperii trigesimo tertio jam senex palam sævire in suos cœpit. Avaritia potissimum stimulante, quam profusa luxurie hiantem exhaustæ populi opes explere non poterant. Et cives quidem de barbara feritate questi, mox non paucis Præfectorum communi causæ faventibus, una cum his publice dictis scriptisque furentem furentes insectabantur. Sed jam ultra remedium processerat Imperatoris obstinatio; qui non modo non cessit minacibus querelis, sed iratior ipse contra, inquiri severe jussit in eos, qui de se sinistre loquerentur. Et quia neminem unum investigare potuit seditionis authorem, sævitiam in omnes exserere statuit; capite sanciens, ne quis quocunque loco vel tempore, quacunque de causa cum quoquam colloqueretur, ac ne mussitaret quidem; hac enim suspicionis calumnia perpetuo flagellabatur, omnium se figi maledictis; tormento domestico tyrannorum, semper, quod merentur, timentium. Ingens hominum multitudo jam è medio sublata, in regia urbe velut quoddam justitium indixit. Nulla vox, passim silentium, & ubi prodeundum in publicum, quasi muti defixis in terram oculis attonitorum more incedere, tanquam in totum sibi *Lij tyrannis.* *Loqui vetat.*

excidissent. Quia vero nequissimi etiam reges circa se habent, à quibus vel iniqua jubentes audiantur, fuere tum in Præfectis aliqui, crudeliores Imperatore; atque in id unice intenti, ut quam maximam cædem facerent. *Chaotungus* tamen, qui magnæ authoritatis Præfectus habebatur, sæpe monitum increpitumque, sed incassum, denique inter alia hujusmodi verbis alloquitur. *Difficilius est, Imperator, hominum ora, quam flumina compescere, hæc quidem etsi castigata ripis, demum exundant tamen, & late stagnando vastant omnia; de clausis per vim hominum linguis pejora time.* Ipsum triennium istius edicti atrocitas tenuit; cum tot injuriis oppressa plebs, effusi torrentis instar, in Imperatorem consurgit, regium palatium invadit, ipsum regem ad necem quærit. Sed is è subito tumultu vix elapsus, *Pingyang* urbem ex fuga tenuit. Reliqua ejus familia omnis est à furente populo occidione occisa; excepto parvo filio, cui effugienti fida *Chaocungi* domus ad salutem patuit. At ea res statim innotuit. Quare furentes ad *Chaocungi* domum advolant, circumfunduntur armis, & Principem superbis vocibus expostulant ad necem. *Chaocungus* iratam multitudinem mulcere nequidquam conatus, tamen & virtutis fama & præsenti authoritate vecordes hactenus coërcuit, ne in domum irrumperent. Interim pertinaci clamore Princeps ad mortem exposcebatur. His angustiis pressus *Chaocungus* fluctuantem periculi contemplatione animum spargebat in diversa; &, *Iam hæc*, inquit, *omnia Imperatori prædixeram. Merito quidem incidit hæc illius rebus calamitas, quod nullus ab eo locus est relictus consiliis meis. At si filium fidem meam implorantem trado furentibus, ne ego infidus & Imperatori adeo inimicus audiam. Atqui non defugiunt pericula, qui sunt in regum obsequio: irascuntur malo Imperatori, ut sanent; sed cavent, ne noceant: neque dominum suum, sed ejus flagitia execrantur. Quid filium meum substituam, statura vultuque principi parem? quid si felici suspicione sub regii sanguinis reverentia servetur sanguis meus?* Hæc secum confuse volvens, ut & populi placaret iram; & filium Imperatoris servaret; suum

Rara in Imperatorem fides Chaocungi.

quem habebat domi filium, eis tradit. Quem Principem esse credentes, mox cruda feritate laniant innocentem victimam, atque concidunt, immoto patre spectante. Ita servatus est Princeps, inaudita Sinis ad eum diem subditi adversus improbum etiam Imperatorem fide. *Lius* à rebellatrici plebe nusquam repertus; exutusque imperio reliquam ætatem in obscuro, ac fugitivus egit. Illustre documentum, quid timendum regi, qui, dum sæviat, timeri mavult à suis, quam amari. Exinde annis aliquot interregnum fuit.

XI. IMP. SIUENIUS.

Imperavit annis XLVI.

Cyclo 32. anno 11. ante Christum 827.

C*Haocungus* interea summo studio adniti ad placandum populum, omnemque lapidem movere, ut Imperator reciperetur. Sed destituit vota successus. Ergo à patre cura in filium translata populum per tempus admonet, *Siuenium* (hoc *Lii* filio nomen erat) in patris locum assumerent; imperio quidem adhuc immaturum, de cetero insignem indole, in majorum virtutes adolescentem, & quod palmarium, non tam à se, quam à Cælo servatum sceptris. His aliisque rationibus flexi, eam in sententiam frequentes iere, ut *Siuenius* subrogaretur. Per cujus ætatem ne quid detrimenti caperet respublica, *Chaocungus* & *Cheucungus*, summa uterque fide, & authoritate, adjutores additi, qui res imperii nomine tutelæ ordinarent. Tenuit ipsos quindecim annos hæc tutela. Tum inito demum principatu, majestatis decus ac nomen dignis virtutibus illustravit; è disciplina Præfectorum majorumque imitatione tantus Imperator, ut jam nemo *Uum*, nemo *Tangum* desideraret. Ad justum & legitimum imperium præcipue Patris exemplo incitabatur. Philosophos probitatis & doctrinæ gloria florentes invitabat undique; & tractabat omnes comiter atque magnifice. Vnde non mirum, si quamplurimi advenerint ex iis, quos Imperatorum priorum nequitia vel domi continuit, vel in montes ac saltus exegit, utrobique honestius philosopaturos. Illa quippe tem-

pestate philosophi, ne malis Imperatoribus, nulla emendationis spe affulgente, servire cogerentur (hoc enim è Sinicæ Philosophiæ decretis, sapiente indignum putatur) abdebant sese in sola loca, mutato etiam habitu, ne noscerentur. Sed de his exempla dabimus, ubi de *Confutio* loquemur.

His rebus id effecit Imperator, ut tranquillo ubicunque terrarum imperio redirent omnes ad obsequium, à quo patris ob tyrannidem recesserant. Quos inter & reguli ad fœdus postliminio icendum affuere; qui jam inde à *Moo* Imperatore nunquam paruerant. Sæpe nimirum plus virtute quam armis proferuntur imperia. Sed armorum tamen materiam suffecisse visi *Hoaigan* & *Huquang* populi, quorum pars maxima colebat ultra fluvium maris filium: quæ regiones nondum parebant Sinis. Hos igitur, cum suis viventes legibus insolescerent, Imperator per Præfectos suos non modo repressit, sed etiam debellatos ad jura legesque Sinicas subeundas adegit.

Imperator à conjuge revocatus ad frugem.

Anno imperii trigesimo tertio cum in profunda pace Imperator hebesceret, ac langueret, à regina perquam prudenti femina frugi factus est hac arte. Postquam enim totum se voluptati permisit; quo factum, ut Imperator serius, quam ejus consuetudo ferebat, ad Præfectos audiendos, negotiaque tractanda surgeret è lecto; regina & ipsum & rempublicam miserata, clam ad parentes ex aula se proripuit. Inde feminam mittit ad maritum cum his mandatis, ut ei significet causam fugæ suæ fuisse metum, ne pœnas Imperator expeteret à se, cujus negligentia magis ipse jam Venere, quam virtute gauderet. Hujus culpæ ipsum habere fatentem ream. Imperator facile intelligens quo collinearet; *Hoc enimvero crimen, si quod est,* inquit, *meum est; ad reginam nulla ex parte spectat.* Majori deinde cura tractavit res imperii, ut solitus erat ante, in voluptatibus moderatior.

Insignis amici fides.

Sub ejus imperii finem veræ amicitiæ exemplum prodiderunt æterna cum laude *Tapeus* & *Zogius*; quos inter se tam concors animorum devinxerat æqualitas, ut alter pro altero non dubitaret emori. Imperator

injecta

injecta rei nescio cujus suspicione, *Tapeum* nec certi sceleris accusatum, nec auditum indicta causa capite damnavit. Id *Zogius* minime ferens, & amici calamitate motus, aperto se discrimini objecit pro eo; novies ob id magna libertate Imperatorem increpans. Qui denique incensus ira, næ tu, inquit, aperte prodis, te perduellem fore, qui regis offensam non times, ut amico faveas. Quam calumniam, ut dilueret *Zogius*, nihil trepidans: *Falleris, ô Imperator!* subjecit. *Qui servat amico fidem, servabit Imperatori. Nec enim insontem amicum deserere, est imperatori fidelem esse. Morti addixisti amicum meum, innocentem, nullius criminis compertum, contra leges, contra bonorum regum consuetudinem. Hunc quia cupio servatum, in suspicionem perduellii venio. Quæ autem tanto flagitio cum fide, cum pietate, cum amore cognatio? causam amici tueor, ne tu injuste, ne tyrannice agas; utrique fidus, sed magis tibi. Num & qui servat innocentem, bene facit, & qui corrigit errantem, melius.* Tum vero furore præceps Imperator; *Aut garrire desines*, inquit, *aut cum socio moriere.* Cui *Zogius*: *Non est probi viri jus fasque deserere, ut vivat diutius; nec quæ rationi consentanea semel dixerit, aliquando refutare factus, ut mortem fugiat. Quæ dixi, eo spectant, ut videas iniquissimam* Tapeo *te offerre mortem. Nam ubi nulla culpa, pœna locum non habet.* Infremuit hac constantia perculsus Imperator; & utrumque continuo necari jubet, haud intelligens, pro amicitia perire magis esse gloriosum, quam deserta fide vitæ suæ parcere.

XII. IMP. JEUS.

Imperavit annis XI.

INsignis hic nævus *Siuenii* gloriam obscuravit quidem, sed *Jeus* illius filius multo magis; ad quem imperium, non item paternæ virtutes transiere. Mira de istius Imperatoris concubina referuntur ab Historicis Sinensibus; quæ quo ad intelligendum prona magis atque in aperto sint, juvat ea paucis repetere, quæ supra de dracone attigimus. Huic nihil est ferme, quod non tribuant Sinæ. Hunc non modo felicitatem cujus-

Cyclo 32. anno 57 ante Christum 781.

Draco Sinis in veneratione.

cujusque, sed imbres etiam, nimbos, grandinem, tonitrua & fulgura, ceterasque tempestates habere in potestate credunt. Mirum sane, tam cultam alioqui gentem & ingeniis felicem, in hujusmodi rebus adeo delirare. Subter terram quoque draconem esse putant, & infra montes maxime. Inde est, ut magno studio, sumtuque pari venas draconis vestigent in sepulchris parandis. Nam è soli bonitate totius familiæ opes atque fortunas metiuntur; astrologorum instar, è vario siderum concursu varie de futuris mentientium. Nec raro Deo permittente, cacodæmon superstitiosæ opinioni fidem adstruit præstigiis, ut sub hoc etiam Imperatore contigisse referunt. De puella, quæ erat in gynæceo, fabulam reperio hujusmodi.

Spuma draconis sacra, & fabulosa.

Iam inde ab *Hiaa* familiæ temporibus draconem visum esse tradunt, qui relicta in terris spuma, ex oculis evanuerit. Hanc, quia draconis erat, ut rem pretiosam, imo enimvero sacram summa veneratione collectam, in arca aurea repositam, atque ad *Siuenii* Imperatoris usque tempora servatam esse. Is, incertum qua de causa, cum jussisset aperiri arcam tum spuma repente, non secus ac si viveret, exsiliit, & per totum palatium discurrens, neque se cohiberi passa, demum interius gynæceum subiens, Virginis adolescentulæ ventrem penetravit. Hinc natam puellam ferunt. Mater stupri notam & Imperatoris iram verita, infantem exposuit. Quam duo conjuges illac forte prætereuntes audito vagitu sublatam domi suæ (*Pao* est loco nomen, à quo dein *Paosua* dicta) velut filiam aluere. Anno istius Imperatoris tertio, puella jam nubili, accidit, ut ejus nutrix, nescio cujus criminis insimulata mitteretur in carcerem. Illa puellam haud credibili pulchritudine insignem pro libertate offerens Imperatori, cum donis non paucis dimissa domum rediit. At hic puellæ specie captus, ejusque amore insaniens, eo denique processit, ut jam regina legitima conjuge filioque ex ea genito repudiatis, *Pausuam* tori sociam in illius *Pesoum Paosua* filium regni successorem in hujus locum eligeret; Præfectis multum contra nitentibus. *Ikieus* filius legiti-

mus

mus atrocitate injuriæ exulceratus, relicto patre profugiens, ad *Xinum* regulum patruum suum intendit iter, qua *Xensi* provincia spectat austrum, ubi nunc *Nanyang* civitas est sita. *Paosua* interim imperatori in deliciis erat; unam rem in ea tantum ægrius ferenti, quod nunquam rideret. Itaque nihil intentatum relinquit, ut monstrosæ mulieri risum moveat. Erat ei tum temporis forte bellum cum *Tartaris* ad Occidentem propius colentibus: & militi signum bellicum ignem dederat, quo conspecto ad arma & Imperatoris custodiam concurrerent. Hoc signo ad eliciendum amasiæ risum aliquoties fulgere jusso, adsunt de more milites, arma & ordines parant, ingenti, ut fit, strepitu concursuque terribiles. Quos semper delusos videns *Paosua*, in risum denique diffusa, magno simul gaudio Imperatorem complevit. Sed hic risus imperio & vita postmodum ei stetit. Delectabat ante alia *Paosuam* strepitus, quem concerpta per vim holoserica edere solent. Imperator igitur, qui ad illam exhilarandam nihil non faceret, ad ejus arbitrium libitinemque factus, assiduo in dilacerandis holosericis, illa præsente versabatur.

Paosua nunquam ridente data ridendi causa.

Delectata est lacerato holoserico.

Inter hæc ludicra mittit ad *Xinum*, qui filium retraherent è fuga. Quo negante, daturum se Principem, nisi ut regni heres agnosceretur; iratus Imperator arma in eum movet. *Xinus* impar viribus, at consilio superior, coita cum Tartaris societate, noctu repente advolat ad Imperatoris castra. Datur de more signum. Milites visa flamma Imperatorem lusu se, ut ante oblectare cum regina, rati, nec periculi quicquam suspicantes, nulla resistendi cura omissis armis prope dormientes in hostium venêre potestatem. Ita ludibundus Imperator à fratre filioque oppressus, lusu in serium verso, occiditur. Sub hanc victoriam *Tartari* occidentales Sinæ terras aggressi velut armorum præmium, maxima ex parte primo impetu in suam potestatem redigunt imperiique partem auxilii specie depopulantur. *Xinus* autem & *Ikieus*, quod illis obsisti jam non posset amplius, pejora metuentes aufugiunt, Sinas ad ortum vergentes petituri, ubi

Iocus versus in seriam cladem.

Sigan urbs eis sedes lecta. *Tartaris* in hunc modum occidentis partes vexantibus, Reguli Præfectique orientis *Xinum* conveniunt, electoque in Imperatorem *Ikieo*, parant obviam ire hostium conatibus. At ubi se impares vident, iis ex occidente pellendis; omne armorum studium ad tuendas orientis Sinæ partes convertunt, eodem quoque translata sede imperii, magna quidem ex parte jam accisi, at integra tamen penes eandem familiam dignitate.

Interea reguli quidam occidentales, ubi nullum ab Imperatore auxilium; ipsi se parant ad resistendum, amissa recuperaturi. *Tartaris* ergo bellum inferunt. Inter quos duorum præcipue regulorum virtus enituit. Alter erat *Siangcungus*, cui *Cin*; alter *Vucungus*, cui *Guei* regnum obnoxium. At hinc atrox orta seditio, uno imperio in duo distracto. Ejectis quippe *Tartaris* victores reguli, quæ quisque obtinuit, sibi retinere, & Imperatorem in oriente agentem, ut ab eo destituti, audebant contemnere. Pessimo id quidem exemplo; regulis mox aliis sequentibus. Quo factum, ut, quia dominum unum non agnoscerent, imperium in varia capita scissum, à nullo regeretur. Quæ res multorum materia jurgiorum atque bellorum fuit, ut infra videbimus. Ex hoc autem bello maxime omnium emersit *Cina* familia, quam à *Ficio* equorum pastore descendisse supra monui. Hæc paulatim ad id fastigii prodivit, ut totum occuparet imperium, initio è *Xensi* provincia usque ducto. Familia vero, quæ *Gueiæ* ditioni dominabatur, sedem habuit, in *Honana* provincia, una ex iis quindecim, quas *Uus* ad regulorum dignitatem provexerat ex affinibus. Ea traxit originem à *Kamxotio* *Ui* Imperatoris fratre. Quæ ad faciliorem sequentium rerum intelligentiam placuit hic apponere.

XIII. IMP. PINGUS.

Imperavit annis LI.

Cyclo 33. anno 8. ante Christum 770.

PIngus *Iei* filius, occisi parentis calamitate doctus, mutatam periculo vitando regiam relinquens; *Sigan*,

Sigan, atque in Austrum procedens ad *Co* provinciæ *Honanæ* fluvium in hujus extremæ Asiæ meditullio fere constituit. Ita *Tartarorum* quidem vim effugit; sed magnam imperii partem amisit, plus timens sibi, quod est præposterum, quam reipublicæ. Nam discessus ejus omnem Sinici imperii statum ita miscuit, ut prorsus esset nova reipublicæ forma. Reguli enim, qui adhuc Imperatori paruerant, *Siangcungi* & *Uucungi* exemplum secuti, eo ex parte deserto, fiduciarias olim regiones sibi vindicantes, omne prorsus abnuebant imperium, in defectionis titulum fuga Imperatoris prætexta. Tres inde reges in ceteris eminuere. Primus *Ci* dictus, maximam partem Boream provinciæ *Xangtung* appellatæ occupavit; oriundus è familia *Liuxangii*, de cujus initiis supra diximus. Alter rex *Zu* nomine, duas inprimis celebres provincias *Huquang*, & *Kiangsi* suo subjecit imperio. Sinicis paulo ante legibus obnoxias, hoc est, sub *Chingo* secundo istius familiæ Imperatore, qui, uti dictum *Hoangtii* successores in his terris regulos creavit, habuitque ratum beneficium, quod ab *Uo* jam acceperant. Tertius rex *Cyn* permagna *Xansi* provinciæ parte capta, *Taiquen* urbem sibi pro sede legit, à *Kangxoo* descendens, & Imperatorum sanguis. *Kangxous* enim ab Imperatore fratre fiduciam locorum istorum acceperat, & quidem per lusum, ut diximus in *Chingi* principatu.

Hi tales ergo, deserto Imperatore, nullius imperii timentes, non diu quievere. Cumque deesset hostis externus, dominatum est bellum, latius regnandi cupidine accensis, & eam ob causam ferro inter se decernentibus; cum arctatis alterius finibus suum quisque regnum proferre studet. Nec Imperatoris eos authoritas in officio continuit. *Confutius* Philosophus librum suum *Chuncieu*, sive de regum correctione inscriptum ab his regibus orditur. Nam hæc bella ad ejus ætatem usque processerant. In eo libro illud maxime secutus est, ut reges omnes ad obedientiam allecti, antiquas Sinici imperii leges denuo acciperent. Enarrat earum præstantiam & commoda; execratur mala, quæ nascuntur è discordiis; enumerans ea nominatim,

natim, quæ à regibus perperam facta ex eo tempore, quo Imperatorem deseruere.

Anno hujus Imperatoris vigesimo primo, *Siancungo* vita functo *Vencungus* ejus filius devictis ingenti prælio *Tartaris*, occupatisque fere omnibus, quæ spectant occidentem, ad *Xansi* provinciæ fines ultra *Fungciang*, urbem pervenit. Ibi *Ki* montem regni sui limitem fecit, quasque ultra hunc montem orientem versus eodem victoriæ impetu regiones occuparat, quæ multæ fuerunt, eas Imperatori gratis restituit, omni fere *Xensi* provincia in potestatem redacta contentus.

XIV. Imp. UONUS.

Imperavit annis XXIII.

Cyclo 33 *anno* 59. *ante Christum* 719.

UOnus Pingi ex filio nepos ad fastigium evectus, nihil prius habuit, quam ut restituta imperio dignitate regulos revocaret ad obsequium. Quod ubi consilio non potuit obtinere, armis tentavit, sed æque irrito successu. Nam primo statim prælio à *Chingo* Regulo fusus, acceptoque vulnere, terras imperio subjectas recuperandi spem abjecit; tantummodo solicitus, qui relicta tueretur. Nec aliud memoria dignum de illo invenio. *Chingus* erat ex imperatoria familia *Cheva*, *Siuenii* Imperatoris patruus. Ita dominandi libido consanguineos etiam in se mutuo armavit.

XV. Imp. CHUANGUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 34 *anno* 22. *ante Christum* 696.

CHuangus contra patris Præfectorumque plurimorum voluntatem imperium natura sibi debitum obtinuit. *Uonus* enim *Keum* è concubina filium, quem amabat maxime, legitimo præferebat. *Sinpeus* autem unus è Præfectis, æquitatis amans, ex eodem ordine quidam alii non minori authoritate sese vehementer opposuere; quod præviderent, si filius legitimus jure suo privaretur, totius inde jam labantis imperii timendum interitum esse. Nec enim dubitabant futurum

turum, ut dissociatis animis fratrum, alii *Keianis*, alii *Chuangianis* faventes partibus, intestino bello subjicerent faces. His tandem rationibus effectum, ut *Chuangus* eligeretur. Cujus fortunam continuo secuta invidia, tertio imperii anno nil suspicantem præsenti vitæ periculo admovit. Nam qui *Kei* partes sequebantur, occisi Imperatoris sanguine viam illi signatum ibant ad imperium. Parricidio patrando destinatus *Mekienus* factionis caput. At insidiæ fuerunt à *Sinpeo* detectæ, Imperatorem jubente cautum esse. Vt autem sine turbis, quarum idem *Mekienus*, Præfectus multum authoritate valens, materiam minabatur, consenesceret proditio; *Sinpeus* author est Imperatori, ut se simul & *Mekienum* invitet in regiam, sub obtentu solita imperii negotia conficiendi. Et favit consilio successus. *Mekienus* solus à subornato milite occisus; *Keus* ut fraudem detectam, & *Mekieni* cædem inaudiit, in tutum se recepit, ad *Yen* regem aufugiens.

Bella inter fratres.

Anno sequenti denuo inter duos alios fratres domesticum malum intervenit, invidia & regnandi libido. Alter erat *Zukieus*, alter *Sinopeus*, aut alio nomine *Voncungus*, *Siangcungi Ci* regis filii. Vterque à patre profugerat, cujus præceps ingenium & nequitiam ferre non poterant; nec à morte securi, ubi exarsisset iracundia. *Zukieus* in *Lu* regione, *Voncungus* in *Kiu* salutem invenit. Sed hoc periculum paulo post patris cæde dissipatum: Cædis author nunquam innotuit. Hi duo ergo, postquam ab occiso patre securitas erat, acriter inter se depugnavere pro regno. Vnum *Lu*, alterum *Kiu*, reguli fovebant. Ipsum etiam *Ci* regnum discessit in factiones. *Zukieum* duo è prima nobilitate Præfecti *Xaohoeus*, & *Quonchungus* sequebantur. Aliquot præliis vario Marte pugnatum, donec in *Voncungum* inclinavit victoria, non usquequaque felicem: quippe ultimo in prælio à *Quoncungo* sagitta vulneratus prope abfuit à morte. *Zukieus* toto exercitu amisso, ne in offensi fratris potestatem veniret, simul spe regni obtinendi, ad *Lu* regem iterum cum *Quonchungo* & *Xaohoeo*

fugit.

fugit. Quos *Uonkungus* per Præfectos insecutus, in *Lu* regnum superfudit suas copias, ibique captum *Zukieum* necavit. *Xaohoeus*, ut hostium manus effugeret, voluntariam mortem occupavit. *Quonchungus* vero vivus in manus hostium devenit; quem confecto bello victor exercitus captivum ad regem adduxit. *Quonchungus* Philosophus rerum naturalium scientia, vitæ integritate, ac præcipue prudentia insignis, illius ævi confessione ferebatur. Omnes illum venerari & colere, dictaque ejus pro oraculis habere. Nec ab his facta dissentiebant; queis in tantum excelluit, ut *Confutii* ætate, qui sub hæc tempora floruit, ut videbimus, multi dubitarent, num ad istius virtutem pervenisset, quod apud Sinas in summa laude ponitur. *Uoncungus* igitur, ubi eum esse in sua potestate videt, acceptum ab eo vulnus ipsius morte vindicare statuit. A quo consilio *Paoxous* è Præfectis unus multum abhorrens ei magnopere restitit. *Ego vero, tantum abest*, inquit, *ut hoc ei crimini vertendum putem, ut etiam virtutis nomine honestare non dubitem. Amor fuit ac fides in dominum, cujus salutem alieno incommodo sancire pulchrum haud injuria credebat. Teipsum, ô rex, consule, quales in tali fortuna tuos in te optares esse. Laudares enim vero fidem, agnosceres officium pro tua vita sanguinem hostilem haurientium. Quare non modo nulla pœna afficiendum, sed ut insontem dimittendum censeo. Beneficio flectetur hostis; quemque odisti adhuc tanquam injurium, posthac magis tanquam gratum amabis.* Paruit salubria suadenti *Uoncungus*, missumque *Quonchungum* fecit. Qui cum in *Lu* regnum se recepisset, ab rege pro fugitivo habitus, iterumque captus & catenis vinctus ad *Uoncungum* remittitur; non amore reipublicæ, sed quia illius arma sibi formidolosa erant. Is nunciato reditu officiose homini procedit obviam, & indignum tanta virtute habitum aversatus, continuo demi vincula jubet, ac velut amicum assidere sibi. Ibi rogatus de populorum gubernatione, de regni ditandi modis, de regulorum animis sibi adjungendis, in quo totius imperii vis erat atq; authoritas, multa præclare disseruit. Quibus auditis *Uoncungus* mirum

Vita hosti servata.

Servanti præfuit.

mirum in modum exhilaratus, præfectura tunc donatum, post ob egregias naturæ dotes, pariaque in rempublicam merita, suum Colaum fecit. Erat omnino *Quonchungus* magni & animi & consilii, sed in multis antiquas Sinarum rationes non sequebatur, in suum regnique commodum callidius intentus, quam viro bono convenit. Vnde postmodum à *Confutio* dictus est haud ex hominis probi norma quæsivisse, imo arte atque astutia superasse virtutem, qua debuisset alia omnia inferiora ducere. Philosophorum enim esse, germanæ virtuti primas in rebus omnibus dare. Verum quocunque hæc modo se habuerint, rex *Ci* ad magna pervenit hujus Colai industria, regulis quamplurimis uno ejus consilio sub imperium regis abeuntibus. Cujus felicitas eodem authore atque adjutore non paulo surrexit altius. Nam mortuo Imperatore *Quonchungus* ita suffragia disposuit, ut *Ci* regis affinis in Imperatorem eligeretur. *Lius* ei nomen erat, ex Imperatoria quidem stirpe, sed non recta descendenti. Quæ tamen intercessio non abstulit stirpi titulum cognominem sive imperatorium.

XVI. IMP. LIUS.

Imperavit annis V.

IGitur *Lio* ex regum *Ci* prosapia ad culmen evecto exclusis *Chuangi* filiis ex fratribus, non fuit difficile, stabilire res imperii, præsertim à rege *Ci* adjuto. Sic enim regulos beneficiarios ex Orientis regionibus, magno numero, experta & felici *Quonchungi* industria adjunxit sibi. Vnus imperium abnuere visus est, *Sui* regulus; cui tanquam rebelli *Uoncungus* Imperatoris nomine bellum indixit, prœlioque devictum necavit. Amici necem indigne ferens rex *Lu*, *Ci* regem armis persequitur eatenus, ut hic *Sui* regionem cogeretur restituere. Sed qui aliena propugnatum iverat, ex parte perdidit etiam sua. Nam à *Ci* rege victus, invicem coactus est pacem petere, ea conditione, se nunquam amplius de terris *Siu* expostulaturum. At hæc victoria viam illi prope stravit ad interitum.

Cyclo 34. anno 37. ante Christum 631.

Etsi

Etsi enim calentibus adhuc armis regiones aliquot *Lu* regis occupaverat, & bello, & pace victor, dum gloriose triumphans redit domum, à milite quodam *Zamoo* dicto in arctissima via, magna commilitonum manu comitante invaditur. Et hi quidem nihil movebant, tantum si opus foret, ad certamen accincti; ac *Zamous* stricto ense minax & in *Uoncungum* versus: *Aut moriendum*, ait, *est tibi*, *aut* Lu *regi restituendum, quod abstulisti.* *Uoncungus* ut præsentem mortem evaderet, non modo promisit, quod petebatur; sed etiam impunitatem *Zamoo*, quanquam impie ferocienti. Tum *Zamous* abjecto ferro regem adorare more subditi, eique de promissis gratias agere. Porro reverentia, quam adhibent adversus reges suos Sinæ, est hujusmodi, ut pronis corporibus testentur obsequium versa ad Boream facie. Ajunt enim, reges suos semper Austrum respicere. Eademque ratione porta palatii præcipua cubiculorum item & aularum valvæ omnes ad Australem plagam vergentes, fecêre locum proverbio, Sinas etiam distantes, perpetuo venerari reges suos, cum suetis ceremoniis hospites excipiunt. In hunc igitur modum *Zamous Ci* regem venerabatur.

Fides etiam hosti servanda.

Uoncungus ubi periculum evasit, standum promissis haud existimans, *Zamoum* morti addicit, tanquam perduellionis reum. Quo cognito *Quoncungus*, regem alloquens, *In fide non manere*, ait, *& hominem, Rex, cui gratiam feceris noxæ, damnare capite, omnino res est indigna regibus, & exile vindictæ gaudium. Putasne hoc emendum authoritatatis tuæ fideique jactura? Quis enim ex regulis, quis ex omnibus imposterum promissa tua non habebit suspecta? Fides imperii basis est; qua convulsa illud necesse est corruere: sta igitur in eo, quod promisisti, & sanctum habe. Sic enim, quod tua permagni refert, & dictis tuis in futurum asseres fidem, & simul efficies, si* Lu *regi terras haud sane amplas restitueris, ne aliena concupiscere videare.* Hæc ille secundis auribus accipiens, *Zamoo* dimisso, *Lu* quoque regi terras suas restituit. Qua re tantam sibi laudem apud reliquos regulos comparavit, ut omnes eum tanquam regu-

regulorum caput, qui Sinis *Pa* vocatur agnoscerent. Tantum datæ fidei constantia, & exiguæ terrarum portionis spreta cupiditas potest.

XVII. Imp. HOEIUS.

Imperavit annis xxv.

HOejus *Lii* filius traditum ab eo imperium sex annis tenuit in otio: cum *Tie*, gens in *Xansi* provincia, qua Boream spectat, habitans, ubi nunc *Taitung* urbs ultra murum magnum, qui quidem hoc tempore nondum erat exstructus, obversa *Tartaria*, Sinas ingressi *Hing* orbem obsident. Sed non diuturna ea obsidio fuit, Imperatoris nomine arma opponente *Uoncungo* & hostem inde vi ejiciente. Quem deinde fugientium specie magis, quam obsidionem solventium in *Guei* regnum infesta signa transferentem *Icungus Quei* rex fortiter excepit, obviam ei procedens cum exercitu. Iamque in conspectu utraque acies erat, intenta in signum prœlii, & rex *Quei* opportuniorem ad pugnandum locum occupaverat; cum ei victoriam è manibus prope extorsit stultissima superstitio. Insederant forte suorum aliquot militum hastis aves; quas ut erat earum ineptissime amans, abigere religio fuit, eo prœlio se inde superatum iri auguranti. Omissa igitur pugna, *Tie* exercitus recedendi occasione usus, captoque ad pugnandum loco commodiore, cum *Icungo* acie congressus, eo victo necatoque augurii sortem, vel elusit vel implevit. Reliquiæ exercitus filio regis natu majore in regem electo, ad Australem regni partem, inter *Ci Croceum*que flumina, contendunt. *Uoncungus* in omnem rei bene gerendæ occasionem intentus, desertas *Quei* oras invadit, *Tie* exercitum delet, ac ne alienas ambire terras videretur, alterum *Icungi* filium regem creat, occupatis à se locis precario impositum, vocatumque suo nomine *Uoncungum*. Ita *Quei* regnum in duas partes distractum est; cujus conjunctæ vires *Ci* regi timebantur. Qui subinde victoriis & potentia ferox *Zu* regi bellum indixit, æque, ut ipse erat, poten-

Cyclo 34. anno 42. ante Christum 676.

Superstitione amissa victoria.

potentissimo. Postquam vario utrinque Marte pugnatum; tandem bello fessi ambo ad pacem respexere, cui conficiendæ in montem Chaolin colloquium indictum. Nihil aliud sub hoc Imperatore accidit memorabile, nisi quod ipse quidem nomine Imperator, re autem vera *Uoncungus* esset. Huic aderant vires, imo & animus imperii capiendi, nisi omnium aliorum regulorum in se unum timuisset arma convertere. Nam cum eidem imminerent omnes, altero alterius ambitioni obstante, nullus obtinuit.

XVIII. IMP. SIANGUS.

Imperavit annis XXXIII.

Cyclo 35. anno 7. ante Christum 651.

SIangus Hoeio successit, jam à puero suspicione nimiæ penes *Ci* regem potentiæ imbutus. Postquam igitur ad gubernacula reipublicæ accessit, undique facultatem cœpit quærere vel *Uoncungum* deprimendi, vel aliorum regulorum animos sibi conciliandi, quo imperatoriam Majestatem pristino splendori restitueret. Quam quidem ad rem ei duplicem viam fortuna patefecit.

Ci rex *Quonchungi* industriâ, beneficiariis regulis omnibus conventum indixerat. Quem ut imperii turbandi materiam timens Imperator, quia impedire non poterat, *Uoncungum* saltem in invidiam apud regulos adducere, velut se una cum illis Imperatorem agnosceret, statuit efficere. Ergo ubi convenerant, mittit ad eos legatum *Zaicungum* virum prudentissimum cum literis publicis, eique mandat, ut illas permittat à ceteris consueto ritu excipi, siquidem vellent; à *Ci* autem rege, si detrectaret obsequium, nequaquam exigat. Est autem hoc apud Sinas in more positum, ut Imperatoris litteras ac diplomata non prius legant, quam ea mensæ ad hoc adornatæ imposita venerentur eodem honore, quo ipsum Imperatorem solent. Adest ergo *Zaincungus* cum diplomatis, quæ ab omnibus solemni ritu sunt excepta; solus *Ci* rex abnuebat obsequium. *Quoncungus* contra gravibus eum verbis avocans à pervicacia, *Si rex*, inquit,

inquit, *negligens est officii, si subditi exemplum regis sui sequentes, ut nihil pronius est, quam morbum à capite in membra descendere; nec ipsi subditorum partes explent; omnia necesse est converti ac misceri. Coëgisti regulos, quibuscum agis, ut regulus; laudo. At istud quis laudabit, quod cum Imperatoris legato agis, tanquam esses Imperator ipse? An non in mentem tibi venit, regulos ex hoc facto de animi tui fallacia judicaturos? nec te aliud manere, quam summam apud eos invidiam? Cede modo tempori; & quando faciendum est, quod vitari sine incommodo non potest, ostende Imperatorem abs te dominum tuum agnosci?* Valuit hæc apud *Uoncungum* oratio, secutusque regulos, diplomatis volens nolens ceremoniam adhibuit, omisso in præsens imperii potiundi consilio, quæ una comitiorum causa fuerat. Et prodiit hoc exemplum longius quam optabat. Quippe reguli omnes, non qua mente, sed quam obedienter fecisset, reputantes, ad Imperatoris obsequium rediere.

Hanc Imperii felicitatem *Xotaus* Imperatoris filius violavit, deserto patre ad rem *Ci* transfugiens. Is *Quonchungo* misso, ut filium apud patrem in gratiam reponeret, quod optabat, obtinuit. At *Quonchungus* è legatione redux mortem obiit, anno istius Imperatoris septimo. Quam continuo atrox secuta contentio tres præcipuos Præfectorum collisit, Colai dignitatem inter se ambientium. *Uoncungus* provecta jam ætate inanes iras sedare vel contempsit, vel non potuit; biennio post, id est, eodem ferme tempore extinctus, relictis filiis jam adultis quinque, singulis ad se sceptrum rapere nitentibus. E præfectis & populo, alii hujus, alii alius partes sequebantur. Ita regnum, quod finibus suis non contentum, ad imperii magnitudinem nimis superba spe ferebatur, fratrum discordia, prope ad nihilum est redactum.

His inter se pugnantibus dynasta quidam eodem, quo Imperator, nomine *Siangus*, cui *Sung* regio parebat, in occidentali parte provinciæ, quam *Nanking* vocant, dominanti, potens inprimis habebatur. Is in eo totus erat, ut reguli suarum fierent partium; belli gloria & virtute illustris, armisque suis pluri-

mum confidens. Cujus audaciæ cum *Zu* rex iret obviam; dynasta contra eum copias suas educens, sparsum & inconditum sine ordine *Zu* militem opprimere potuit è vestigio, si occasione uteretur. At ille à ducibus suis idipsum monitus, ut erat generosus, respondit in hunc modum: *Egregius miles non arte dolove fallit hostem, aut interficit, sed fortitudine. Video* Zu *regis exercitum à me deleri posse; sed malo, me cum compositis & instructis pugnantem vinci quam negligenter & incomposite venientes occidere, atque astu potius quam virtute, latronum more vincere.* Itáque prorsus, ut dixerat, factum. Nam ubi *Zu* militibus aciem distinctè & ordinatè disponendi spatium fuit, *Siango* victoria excidit è manibus, devictusque prælio, vix vivus evasit. Magnum Alexandrum diceres, si, ut fortiter egit ac generose, ita voluisset vincere.

Dolus in bello neglectus nocuit.

Anno imperii decimo quinto, *Ching* è *Xansi* provincia regulus palam ausus est in Imperatorem consurgere. Contra quem ille stipendiis invitato è vicinis *Tie* populis missoque in hostem exercitu victor fere omnem ejus ditionem *Lie* dictam, in suam redegit potestatem, reliqua provinciæ parte permissa regulo, rebellionis veniam petenti. Vt autem *Tie* populos servaret amicos sibi, eorumque opera securius uteretur ad majora, quæ machinabatur; illorum ducis filiam uxorem duxit. *Cyn* præterea regem nomine regis, quod ante tantum usurpaverat, donavit, dummodo *Tie* populis transitum daret. Sed cum paulo post Ducis filiam, ut barbaram & externam repudiasset; Dux ad id vehementer excanduit, injuriæque dolore accensus, quo se commodius ulcisceretur; *Xotaum* Imperatoris filium, juvenem turbulentum & inquietum regnandique avidum ad se invitat, imperium venienti pollicitus. Adest *Xotaus*, iterum patris jam non desertor modo, sed etiam hostis. *Tie* namque copiis auctus arma movet in patrem; quem in eas conclusit angustias, ut regia denique relicta ad *Ching* regulum, paulo ante rebelle m, at nunc amicum se reciperet, non ignarus, illum *Tie* populis inimicum; & hinc consociatis armis ei obsisti posse credebat, *Xotao* interim

rim invadente regiam. Ita eodem tempore duos vidit extrema Asia Imperatores, patrem & filium, sed inimicos; ut constet dominandi libidinẽ nihil habere sancti.

Siangus apud *Ching* agens, aliorum quoque regulorum implorat fidem. Adfuere primi *Cin* & *Cijn* potentissimi reges, aliique inferioris notæ. Itaque collectum ingentem exercitum, in duas divisum partes, per *Cijn* regem regiæ urbi, quam tenebat filius, admovit. Qua brevi capta necatoque filio, per *Cinum* deinde regem in *Tie* populos processit; eisque in fugam dissipatis, ipse victor in regiam postliminio reversus, tranquillato imperio diu fruebatur. Regulos, qui plus opibus, armis, potentia valerent, beneficiis interea sibi magis ac magis obstringens. Atque hæc altera illa, de qua supra memini, fuit occasio, qua multis incommodis depressa Majestas resurgeret ad pristinam dignitatem.

XIX. IMP. HIANGUS.

Imperavit annis VI.

TAli ergo statu imperii, potestas à *Siango* patre ad *Hiangum* devoluta, habitaque perquam modera- te: quippe Imperator erat exemplum innocentiæ, bonus inprimis & sapiens. Hinc accurata illa cautio, uti de eo scriptum invenio, in agendo, ne qua deerraret à recto, aut aliquid inconcinnum admitteret. Subditis gratus, & charus omnibus, omnes, quæ Imperatorem decent, virtutum titulos implevit.

Cyclo 35. anno 40. ante Christum 618.

XX. IMP. QUANGUS.

Imperavit annis VI.

QVangus in imperium simul, ac virtutes *Siangi* patris successit; Sinis in dictis factisque fidus magnanimus ac generosus dictus. Vnde illi *Quango* nomen, quod clarissimum sive splendidum significat.

Cyclo 35. anno 46. ante Christum 612.

Vltimum ejus annum *Chaoxunius* Præfectus *Lingcungi* cæde funestavit. Rex *Cin* erat; cui *Siangcungus* regis proxime superioris frater ex Imperatoris, cui serviebat,

viebat, accitus aula, subrogatus est. *Lincungum* memorant initio principatus nequissimum, & inde odium publicum populi fuisse; sine dubio male providentem regno, & cui nulla subditorum cura. Qua de re monitus à dynasta quodam affine suo, tantum abfuit, ut flecteret se, ut etiam necem bene suadenti strneret impatiens consilii. Facinori patrando missus *Mitius*, quibusvis promtus ausis, ad affinem invisendi specie. Qui palatium summo mane ingressus ad quærendam cædis occasionem, ubi venit in aulam principem; ecce tibi! regem jam in throno sedentem videt, subditorum causas cogniturum. Hîc attonitus rei novitate atque audacia in venerationem versa subsistens hæc secum. *Huic enimvero curæ sunt subditorum commoda, huic sceptra merito commissa, qui eis non ad luxum, ut multi, sed ad civium salutem moderatur. Egone optimi hominis cruore impias manus imbuam? egone perduellis fiam? nam quo pacto hujus criminis infamiam à me avertam optimo rege occiso? At si regis mei non exequor imperium; audacia, quæ adhuc in honore fuit, muliebris pavoris probro vapulabit: mihi certum regis odium paratum, ut infido, ut inobsequenti. Horum enim duorum alterum effugere non possum, ut non aut impius sim, aut non parendo infidus. In tam ancipiti rerum articulo quo me vertam? præstat omnino non vivere, quam aut impietatis, aut perfidiæ nota maculari.* Simul his egressus & in acutum salicis palum ex destinato insiliens, eoque transfixus finem vitæ suæ imposuit. *Lincungus* autem etsi mores suos paululum mutavit in melius; ob antiqua tamen scelera cecidit à suomet Præfecto, ut est expositum.

Amor civium & justitia vitam Imperatori servat.

XXI. Imp. TINGUS.

Imperavit annis XXI.

Cyclo 35. anno 52. ante Christum 606.

TIngus *Quangi* frater abhorruit à bellis, & contentionibus quam qui maxime; in populorum rectionem, curamque legum inprimis intentus. *Tingus* inde appellatus, quod constantem solidumque sonat. Hoc imperante *Zuus* rex conscripto ingenti exercitu, specie

ſpecie *Lohoënium Cuo* regionis dynaſtam, ut Imperatori rebellem, armis petendi, revera ut hac occaſione oppreſſum Imperatorem pellat è regno, ad confinia uſque regiæ urbis pervenit. Ad eum ſalutandum Imperator legatum mittit *Sunmonium* cum mandatis, ut dimiſſo exercitu domum redeat. Erat *Sunmonius* vir conſtans inprimis & imperterritus. Hunc ergo venientem, tanquam Imperatoris legatum *Zuus* magno exceptum honore, quo ſolertius tegeret animum ſuum, inter colloquendum forte de Imperatoris vaſis, eorum menſura ac magnitudine interrogat. Erant fuſa, ut diximus, ab *Yo* Imperatore vaſa novem; in quibus totius Sinæ deſcriptio continebatur, imperii menſuras ac pondera ſimul referentibus; quæ tanti fiebant, ut ille demum, penes quem eſſent, Imperator haberetur. *Sunmonius* ex hac interrogatione facile perſpecto illius animo ſolita libertate regi reſponder, *Imperium non in vaſis, ſed in vera & inconcuſſa virtute conſiſtere. Hæc ſi abſit*, ait, *& præcipue in dominum tuum fidelitas, etſi forte vaſa vi & armis obtineas, non idcirco perduellis infamiam evitabis. Cujuſmodi vaſa illa ſint, ſcire non eſt tuum; illud magis tibi ſit cordi, ne fiducia virium elatus, agas injuſte. Nondum adeo deſpexere fata familiam* Chevam, *ut ei minentur interitum; nondum cælo tam eſt inviſa, ut ſtirpitus convellatur. Omitte igitur de invadendo imperio conſilium, quod non aliunde quam à cælo datur.* *Zuus* deprehenſum ſe videns, dicentiſque libertate juxta & ingenti pudore confuſus, re infecta copias ſuas reduxit domum. Adeo nonnunquam plus virium, quam ingens exercitus, habet cordata viri conſtantis oratio. *Legatus prudenti oratione perduellionem tollit.*

Anno hujus Imperatoris tertio natus *Laotanus* in regno *Zu* nominatus Philoſophus, apud Sinas Epicureæ ſectæ author exſtitit. Poſt mortem enim nihil noſtri ſupereſſe aſſeruit, finem hominis voluptatem ſtatuens. In eo autem toti ſunt illius ſectatores, ut vitam producant quam longiſſime, quo voluptatibus effuſius ſervire poſſint. In utramque rem varios tradunt atque nefandos modos, queis ſummos etiam magiſtratus dementant: pollicentes denique immortali- *Epicuræi ante Epicurum.*

Tres præcipua Sinarum secta.

tatem in hac vita mortalibus. Et hæc est una è tribus sectis, quas amant & persequuntur Sinæ. Prima enim Philosophorum, seu literatorum est, *Iukiao*; altera idololatrarum, *Foekiao*; tertia qua de loquimur, immortalium *Taokiao* dicta. Quamvis autem *Laotanus* summum bonum voluptatem statuat; mentem tamen unam eamque summam agnovisse, videtur mihi admodum verisimile. Sunt enim hæc ejus verba. Tao *sive magna ratio non habet nomen. Cælum creavit ac terram; expers figura; sidera movens, ipsa immota. Hujus quia nomen ignoro*, Tao, *sive summam sine figura rationem dixerim.* Idem Philosophus in alio loco se à cælo creatum profitetur.

Fabula de origine Laotani Philosophi.

Supra fidem est, quod de illo scribunt, aut verius fabulantur Sinæ, annis octoginta & uno in ventre matris latentem, deinde per latus dextrum in lucem prodiisse. Argumentum fabulæ suffecit numerus novenarius, quem perfectissimum dicunt, qui novies in se ductus octoginta collegit & unum; quo numero notatur ipsis, quidquid numeris est omnibus absolutum. Cum igitur *Laotanus* ingenio esset atque indole supra vulgarem modum excellenti; tanquam natura laborasset tot annis in eo perficiendo, hunc numerum excogitavere.

XXII. IMP. KIENUS.

Imperavit annis XIV.

Cyclo 36. anno 13 ante Christum 585.

KIenus Tingi filius imperatoriam dignitatem ac decus utcunque sustinuit. Sed antequam progrediar longius, monere visum est, quæ hactenus de Sinico imperio dicta sunt, non ita esse accipienda, quasi universam Sinam illis temporibus, ut nunc, complecteretur. Vix enim in modicam præsentis magnitudinis partem tunc patebat. Quemadmodum enim primi Sinarum ab occasu profecti, provinciam *Xensi*, qua maxime vergit ad occidentem, habitare cœperunt; ita variarum familiarum capita paulatim novas inde sedes quæsivere. Nam post provinciam *Xensi* proxime *Hanan*, *Peking*, *Xantung* coli cœptæ; quæ provinciæ

ciæ jam inde constituto in Sinis imperio, ab uno omnes regebantur. Forma imperii legitimi erat, omnibus provinciis, quæ magnum *Kiang* fluvium, Boream versus accolunt, unum Imperatorem agnoscentibus, ejusque virtuti atque imperio sese ultro subjicientibus. Sub *Yo* vero omnium etiam, quæ ad Austrum jacent, notitia erat. Ille enim singularum geographica descriptione facta, quibus stellis essent plurimæ subjectæ, annotavit. Nondum tamen populi admodum frequentes erant, nec Sinico imperio parebant. Postea vero quam Imperatores sæpe plures suscepere filios; excepto illo, cui tradebatur imperium, reliqui vel reguli creabantur, vel ipsi novas terras quærentes, Australes oras coluere, deductis subinde coloniis. Sic nova regna constituta, sic gentes regnantium virtute, humanarum artium institutione, agricultura præcipue, atque id genus aliis ad obedientiam mitigatæ. Hinc Sina paulatim universa, ut nunc longe lateque habitari cœpta, demum in unum imperii corpus formamque coaluit, ut deinceps docebimus.

Sub hoc igitur imperatore fit prima mentio regni U, cujus parens *Taipeius*; de quo infra non pauca. Situm hoc regnum, qua *Kiang* flumen oritur, ubi nunc *Suchen* & *Xanking* urbes, ingentes illos tractus, ad mare usque ortum versus è Iaponiæ regione porrectos complectebatur. Fit autem hoc loco de eo mentio, quod *Kieno* rerum potiente, *Taipeius* juncta cum *Ci* rege amicitia, communibus armis in *Zu* regem iverit, imperio imminentem. His turbis initium inconsulta libido dedit. Id porro processit in hunc modum.

Erat in villa *Ching* dicta *Zu* regno attributa nobilissima puella, ex *Hia* familia oriunda, Imperatorum sanguis, specie singulari. Hanc *Zu* rex conjugem optabat. Sed *Uuchinius* præfectus intercessit, negans id more fieri, quo vetantur Sinæ uxorem ejusdem cognominis accipere, tametsi nulla se cognatione contingant. Haud multo post præfecto cuidam eandem in uxorem petenti, objecto nescio quo impedimento, matrimonium istud etiam idem *Uuchinius* *Puella belli occasio.*

 distur-

disturbavit. Qui subinde ad *Ciinum* regem legatus, pacis cum eo confirmandæ causa, cum ei per *Ching* villam esset iter, visa puella, subito in ejus amorem exardescens concubinam duxit. Hoc audito Præfectus ille, cujus votis *Uuchinius* officecerat, de fraude monuit regem suum, & apud furentem repulsæ dolore, tantum valuit, ut ejus jussu funditus *Uuchinii* familia deleretur. Ejusque rei perfacilis erat molitio; quod ista familia sedem habebat in terris, in quas ipse cum potestate præfecti tenebat imperium. Id ubi nunciatum est *Uuchinio*, vindicta stimulante, non jam *Ciinum* regem ad pacem, sed ad bellum contra *Zuum* continuandum hortatur, ad hoc suam etiam & amicorum operam pollicitus. Effecturum quoque se, ut U rex insuper contra *Zuum* bellum sumat. Hisce promissis lætus *Ciin* rex, eum ad U regem cum muneribus mittit, ejus amicitiam, sociaque arma contra *Zuum* petiturum. Et ex voto cessit legatio; quæcunque volebat obtinuit omnia *Uuchinius*. Qui *Uum* armorum ac præcipue curruum usu minus peritum, per idoneos homines militarem disciplinam ita docuit, ut in totum inde regnum didita strenuos bello multos protulerit. Communibus itaque armis *Ciin* & U, *Zuum* aggressi, variis prœliis afflixere, donec coactus est pacem petere. Quæ quidem ita convenit, ut parte ditionis amissa *Zuus*, omni præterea imperii capiundi spe, quod maxime his temporibus spectabat, excideret.

XXIII. Imp. LINGUS.

Imperavit annis XXVII.

Cyclo 29. anno 27. ante Christum 571.

Barbatus infans.

Lingus *Kieni* filius cæsarie barbaque promissa in lucem editus esse fertur; spiritalis sive intelligens ex merito dictus. Etsi enim eo imperante multa inter reges bella exarserint, remque publicam variè miscuerint; virtute tamen ac prudentia ita imperii statum composuit, ut nihil de imperatoria majestate, nihil de provinciis decederet.

Amica fratrum pugna, uter accipiat regnum.

Anno hujus Imperatoris undecimo mortuus est rex U *Xeuncungius*, cui *Chusanus* ejus filius invitus atque coactus

coactus successit. Quippe sceptrum omni contentione recusavit, cupiens illud in *Lichaum* fratrem natu minorem transmovere. Sed hoc ille natura sibi non debitum causatus eadem constantia rejecit, qua offerebatur raro stupendoque potentiæ contemtu, quæ plerisque per ignes ferrumque appetitur. Quid inde factum? ô certamen Christianis dignum! *Chusanus* fratrem pervicaciter fastidientem regnum, per vim in regiam introducit, & regiæ vestis insignibus adornatum regem salutat. Sed *Lichaus* & regno & patria deserta fugiens in agris delituit & rusticatu, plus aratro gaudens, quam sceptro. *Chusanus* ergo, postquam nulla tergiversandi amplius patebat via, in subditorum denique potestate fuit, prorsus invitum ac nolentem quasi jure suo regnare jubentium. Vt nesciam in sceptrisne spretis, an ita captis major insit gloria.

Vigesimo primo quam *Lingus* imperavit, anno, qui ante vulgarem Christi epocham erat quingentesimus quinquagesimus primus, natus traditur in provincia, cui *Xangtung* nomen, magnus ille Sinarum Philosophus, *Confutius*, nunquam à suis satis laudatus; instaurator & explicator literatorum sectæ, quæ una de tribus est apud Sinas nobilior. Sed de hoc ejusque doctrina multa dicemus infra. *Confutius natus, Sinarum Plato.*

Quod autem supra regnum *Ci* à fratribus turbatum diximus, ii omnes variis bellis ac bellorum inclinationibus interiere: in quibus nonnulli è præfecturis nullius favore fulti, ad regnum prodierant, varia & inconstante fortuna. Vnum tamen excipio è *Ci* regis stirpe, ad quem sub initia hujus Imperatoris regnum quidem rediit, sed imminutum, multisque partibus labefactatum. Vigesimo autem ejus anno *Choangus* regnabat Is nondum penitus extincta perduellium audacia, ab eisdem interiit, ministro cædis *Ciocho* illius Præfecto, regnum occupante. Historicum regium quod illius proditiones in annales retulerat, necari jussit; eandemque ob causam duo illius fratres morte multati. *Historicus ob veritatem necatus.* Optabat perduellis memoriam sui facinoris posterorum subtrahi notitiæ; sed contra accidit. Non enim defuere, qui eodem tempore non proditionis modo,

 verum

verum etiam tyrannidis ipsius historiam contexerent. Hinc in scriptorum cædibus inanem operam sumere se videns, imo crimen suum augere; illos persequi desiit.

XXIV. Imp. KINGUS.

Imperavit annis XXV.

Cyclo 36. anno 54 ante Christum 544.

Kingo *Lingi* filio imperante U rex Australis, cum optaret penitus subjicere se imperio Sinico, ejusque leges ac gubernandi rationem cognitam habere; in *Xantung* ad *Lu* regem legatos mittit, qui studerent inibi familiæ *Cheva* musicam pernoscere.

Musica nomine leges appellata.

Nomine musicæ, quæ penes reges & familias imperatrices esse dicitur, intelligunt Sinæ gubernandi leges, ac modum, qui tum bene se habet, cum omnia, velut in bona musica, inter se congruunt; sed & ipsos modulos, quos coram rege decantare soliti, musicæ vocabulo designant. Illis enim leges & statuta continebantur, ut vel inter cantandum reges, quæ sui muneris, addiscerent. Nam quia non facile studiis ac labori se dant; à Sinis ita docebantur, ut etiam abhorrentes eos delectaret discere, quo pacto suos cives gubernare deberent. Et sane nihil magis in rebus humanis optandum, quam bona subditorum gubernatio; propter quam solam reges sunt, vel esse debent. Causa vero missæ legationis ad *Luum* potius, quam ad alios; erat, quia nusquam sub id tempus respublica diligentius, severiusque gerebatur; tum quod erat è familia *Chea* oriundus, illiusque statuta habebat; & una cum subditis suis exsequebatur. Ipsum Imperatorem convenire non est è re visum, & remissius agentem in imperio, & ne jam tum abire sub jugum videretur.

Anno imperii secundo *Ching* regulus, qui provinciæ *Xansi* ex parte præerat, videns bellis superioribus disciplinam lapsam esse; ad eam restituendam *Sunkiaum* Præfectum, virum justissimum simul ac prudentissimum suæ ditioni præposuit, qui rem summa fide, consilioque pari administrans, omnium primo in

in palatio, reformatis & correctis ipsius regis ac totius aulæ moribus, censuram agere cœpit. Tum ad externa versus, vitia usu ipso, ut fit, semper longius procedentia legibus coërcuit, antiqua Imperatorum optimorum statuta docuit, in eorumque observantiam omni studio incubuit. Deinde rem agrariam instaurans, agros, camposque tanta æquitate, tanta prudentia divisit inter cives, ut nec divites conquererentur de accisis, & pauperes de attributis bonis gauderent, omnes ex æquo diribitorem sublatis ac complosis manibus effusissime laudarent. Vt autem noscantur invectæ leges de agrorum divisione, visum est eas hoc loco ponere. Quanquam non à *Sunkiao* inventæ, sed jam olim apud bonos Imperatores in usu fuere. Sunt autem istæ.

Ex agris nona pars in regium tributum cedito. Præfecti inopia cogente subditorum bonis insidientur, certos eorumque dignitati pares reditus habento. Piscatio, etiam in lacunis, permissa omnibus esto. Filius aut uxor, patris aut mariti delictum ne luito. Sed regum præfectorumque pietas eminebat maxime adversus quatuor hominum ex omnibus miserrimorum genera; viduos, viduas, senes absque liberis, pupillos. Hi enim tales omnium habentur miserrimi; quod etiam carmine celebratur hujusmodi. *Si bonorum regum pietas erga divites, quanto magis erga hosce miseros est adhibenda?* Erat autem agrorum talis divisio, ut omnibus agri portio æqualis obtingeret, nec una familia plus haberet altera. Agri omnes dividebantur in portiones, sive quadrata majora; hæc vero in novem minora, quæ singula singulis colenda cederent; medium autem quadratum regium erat, quod in regium tributum ab octo agrorum dominis simul colebatur. Octo quadrata particularia vocabantur; medium vero commune seu tributi, quo inculto sua colere nemini fas erat.

Leges quædam Sinicæ.

Anno Imperatoris decimo tertio *Confutius* ætatis decimum nonum attigerat, cum in regno quod *Sum* dictum, ubi pater illius præfecturam obtinebat, uxorem ducit. Ex ea primo anno filium suscepit; una illa contentus, & nefas credens, more gentis concubinas superinducere. Quin & hanc postmodum nescio qua de

causa

causa repudiavit, vitam vivens cælibem, procul alia uxore. Quod eum fecisse dicunt ideo Sine, quo liberius posset ac longius proferre Philosophiam suam, Sinas obeundo, nec uxore nec liberis eum domi retinentibus.

Anno vigesimo tertio cum jam penitus percepisset Philosophiam Sinicam; audita *Lantanii* Philosophi apud Imperatorem commorantis fama, ad eum accessit, & de ritibus ac legibus disputantem audivit.

Ritus Sinarum duplicis generis. Ritus apud Sinas sunt duplicis generis; quorum quinque præcipui felicitas, bellum, hospitalitas, domus sive familia, in quibus quomodo se quisque gerere debeat, ne in transversum agatur, docent. Minores autem ritus sunt sex, adolescentia, matrimonium, sepultura, senum & doctorum hominum veneratio, amicorumque nos visitantium tractatio. De quibus omnibus in Philosophia Sinica optima præcepta & documenta exstant ad mores pertinentia.

Notat historicus Sinensis, anno hujus Imperatoris vigesimo natum *Yenhoeium* Confutii discipulum, amorem ejus atque delicium, ob insignem morum elegantiam, intelligentiamque Philosophiæ suæ singularem. *Confutii discipuli quot?* Tria millia discipulorum habuisse scribunt; ex his septuaginta duos exquisitissimæ doctrinæ; duodecim vero lectissimos Philosophos, id est omnibus doctrinis instructissimos, inter quos familiam ducebat *Yenhoeius*, ab ea re maxime atque ante alios omnes dilectus Confutio.

Filis in patrem rebellis. Interim *Kienus* regis *Zu* filius, regnandi libidine raptus, ac more impatiens, solicitatis civium animis insurgit in patrem. Hic ut filii cederet furori, deserto regno ad *Sum* regem confugit. *Kienus* ubi patrem evasisse videt, ira in fidissimos ei Præfectos quosque diversa, necavit omnes. In iis etiam *Colzum*, extincta cum eo familia universa. *Nyuxeus* vocabatur, è cujus filiis unus *Güyuenus* nomine, quæsitus etiam ad mortem à *Kieo*, fuga salutem apud U regem invenit; orsus ingentem inibi tragœdiam, ut infra videbimus.

Biennio post Imperatori *Menguenus* filius subrogatur. Sed ejus imperium vix mensem tenuit; nato

tamen

tamen interim in successionem filio. Is in cunis etiamnum jacens ingenti controversiæ atque adeo belli civilis materies fuit. *Caius* enim *Mengueni* frater in provincia nunc agens à regionum Præfectis Imperator eligitur, immaturam & incertam ætatem causantibus. At qui erant in regia, infantem destinant imperio, designatis, qui dum adolesceret princeps, illud tutelæ nomine gubernarent. Sed cum neutra pars alteri cederet, ad arma ventum. Vrbs regia, vi atque impressione capta, *Caio* viam ad solium stravit; *Kingo* etiam demortui fratris nomine, appellato. Quod etsi superiori videtur esse geminum, apud Sinas tamen longe diversus est character, longe diversa significatio.

XXV. Imp. KINGUS.

Imperavit annis XLIV.

OMisso igitur *Mengueno*, quod uno tantum mense regnavit, *Kingus* vigesimus sextus occupatum armis imperium, multis annis satis pacatum tenuit. *Cyclo* 37. *anno* 19. *ante Christum* 519.

Quod paulo supra cœpi de *Guyueno* ad U regem profugiente dicere, id est hujusmodi. Habuit in fuga obviam *Paosium*, quo utebatur intimè; à quo amice, quorsum tenderet, interrogatus, respondit. *Iter, aut fuga verius ad* U *regem est mihi, tyrannum, id est* Zu *regem fugienti. Contra hunc illius arma solicitabo, & expulsi regis & occisi patris familiæque meæ, funditus extinctæ, pœnas regni* Zu *totius eversione expetiturus.* Cui Paosius, *Tu quidem regnum* Zu *evertes; at ego faciam, ut illud non multo post suo regi restituatur. Nec enim hactenus, opinor, amicitiæ lex procedit, ut præcipitis vindictæ impetum probare debeam, cui omnia suo rege regnoque sunt merito posteriora.* *Amicus usque ad aras.*

Guyuenus postquam ad U*um* pervenit, facile traduxit in suam sententiam, regno *Zu* jam ante offensum & nunc inferendi belli occasione gaudentem. Igitur promisit *Guyuenus* suam & amicorum operam adhuc in regno *Zu* morantium, nunc oblatum illius regni obtinendi tempus esse affirmans, quando maxima

maxima illius pars *Pingo* regi indignaretur ob ejecti patris crimen; & tantum occasionem illum ejiciendi opperiri. Quod certo futurum, si U potentissimi regis arma fulgentia tantum oculis contingerent. His motus U rex militum præfecturam ei mandat; ac simul ut specie regis *Zu* restituendi sibi regnum occupet.

Inter hæc *Pingus* moritur, brevi tyrannidis usu; cui tamen *Chaus* ejus filius successit è suffragiis. Hunc ergo bello devictum postquam ejecit è regno; *Pingi* regis sepulchrum aperiri jubet, extractumque corpus trecentis excipi verberibus, ut vel sic patris ac familiæ excidium ulcisceretur; in mortuum non minus impius ac perduellis, quam in vivum regem, & suum. Cetera fortis & animosus, magnoque vir consilio, ut memorabitur suo loco.

Cadaver cæsum.

Paozius, ubi regnum *Zu* perturbatum undique regesque pulsos accepit; ad *Cin* regem contendit, rogat, ut *Zuo* ferat suppetias, antequam totum ab *Uo* regnum occupetur. Id ex ipsius quoque re maxime futurum, si obstaret *Ui* regis potentiæ magis magisque surgenti. Non dubitare se, quin exinde, tot terris potitus, ad subigendum imperium universum sit animum viresque conversurus. Sed cum *Cinus* primo respueret consilium; *Paosius*, qua erat in regem fide, aliquot dies intra palatium, neque capto interea cibo nec potu, se continuit, continuo regni vicem deplorans, pietatemque ostentans in regem. Flexit animum *Cini* tanta constantia & fides; atque ad *Zuum* restituendum, expellendumque *Uum*, tandem exercitum, cui *Paosius* præerat, summisit. Ita duo quondam amicissimi, *Paosius* & *Guyuenus*, manus conseruere, donec tandem à meliore causa, quam *Paosius* sequebatur, stetit victoria; qui pulsis vi copiis *Chaum* ab exilio revocatum, ita ut prædixerat, in regnum restituit.

Confutii magisterium & labores.

Anno hujus Imperatoris decimo nono *Confutius* in natali solo regni *Lu* magister factus, publicum illud munus tanta cura diligentiaque gessit, ut regni mores brevi commutarit in melius. Plurimos abusus & hominum sese mutuo fraudantium artes, præcipue vero merca-

mercatorum sustulit. Pondera ac mensuras æquales fecit. Alendi sepeliendique parentum obsequium docuit. Maribus persuasit, ut animi candorem, fidelitatem in omnibus, eximiasque virtutes alias, feminis autem, ut simplicitatem, placidos mores, & castitatem sectarentur. In viâ reperta nisi, qui ea amisisset, nemo tollebat. Quibus aliisque rebus effecit, ut totum regnum non nisi familia una, concors & mutuis obsequiis intenta videretur. Eosdemque mores exemplo suo in regna vicina quædam induxit; anno Imperatoris vigesimo multis meritis ad Colai regii dignitatem protractus.

Sub hæc tempora *Chingus Ci* regni Præfectus, occiso rege, regnum occupavit. *Confutius* factum non ferens, à *Lu* rege petiit, ut liceret perduellem punire, secuturis exemplum: simul bellum moliebatur. At rege salutare consilium aspernante; quia reliquis Præfectis displicuerat, dixisse *Confutium* memorant. *Ego muneri meo non defui*; Ci *rex audire me noluit, culpa proin', quantacunque in hac lenitate inest, procul exsortem.*

Ceterum *Ci* rex modis omnibus amicitiam *Lu* regis ambiebat. Nam & illius vires ipsi formidolosæ, & suorum fides suspecta erat. Quippe tot jam bella pertæsi secessionem meditabantur; *Lu* regno cupientes se subjicere; in quo regimen perquam moderatum, & secura tranquillitas his temporibus maxime vigebat. Hujus igitur regis ut servaret amicitiam, ac simul virtutem infringeret; occupatas olim à *Ci* regibus illius regiones ultro restituit. Pacem præterea petens, subornatam cantatricem, eximia forma puellam mittit muneris loco, quæ regem amore dementatum à virtute averteret. Raro enim virtus & Venus sociantur. Hîc omnem movere lapidem institit *Confutius*, ne rex puellam admitteret. Sed vicit virtutem libido; eaque in concubinam accepta, paulatim amoribus indulgens, mox puellæ artibus longius provectus, denique palam cupiditates solvit. Tum vero regni curam ponere, tum subditorum causas negligere, tum Præfectorum admonitiones insuper habere; plus uni muliérculæ obsequens, quam ceteris omnibus. *Confutius* indignitate rei

Puella exitiale donum.

rei motus, magistratu relicto, discessit è regno; indecorum sibi ducens, libidinoso regi servire; ne, cum res male procederent, imputaretur sibi, cum luculenta jactura existimationis suæ, quam ipsi summam summi Philosophi nomen fecerat.

Confutii philosophia contemta.

Scires Philosophos eo tempore viles esse. *Confutius* quidem variis regibus ostentavit seque suamque philosophiam, exploraturus, num eorum aliquis vellet adorare decreta sua. At miser, unde plausum prensabat, probrum tulit; dictus ab illius seculi hominibus per ludibrium errabundus canis, qui nescit domum suam. Inciderat in tristia tempora, queis omnia bello ardebant, regibus, qui ab Imperatore desciverant, in armis jus suum qualecunque quærentibus. Hinc nullus philosophicæ quietis amor; hinc fastidium *Confutio*, cum se operam inibi perdere videret, eam ad discipulos transferenti, scribentique libros, queis dogmata sua complexus, posteritati nobilem se clarumque fecit.

Nec solus *Confutius* à regibus & palatiis demigravit: exemplum ejus alii multi ea ætate Philosophi secuti sunt. Quorum non pauci in agris & montibus rusticationis causa latebant; alii etiam se dementes simulabant, ne improbis regibus servire cogerentur, & inde male audirent. Sed ejus rei unum aut alterum exemplum apponere visum est.

Simulata stultitia aulæ odio.

Accidit, ut, cum regnum *Zu* curru vectus ingrederetur *Confutius*; quidam *Sieyus* nomine ab omnibus pro stulto habitus, illius currum transiens ira caneret. *O Phœnix! ô Phœnix! ô quantum nunc est deformata virtus! reprehendi non possunt, quæ adhuc egisti; vide, ut in posterum quoque præclare agas omnia. Exi ab aula, exi. Qui magnos quærunt honores in aula, magna quærunt pericula.* Erat hic unus è Philosophis malos reges fugiens, cum videret eos in gubernando præcepta philosophiæ negligere. Cogitabat his dictis *Confutium* in suam sectam trahere: sed, cum descendisset è curru, *Sieyus* optantem cum eo colloqui, ocyus deseruit.

Paulo post in duos rusticos, prope amnem terram colentes incidit; alteri *Changcius*, alteri *Kienius* erat

nomen.

erat nomen. *Confutius* ignarus, quà vado transire posset; *Zuluum* unum è discipulis, ut de transitu percontaretur, misit. *Changtius* vicissim, ecquis curru veheretur, interrogans, ubi cognovit esse *Confutium*; *non est ignotum*, ait Confutio, *qua sibi transeundum.* Innuens his verbis, ut omissa jam philosophia publica, lateret in occulto. Quod Sinica phrasi dictum emphasim habet majorem, quam latine queat explicari. Tum *Zuluus* ad *Kienium* versus, eodem modo de transitu amnis interrogat. Ille nomen à *Zuluo* sciscitatus, *Orbis totus*, inquit, *in præceps abit; quis enim retinebit, aut corriget? tu vero quando Philosopho das operam, homines perditos quærenti; potius nos sequere, qui & homines & pravos seculi mores fugimus.* His dictis semina terræ mandare perrexit. De quibus *Zuluo* se admonenti *Confutius*, *Homo sum*, inquit, *hominum consortio carere non possum, & me sociare cum bestiis. Interim quantum in me erit faciam obnixe, ut eos ad virtutem alliciam. In hac posita sunt omnia: quam si amplecteretur orbis, si bonas leges atque correctionem admitteret, nec Philosophorum aliorum indigeret, nec meæ philosophiæ instituti.*

Iisdem diebus *Zuluus Confutium* subsequebatur; sed lentius, quam ut assequeretur. Progredienti venit obviam senex, canistrum ac scipionem ferens. Interrogatus, num viderit *Confutium*; *Vos vero, qui* Confutium *auditis*, inquit, *inertissimæ segnitiæ, ac nullius laboris, etiam frugum quas consumitis, nomen ignoratis, similes magistro discipuli.* Cui Zuluus, *Parcius ista, senex, ac magis sobrie: si non sint Philosophi, doctique homines, actum est de justitia, actum de omni virtute; regnorum ac reipublicæ recta gubernatio interiit. Itane vero?* Respondet senex; *Vos adeo reipublicæ necessarii? Quid est ergo, dic sodes, quod vos primi publicam pacem ignava fuga proditis? & non potius Regum ac Præfectorum discordes animos jungitis? Hic, hic este Philosophi; sine quibus scilicet justitia, virtus, & ipsa denique respublica stare non potest. At aliud est, quod vos in fugam conjecit. Infamiam odistis, euge! philosophice! at enimvero commoda vestra plus amatis. Qui profugiunt, cum debent, ac possunt republicam prolapsam* **Objurgatio Philosophorum.**

restituere, infames sunt, ac desinunt esse boni, si fuere. Si mali tantum apud reges manserint, quomodo rectos in regnis mores sperabimus? His similia possem afferre multa; sed hæc sufficiant ad notandam illorum temporum calamitatem, queis antiqua Sinarum simplicitas, & justi regiminis amor penitus refrixerat. Hinc reges qui ab Imperatoribus defecerant, nihil nisi contentiones ac bella machinabantur. Quibus malis, cum remedium non invenirent Philosophi, eorum impense multi, simul homines ac regna fugiebant, status melioris desperatione.

Anno Imperatoris quarto & vigesimo magnum & anceps bellum inter U & *Yue* reges exarsit. *Yue Chekiang* provinciam, qua respicit ad Austrum, obtinebat. Duravit autem hoc bellum, donec U regnum funditus exscinderetur, etsi variâ sæpe fortunâ pugnatum fuit. *Holius* U rex primo statim prœlio victus, occisusque *Fuchao* filio bellum perquam iniquum reliquit; petitam tamen ab *Yue* pacem, postquam ditionis partem amiserat, certis conditionibus impetranti. Verum occisi patris injuria perpetuo eum ulcerabat; imo jurejurando se obstrinxit eam ulciscendi. Quare homini cuidam in palatio id muneris dedit, ut, quotiescunque se videret, toties exclamaret. *Num oblitus es, ô rex, patrem tuum ab* Yue *necatum?* Cui rex, *Quo pacto tantum nefas in patrem meum perpetrare ausim, ut hoc obliviscar?* Vindictæ igitur triennio imminens, ducibus interea & selectissimo milite collectis, misso cum summa potestate *Guyueno*, *Yue* regi bellum intulit. Apud *Suchen* civitatem ad arma ventum. Ingens commissa pugna; donec tandem *Yue* cedere coactus, maxima exercitus parte amissa fuga salutem quæsivit. *Guyuenus* eodem impetu & victoriam & fugientes strenue persecutus, magnum *Yue* regni tractum occupavit. *Kiucienum Yue* regem reliquias fugati exercitus colligentem *Guyueni* prævertit festinatio. Quare se viribus imparem videns, *Chungum* hominem facundum legatum mittit ad *Fuchoum*, præteritorum veniam petiturum, ac pacem; quam & æquis conditionibus impetravit; multum licet contra nitente *Guyueno*.

Vltionis inculcata memoria.

Guyuęno. Huic enim placuerat victoriam prosequi & usquequaque debellare *Yue* regnum. Itaque sententiam suam exponit regi epistola hujusmodi. *Si rex volebat esse pius, & clementiam in hostes exercere; occisi patris vindicta erat post bellum ponenda. Nulla enim res est, quæ magis virtutem augeat & ornet, quam acceptæ injuriæ contemtus. Sin animus est omnino vindictam sumere atque explere odium; cur in medio sistis cursu? ad finem usque procedendum, ut conquiescat ira. Posse ac nolle obtinere hostile regnum; id enimvero est contra fatum ire, felicitatem odisse, indulgentiam Cœli negligere, inimicos augere. Vereor magnopere, ô rex, ne te tam lenti consilii postea, sed nequidquam, pœniteat.* His aliisque rationibus *Guyuenus* regem suum ad persequendum bellum hortabatur. Sed ille in mitiore sententia perseveravit. Quo cognito *Guyuenus* ut erat acer & perspicax ingenio, regem præsagio territurus; *Quandoquidem ergo*, inquit, *me non audis, ô rex; scias velim non intercessuros viginti annos, cum* Ye *rex teque ac tuo regno faciet, quod ei tu facere nunc nullo negotio potuisses.* In annum hujus Imperatoris quadragesimum primum incidit mors *Confutii* philosophi, postquam tres & septuaginta vixit annos. De cujus dogmatis atque doctrina, quæ adhuc est apud Sinas in veneratione usque, pauca dicenda duxi. E prima primi libri sententia totius philosophiæ fundamentum eruitur. Ea sic habet. *Magna, sive magnorum virorum doctrina in eo posita est, ut, cum quisque seipsum perfecerit, alios quoque perficiat, sic ut omnes unum, hoc est, summum bonum consequantur. Sed suiipsius perfectio in eo consistit, ut quisque lumen naturale in se accendat clarumque reddat, ita, ut à lege naturæ præceptisve à natura insitis nunquam exerret. Quod quia sine vera rerum cognitione scientiaque fieri non potest; inde philosophiæ danda est opera, per quam, quæ agenda, quæque fugienda sunt, scientiam habeamus. Hac scientia consilia nostra dirigimus; hac voluntatem, hoc est, utriusque actiones perficimus, ut nihil sentiamus, nihil velimus, nisi quod est rationi consentaneum. Exinde corporis etiam existit sensuumque perfectio & in omnibus externis actionibus apta ex*

Confutii doctrina.

virtute constitutio; qua nunquam proventura est, si non è bona mente, velut è fœcunda terra, effloreſcit. Quia vero tria ponit ceteris magis præcipua, Cælum, hominem, terram; hinc triplicem quoque ſcientiam facit, cæleſtem, humanam, terreſtrem. In cælo terraque noſcenda ſcientia naturalis occupatur. Hinc Sinæ Philoſophi de ſpirituum bonorum ac malorum natura, de rerum principiis, de generatione & corruptione, de cælorum ſiderumque motibus, de quatuor temporum varietate, de agris eorumque ſitu, aptaque ad culturam diviſione, deque aliis multis multa diſputant. In homine autem inſtituendo tota eſt moralis ſcientia. Illi quà ſocietatis eſt appetens, aſſignant gradus quinque, de quibus agunt fuſiſſime. Primum patris & filii; alterum viri & uxoris; tertium regis & ſubditi; quartum amicorum, ubi tractant de amicitia; quintum denique fratrum faciunt. Hos quinque gradus vocant magnos, & cardines aliorum. Agunt dein' de parvis gradibus, qui ad viſitantes, tractandoſque hoſpites, morum item civilitatem atque modeſtiam, ac totius adeo corporis decentem compoſitionem pertinent. Horum autem graduum tria millia eſſe affirmant.

Triplex ſcientia.

Præterea tractant de tribus virtutibus præcipuis, prudentiâ, pietate, ac fortitudine. Ait autem *Confutius*, prudentia ritus omnes ſciri atque cognoſci; fortitudine exerceri atque expleri; pietate denique nos illis conjungi ac velut inſeri. Sed pietatis nomine non intelligunt Sinæ ſolum amorem in *Deum*, parenteſque ac ſeipſum; verum in omnes homines. Et hinc eſt, quod virtutem cordis eam definiant, & regulam amoris, qua de omnibus bene merendo, eos decenter tractemus. Multa inſuper eſt philoſophia Sinica in explicanda juſtitia, fidelitate, atque illa virtute, qua alterius animum metimur. Hinc frequens illud *Confutio* totidem fere verbis: *Ne facias ulli, quod pati nolis*. Et in hoc ſummam perfectionem conſtituit. Qua de vindicta differit, inimicis benefaciendi ſtudium nec probat, nec improbat. Idque non aliqua animi ab heroica virtute abhorrentis mollitie; ſed ut appareret magis in modo amicos inimicoſque tractandi

Pietatis nomine quid Sinæ intelligant?

ctandi differentia, his nihil mali faciendo, illis multum boni. Addidit tamen, æquo animo ferendas injurias esse hactenus quidem, ut nulli faciam male, quia ab illo offensus fuerim; sed ut eodem modo sim erga amicum atque inimicum affectus. Quod ego *Confutium* in eam partem dixisse autumo; si forte par esset contra reipublicæ aliasve leges utriusque crimen.

Deum verum agnovisse perquam est verisimile. Nam eo tempore nec erant apud Sinas idola, nec eorum cultores; unum Cælum venerabantur; ipse quoque rationem à Cælo nobis infusam, quodque in Cælo est, esse sine figura perfectissimum ac summum, asseruit. Adhæc à Cælo puniri malos, & se, si male ageret, ab eodem puniendum confitebatur. Nec probabiliter dici potest, materia constans Cælum intelligi voluisse; sed eum, qui Cælum à se conditum sedem sibi legerit, ubi singulari atque augustiore modo fulgeret ejus majestas. Nemo enim Philosophus admiserit à Cælo aspectabili naturam rationalem nobis infundi.

Multa alia eaque præclara ex *Confutii* libris afferre possem; sed non sunt hujus loci. Vnum tamen omittere non debeo quod mihi Philosophus quidam Sinensis, & ille Christianus, ex ultima sententia libri *Chuncieu* à *Confutio* scripti probavit magna mea voluptate atque admiratione; *Confutium*, prævidisse verbum carnem futurum, idque non dubia spe præcepisse, quin & annum in Cyclo Sinico, quo futurum esset, cognovisse. Id autem ex hac historia, quæ in eo, quem dixi, libro extremo refertur, sic mihi ostendit. Anno hujus Imperatoris trigesimo nono, qui fuit Cycli trigesimi septimi quinquagesimus septimus *Kengxin* dictus, forte *Lu* regis venatores extra portam urbis occidentalem, animal rarum *Kilin* nomine, sed hoc solo notum apud Sinas, captum occiderant. Constanti fama celebrabatur, cum visum esset animal ejúsce prodigii, successurum magnæ sanctitatis heroëm, summæ, quæ posset orbi contingere felicitatis nuncium. Id ergo ubi nunciatum est *Confutio*, ingenti suspirio pectus concutiens, *Quis te advenisse* Kilin *dixit? quis te advenisse* Kilin *dixit?* ingeminavit.

Confutius Christum futurum hominem prævidisse videtur.

vit. *Iamjam doctrina mea extremum spectat, jam finem habet, cum tu adveneris.* Hæc ubi dixit, averso ad parietem vultu effusissime flevit.

Kilin quale animal.

Notandum vero *Kilin* Sinis appellari placidissimum ac mansuetissimum animal, quod neminem lædat, nemini malum inferat, imo nec mortem offerentibus noceat. Hinc ille Christianus affirmabat, geminum vocabulum, quo nobis Agnus *Dei* significatur, per *Kilin* Sinice explicari posse. Nam Agni nomen Sinarum suboffendit aures, quod in eorum lingua nulla sit Agnum inter & hœdum distinctio. Ex eo igitur, quod illi ipsi characteres anni, quo *Kilin* occisus est, annique nomen *Xengxin*, cum eo, quo Servator noster post annos quadringentos & septuaginta quinque natus est, prorsus consentiant; hinc istum annum *Confutio* cognitum esse conjiciebat. Quod autem fleverit, id animi gaudio abundantis, quo in adventu Sancti sanctorum per *Kilin* significati afficiebatur, impetum fuisse. Quod exinde nihil scripserit, librumque de regum correctione affectum, nondum plane confectum hic finierit, & suam doctrinam cessare dixerit; significabat advenisse verum legislatorem, qui bella, qui turbas omnes componeret, cui omnes Philosophi sectæque cederent. Quod denique *Kilin* occisus, ex eo fortasse Servatoris necem conjecisse; præsertim cum occisus sit ad portam occidentalem, extra quam *Iesus Christus*, sicut ovis ad immolandum ductus est, cruci pro salute generis humani affixus, immerita morte occubuit. Hæc mihi Sinensis Philosophus, ego lectori judicanda relinquo.

Magna Confutii existimatio.

Quanti vero æstimatus apud Sinas *Confutius*, quantæ authoritatis fuerint ejus libri; ex eo intelligas, quod aliquid eorum, quæ dixit, quæque scripsit, in dubium revocare, vel immutare sit nefas. Illum ut absolutissimum Philosophum habent; illum totius imperii magistrum atque doctorem venerantur; illius libris tantum deferunt, ut duobus verbis, ipse dixit, omnia è contrario disputantium argumenta cedant. In singulis civitatibus magnificam illius honori exstruunt Academiam; sed unam duntaxat; intra mœnia. In

quo

quo ab Idolorum templis discernitur, quæ & plurima, & multis in locis ædificantur. Statuam illi non efformant, sed solum nomen literis aureis exaratum Academiæ fronti superimponunt; cui honores habentur, qui vivis magistris solent. Ad eam nec semper patet accessus, nec omnibus; literatorum est hæc prærogativa, nec nisi statis diebus. Contra idolorum fana semper sunt & cuilibet aperta. Vnde prona est conjectura, *Confutium* ab eis non coli numinis loco, sed observantia, quantum ipsius virtus & eruditio meruisse visæ, neve ipsi adversus eum, ut unicum totius regni præceptorem ingrati esse videantur.

Honor Confutii posthumus.

Principem familiæ *Confutianæ*, quæ adhuc floret, continuo reguli dignitas velut hereditario jure sequitur, Imperatorum tamen beneficio. Præterea civitatis ejus, in qua natus est *Confutius*, summus Præfectus ex illius stirpe semper est arcessendus. Denique omnes ipsius posteri gaudent privilegiis magnis & singularibus, eo solum nomine, quod sint oriundi è *Confutio*, maximique fiunt ab omnibus. At licet tot jam seculis, inclinante se ex alio in aliud fortuna, magna sit rerum facta commutatio; istius tamen familiæ privilegia sunt accisa nunquam. Tanta est Sinis referendæ gratiæ cura erga illum, à quo doctrinæ atque philosophiæ præcepta acceperunt majores sui. Fatendum est quidem, Sinensibus Philosophis nostros longe antecellere scientia, præsertim ea, quæ in solius cognitionis voluptate quiescit; huic tamen uni major honos apud Sinas, major etiam privata utilitas provenit ab eruditione, quam fortasse apud nos literatis omnibus. Ex quo intelligitur, cum illius doctrina fuerit infinitis propemodum partibus inferior atque abjectior, quam istius seculi; Europæos tamen erga præceptores esse magis ingratos quam Sinas. Dicas fortasse hunc solum apud eos Philosophum extitisse; unde non mirum tantis honoribus ornatum esse. Non est ita. Nam nec alii quamplurimi defuere, nec desunt adhuc; nullus tamen unquam eo felicitatis processit. Addam hoc loco brevem panegyricum paulo post mortem ejus à discipulo quodam scriptum, & ad

verbum, qua licuit, translatum, ut styli etiam Sinici energiam videamus. *Yenyuenius* ille fuit, qui cum de magistro suo loqueretur, suspirans gemensque dixit. *Quanto altius attollebamus oculos, tanto longius aberat Confutii virtus; quanto magis eam penetrabamus, tanto erat solidior atque impenetrabilior. Primo aspectu æstimantibus communis ac vicina videbatur; at repente longissime à nostra distantem cognoscebamus. Magister noster pulchre atque ordine homines docebat; nostram scientiam continuo minorem reddebat; compendiaria ritus omnes tradebat. Optabam sæpe ab illius doctrina discedere, nec poteram; omnes ingenii nervos intendebam, ut aliqua intelligerem, aut optans longius progredi viam. Nemo enim pervenire ad Confutii virtutem potest, uti nec admota qualicunque scala cælum ascendere.* Multa brevitatis gratia prætereo, ut ad nostros Imperatores redeamus.

XXVI. IMP. YUENUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 38. anno 3 ante Christum 475.

YUenus acceptum à *Kingo* patre imperium sanctissime administravit, & avitis legibus usquequaque consentaneè. Insigni pietate, benignitateque in populum pari, à subditis juxta ac regulis amabatur. Hinc ex istis plerique omnes ultro ad obsequium rediere; præcipue qui Orientem versus imperitabant. Unde imperatoriam majestatem utcunque suo splendori restituit; & si diuturnius obtigisset imperium, spes erat, fore, ut jacentem rempublicam Sinicam denuo excitaret. Sed magna raro senescunt. E regulis omnibus, de quibus modo dictum, unus rex *Lu* reflorescentis imperii fortunam infregit, renuens Imperatoris clientem se profiteri. Quare tanquam rebellem proscripsit,

Prima reguli in Sinis proscriptio.

inaudito in eum diem exemplo. Imperatoris causam non segniter adjuvit *Kius Lu* regis Præfectus, qui adversus suum regem rebellis multis prœliis ac proditione tandem *Lu* regnum pene totum occupavit. Hic missis legatis ac muneribus petens ab Imperatore, ut, quod vi obtinuerat, jure possidere fas esset; id facile accepta fiducia impetravit. Neque hic Imperatoris

stetit

ſtetit felicitas. Nam paulo poſt U & *Yue* regna fiduciariæ quoque poſſeſſionis eſſe cœperunt. Ea res acta in hunc modum.

Kiucienus Yue rex impetrata, ut diximus, ab U rege pace, ad reliquas ſibi terras juſte atque legitime regendas animum applicuit; in eo totus, ut afflictas bello vires recuperaret. Itaque veteranis militibus novos addere, contentaque & aſſidua diſciplina utroſque habens, ipſe armorum tractationi veluti gregarius aſſueſcere. Ita non paucos annos conſumſerat, cum affertur nuncius, *Guyuenum* ab U rege rei militari præfectum obiiſſe. Iamque rem ſuam eo loci eſſe videns, ut U regi bello par eſſet; collatis cum eo ſignis, amiſſas primo terras recuperat. Altero deinde conflictu iterum victor, ipſum regem fuga elapſum in urbe *Sucheu* obſidet. Hic *Uus*, ubi ſe captum magis quam obſeſſum vidit eſſe, per legatum pacem petit. Nec abhorrebat ab ea *Kiucienus*; natura propenſus ad miſericordiam, & olim ab illo, cum in iiſdem eſſet anguſtiis, impetratæ pacis memor. At conditionibus *Fanlius* obſtitit egregius bello dux, & armorum felicitatem proſequendam ratus, *Paucis abhinc annis*, inquit, *favente Cœlo tuum regnum erat in* U *regis poteſtate, ſi voluiſſet eſſe felix. Nunc, ubi bonitatem illius neglexit, in has anguſtias incluſus eſt. Cave ſis, ne & tu Cœlum offendas; quod dat, accipe, regnumque de manibus elabi ne ſine:* Mutatus his & aliis rationibus rex, & abjecto pacis conſilio, arctiori obſidione U*um* premit. Qui proinde omni ſpe abſciſſa, cum effugium non videret, ne vivus in hoſtium veniret manus, mortem voluntariam ſibi concivit. Ergo *Kiucienus* occupata urbe, *Fanlio* ad totum regnum debellandum, & in ſuam poteſtatem redigendum ſummæ rerum illic præpoſito, ipſe *Kiang* Cæruleumque flumen trajectus, ad Imperatorem videndum tiumphantis ſpecie contendit. Apud *Siucheu* civitatem *Ci* & *Cyn* reges obviam ei procedebant; à quibus exceptus Imperatoris nomine, ut in ejus fidem ſe clientelamque conferret, invitabatur. Nec ille cunctatus, ſub imperio *Yeuni* ſe obedienter fore promiſit. A quo benigne ſimul ac magnifice

 acceptus,

acceptus, clarisque titulis & honorum insignibus excultus ad suum regnum revertitur, leges Sinicas secum atque instituta deportans. Itaque *Kiucienus* primus fuit, qui ingentes illos terræ tractus, qua se *Chekiana* provincia diffundit, & *Nanking* Sinico Imperatori tributarios fecit.

Interea rem strenue gerit *Fanlius*, totam regionem occupando, &, qui erant ab *Ui* exercitu reliqui, ad internecionem cædendo. Verum nunquam fortior visus, quam cum se vicit ipsum; quippe fortunam sibi minime faventem suspectans & exosus, illam sibi ludendam prius putavit, quam ab ea ipse luderetur; exemplum vel in Christiano, nedum in Ethnico prorsus obstupescendum. Videbat se apud *Yue* regem fama supra modum, opibusque crevisse; reputansque secum prudentissime, non posse se stare sine casu, collectis, quæ poterat, in regnum *Ci* fugam intendit. Ibi latere se posse rebatur, mutatoque nomine reliquam vitam privatum & in quiete transigere. Sed enim virtus ubique seipsam vel invita prodit. Agnitus enim à rege, atque in regiam invitatus, summam præfecturam, multum licet obluctans, sumere coactus est; toto regno tantum sibi hominem gratulante, uno ipso in communi lætitia mœstum silentium tenente. *Scio*, inquit, *fortunam nec diu nec uni pronam comitari. Id ego quoque malo meo experior, quem rerum omnium ipsiusque patriæ fastidientem, in exterum regnum contumaci favore prosequitur, jactans ad honores, quos si me intemerate amaret, eripere debebat. Nunc profecto tristis aliquis me casus manet, nimia felicitate laborantem, & in tanta famæ celebritate patentem invidiæ.* Has ob causas ordinatis rebus quam secreto potuit, capta denuo fuga, & adscito alio nomine, in agro apud figulum delituit, securus fortunæ, rotamque ipsius, in figuli rota bene ac sapienter irridens.

Fortuna faventis excellens fuga,

quæ tamen fugientem insequitur.

Iterum repudiata fortuna.

Non ita sapuit *Chungus* ejusdem *Yue* regis Præfectus, qui proximum à *Fanlio* dignitatis gradum tenebat; ille inquam, cujus consilio ac prudentia victus *Yue* rex ab *Uo* pacem impetraverat. Nam postquam ad summam gloriam venerat, nescio cujus criminis

Ejus in alium sævities.

minis reus, à rege jussus est sibi ipsi ferro jus dicere. Paruit, ambitiosa morte defunctus. Quippe Sinarum reges hoc habent in usu, jam olim frequentatum, ut, cum aliquem Præfectum morti addicendum putant; honoris ergo tribuant ei, ut sua sibi manu vim afferat, ne cadat aliena: quod in probro exstimatur. Mittunt igitur gladium vel funem aurea capsula sigillo regio munita inclusum reo, cum mandato, ut suspendat se, vel feriat; contestantes, id in honoris gratiæque singularis argumentum illi exhiberi.

Tristis honor ultronea mortis.

XXVII. Imp. CHINTINGUS.

Imperavit annis XXVII.

Cyclo 38. *anno* 10. *ante Christum* 468.

Castus Imperator.

Chintingus à patre imperium, imperioque pene restitutam dignitatem per manus accepit; pulcherrimo cognomento castus Imperator dictus, quod mortuæ conjugis servata fide permanserit in cœlibatu. Mirum rarumque factum. Nam apud hanc gentem Magnates regesque nullam libidinem respuunt; in tantis divitiis & honoribus unas voluptates ad beatitatis apicem sibi deesse rati. Sunt enim utplurimum Athei, & quia post hanc vitam nullum judicem timent, omni scelere cooperti; unde nullus eis pudor sanctus, nullus torus illibatus, nulla libido execrabilis; cujus exstimulati furiis, ad eam explendam omnem lapidem movent.

Rebellio regiam familiam exscindit.

Iisdem annis regnum *Cyn* Præfectis in regem consurgentibus prope funditus eversum est. A sex authoribus orta primum rebellio, in tantas angustias conjecit regem, ut regno una cum anima tandem amisso, tota insuper ejus familia cognatioque sit extincta. Inde coorta inter sex rebellionis duces de obtinendo toto regno contentio in bellum exarsit; quod vario eventu gestum, totam fere *Xansi* provinciam & *Peking* ex parte, qua occidenti adversa, excidio dedit, duobus etiam perduellium omnino sublatis è medio. Quatuor reliqui regionem inter se partiti, eam quisque partem, in qua cum exercitu erant, tenuere. Hinc quatuor facti re-

reges; primus *Chipeus*, secundus *Han*, tertius *Chao*, quartus *Quei*, de quibus multa in loco.

Fratres hostes. Moritur interea Imperator, relictis filiis jam adultis tribus *Kincieo*, *Xocieo*, *Queio*. Isti non tam fratres, quam hostes fuere; cupidine dominandi alium adversus alios armante. Nec aliter jurgia sunt quam parricidiis sopita. *Kincieus* enim ætatis prærogativa primo electus, tertio post mense à *Xocieo* trucidatus; hic imperium evadens, cum inauguraretur, *Sus* dictus, parricidii pœnas brevi dedit. Nam quinto tyrannidis mense à *Queio* fratre victus bello, necatusque, quantum facinus admisisset in majorem natu debuit à minore discere; magna imperii parte hujus sequente fortunam. Ita imperium fuso duorum fratrum sanguine devolutum est ad *Queium*, qui ubi sceptra capessivit, appellatus est *Caus*, mihi trigesimus familiæ Imperator, quod ab octavo & vigesimo duo fratres intercesserint.

XXX. Imp. CAUS.

Imperavit annis XV.

Cyclo 38. anno 38. ante Christum 440. CAus igitur occupato per parricidium imperio, ejus majestatem multum imminuit, regulis non paucis obsequium rumpentibus. Et est notatu dignum, quod Sinici scriptores referunt sub hæc tempora Martem ad constellationem *Sin* dictam pervenisse, quæ nostro seculo à tertio gradu Sagittarii usque ad gradum vigesimum ac paulo amplius extenditur. Et quoniam in *Yui* Imperatoris divisione terris, quas *Sung* rex habebat, dominabatur hæc constellatio, *Kingcungus* ibi terrarum tunc rex, quam qui maxime de tali conjuratione sollicitus, astrologos consulit, quidnam portenderet. Illi respondent vel Colao malum aliquod, vel toti populo calamitatem annumve sterilem promitti. Tum rex ingemiscens, *In meam*

Pietas regis in plebem. *perniciem*, inquit, *si quod imminet Colao, redundabit malum. Hic adjutor meus, hic monitor fuit: hoc fulcro innixa respublica adhuc stetit. Si vero populus calamitatem accipiet; illius ego quonam modo expers ero, cum pro-*

probus rex fortunam subditorum suam existimare debeat? si denique annonæ charitas impendet, qui ero auxilio fame tabescentibus? qui tuebor nomen regis, si meus nequeo dextram porrigere? Præclara & plena pietatis oratio; qua Astrologus audita, *Cœlum quidem*, ait, *altum est & longissime disjunctum à nobis; nihilo tamen secius audit humilia. Isthac tua pietate, rex, profecto efficies, ut hæc tempestas in caput tuum promissa, moderante Cœlo vertat in melius.* Simul his Martis circulum observans, ubi tribus gradibus mutatum vidit, hoc regia pietate factum asseruit. Ita regem ab inani timore, à vanitate suum vaticinium liberavit. ***Martis sidus in gratiam regis retrocedit.***

Paulo ante hæc tempora *Lingcungus* regni *Quei* rex mortua conjuge ad secundas nuptias processit, ducta in matrimonium improbissimæ libidinis femina: de qua mihi tacendum arbitror, ne inhonesta narratione castæ aures feriantur. *Queius* certe *Lincungi* è priore filius, turpitudinis impatiens, necem ei moliebatur. Illa contra novercali armata odio, falsis criminibus privignum apud regem arcessere, atque eousque urgere, ut profugere coactus sit, *Cheio* parvo filio in regia relicto. Interea mortuo regi nepotem populus substituit; promtam bello materiam. Nam *Queius* à filio præreptum sibi regnum indigne ferens, jus suum armata manu prosequi statuit. Et faciebat spem certam victoriæ tum causa, tum multorum auxilia, quos inter & *Zuluus* olim *Confutii* discipulus erat. Ergo ingenti collecto exercitu regnum invadit. Occurrit illi armata manu filius; multisque commissis prœliis tandem à filio pater vincitur, tanta clade affectus, ut ejus vix nuncius superesset. *Queio* dein etiam extincto, *Zuluus* desperatis rebus, seipsum interfecit. Quod ei *Confutius* sæpe prædixerat, violenta scilicet morte decessurum; & hujus rei capiebat omen ex illius audacia ingeniique violenti fervore. ***Novercæ odia.*** ***Bellum patris cum filio.***

Aliter aliam novercam *Minzukienus* & ipse *Confutii* discipulus sibi demeruit. Obsequio promtus, odiumque novercale doctus etiam in amore flectere. Produnt historici Sinenses eum admodum iniqua domi noverca usum esse; cui de filiis suis unica erat ***Amor novercæ tolerantiâ procuratus.***

cura,

cura, de privigno nulla. Hunc pater, ficut mos illorum temporum ferebat, ad currum, quo vehebatur, regendum admoverat. Forte accidit, ut hieme ob magnitudinem frigorum habenas tractare non posset; interrogatus causam à patre, ne se purgando novercam accusaret, obticuit. Ille tamen advertit implicatum aptumque tempori responsum. Reversusque domum, & uxoris filios concinnè vestitos videns, repudium meditabatur. Et jam domo eam ejicere parabat; cum *Minzukienus* patrem sagaci dicto interpellans, *Compesce, pater, hunc impetum*, inquit. *Si enim hac ejecta tertiam duxeris; non unum tunc, sed tres domi filios habebis pereuntes frigore.* Hac ratione non patris modo, verum etiam novercæ amorem sibi conciliavit.

Argute ac moderate dictum.

Iisdem temporibus regno *Ci* nova belli tempestas incubuit, multorum adversus regem rebellione. Sæpe nec segniter regem inter ac perduelles pugnatum, donec tandem familia regia una cum rege deleta, intrusus est alienus. Inter perduelles eminebat integra familia *Tien* dicta, quam affirmant authores innumerabili pene filiorum ac nepotum turba, nec minus divitiis pollentem, quin imo ipso rege istis superiorem fuisse. His animos hominum solicitare, petentibus alimenta & fruges, quantacunque mensura vellent, mutuas dare, ac sine molesta exactione recipere. Sic populi, præcipue vero egentium benevolentia sibi obnoxia, in tantum crevit, ut omnes tam prolixe meritum de publico regem optarent. Ingens enim, etiam ad obtinenda regna, momentum est, benefecisse. Hinc audacia tumens animisque hæc familia, in regem velut importunum insurgit, necatque. Perduellionis autem ut à se dimoveret infamiam; regis occisi filium fastigio imponit, addito, qui Colai munere fungeretur, ejusdem filio, quo speciosius fallerent. Nam præcipuis præfecturis per filios suos ac nepotes occupatis, ipsa totum mox regnum invasit, solo nomine regi relicto.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER. QVINTVS.

XXXI. IMP. GUEILIEUS.

Imperavit annis XXIV.

QVi sequuntur anni ferme treceuti, queîs imperium penes familiam *Cheuam* fuit, historicis Sinensibus tristi appellatione *Anni Bellorum*, sive Regulorum contentio insigniuntur. Hi namque atrocius quam unquam alias inter se depugnavere; cum quisque nullo æqui & iniqui discrimine sibi palam imperium armis ambiret. Nulla fidei, nulla Imperatoris amplius habebatur ratio; cui præter nomen nihil erat relictum. Amissis enim paulatim provinciis, hæc familia funditus interiit; alia introducta: nova quoque multis in rebus forma reipubl. constituta est; ut videbimus.

Cyclo 38. anno 53. ante Christum 425.

Anni bellorum.

Gueilieus ergo *Chai* filius postquam obtinuit imperium; novem illa vasa ab *Yuo* Imperatore fusa è cupro, arcana quadam vi contremuere: quod imperii collabascentis omen habitum.

Omen à vasis novem trementibus.

Sed *Chao* adhuc imperante res accidit hoc loco non prætereunda. *Kienzius* regulus jam senex, utrum è duobus filiis successorem destinaret, ambiguus, utriusque indolem inspexit hoc experimento. Binos libellos optimis præceptis refertos describi jusserat ejusdem prorsus exempli. Singulis unum partitus mandavit, ut sedulo volverent traderentque memoriæ. Lapso præfixi temporis spatio ambos ad se vocat. Interrogatus primo *Peluus* (hoc erat filio natu majori nomen) de libello deque contentis in eo sententiis, haud sane pulchre stetit. Nam & librum amiserat, nec unam ex eo sententiam memoriæ mandaverat. Tum pater ad *Usioum* filium minorem versus, eodem modo interrogat, Hic & librum, quem diligenter

Explorata filiorum indoles à patre.

genter servarat, ostendit; & omnes sententias enumeravit. Mox, ne in fratris veniret manus, inflammavit libellum, quod diceret suam sibi memoriam sufficere. Atque hoc vel in parentem obsequio vel discendi studio successionis jus fratri præripuit. Hunc enim regni successorem pater, omisso majore filio velut inobsequente, declaravit.

Ex iis quatuor, qui regnum *Cin* armis subactum sunt inter se partiti; *Chipeus*, audax & inquies animo, nec non multiplici victoria insolens, postquam multas occupavit terras; elatus, tres reliquos impune spernebat. Totum proinde regnum in deditionem redacturus, inferre bellum parabat unus omnibus; nisi mors interveniens destinata dissipavisset. Reliquit tamen *Chisiangum* mali corvi malum ovum, quod ajunt. Hic truculentius etiam se, quam pater gerebat ac superbius, omnes alios præ se despiciens. Forte *Kangtius Hengtius*que, ille *Han*, iste *Quei*, reges, & una ipse convivium inierant ad regni confinia; cum inibi supra superbiam & audaciam vino calens, probris *Han* regulum ac *Tuonqueium* summum ejus Præfectum procacibus verberare cœpit. Indignantibus cunctis solutoque convivio, *Chisiungum* domum reversum *Chiqueus* illius affinis objurgandum ratus, *Si, qui praest alius*, inquit. *observantiam nihil ad se pertinere modestiamque credit; na is magnopere decipitur, eumque damna ingentia calamitatesque manent.* Tum superbe atque adeo stolide Chisiangus, *Damna, qua minaris ac calamitates ex me uno pendent. Si damnum ego ipse mihi non intulero, quis audet inferre?* Chiqueus contra, *Si princeps parvis etiam in rebus caute atque circumspecte agit; parum quidem capiet detrimenti. Nunc, ô rex, ubi temere nullaque causa probabili & in regem, & in summum ejus Præfectum contumeliosus fuisti; absona sane res est prudentia tua: pariaque metuas necesse est.* Hîc ille multo quam ante superbius & abscise? *Ain' tu? timenda mihi talio? timendus regulus? timendus Præfectus? ego vero neque hos neque illam timeo; abstineat ille, per me licet, ab eorum offensa, qui timet.*

Fastus regis repressus.

Neque

Neque hactenus ejus intemperantia ftetit. Tanquam *Kangtium* regem obnoxium fibi feciffet injuria; legatum mifit, qui fuo nomine peteret oppidum ditioni fuæ vicinum, non alio jure fubnixus, fed quærens undique materiam belli movendi. Cunctantem jus fuum adeo iniquo exactori cedere, *Tuonqueius* adhortans, *Satius eft*, inquit, *ac pio juftoque rege dignum, homini turbulentiffimo unum oppidum dari, quam populum vexari bellis; nec, ut partem retineas, totum regnum fubjici periculo. Bellum hoc oppido redimes, & ejus jactura fatiabis avarum animum; cujus alioquin eft, nunquam fatiari. Nec enim dubitandum, quin, ubi voluntate tua potietur hoc oppido, aliis quoque regibus, incubitura fit importuna cupiditas; cui vel obfequendum erit, vel habendum bellum. Tum tu alienæ calamitatis eventum ex alio profpicies fecurus, & prout tempus feret, rebus tuis ac regno providebis.* Valuit apud *Kangtium* Præfecti non tantum confiliantis, fed etiam vaticinantis oratio. *Prudens confilium Tuonqueii.* Vix enim traditum erat oppidum *Chifiango*; cum aliud ab *Hengtio Quei* regulo per legatum petiit. Huic jam decretum erat, negare, quod petebatur; fed à *Ginchangio* Præfecto falubriora doctus, animum flexit. *Item alterius.* *Equidem inficias ire non poffum*, ajebat ille, *fi tam vecordi fis animo, ut fine caufa cedas alteri, quæ tua funt, è re tua vel dignitate nequaquam fore. Si tamen jus tuum ab homine truculento nonnihil accidi patiere; duo potiffimum efficies, è quibus haud mediocre tuis rebus emolumentum acceffurum effe fpero. Primum enim* Chifiangus *omnium fubibit odium, intolerabilem faftum, & ad fe aliena rapientis proterviam exfecrantium. Tu contra, quod alterum eft, tuis Præfectis, tu populo rex pius, rex juftus, rex fapiens falutabere; tu amor eris omnium, qui minui ditionem tuam malueris, quam populum formidare bellum. Ita concordibus animis juncti, cum feret ufus, à tam pio rege ftabunt omnes; ita tibi loca cetera belli fecuriora erunt.*

Pofteaquam ergo *Chifiangus* & hoc oppidum obtinuit; lætus quidem potentia, cui omnia tam erant prona, fed quod nulla dum belli fulgeret occafio, inquietus, quod à duobus jam extorferat, expoftulavit

 à tertio.

à tertio. Is erat *Usious* rex *Chaus*, juvenis prudens & animo forti; cumque de fama sua videret agi, si priorum regum sequeretur exemplum, legatos infecta re dimisit. Simul ad bellum se comparat. *Chisiangus* ex adverso, quod mireris, in auxilium *Changtio Hengtio*que vocatis in *Usioum* movet. Is animose primo reges tres excepit; dein vero gnatus duos regulos abalienatis animis esse à *Chisiango*, statuit non manu, sed consilio vincere. Ad urbem ergo *Çinyang* cum exercitu se recepit, quam grandi annonæ copia, omnique armorum genere munitam adeo pugnaciter tuebatur, ut nunquam impressionem facere sit ausus *Chisiangus*. Quare fluvio deducto tentat eam aquis mergere, sitam in humili loco, consilioque præsenti opportunam. Atenim ea de re commonefacto à duobus regulis *Usioo* expeditum fuit urbem ab aquis incolumem servare, civium ac militum suorum industria & labore ductis fossis ingruentem fluminis vim alio divertentium. Tum ad regulos, hoc magis obnoxios sibi, quod coacti sequerentur *Chisiangum*, eique hoc etiam nomine offensi essent; *Changmengtanum* Præfectum fidum inprimis hominem mittit. Qui cum non sine vitæ discrimine, concubia nocte, natando flumen superasset; ad regulos eadem nocte admissus, quæ habebat in mandatis; exposuit. *Nostis*, inquit, *vetus dictum, præcisis labiis dentes obrigescere. Sic vobis futurum creditote, si auxilio vestro rex meus à* Chisiango *vincetur, haud mitius in vos consulturo, quam in illum.* Hæc aliaque prolocutus consilia cum eis agitat de modo ac die, quo eum perditum irent. Queis constitutis oppido lætus, quà venerat, ad regem suum natando rediit. Vbi ergo præstituta dies illuxit, *Usious* delectam militum manum ex condicto emittit in custodes aggerum, queis flumen erat in urbem derivandum. Transitum ad ulteriorem ripam reguli jam per collusionem straverant. Quo cum primum evasere; custodibus obtruncatis dejiciunt aggeres, aliisque fossis flumen magno impetu aquarum in hostilem exercitum haud sane robustum deducunt. Hîc milites, *Chisingiangi*, malo inopinato oppressi, confusisque

Conspiratio in Chisiangum.

Proverbium.

sisque ordinibus, dum eluvionem certatim effugere contendunt, à duorum regulorum copiis, & *Usianis* insuper erumpentibus ex urbe, tanta strage lacerati sunt, ut nec nuncius illius superesset. Ipse quoque *Chisiangus* intolerandæ superbiæ suo interitu pœnas dedit. At non unius tyranni sanguine parentaverat *Usious* iracundiæ suæ; sed calentem adhuc victoriam urgens, omnem *Chisiangi* ditionem suæ potestatis fecit, eique consanguinitate propinquos omnes undique conquisitos exstinxit. *Chisiangi* cranium pretioso illo Sinensi glutine, quod & rebus nitorem affert, & à corruptione defendit, illitum adhibuit pro poculo; quod extremæ vindictæ signum est apud Sinas.

Cranium hostile pro poculo.

Verum quia mortalium etiam pessimi suos fautores habent; unus è *Chisiangi* Præfectis *Yuiangus* nomine, cranium sui regis versum in poculum vehementer indignatus, *Usioi* morte factum vindicare decrevit. Nec diu cunctatus immistusque famulitio palatino, famulum & ipse simulat; occultansque sub veste pugionem, ubique animum intendit in occasionem, incautum regem feriendi. Prius tamen, quam conficeret scelus, agnitus, fuga sibi consuluit. Postea vero, quam in eum ubique inquirebatur; totum corpus nescio quo glutine oblinens, elephantiacum comesoque carbone mutum se finxit, ne denuo agnosceretur, interim sedulo regem observans ad necem. At ne sic quidem satis tuta fraus fuit. Etsi enim plerosque ac suam adeo conjugem fefellerat, à vetere tamen amico agnitus est. Quem is, ubi tam informem videt, motus commiseratione sic affatur. *Quo dementiæ processisti, ô amice, paulo ante summis honoribus potens & gratiosus? An ignoras ab* Usioo *te in pari statu collocandum, postquam ei servire in animum induxeris? Et si quidem, ut ais, in occisum regem tuum pietas te huc adegit; an non satius erit, ut nunc obviæ fortunæ beneficio usus tum denique adversus illum amoris fideique exemplum edas, cum pronior obsequetur occasio? flecte mentem! dilapsæque felicitatis perfidiam sperne; neve teipsum eas perditum, cave!* Talia suadentem excipiens *Yuiangus*,

Vindicta studium.

gus, Si apud alium, inquit, *hæc diceres, cui nihil præter honores dulce; pondus habere queat oratio tua. Mihi vero quid persuasum putas, dignitates & honores omnes fastidienti? Et fuit, & est adhuc certum mihi* Usioum *è medio tollere; ecquonam pacto in illius esse servitute sustineam? Enimvero duorum cordium homo (quo quid Sinis ab honestate remotius?) talis tamen audiam, si tantum concipiam dedecus; eroque mulieris instar nubentis duobus viris. Quam adhuc rem tentavi, non equidem parvas in angustias me adduxit; sed consilium quo pulcherrimum facinus aggressus sum, magno me opere solatur, reputantem præsertim, hoc exemplum proditurum ad posteros, ut pudeat alteri servire, ab uno domino digressum.* Dum hæc cum amico loqueretur; ecce tibi *Usious* adest animum relaxaturus equitando. Diriguit subito metu *Yuiangus*, & sub pontem, quem transiturus erat rex, subrepsit; nihilo tamen secius intentus ex occulto in prætereuntem, parato jam pugione confodiendum. Iamque pontem adibat rex; cum equus, quo vehebatur, nec hortatibus nec stimulis obsequens, pervicaxque continet gradum. Id in omen impendentis mali acceptum; & famulis omnibus undiqueversum omnia quærentibus, *Yuiangus* agnoscitur, protractusque trucidatur è vestigio. Magnum tamen apud Sinas, ut veræ virtutis ignaros, hujus nomen à fide fuit; quam laudem meretur, quisquis uni tantum servierit, nec adulter, (quod Sinica phrasi perduellem significat) sed fidelis appellatur.

In authorem redit.

Magnus honor apud Sinas, dominum non mutare.

Sub hæc tempora mortuo *Guei* regni regulo successit è filio nepos *Venheus*, comis, liberalis & præcipuus doctorum hominum amator. Quis artibus allecti Philosophi ad eum quam plurimi confluxere. Forte post venationem in mapali quodam cum aliquot Philosophis epulabatur; cum cælum nubibus triste pluviam formidabilem minari cœpit. Quæ priusquam caderet; *Venheus* equis currui junctis domum properans, à Philosophis, ut maneret, invitatur. Quorum princeps, *Inter epulas*, inquit, *ac sonos musicos felicitatis est omen cadens pluvia. Hæc te manere jubet; hæc claudit iter tibi. Morem igitur cælo gere; ac, donec sudum erit,*

Venheus Philosophorum amans.

Omen faustum à pluvia.

erit, lubens mane. Paruit rex, & facilitati hoc deferens, & Philosophorum amori. Ex quo in proverbium abiit apud Sinas, cum volunt hominum doctorum amatores laudando extollere, *Venheo*, ut audiat sapientes, est mapale pro palatio. *Proverbium.*

Idem *Venheus*, ubi Præfecto *Loyango* duce ditionem *Chungxan* in provinciæ, quam *Pekin* vocant, confinibus occupavit; urbem, quæ modo *Chinting* dicitur, filio primogenito contra leges Sinicas jure beneficiario tradidit. Quippe soli fratres vel secundò geniti beneficium ejusmodi commodare solebant. E Præfectis deinde suis cum percontaretur, rectene fecisset, an secus; plerique, ut in aulis assolet, ubi sæpe veritate potior est adulatio, ceu pii regis factum collaudarunt. Uni *Ginzoo* libertas constitit; qui, *Pius dici non potest*, inquit, *nec egisse, quod pii solebant olim reges, qui fratri contra jus fasque primogenitum antepo-nit.* Rege in tam libere loquentem atrociter invehente, *Ginzous* pejora metuens excessit aula. Super eadem re rogatus à rege sententiam *Yaoquangus*, justi tenax Philosophus, itidem pie factum esse respondit. Cui rex, *Et id unde colligis?* Tum Yaoquangus, *In aula, in qua rex pius est, aulicos fideles esse, ac vera loqui existimo. In his* Ginzous *princeps, qui verè locutus est, atque ita, ut fidelem ministrum decuit. Cum igitur circa te tales habeas aulicos; quidni te pium regem existimem?* Sensit acutum & sagax dictum in se mitti rex; & in filio præferendo peccatum cognoscens, *Ginzoi* fidem æstimavit. *Yaoquango* itaque quam primum ad eum reducendum misso, venienti processit obviam; lautè acceptum, velut sapientem ac sibi fidum majori post in honore habuit. *Arguta regis commonitio.*

Inde versus ad *Likeum* præceptorem suum ex eo sciscitatur in hunc modum, *Sæpe de te audivi, pauperi familiæ probam & rerum attentam mulierem esse necessariam, ut res familiaris perduret ac crescat; regno autem pari ratione probum prudentemque Colaum. Duos habeo*, Chingum & Hiangum; *quorum alterutrum huic muneri destinavi. Sed utrum alteri præferam, nunc à te potissimum exspecto.* Cui *Likeus*, *In hac ancipiti ele-ctione* *In ministris deligendis quid observandum.*

ctione videndum censeo, quid quisque amet, cum domi privatus agit. Si dives est, quid quantumque largiatur; si pauper, quid non agat aut omittat; sin exerceat præfecturam, quos qualesve provehat ad procurationes minores, quidque, cum, qui eligit; est inops, recuset accipere. Atque ex his facile discernes, opinor, quem ad summos honores promoveas.

Ab Ukio cæde uxoris quæsita dignitas.

Vt autem intelligatur, quò mortales præcipitet ambitio; de *Ukio* quodam, qui vixit his temporibus, hic pauca subnectam. Erat hic acer militiæ quidem, animique magi; sed gloriæ immodicus. Cujus summo cum scelere conjunctæ talis ei materia suppeditavit. *Lu* regni cum *Cio* bellum erat; cui bello ut legatus præesset *Ukius*, allaborabat unice. Sed votis ejus obstabat uxor è regno *Ci* oriunda; *Luo* de mariti fidem ambigente. *Ukius* ut exsolveret se hac suspicione, uxori sua manu vitam eripuit. Deinde in hostile regnum contendens, victoriam reportavit; quæ res ad supremam ei militum præfecturam gradum fecit, etsi à plurimis apud regem parricidii arcesseretur. Post etiam contra *Cinum* movit, & eo quoque devicto quinque cepit urbes; promotis armis sine dubio capturus plures, nisi pax inter reges coaluisset. Ceterum *Ukius* non tantum bello strenuus, sed etiam mirifice fuit abstinens. Inter milites ei vita gregarii modo; victus & vestitus cum illis communis; labores, vigilias, stipendia, prædas denique dispartiebat æquabiliter. De accumulando auro nihil unquam solicitus, unam aucupabatur gloriam, cujus cupiditate volitabat. Sed de hoc infra plura.

XXXII. IMP. GANUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo 39. anno 17 ante Christum 401.

GAnus *Gueiliei* filius imperium auspicatus à munificentia, *Tien* illius nepotem, qui regnum *Ci* turbaverat, reguli primum dignitate donavit. Deinde postquam *Ci* rex nullo regni relicto herede decessit; ejus regni, qua patebat, armis vendicati fiduciam eidem commisit. Sic familia *Taicungi*, ab *Uo* Imperatore

tore regno *Ci* olim donata, interiit; nobilis continua fere successione regibus undetriginta, & ab *Uo* Imperatore ad vigesimum usque tertium hujus Imperatoris annum proseminata.

Mortuo interim *Venheo Guei* regi *Uuheus* filius suffectus *Ukium* ducem ingentibus promissis ad se invitavit. Contigit autem, ut secundo flumine cum *Ukio* delaberetur. Cui regni sui robur & opulentiam laudanti, *Atqui regnorum securitas*, ait Ukius, *non in hoc, sed in virtute consistit. Qua si rex careat; vel isti, qui nos vehunt nautæ, nobis in hostes sufficere possunt ac perturbare regnum. Vuheus* vera dixisse *Ukium* non modo ut fortem, sed ut sapientem etiam ducem collaudavit. *Sapiens dictum militis.*

Hinc adversum *Cin* bellum moturus, eum exercitui præfecit, è prima victoria secundam sibi promittens, si opera victoris uteretur. Nec eum sua spes destituit. Quippe tanta iterum clade affecit hostem *Vkius*, uti *Cin* à *Guei* rege cogeretur pacem petere. Sunt alia non pauca ejus præclara facinora, quibus *Guei* res ac felicitatem auxit; nisi omnia corrumperet immodica & nunquam satiabilis ambitio. Hæc illum ex hoc etiam regno ejecit. *Quei* rex de Colao legendo deliberabat; maxime anceps, *Ukium* huic muneri, an *Tienuenum* quendam præponeret. Hinc inter eos magna gliscebat de dignitate contentio. Cum uterque coram rege merita sua jactaret altercando; *Tienuenus* acerrime callidus, quia virtute non poterat, *Vkium* astu superavit; apud regem in malæ fidei suspicionem vocans eum, ac velut advenam obterens. Non ignarus ejus rei, nequid forte gravius in se statueretur, profugiens *Vkius*, ad *Faum Zu* regem iter habuit. Ibi cognita viri virtute, castrorum Præfectus ingenti omnium plausu declaratus, ex hostibus regum *Zu* deinceps victorias reportavit haud paucas. Præterea regulis nonnullis ad amicitiam pacemque ab rege *Zu* petendam compulsis, ad summos honores, quo referebat omnia, processit. Verum non expers fuit & hîc virtus invidiæ. Quidam enim ferre non poterant hominem extraneum, quique primum advenerat, ad hoc *Æmuli Vkio infesti.*

culminis ascendisse. Hinc & è Præfectis aliqui adversus illum insurgere, laudes ejus obtrectare, ac præcipue fidem criminari. Sed rex tanti viri virtute securus, cujus egregia in se merita perspecta sibi essent, haud dedit aures calumniantibus. Qui cum hanc artem sibi nil prodesse cernerent; non in *Ukium* modo, sed & in regem machinantur exitium. *Ukius* comperto quid ageretur, seque ac regem egregie tutatus, perduelles sceleris convictos necat; reliquos regni perturbatores in exilium ejicit. Inde nova regiminis ac politiæ forma introducta, nimiam Præfectorum licentiam restrinxit; effecitque, ut omnes ab uno rege penderent, omnes unius domini nutum intuerentur. Antea namque rex quadamtenus à summo Præfectorum consilio pendebat. His talibus præquam speraverat, *Ukius* regnum *Zu* auxit, ornavitque, at operæ suæ non digno pretio. Hinc enim vicinis regulis omnibus *Zui* regis potentia formidabilis: hinc & conatus omnium ab hoc etiam regno *Ukium* extrudere volentium. Accedebat odium Præfectorum & magnatum in regno *Zu*, clam illum ob necatos ejectosque parentes persequentium; at præcipue ob debilitatam Præfectorum potentiam. Non enim commune regni, sed suum emolumentum quærebant. Tandem res eo devenit, ut facta conjuratione, in suismet ædibus occiderent; & à reliquis regulis, & suapte vindictæ cupidine stimulati. Et hunc vitæ finem *Ukius* habuit.

Vkii cades.

XXXIII. Imp. LIEUS.

Imperavit annis VII.

Cyclo 39 anno 43 ante Christum 375.

De *Lieo Gani* filio, nihil memoria dignum reperio, nisi quod hoc tempore imperatrix familia *Cheua* valde debilitata, Imperatoris autem majestas apud omnes jam fere viluerat. Vix ullum à regulis obsequium; omnes spreto Imperatore suis rebus studere. Vnus *Li* regni regulus è *Liena* familia *Queius* nondum abnuebat imperium; qui patri proxime superioris Imperatoris beneficiario successor datus super iis, quæ ab imperio ille acceperat, sacramentum renovavit.

novavit. Quo factum, ut unus quoque apud bonos omnes esset in honore, fideique fama inclytus.

Adhæc proditum Sinensium historiis, *Quieum* regem prudentia fuisse præditum prope singulari. Quippe arte aliqua magnoque judicio Præfectorum in provinciis morantium acta expendebat, scrutabaturque; aulicorum dictis, plus ostentationis præ se quam rationis ferentibus, minime fidens. Subornabat etiam certos homines, qui observarent sedulo, verane an falsa essent, quæ de illorum gubernatione acceperat. Inter alios erant Præfecti duo, quorum alter in aula continuò pessime, alter audiebat optime. Cum ergo clam, ut ei mos erat, fidos homines misisset exploratum; alia cognovit omnia. Nam ille flagrans infamia, provinciam sibi creditam probe administrabat; contra is, cujus fama celebrabatur rem pessime gerebat. Tum utroque vocato, coram aulicis omnibus ita primum alloquitur. *Ex quo ditionem* Me (sita est, qua provincia *Xantung* definit in promontorium, ubi nunc *Kiao* civitas) *commisi tuæ fidei; nulla dies abit, quin de te querelas audiam. Certis tamen authoribus compertum ac cognitum est mihi, agriculturam haud mediocriter abs te auctam, apertis etiam prolatisque longius campis; populum rerum omnium abundantia lætum; tribunalia quieta, sine rixis, sine partium litibus; præterea effecisse te, ut è confinibus nulla contra nos arma moveantur; quin omnia in alta pace, ac quiete procedere. Sed & illud scio, cur adeo rem præclare gerens, male tamen audias. Aulicos meos non delinis pretio, nec muneribus gratiam aucuparis.* His dictis collaudatum, ad majores honores inde provexit. Deinde ditioni, *Oo* dictæ (tunc erat, ubi hodie *Tungping* civitas) Præfectum alloquens, *Iam inde*, ait, *cum te* Oo *ditioni præposui, quotidie tuis laudibus onerabantur aures meæ. Interim me non latebat, nullam te agrorum curam gerere, ut rem facerent agricolæ; populum, quem tibi concredidi, frigore perire, ac fame. Imo vero tua socordia factum, ut terram* Pilin *vastaret hostis; pervastandam funditus, ni* Kinenus Quei *regulus tibi venisset auxilio. Nec ignotum est mihi, è quo fonte scaturiant, ac toties auribus* meis

Queii regis solertia in explorandis ministris.

Iniqua delatio.

meis obstrepant laudes tuæ. Hos, qui adstant, aulicos magnis largitionibus corrumpis. Vnde tibi tanta munerum copia? profecto à miseris civibus extorques. Talem hominem vivere diutius haud decet; sed & hi, quorum favorem alieno emisti, una tecum morientur. Itaque non illum modo, sed, quotquot ejus partibus studebant, ac speciosis mendaciis regi illuserant, omnes inexorabili severitate vivos exuri jubet. Inde reliquos aulicos præfectosque tantus terror invasit, ut nemo jam vitia vel sua vel aliena colorare specie virtutis auderet, omnibus in hoc unum intentis, ut partes suas sedulo ac fideliter explerent. Qua re *Ci* rex ingentem justi regiminis gloriam obtinuit, ut etiam Imperatori anteponeretur. Tantum valet boni regis cura de suis, ac solicitudo.

Graviter punita.

XXXIV. Imp. HIENUS.

Imperavit annis XLVIII.

Cyclo 39. *anno* 50. *ante Christum* 368.

IN demortui fratris locum subrogatus *Hienus* (fuit enim *Liei* frater natu minor) diu quidem imperavit, si tamen imperasse dicendus est, qui vix aliud, atque Imperatoris nomen habuit; regulis omnibus eum deserentibus, imo palam insectantibus. Quippe vasa imperatoria vendicare sibi quisque nitebatur, eaque propter unum à cunctis peti se videns, omnibus in *Su* profundissimo lacu demersis, ambientium spes atque conatus omnes elusit. *Cin* tamen postea quam occupavit imperium, eo maxime incubuit, ut eruerentur. Adhibitisque plus quam mille viris ei negotio, casse tritum tempus est. Hujus Imperatoris infelicitas visa portendi cometâ, præsago malorum sidere; qui ad occidentis Sinæ plagam effulsit, anno istius imperii octavo, ante Christi vulgarem epocham trecentesimo sexagesimo primo. Erat his temporibus magnæ spei, nec minoris ingenii adolescens; discendi ultra modum avidus, ac præcipue causarum capitalium studio capiebatur, *Yangus* dictus, *Guei* regis nepos, è concubina genitus. Hic ad *Quei* regni Colaum, *Xozoum* nomine, profectus, in ejus se disci-

Tangi indoles, docilitas.

disciplinam tradidit simul atque servitium, quo facilius audire docentem posset. At ille discipulum diligentem, intentum, rerumque magnarum capacem suspiciens, non omnia tamen scientiæ suæ arcana explicanda ratus, eum nonnisi perfunctorie docere instituit. Timebat enim, ubi ejus in discendo ardorem perspexit & ingenium, ne magistrum superaret. Subinde *Xozaus* æger morbo gravi, ab rege invisebatur. Huic inter colloquendum de *Yango*, quis esset, unde domo? roganti, *Xozous* respondit in hunc modum. *Hic etsi adhuc juvenis, senili tamen atque adeo singulari virtute pollet. Ne omitte, rex, opera illius uti, quamcunque committes provinciam, obituri sane perbelle ac fideliter.* Rege ad hoc tacente, mutata in consilium commendatione *Xozous*, *Si adhibere non vis, ait*, Yangum *ad moderationem regni tui; vide, ut illum quamprimum occidas. Hac enim cautione opus est, ne à te discedens, alterius se regis addicat obsequio.* Placuit regi consilium; & cum, *Hoc enimvero agam*, dixisset, ab eo discessit. Vix abierat, cum *Xozous Yangum* ad se vocans, quid cum rege locutus esset, exponit, hortaturque, ut ocyus ornaret fugam. *Xangus* sibi ipsi discors consilium risu excipiens; *Si rex*, inquit, *te non audiit, ubi me administrando regno ut aptum laudavisti; quanto minus te audiet, cum occidendum suasisti, & innocentem?* Navata igitur aliquamdiu regi opera, ubi mutatum ejus erga se animum notavit, periculum propiori contemplatione sibi subjiciens, ad *Cinum* regem se recepit. Qui primo paulatim, specie tentantis, illo usus, at subinde doctrina ejus atque prudentia, quæ in negotiis ei commissis enituere, cognitis, tandem ad Colai dignitatem prolatum, magnoque in honore habitum apud se retinuit, maximo regni bono. Is enim, quæ ad rectam ejus gubernationem pertinere visa, præclare multa constituit. Primum illud, ut, qui perduellem deferret, quique occideret, eodem uterque præmio afficeretur; qui vero eum occultaret, eadem pœna teneretur, qua regnum invadens latro. Primos opimosque reditus ac dignitates illis assignabat, quorum virtus clara bello fuisset; otiosos vero,

Periculum.

Fortuna.

Sanctiones.

vero, qui nec agro, nec artificio ſerico darent operam, peſtem, ut ſunt, reipublicæ vocabat, eoſque collectos perficiendis publicis regni operibus admovebat. Pauperes, qui non manci, ſed patientes laborum eſſent, & tamen mendicato viverent, captivos declarabat omnes, devotoſque primi capientis ſervitio, eo pacto, ut ad vilia ſaltem obeunda munia compellerentur. Militarem præfecturam nullam committebat iis, qui è regio erant ſanguine. Divites de republica nil meritos nullo honore nec nobilitate dignos judicabat, nec ornatu ſplendido vel domi vel foris permittebat uti. Pauperes contra vel ex eo, quod operam reipublicæ ſaltem aliquam exhiberent, haberi ab omnibus in honore voluit; otioſis autem & ſine publico munere aut opificio viventibus nullam fidem haberi, in litibus quidem, dicendoque teſtimonio. Erat enim ea bonis iniqua conditio, qui vexati deceptique facile cæderentur teſtibus ejuſmodi, cibum, non æquum ſpectantibus. Sanxit præterea, ne viatores admitterentur, niſi à Præfectis, qui ad hoc in ſingulis locis vigilabant, publica fide inſtructi. His rebus mirum quantum regis *Cini* vires excreverint. Hinc certe toties imperii occupandi ab his regibus prima conſilia coquebantur. Non modo autem has tulit leges; ſed conſtanti ac plane nimia ſeveritate minima quæque urgebat, &, ut ad amuſſim omnia ſervarentur, ſedulo invigilabat. Accidit nonnunquam, ut ipſe regis filius idemque regni heres in leges peccaret. Tunc *Yangum* dixiſſe memorant. *Quod leges non ſerventur à populo, inde eſt, quia primo contemnuntur à ſummis, quorum exemplum ad alios quodam quaſi jure devolvitur. Mihi quidem filium regis & regni heredem punire non licet, parentis iram verenti; verum illius præceptor eſt plectendus, ut impoſterum commiſſi ſuæ fidei principis majorem curam gerat. Profecto enim diſcipulorum noxa in præceptorem redundant.* Dictum, factum: & quam pœnam princeps debebat, *Cungſunkinus* (hoc erat præceptori nomen) pependit ignominia præſigni notatus, uſtuſque candente ferro. Decennium *Yangus* Colai officio functus, legum à ſe latarum obſervantiam continua ſeveritate ſancivit.

Diſcipuli delicta pædagogus luat.

Et luit.

Regni ſub Tango felici-

ſancivit. Vnde regnum *Cin* uſquequaque refloruit. Res ab aliis amiſſas, nemo repertas humo tollere; nulla ſilva latrociniis, nulla civitas ſicariis infeſta; annona ubique laxiſſima. Nec minor rei militaris felicitas erat. Miles numeroſus ac fortis; duces fortiſſimi. Denique Philoſophis regnum abundans, raro litterarum armorumque conſortio, junctos Martem Palla- demque vidit. Quia vero in rebus etiam minimis, ceu dictum, ſeverus erat ac durus ultra modum; tyranni notam haud effugit, odium apud multos adeptus. Quare mortuo rege *Hiao*, apud *Hoeium* ſucceſſorem ab inimicis meditatæ rebellionis delatus eſt. Rex juvenis illi jam ante offenſus, quod initia dominationis nimia cenſura perſtringebat, & præceptorem tam acerbe tractaverat, faciles calumniantibus aures præbuit. *Yangus* ejus rei non ignarus & ultionem timens, profugit è regia. Sed à nemine exceptus, quod, ut ipſe ſanxerat, publicam fidem non acceperat, eodem coactus eſt reverti. Vbi regis permiſſu à fremente populo interfectus, direptis ejus ædibus totaque familia extincta, documento fuit, jubam leonis non ſolo pectine mulcendam. Moriens dixiſſe fertur, *Quod ipſe mihi intrivi, mihi exedendum fuit*; legem, cujus ipſe author erat, intelligens, necubi viator, ſine publica fide reciperetur.

Yangi odium.

Exitus fatalis.

Conſilium in authorem redundans.

Inter hæc mira quædam nec illepida inter *Ci* & *Quei* reges extitit contentio qualem alias inter reges nunquam exortam puto. Ad regnorum confinia ſpecie venationis convenerant. Ibi contra *Cinum* conſpirantibus, ut ſociis armis illius potentiam frangerent; inter colloquendum forte de lapillis incidit ſermo. Tum *Queio Cium* interrogante, num raros habeat, elegantesque ac pretioſos uniones; primo negavit habere, nec talia magni ſe æſtimare. At ego ſubjecit *Queius*, etſi meum regnum non eſſet admodum amplum, tamen decem habeo lapillos, ovi fere magnitudine, quorum quivis adeo fulget, ut ad duodecim ſtadiorum ſpatium profundat lucem. Cui *Cius*, Mei lapides à tuis longe diverſi ſunt, quippe qui vivunt ac ſpirant. Quatuor, inquam, Præfectos in totidem provin-

Bonus miniſter gemma eſt.

provinciis habeo, tanta virtute præditos tantoque splendore, ut etiam ad mille stadia radios diffundant, dum justitia & æquitate meum regnum in pace, populum omnem in officio continent. His auditis *Queium* verecundia cepit, satis intelligentem, non lapides sed bonos præfectos magni esse debere. Hoc autem *Ci* regis dictum apud Sinas in proverbium cessit, etiamque nunc est in usu, bonos regis Præfectos laudare volentibus, istud acroama, *Quatuor Præfecti mille stadia illuminant.* Antequam hæc de unionibus esset inter eos orta contentio; *Guei* rex illatis *Chao* regi armis victor, *Hantan* etiam munitissimam urbem ceperat. Verum haud diuturnus illius victoriæ fuit usus. Quippe reducem *Ci* rex prœlio fudit, nullo tamen icendi fœderis, de quo dictum, detrimento. His temporibus Sinæ belli maxime curribus utebantur. Erat tum illustre nomen cujusdam *Kiupeni*, viri manu strenui, militarisque disciplinæ, præsertim vero curulis, admodum periti. Unus quingentis curribus dux præponi posse ferebatur. Hujus tamen industria *Queius* utendum non censuit, levia quædam commissa obtendens, in quîs erat maximum, quod ova duo è rustici domo, militari præfectura tum, licet ignobili fungens rapuerat. Sed enim *Zusuus* & ipse tribunus militum, post acceptam à *Cio* cladem, ad regem adiens: *In legendis*, ait, *militiæ Præfectis, optime rex, illud faciendum existimo, quod fabri faciunt lignarii, qui non, quia lignum justo longius aut brevius, idcirco abjiciunt, sed adhibent ad id, ad quod aptum videtur, illoque dolando potiùs ac poliendo, tandem ultimam imponunt operi manum. Ne, rex, difficillimis hisce temporibus* Kiupenum *sperne; sed objurgatum ob delicta superiora muneri, cui aptiorem & magis egregium habes neminem, præpone.* Placuit regi consilium, ob idque collaudato *Zusuo*, mox *Kiupenum* rei curuli præfecit.

Proverbium.

Curribus in bello usi Sinæ.

Rigor militaris disciplinæ.

Apta similitudo.

Haud multo post in *Hanum* regem exercitum eduxit. Is viribus suis parum fidens, cum *Ci* rex poscenti ferret suppetias; amicitia inter hunc & *Quei* regem iterum discissa, novo bello campum aperuit. *Queius* enim, quo binis regibus obsisti posset, accitis, undecunque

cunque licuit, copiis *Xinum* filium ampla cum potestate præposuit, addito ,. qui ei esset à consiliis, *Pangkiueno.* Accessit altera quoque armorum causa, cum quod ab illo post occupatam *Hantan* victor rediens clade affectus sit, tum quia desertum jus superius amicitiæ. *Han* autem per Præfectos *Ci* regis advenientem *Xinum* angusto ac difficili loco, qua ei penetrandum erat, instructis insidiis præstolatus, incantum invasit, & ingenti strage laceratum, ad ultimum etiam in equestri colle (ita locus dicebatur in montibus prope *Taming* urbem) captum tenuit. *Pangkiuenus* vero dux, ne vivus in hostium potestatem veniret, ipse sibi gulam præscidit. Bis omnino morte dignus, & suopte judicio, & quia tanta clades accepta in ejus ferè unius persona constiterat. Nimia enim securitas sui, hostiumque contemptus fecit, ut ei hostiles insidiæ non intelligerentur. Stratagema successit in hunc modum: *Xino* adversus *Han* movente, jamque ingresso regnum, ex parte altera *Ci* regis auxiliares copiæ in *Guei* regnum ingressæ recta regiam petunt. *Queius* in his angustiis deprehensus, cum hosti non aliter ire posset obviam, *Xini* una cum *Pingkiueno* revocandi consilium cepit. At hic, ut erat aliorum contemptor, *Ci* militem parvi pendere, nec obscura contemptus signa edere. Advertit ea res *Tienkium, Ci* regis affinem ac ducem auxiliarium; illiusque negligentiam simul & audaciam suis rebus opportunam videns, hoc stratagemate sibi sumpsit expugnandum. Primo centum hominum millia contra eum ducit; commissoque prœlio fugam simulans, in castra se recepit. Paucis post diebus quinquaginta tantum millia ostendit hosti, quasi reliquorum partim fusi, partim fugati essent. Iterumque consertis manibus in castra, ut ante, undique vallata rediit. Alio deinde die tertium in eundem movet cum viginti tantum millibus, collocans interim in equestri colle copias omnes in insidiis, & inibi proceram pinum depangens, superimposito vexillo cum hac inscriptione. *Pangkuienus à me in pugna cecidit. Adeste mei milites; quos præterita strages in fugam abstulit; en regni* Guei *spolia*

Vltronea mors.

Stratagema ingeniosum.

spolia in vestra manu sunt. Quos autem in insidiis posuerat, eis imperat, ut conspecto igne confestim exsurgant, invadantque *Pankiuenum.* Interim cum viginti millibus pugnam ciens, collatisque signis repente, quemadmodum antea, canit receptui. *Pankiuenus* tertia jam fuga, non dubitans esse debellatum, fugientes insequitur summa vi, contemptuque hostium tanto, ut jam nullos servaret ordines. *Tienkius* vero fugam ita ordinavit, ut sero diei ad insidiarum locum veniret. Ergo sub crepusculum erectam pinum prætergressus, nova quasi castra molitur. At *Pankiuenus* conspecto in arbore vexillo & inscriptione fulminatus, confestim ignem subjici jubet. Quo viso, qui consederant in insidiis, sui ducis, ut erat, signum rati, subito consurgunt, sparsosque & inconditos sine ordine *Quei* milites aggrediuntur; *Tienkio* interim se insequentibus in arctissimo quodam loco animose resistente. Ita *Pankiuenus* maxima clade accepta, insigne documentum dedit, hostem nunquam contemnendum esse. Nam ut plurimum, qui nihili vires hostiles æstimat, accidit suas, & negligenter atque contemptim pugnam ineundo, viam præsternit hosti ad victoriam.

Quid præcipuè in administratione reipubl. spectandum.

Floruit his temporibus *Mentius*, nobilis facundusque Philosophus, qui apud Sinas, cum à *Confutio* discesseris, primas tenet; philosophiam doctus à *Sutio Confutii* nepote. Hunc jam senem interrogavit aliquando, quid in bona reipubl. administratione primo ac præcipue spectandum esset. Cum *Sutius* populi lucrum respondisset; excipiens *Mentius*, *Atqui vir probus ac sapiens,* inquit, *pietatem ac justitiam populum docet, regitque virtutis utriusque præsidio. Tu contra quamobrem lucrum primo quærendum censeas, haud sane intelligo.* Cui Sutius, *si recte calculum ponas, eadem est utriusque sententia. Germanum lucrum, de quo loquor, nonnisi ex pietate atque justitia existit. Nam si rerum publicarum Rectores pii non sunt, damna subditi faciant necesse est, non sine imminutione dignitatis suæ; sin justi non sunt, id vero non regimen, sed regiminis potius umbra sit, sub qua impune latebunt latrocinia, è quibus quid populo*

populo lucri speres? immo vero præter rei familiaris multiplex naufragium timeas? Scopus ergo pietatis ac justitiæ regni lucrum est: in hoc collineandum primo dixi, quod fit media pietate ac justitia. Hinc liber, Yeking, *Lucrum*, inquit, *est justitiæ comes; lucro studemus, ut tranquillam vitam agentibus omnia sint ad virtutem expedita. Et hæc est lucri simul justitiæque vera perfectio.*

Anno hujus Imperatoris trigesimo tertio *Mentius Hoei* regem regni *Guei* convenit; ab eoque congressu philosophiæ suæ librum orsus præclaris sane præceptionibus regem ad populos bene atque ex virtute regendos informat, dialogi modo. Quanquam stilum intra hujus argumenti fines non compescuit; in rerum aliarum tractationem varie digrediens. Ex eo libro visum est operæ, quædam transscribere, huic fini, ut tanquam ex ungue leo, noscatur philosophiæ Sinicæ genius, plerumque agentis de bono regimine, ac minima quæque agitantis, quæ ad hoc videantur posse conducere. *Igitur in hoc*, ait, *est regi sedulo incumbendum, ne, quæ tempora sibi agricultura vendicat, divertantur in alia negotia, rusticos vexando impediendove, quo minus agere possint, quod tunc agendum. Sic enim non tantum non erit frugum inopia, sed annona convalescens earum etiam superabit usum. Tenui macula retibus ad piscatum rex uti ne permittat; ut magni tantum capiantur pisces, data elabendi facultate minoribus, qui procedentibus annis affatim succrescentes, omnibus ac semper sufficient. Arbores temere ne cædantur, sed è cæli temporumque nutu; neve securi sint obnoxiæ, queîs ætas adhuc & fructus immaturus, quo ad omnes usus ligna suppeditentur. Has leges si animabit obtemperatio; & vivi præsentesque facilem vitam vivent, & morte functi non carebunt honore sepulturæ, nulla subditorum justa querela, cujus mitigandæ prima regibus esse cura debet.* De lignis atque arboribus hæc dicit *Mentius*. Quippe rei lignariæ frequens est usus apud Sinas, sive ad struendas domos, quæ columnis ferme ligneis constant; sive ad capulos funebres parandos. Nam in magnæ felicitatis deputat loco, qui sibi ante mortem ex optimo solidoque ligno curavit arcam, in qua sepeliatur. Non raro ad duo aureorum

Præceptiones Mentii Philosophi.

Sinæ feretra sibi adhuc vivi procurant magno pretio.

rum millia eoque amplius unius arcæ pretium augetur. Firmissimos enim asseres, & è materia oppidò rara, corruptionisque impatiente è longinquis regionibus advehunt. Iude nulla civitas est, in qua non veneant arcæ funebres; imo quam plurimi multis ante mortem annis emunt quantovis pretio, attinentque apud se domi. Porro præcepit Mentius, *Ne in agris serantur arbores, umbra obstatura frugibus. Mori bombycibus alendis stent circa ædium parietes, sericum senibus amictum suffectura. Gallinas, porcos, canes, animantiaque reliqua nemini mactare liceat, antequam adoleverint. Ita hominibus facile suppeditabunt carnes, quis vescantur.* Ex hoc Philosophorum dicto manavit usus, ut animalia non mactentur à Sinis, nisi præfixam à natura crescendi cuique metam attigerint; ridentibus, nos ad assandum præstinaturos porcellum, gallinæve pullum, & nequaquam vendentibus. Subjicit deinde Philosophus: *Regi summæ curæ scholæ studiaque sunto, ut juvenes omnes puerique dicto audientes esse discant, majoresque natu revereri. Quod si fiet, nemo juvenum senes laborare patietur, vel iter facientes onere premi. Obsequentes enim filii haud sane committent, ut hoc officii à se desideretur, quin ultro senum laboribus se substituent. Pro certo autem reges habere convenit, qui patri, fratribus ac tribulibus suis obsequens, non molestus, non turbulentus est, etiam suo regi fidelem atque subjectum fore. Hæc qui in regno suo procurat, eum ego pulchre ac quiete regnaturum dixerim. Sin autem bestiæ canesque Regum ac Præfectorum, inutilis domi forisque turba, triviis nata, consumendisque frugibus, officiunt publico, neque rex huic malo eat obviam, quod dicat: anni sterilitas occidit homines, non ego; hunc talem ego cum eo comparem, qui missa militum manu suis necem offerens dicat: Hi non à me sunt, sed à militibus occisi. Non ergo semper accusandus annus, cum sæpe sterilitatis malum creet mala gubernatio.* Hæc aliaque multa *Mentius* ubi disseruit; tum rex, *Multa*, inquit, *eaque præclara denarrasti, senex, quorum summa mihi videtur hæc esse, regna virtute augeri, pravo regimine subverti. Ego vero etsi à virtute, quæ est exigua, blandiri mihi non queam*; (est modus loquendi,

Non occidenda animalia nisi adulta.

Scholarum Cura.

quendi, quo seipsum vocat nimium *Guagin*, hoc est, exiguæ virtutis compotem) *tamen hanc rem secretius æstimans, in multis meliorem esse me, quam vicinos mihi reges, atque severius, ne dicam, modestius habere potestatem invenio. Quamnam igitur causam esse putem, quod alia omnia experiar? hoc est, nec vicinorum regum regna minui, nec meum crescere? qui modo etiam* Xinum *filium amisi, à* Ci *rege luculenta clade affectus, coactusque, terris aliquot in hostis ditionem concedentibus pro pace supplicare?* Sic locuto regi occurrens Mentius, *Scio*, inquit, *optime rex, te militari re gaudere, cumprimis. Itaque similitudinem è militia petitam, oro, quæsoque, ut audias. Audito tympanorum, tubarumque & armorum strepitu, ad primum impetum omnis ex una parte terga vertit exercitus; abjectis etiam armis, ut velocius fugerent. Militum pars dena stadia profugerant; alii quina; alii bina; alii denique unum. Tum qui fugam intra stadium quintum continuerant, eos ridebant, qui decem stadia profugissent; & qui duo, eos qui quinque; qui vero unum, hos, qui duo, ignaviam ac metum exprobrantes alteris alteri. Quæ tua, rex, de hoc facta est sententia? Male omnes egerunt:* subjicit rex, *Nam licet ultimi minus fugerint, fugere tamen, haud minori pavore marcentes, quam ceteri. Quando igitur*, ait Mentius; *ô rex, istud intelligis, ne mirere, si regnum tuum non magis quam vicina, floret; quippe cujus gubernacula non usquequaque bene tractas, similis unum stadium aufugientibus, ut hac tempestate suos patitur manes quodcunque regnum.* Tria insuper præcipua in terrarum orbe prædicabat *Mentius*; honores in regia, in municipiis venerandam senectutem, & ubique virtutem.

Apta similitudo.

Tria præcipua quæ, juxta Mentium?

Agit multa & pulcherrime de animi motibus componendis, & de externis sensibus; ubi de constantia ac fortitudine mirabiliter disputat. Fortitudinem in internam & externam dividit. Illam in eo statuit, ut vir fortis nihil formidet aut horreat, nec de victoria dubitet: vultque omni timore hominem carere. Fortitudinem vero externam in eo ait esse positam, si quis nihil injustum, nihil rationi absonum egerit; injustum autem vel à ratione alienum aliquid patrare, debilitatem vocat.

Fortitudo duplex.

 Scripsit

Scripsit etiam de natura librum, ea complexum, quæ de illa cum *Cautio* Philosopho disputaverat. *Cautius* de ipsius essentia, *Mentius* vero de efficientia atque in bonum propensione loquebatur; verbis diversis, eadem sententia. Ajebat igitur, naturæ tam esse proprium, efficere bonum, quam aquæ descendere; malum autem efficere non esse secundum naturam, nec ab hac velut à causa malum procedere, nisi invita & repugnante sibimetipsi; quemadmodum aqua contra suam indolem, nec nisi vi propulsa in altum nitatur. Sed hæc de *Mentio* sufficiant; cujus aliqua dogmata religioni Christianæ maxime apud Sinas hodieque officiunt; præsertim illud, quo statuit, esse satius, concubinam accipere, quam carere prole: quam infelicitatem ait esse maximum crimen læsæ pietatis, quæ debetur parentibus. Quod ne fiat, modis omnibus allaborandum esse, ut parentum senium gignendis nepotibus oblectent. Habet insuper alia quædam, à quibus apud ipsos etiam Sinas male audit; illud inprimis ægre ferentes, quod malos reges latronum nomine, non regum appellat.

Mentii dogmata.

His *Mentii* temporibus aliæ quoque Philosophorum variæque sectæ floruerunt. In his una *Chungcii* cujusdam erat, nihil fas attingere statuentis, quod injustum aut ab injusto esse suspicaretur. Quare nec paternam domum inhabitabat, quod crederet à malis viris ædificatam; nec cibum à parentibus aut fratribus capiebat, inique partum timens. Invisensque aliquando ad matrem, cum par anatum videret fratri dono datum; eam sic affatur. *Vide, ne donum hoc ab injusto sit, vel ob causam injustam, quin potius eas domino suo restituite.* Mater id facturam se pollicita, clam filio jugulat ex iis alteram, coctamque apponit. Ille captionis ignarus, indulgebat genio, nihil suspicans injusti, cum ecce frater illius adest, ac ridens, *Hem, frater!* inquit, *& tu comedis anates, quas tam scrupulosa æquitate vis restitui?* Quo ille audito celeriter è domo se proripuit, comestamque carnem procurata vomitione rejecit, nefas existimans retinere stomacho, quod cum injusto poterat esse conjunctum. Hanc suam calumniandi miseriam

Chungcii Philosophia, omnia metuentis,

Explosa.

miseriam irridens *Mentius*, *Ab uxore*, inquit, *apposita comedit, à matre nequaquam; rustici domum habitat, paternam minime. Vnde vero novit, uxoris omnia justa esse; ac rustici domum ab hominibus probis ædificatam? non deseritur justum, si non admittas, agasve, quod injustum esse, scias. Sin autem de singulis rebus dubitandum, ut vult* Chungcius; *erit necesse, ut vermiculi evadamus, queis pastum terra domumque præbet, injusti nihil utique suspicantibus. In reliquis enim utensilibus nunquam aberit suspicio latentis periculi.*

Memini me legere, ni fallor, in Laërtio, ad Indos olim Olympicos è Scythia venisse quendam Philosophum, qui tota stupente Græcia suis sibi manibus ipse confecerat omnia, queis utebatur. Hujusmodi secta *Mentii* quoque temporibus in Sinis erat. *Hiuhingus* enim quidam cum discipulis non paucis hanc vitæ rationem sequebatur. Vestes è panno, quem texebant è pexis herbis, calceos è sparto, culcitram è stramine sibi conficiebant. Alimenta colendo agro parabant. Erat hoc eorum præterea placitum; ut nullo inter homines discrimine, omnes essent æquales; nullum imperium, nullum obsequium, tributa nulla, imo nec pecunia. Procul otium; atque ut omnes necesse habent comedere, sic decreverant, ut omnes quicunque possent, opus facerent. Omnia volebant omnibus esse communia, & ab alio quemque accipere, queis indigeret, ac vicissim dare, nemine repugnare vel negare auso. His talibus effecturum se sperabat, ut omnes doli atque fallaciæ ex orbe terrarum tollerentur. Contra quam sectam prolixe disseruit *Mentius*, ac primum ostendit, in orbe necessarios esse alios, qui mente; alios qui manu laborent. Illis rerum majorum curam attribuit, his minorum. Mente laborandum iis, qui scientiis ac virtuti student, ut omnibus prosint; manu vero mechanicis rusticisque. Tum conveniens ait esse, ut illi ab his alantur, quippe quos doceant ac regant. Hinc tributa pendenda esse conficit, quorum usus sit, sustentare Præfectos, & malis reipublicæ, qualia sunt bella, occurrere. Multa denique proponit eorum exempla, quibus ad pauca tantum

Secta Philosophorum laboriosa.

Cui omnia communia.

Refutata à Mentio.

agri jugera colenda nunquam otium fuit, universæ reipubl. prodesse studentibus, mortalium bono, quibuscunq male agitur, ubi summa rerum labat. Hoc enimvero magnorum virorum opus esse, hunc laborem; afflictari contra, quod pauca terræ jugera obsolescant incultaque sint, eam hominis plebeji & agrestis tristitiam esse.

Itii Philosophia æqualem amorem statuit.

In alia hæresi fuit *Itius* Philosophus & antiquæ *Mei* sectæ reformator. Huic placebat unum inter omnes homines atque communem amorem esse, ita,ut nemo plus parentes, quam consanguineos amaret, aut reliquos homines; sed prius tantum ordine, non item intentius. Improbat hoc extremum *Mentius*, arguens hinc, amoris in homine duo fore principia; unum quo prius, alterum, quo intentius parentes diligendi; quod à recta ratione sit alienum. Vnum enim duntaxat amoris à Cælo nobis indictum esse principium, quo amore simul omnes eodemque tempore complecti liceat, etsi adversus parentes sit ac consanguineos intentior. Atque de Philosohis Sinensibus satis fere, imo pro tempore nimis fortasse multa diximus. Omnes enim hæ sectæ jam interiere, una tantum literatorum reliqua, de qua sub *Confutio* est à nobis narratum.

Sucinii Philosophi fastuo.

Iisdem temporibus *Cinum* regem convenit *Sucinius*, Philosophus supra modum arrogans, & artis fiducia subnixus, ei suam operam spopondit; viam ac rationem ostendens, quî totius imperii potiretur.

Repulsa.

Rex, ut Philosophiæ contraria docenti, regnorumque turbatori à se spreto mox abitum imperavit. Ille injuriæ impatiens in vindictam exarsit eousque, ut iræ suæ, quacunque ferret occasio, litare certum ei esset, etsi totius regni exitio. Ingentem igitur tragœdiam fallaci facundia, qua pollebat, orsus, totam fere Sinam omnesque regulos perturbavit.

Vindicta.

Primum egressus regno, per *Chao* regnum iter habens, ad *Uencungum* regem, cui parebat *Yen* regio, contendit; & ad ejus amicitiam obrepens, captata occasione sic eum alloquitur.

Consilium.

Quod regnum tuum tibi tranquillum sit, nec arma Cini *regis infesta, rex optime*; Chao *regi debes*.

debes. Hic enim inter te Cinumque *medius est pro muro tibi. Restat hoc unum, quo diuturnitati otii rerumque tranquillarum magis consulas, ut ad ejus amicitiam te ac necessitudinem aggreges, eo pacto, ut mutuis vos armis tutantes, simul etiam* Cini *regis potentiæ resistatis.* Placuit *Uencungo* consilium; ipsumque *Sucinium* ad hanc societatem firmandam ampla cum potestate legat. *Legatio.* Qui postquam ad *Chao* regem pervenit; è dignitate rem agens, ita locutus est. *In medio positum & apertum est, rex, inter ea, quæ vergunt ad orientem, nullum regnum tuo firmius esse, nullum potentius. At illud quoque fatendum est, quia* Cin *regnum est ei confine; periculis opportunum, nec unquam satis cautum esse rebus tuis. Non enim te fugit, quam avara destinatione* Cin *immineat imperio; si tamen transitus per nobilissimam ditionem tuam sit ei clausus, nunquam par ad spem victoriæ. In omnem igitur eventum viribus oportet instructum esse te; quæ ut sufficiant tibi, ea de causa* Yen *rex ad te misit me legatum, offerens arma sua, si forte* Cin *bellum moveat. Sin animus est, non vi tantum resistere, sed etiam invadere penitus delendum; mea fert sententia,* Guei *&* Han *reges ut ad societatem fœderis invitemus. His namque debes, quod ab illo nihil adhuc experta sit hostile ditio tua; satis gnaro; non passuros, occupato regno tuo, se tantas vires colligere. Quæ cum ita sint; quo magis in tranquillo vivas, societatem illorum ambiendam, icendum fœdus censeo, ut unius conatibus obuiam eatis omnes, communibus armis tutiores futuri.* Quod uni suasit *Sucinius*, persuasit omnibus. Eo enim anthore quatuor reges societatem ac fœdus iniere; *Zu* & *Ci* regibus insuper traductis in suam sententiam. Percusso fœdere *Sucinius*, tanquam ejus dux & author, apud regem substitit; ibique allaboravit atque effecit, ut omnium regum copiæ convenirent.

Posteaquam *Cin* rex compositum in se fœdus audiit; æstuans contemplatione periculi; summe studuit illud ante distrahere, quam coirent exercitus. Ac primo reges Orientem versus remotiores missis legatis ac muneribus, ad fœdus deserendum solicitans, *Ci* & *Guei* reges ab armorum consilio revocavit. Nam &

Cinum timebant, viribus potentem ac robore militari; & legatorum muneribus exquisitisque rationibus flexi, cum præterea longius abessent, facile neglexere fœdus. Dein eodem tempore, magna celeritate collecto ingenti exercitu, repente, ne fœderatis regibus conveniendi spatium esset, *Chao* regnum ingreditur; obtendens, invidiæ vitandæ, non hostem se venisse, sed ut ab hoste pœnas expeteret ac turbatore regnorum. *Sucinium* notabat, quo necato vel proscripto non dubitabat fœdus nullo negotio solutum iri. Oppressus inopinato malo *Chaus*, ac tantam belli molem in se unum conversam videns, *Ci Gueique* regum fide primum conqueritur. Qui cum adesse nollent, quod iniquum esse dicerent, subditos suos *Sucinii* unius hominis causa vexari; rex omnem iram in Philosophum, ut malorum omnium causam, vertit. Is conscientia sceleris sibi timens, orat, ut legatus ad *Ci* regem mittatur, vacillantem amicitiam stabiliturus, atque ut inde mitterentur auxilia. Quo postquam pervenit, regis jussu captus, ac velut reipubl. turbator, impostorque morte multatus est. Cujus rei nuntio ad se perlato *Cin* rex, victorem exercitum quam primum reduxit domum, ne, si proferret armorum felicitatem, aliena regna videretur, non justam à *Sucinio* ultionem expetiisse. Quam opinionem nisi evelleret ex hominum animis; nihil proclivius erat, quam aliorum regum arma in se fœderaque concitari. Præsens tamen fœdus hac abstinentia convulsum est. Hæc acta sunt anno istius Imperatoris septimo atque trigesimo.

Verum non diuturna quies ea regibus fuit; instaurato inter eos fœdere, sociaque contra *Cinum* arma ferentibus. Unus *Ci* rex ad eorum causam se non acclinaverat, qua de re infra docebimus.

XXXV. IMP. XICINIUS.

Imperavit annis VI.

Cyclo 40. anno 38 ante Christum 320.

X*icinius Hieni* filius, solum Imperatoris à patre nomen accepit, nulla re gesta posterorum memoriæ

moriæ commendabilis. Quanquam non defuit ei crescendi è regum discordiis occasio; nisi pro virtute ignavia fuisset, insigni majestatis injuria.

Quinto hujus Imperatoris anno, postquam *Cini* regis potentia ceteris regibus jam formidabilis esse cœpit; quinque simul in eum conjuravere, *Zuus*, *Chaus*, *Hanus*, *Gueius*, *Yen*. Contra quos omnes collectis copiis ac viribus *Cinus* profectus, atroci commissa pugna quinum exercitum fudit, ingenti eorum strage. Hominum triginta millia cæsos reperio. Et si *Cinus* victoriam prosequeretur, ad quinque regna potienda patebat ei plana nec uspiam impedita via. Sed ille tum quidem compescuit impetum victoriæ, regibus pacem orantibus id tribuens; & quod affulgeret occasio novas regiones ad Occidentem versus occupandi, queis dici vix potest, in quantum suas vires auxerit. Ex hac tamen, quam reportavit à regibus victoria gradum fecit ad omnem subigendam Sinam *Cini* regis familia. Sed hac in præsens relicta, illum in Occidentem sequamur.

Bellum & victoria unius regis adversus quinque.

His temporibus regiones Occidenti obversæ, quas nunc ambitu suo *Suchuen* provincia complectitur, nondum imperio Sinico annumerabantur. In illis dominium penes duos dynastas erat; quorum alter *Pa*, alter *Xo* vocabatur. Ii sub hoc tempus acri diuturnoque bello inter se distracti, quod utrique *Cin* regnum erat vicinum, missis separate legatis *Cinum* regem rogant auxilia. Opportuna regi legatio fuit. Nam ob eas regiones, ut est dictum, cum devictis quinque regibus pacem fecerat; spe duplici jam subnixus, & ferendis alteri suppetiis, & alteri negandis, sine dubio victor. Et stetere pro *Pa* contra *Xo*, regis arma; misso exercitu, cui *Zoum*, Præfectum militum, ducem præposuit. Id ægre ferens *Changius*, & ipse regiarum copiarum Præfectus, sive quod eum honorem suis meritis deberi crederet, sive quod ex alieno bello nihil emolumenti regi suo speraret, an quia mallet in reges arma protolli, sic *Cinum* alloquiquitur. *Minime te fugit, optime rex, honores, famam & magni nominis existimationem in vestris aulis*

esse quærendam; in nundinis contra mercimoniisque lucrum. At nunc regna sunt, imperiumque adeo ipsum venale. Hic, si potentia prolixior, si nominis celebritas est cordi, mercare; laxaque impetum armis victricibus, per qua non est ambigua tibi ad imperium via. Cur elabi sinis felicitatem sponte venientem è manu? ecquod tibi negotium cum terris barbaris, cujus obsequio se prosternit id, quod est majus terris omnibus? Optarem sane, ô rex, Han *regnum potius abs te occupari; quippe qua patet aditus atque successus ad summum fastigii. Quod si tibi lucrum erit, uti debet esse, curæ; næ tu non omnes modo merces in his nundinis, sed ipsos etiam mercatores facies juris tui.* Atqui Zoo mens alia fuit, &, *Qui regnum*, inquit, *vult opibus crescere, terminos ejus ampliare atque proferre debet; qui vero fortes optat generososque milites, frequentem populum eumque divitiis abundantem ut habeat, operam dare; qui denique regnare cupit, in augendis perficiendisque virtutibus occupari. Hæc tria, qui consecutus erit, is facile potietur imperio.* Xo *regnum à Sinarum regnis diversum, abundat quidem divitiis; verum tyrannice, impetuque magis, quam ratione gubernat populos. Illo triumphato sanctisque moribus exculto, in melius traducti regni nomen habebimus, & ingens ex eorum opibus compendium. Nemo nobis invidebit, nemo indignabitur, non aliam ob causam illud in ditionem redigentibus, quam ut barbaros ejus mores Sinicis legibus mitigemus. Contra si* Han *regnum subactum imus; totius orbis in te concitabis arma, pii quoque regis amittendo nomine, ac nullo fortassis emolumento, cunctis regibus in nos atque ipso Imperatore consurrecturo.* *Cinus* haud aspernatus recta suadentis orationem, duceret ergo in *Xo* exercitum, imperavit. Quod & fortiter ab eo præstitum & feliciter, occupato toto regno interfectoque rege. *Pa* vero, ut inter eum regemque *Cinum* convenerat, ultro in illius imperium clientelamque concessit.

Inter hæc *Guei* rex è vicinitate *Cini* post acceptam superiorem cladem sibi ac suis rebus timens, ut in quiete & otio regnaret, nec de toto regno periclitaretur; ei se tributarium fecit, omne obsequium promit-

tens

tens non aliter atque Imperatori, simul & amicitiam illius ambiens. Omnia *Cinus* ei tribuit, maxime lætus, per amicum jam tributariumque regnum facilem sibi patere transitum ad reliqua Orientis regna subigenda. Quod & factum, ut sub insequenti Imperatore videbimus.

XXXVI. IMP. FOUS.

Imperavit annis LIX.

FOus *Xicinii* filius multis quidem annis Imperatoris nomen habuit, at nullo splendore majestatis; amissis demum omnibus, à *Cino* rege captus, & in ordinem redactus, ut ostendetur infra. *Cyclo* 40. *anno* 44. *ante Christum* 314.

Primo hujus Imperatoris anno *Cinus* per tributarium *Guei* regnum iter habens, contra *Ci* regem arma movit, palam prædicans, Sinarum se imperium occupatum ire. *Cius* hosti tanto impar, quo tamen ei resisteret, *Lu* regem solicitat, conjunctis viribus vim depulsurus. Præterea misso ad *Zu* regem legato rogat, ut *Cin* regnum invadat, debilitandæ regis potentiæ, copiisque divertendis. Pollicito *Zu* rege suppetias, *Cinus* rerum suarum trepidus, in id studio omni incubuit, ut amicum sibi *Zuum* servaret, novamque societatem distraheret. Ad eum igitur & ipse legatum mittit *Changium* præfectum magna prudentia nec minori rerum usu insignem. Hic ubi pervenit ad regem, *Ad te*, inquit, Cinus *frater tuus, rex meus me misit, amicitiam tuam expetens; simul ut à* Ci *rege, ut hoste suo digrediare. Quod si poterit abs te impetrare, regni sui, qua tuo vicinum est, partem offert stadiorum sexcentûm; ac præterea* Ci *regis filiam excellentissima forma, quam tenet adhuc in regia sua, captam bellis superioribus.* Hæc pauca regi legatus; at Præfectorum animis longè prolixius atque sagacius incubuit, eorum præsertim, quorum gravior erat authoritas apud regem. Plerosque fere omnes muneribus corruptos eo inclinavit, ut eorùm instinctu *Cius* cum *Cino* pacem vellet. Hic enimverò triumphare gaudio Præfecti omnes in concilio præter unum *Chinchinum*, qui demisso

demisso vultu gestuque tristi, secus sentientis indice, regis inconstantiam haud obscure damnavit. Et ille hoc animadvertens, causam ex eo sciscitatur, cur unus aliorum non sequatur sententiam? *Chinchinus* quod nutis ante signis ostenderat, nunc ore promens, *Quod te*, inquit, *ô rex*, *afficiat honore* Cinus *æstimetque magni; causa inde est, quia tibi cum* Ci *rege fuit amicitia. Nunc repente cum fortuna sua mutatus suadet, ut eundem deseras. Ego vero etiam atque etiam considerandum putem quo* Cinus *hac petitione spectet, quidque velit. Partem promittit tibi regni sui, si jus amicitiæ violes. Magnifica promissio! sed vereor, ut fuco careat. Ni me fallit opinio mea, suis rebus studet non tuis; eo tendit, id agit, ut, qua regnas Boream versus*, Cium *hostem habeas, quo dein expeditius ipse per occidentalem tractum subeat tuum regnum. Omnino displicet hæc pax mihi, quæ sine magno periculo tuo coagmentari non potest. Timeo, ne utrumque hostem tibi hæc amicitia facias.* Cius *sane fidem tam leviter abs te fractam, non feret; &, ubi diffidet rebus suis, ad* Cini *se amicitiam conferet in perniciem tuam.*

Salutare sine dubio consilium erat; sed neglectum tamen *Zu* regi, plurium sententiis adhærenti. Hanc autem amicitiam discidisse, visa *Changio* pars victoriæ; cujus spem ut exaggeraret, inter *Zuum* ac *Cium* excitatis insuper odiis bellum hac arte conflavit. Multos dies in urbe *Zui* regia moratus, nunquam regem adiit; questus etiam privatis sermonibus, eum non vere *Cii* amicitiam videri, sed simulate tantum exuisse. Parum ipsi fidei habendum; quin timendum potius, ne acceptis à *Cino* rege terris, male diruptam cum *Cio* societatem conglutinet denuo consocietque sua cum illius armis. *Zuus* à corruptis Præfectis ea de re admonitus, si illud est causæ, inquit, quod *Changius* me non conveniat, differatque promissa regis sui, quia timet, ut *Ci* regis amicitiæ penitus renunciaverim; faciam, ut intelligat id à me cum fide factum. Itaque ad Aquilonis regiones primo ponit præsidia; deinde misso legato conditiones pacis apud *Cium* rescindi jubet; imo papyrum, in qua erant

Fraus Changii legati.

exaratæ,

exaratæ, inspectante rege concerpi. *Cius* acerbitate insolentissimæ contumeliæ accensus, easdem pacis conditiones, quas penes se habebat, scindit iraque fervens, legato *Zu* regis jusso facessere, mox ad *Cinum* ipse legatum dimittit supplicem ac pacem oraturum; *Gwei*que regis exemplum secutus, ultro se illi stipendiarium facit, sine vi, sine armis, ex unius *Changii* consilio ac fraude potius in tantum crescenti. Tunc demum *Changius*, ubi destinata processerant è voto, discedit è *Zu* regno, ducens assignatos sibi homines secum, queîs promissa terræ *Cinæ* stadia sexcenta traderet. Sed ingressus regnum, jamque in tuto agens, ridet comites suos, &, *Accipite*, inquit, *hæc sexcenta terrarum stadia*; (montem digito monstrans) *quæ regi vestro promisi*. Hunc in modum delusi ad suum regem redeunt, admonentes de *Cini* perfidia. Qui ultionis inardescens cupidine, quam primum infert ei bellum; at regnum ingressus, & ab ejus Præfectis superatus, ignominiosam sibi, sed necessariam pacem petiit. Quod sane bellum nunquam suscepturus erat, si *Chinchino* paruisset, saluberrime suadenti, ut *Cio* potius, quam *Cino* intentaret arma. *Satius mihi videtur*, ajebat, *uti* Cio *moliare bellum, quam finem ponas amicitiæ, quæ cum* Cino *tibi adhuc est in integro. Plus enim inde terrarum sperare licet, quam si ab eo sexcenta stadia accepisses.* At ille, velut ante bene monentem spreverat, ita nec jam salubris consilii patiens fuit, magno suo malo.

Interea *Cius* omni metu solutus, quippe qui jam in *Cini* regis esset fide & clientela, accitis ab eodem auxiliis adversus *Yenem* regem arma captat. Nec *Cino* improbata ea molitio, cujus consilium eo spectabat, ut regna mutuis regulorum armis fessa postmodum invaderet, ipse vel in clientelam acciperet. Ac *Cius* quidem secundo Marte usus, *Yenis* totum prope regnum occupavit; quem denique commisso apud regiam urbem prœlio victum morte affecit. Erat ei filius jam ætate provectior, *Chaus* nomine. Hunc igitur exercitus profligati reliquiæ civitatesque hosti resistere adhuc ausæ, patri subrogant; egregia indole, animi-

animique magnitudine hosti, etiam victori parem. Post variam belli fortunam obvenit *Chao* victoria; devictusque prœlio *Cius* regno pulsus est. Adspirabat ad alteram victoriam *Chaus*, ipsum *Ci* regnum destinans armis palmaribus pretium; sed, quia *Cinum* timebat, suspenso impetu haud dum maturo, intra suise regni fines continuit.

Illud potius est visum, ut ejectis, qui supererant hostibus, late vastatum afflictumque paternum erigeret regnum, cui rei optimos undique milites ducesque collectos liberaliter ornateque tractavit; invitatis ad se præterea variis illo ævo præcipui nominis Philosophis, & ubique diditam ejus liberalitatem atque munificentiam sponte sequentibus. Inductus est ad hoc consilium à *Coqueio* Philosopho, qui aptam ad rem præsentem narrans historiam, Rex quidam gaudebat olim, inquit, equis plurimum, quos undique adductos emebat quantovis pretio. Eaque propter homines certos è suis subditis in externa dimittebat regna, qui optimos equos quærerent, & in iis unum præcipue, quem audierat velocissimum esse atque ante alios generosum, & intra viginti quatuor horarum spatium mille cursu stadia emetientem. Quo denique reperto, sed jam mortuo, ne prorsus vacui redirent domum, aureis quingentis emunt ejus ossa, regique afferunt. Miratus ille inscitissimam emtionem, primo irascitur; mox tamen audito eorum prætextu placari se sinit, hanc facti sui rationem reddentium. *Nos*, inquiebat unus ex omnibus, *nos, ô rex, omni quidem diligentia quæsitum, quem jusseras, equum adeo velocem eundemque vivum nullum invenimus; scito tamen, vivos ejus indolis ad te brevi adductum iri. Cum enim percrebuerit te vel ossa tanti emisse; profecto mercatores majoris lucri cupiditate allecti minime cunctabuntur vivos adducere.* Acquievit his dictis rex, eodemque anno tres emit equos, qui ultro adducebantur, eadem velocitate, quàm fuit alter, quem frustra quæsierat.

Historia de emptis equi ossibus, & emptionis causa.

Admonitus hac narratione *Chaus*, quanto in honore habendi essent magno & excellenti ingenio peregrini; advenientes peregre doctos homines benigne

ac liberaliter excepit. Quo factum, ut quam plurimi confluerent; quos inter *Yoyus* nominatur, cujus opera quantum usus fuerit, quamque res præclaras gesserit, infra memorabimus.

Cinus interea *Changium* sibi perquam fidelem cum legati potestate reges omnes adire jubet atque authorem esse ut sibi tanquam Imperatori sese subjicerent. Id si fecissent, promittebat eorum ditiones in clientelam se accepturum; sin abnuerent, exitiale bellum ac vastitatem minabatur. Iamque nimia ejus potentia plerisque formidolosa erat; cum insperata morte vitam simul & imperium, quod ad se trahere nitebatur, amisit. Cujus filium, quem patri nec belli nec pacis artibus parem futurum crederent, omnes deseruere, antiquo fœdere instaurato conjurantes in illius perniciem, si cui eorum tentaret bellum facere. At filius etiam patre fortior, avidiorque imperii, cognitoque fœdus contra se coaluisse, ac regulos patris sui clientes à se desciviſſe; confestim adversus *Hanum* regem cum ingentibus copiis mittit Præfectos suos, & *Iyang* nobilissimam urbem, in qua magnum erat momentum ad subigendum imperium universum, obsidet. Quinque omnino menses tenuit obsidio, tantumque laborem frustra sumserant missi duces; cum formidandus adest fœderatorum exercitus. Quem tamen *Cinus*, haud sane ignavus aut timidus adolescens omnibus collectis viribus, eodem loci fortiter excipiens collatis utrinque signis victor, cecidit hostium supra sexaginta millia. Tum demum obsessi facta deditione seque & urbem tradidere regi. *Cius Queius*que reges sub imperio victoris obedientes se futuros denuo promittunt, præteritorum veniam rogantes. Quam ne *Cinus* negaret, magnum & anceps bellum fecit, quod in occidentali ejus regno exarserat. Nam exteræ gentes aperto per *Tanyu* regnum transitu, jamjam ipsius regno imminebant. Quamobrem omissa victoria, ut illis iret obviam, tutiora sequens, maximam exercitus partem reduxit, composita cum regibus pace. Sed qui hostes poterat vincere, nec armatos exercitus timebat; ab amicis propemodum subver-

Ingens victoria.

subversus est, cum amplissimi regni amittendi periculo. *Mentangkiunii* cujusdam ira. Ille quidem erat è *Ci* regno oriundus; sed ob egregias naturæ dotes, & sapientiæ opinionem apud *Cinum* regem proxime superiorem ad summos honores pervenerat, factus Colaus. Sed enim quod plerumque solet, novus rex patris Præfectos parum æquis oculis aspiciebat, & minime omnium summum Præfectum *Mentungkiunium*. Erga quem explorata regis voluntate, qui ejus felicitatem ferre non poterant, nec hominem exterum primam occupasse dignitatem; apud regem in perfidiæ suspicionem vocant, prætexentes, *Eum è* Ci *regno esse, pro* Cio *multa agere. Timendum, ne, si luceat occasio, amore patriæ actus in transversum*, Cino *exitium molitur. Denique homini extraneo parum fidendum.* Pronum erat sua sponte ac præjudicio incumbentem in ultionem meditati sceleris impellere. Itaque summa eum Præfectura primo movet, alio suffecto; ruentemque delatores & invidi variis querelis multorumque criminum suspicione oneratum, ut assolet, in ultimum conantur exitium provolvere. Quæ ille omnia, & pejora etiam sagaci metu præcipiens, fuga, cantantis galli beneficio, salutem invenit. Alii dicunt, hominem fuisse unum è comitibus *Mentangkiunii*, qui cantantem gallum artifice lingua imitabatur. Ea res accidit in hunc modum. Noctu quadam fugienti transeundum erat propugnaculum. In eo mos erat, ut portæ non aperirentur nisi ad galli cantum. Hujus moris haud ignarus *Mentangkiunius*, ut insequentium se manus effugeret, multo ante galli cantum vigilabat ad portas. Iamque imminebant, qui ad eum capiendum erant missi. Quo in rerum suarum articulo deprehensus, ex ultimi discriminis ictu consilium cepit, vel gallum, quem secum habebat, nescio qua arte sibi canere jubens, vel imitans ipse canorum animal. Galli quidem, qui erant in propugnaculo, cognatæ vocis excitati præcentione respondebant, ut solent; & præsidiarii tempus aperiendi portas esse rati, nilque doli suspicantes, *Mentangkiunium* transmittunt, insequentium securum.

Fuga galli cantu promota.

Hic

Hic itaque acceptæ injuriæ dolore calens, primo *Ci* regem suumque, ne *Cino* tributum penderet, ab eoque secederet, impellit. Deinde *Ci*, *Guei* & *Han* reges ejusdem suasu, suam insuper operam appromittentis, missoque maximo exercitu non dubii victoriæ. Intenderatque spem eorum hostis ipse, districtus aliis in occidente bellis, & ægre tantis viribus par. Quo facilius ei, commisso per Præfectos prœlio, victoriam extorsit *Mentangkiuinius*; iniquis etiam conditionibus ad tres reges missa legatione pacis gratiam ab eis ambienti. Dissuaserunt multi Præfectorum; nec enim vires defuturas sibi, quibus tres regulos vincerent, si modo tantum temporis detur, quantum erat ad milites à tantilla clade colligendos necessarium. Rex *Cin* autem maluit singulos reges in breve tempus aliquot terris ac libertatis umbra frui, quam summam rerum in discrimen conjicere: sed Præfectorum consilio favit regum superbia, *Mentangkiunio* authore pacem cum *Cino* respuentium. Qua repulsa magis ille roboratus, *Croceo* superato positisque in occidentali litore castris transitum regibus occlusit. Ea demum fuit ad pacem via; in quam, ubi transire diu, sed inani contentione tentaverat, consensere reges hac conditione; ut, quidquid terrarum *Cin* rex haberet ad usque *Crocei* fontem, illis cederet. Annuit rex, pacemque necquicquam contra nitente *Mentangkiunio* obtinuit.

Sunlungi Philosophi thesis.

His temporibus claruit *Sunlungus* quidam Sophista; cui multum loquentiæ, multum astutiæ, sed sapientiæ parum. Is tamen in publico Philosophorum conventu solus sustinuit hanc thesin, Hominem tres aures habere; & illam, qua audimus, aliam esse à duabus, quas videmus. Eaque de re tanta veritatis imitatione disseruit, ut nemo quisquam ei contradicere sit ausus. Vnde cum quis impossibilia vult probare vel rationi repugnantia, ex proverbii consuetudine dicitur à Sinis, de tribus auribus disputare. *Proverbium.*

Ci rex postquam à *Cino* secesserat, suique jam juris erat; in *Sung* dynastam bellum sumit, gnarus militiæ, ac simul inquies; devictumq; omni ditione exuit. Nec con-

tentus tot terris, & victoria elatus, *Zu* regi bellum facit, Imperatoris nomen affectans. Sed qui aliena quærebat, etiam sua vitamque ipsam amisit. *Chaus* enim rex *Yen*, quo de supra docuimus, ubi regem *Ci* aliis distentum bellis vidit; cum *Yoyo* summo Præfecto agitatis de eo debellando consiliis, quantum maximum potuit exercitum conscribit, cui summa cum potestate *Yoyum* præposuit. Adhæc *Guei* & *Han* suppetias petenti miserunt; cunctis, quod *Cius* Imperatoris nomen usurparet, indignantibus. Auctis igitur copiis *Yoyus Ci* regnum invadit, ingenti exercitu terribilis. Quem quidem *Cius* collectis omnibus viribus excepit, & ad ripam occidentalem *Ci* fluminis, à quo regno nomen, *Xantung* provinciam transfluente, congressus acie, horrendam cladem accepit, aliquot centenis hominum millibus cæsis; ipse cum paucis fugiens, evasit. Nunciata strage regnum omne miscetur. Invadunt urbem regiam hostes ipsi, captamque diripiunt, pretiosissima quæque ad *Yenem* regem transmittentes ex opulentissimo regis palatio. Tum *Yoyus* insperatæ occasionis luce victoriam longius latiusque differendam ratus, missis variis ducibus, cunctas fere *Ci* regni urbes ad deditionem pronas occupat munitque præsidiis. *Minius* autem (nam hoc erat *Ci* regi nomen) ad australes plagas *Kiu* dictas, *Zu* regno vicinas, se recepit. Inde ab rege petita illati belli venia, multaque promittens, ab eo flagitat auxilia. *Zu* rex occasione rei bene gerendæ lætus, quippe qua *Ci* regnum occupari poterat per speciem auxilii, *Naocium* mittit justo cum exercitu. Ille ad se invitat *Minium*, obsequium omne promittit, at venientem perfide capit. *Yenem* deinde regem de regni partitione allocutus, *Minium*, majore se perfidia maculans, necat. Ita *Ci* regni terras, quæ ad Austrum jacent, *Zu*; quæ ad Boream, *Yen*, reges inter se partiti, ex unius ruina suo uterque regno firmamentum quæsivere.

Ingens clades.

Perfidia per speciem auxilii.

Erat eadem tempestate in *Ci* regno Philosophus quidam *Uangxous* nomine, virtutis ac sapientiæ fama inclytus. Hunc *Yoyus* omni modo ad sui regis obsequium pellicere, missis primum literis perquam honorificis

norificis eum ad se invitans; recusantem vero tanquam visurus ipse coram conventum velle. Uangxous contrà illius vitare conspectum, nec usquam parere. Tandem æger inexspectata cunctatione *Yoyus*, regionem, in qua Philosophus agebat, milite cingit, ultima minatus, nisi quam primum adsit, blandus tamen simul atque ad magni nominis præfecturam invitans. At Uangxous & minis & blanditiis intactus, maluit in sui regis obsequio mori, quam ad *Yoyum* accedere; laqueo fidei suæ teste vitam finiens. Miser haud dubie, ac nihil minus, quam Philosophus; facti tamen laudatores etiam inimicos habuit, more Sinico, ejusmodi fidelitatem in suos reges permagni æstimantium. *Yoyus* ipse honorifica sepultura affectum, monumento insuper ornavit, ut insignis fidei ad posteros exemplum. Fuit hoc olim, & est etiamnum ex parte sollemne Sinicis Præfectis fidelioribus, ut mortem sibi consciscant, ne veniant in manus alicujus, qui est in sui regis hostium numero, eique servire cogantur. Hoc enim à Sinis maxime probrosum habetur, si cum rege suo mori non præoptant, à quo præfecturam acceperant, quam regi victori servire, illique subjectos esse. Itaque satius est quam plurimis, gloriose perire (ut ipsi putant) quam hac perfidiæ ignominia notari. Hinc statuis, hinc fanis ad posteritatis memoriam propagant atque produnt ejusmodi fidem Sinæ, quam inter primas summasque virtutes ponunt. Vidimus hac ætate multos, queis potior erat mors vel voluntaria, vel à Tartaris crudelissime oblata, quam ut illis se subjicerent, eorumve ritu, imperioque caput raderent.

Yoyi Philosophi in fide sui regis constantia;

Et mors ultronea.

In hunc modum *Ci* regnum pessumdatum à diversis hostibus, unius feminæ virtus & in regem suum amor utcunque restituit. Hæc memorandæ fidei matrona filium inter regios Præfectos numerabat haud ultimæ dignitatis, *Sunkiaus* erat ei nomen; occiso rege ad matrem prudentia & ætate provectam confugienti. Illa de deserto rege filium increpans, & ad fortiter agendum vel moriendum pro suo rege adhortans, *Malo*, inquit, *mihi non esse filium, quam infidum regi suo. Sunkiaus* pudore affectus, ac simul à matre anima-

Matronæ fides rem Ci regi restituit.

N 2 tus,

tus, in publicum proruens inclamare cœpit. Naocius Zu *regis militiæ legatus regnum nostrum contra jus fasque occupavit, occisoque* Ninio *rege scelus auxit, perfidus in utroque. Quare cui fides in regem suum, cui regnum cordi, cui animus petendæ è* Naocio *ultionis; me sequatur.* His dictis erecti multi, exponentesque se ad utramque fortunam pro libertate patriæ, de improviso *Naocii* domum invadunt eumque necant. Quo facto quamplurimi *Ci* regni incolæ ad *Sungkiaum* undique confluentes *Fachangum*, interfecti regis filium etiamdum latitantem, creant regem. Qui *Zu* regis præsidiis è ditione *Kiu* nullo negotio ejectis paternum regnum jam tum ex parte restaurare cœpit.

His auditis *Yoyus*, qui agebat in *Ci* regno Boream versus, totius regni occupandi cogitationem suscepit. Collectis ergo viribus, quantascunque habuit, in *Fachangum* movet. Ad primum expeditionis impetum destinata *Me* urbs maxima; quam obsidione premere paranti Præfectus urbis occurrit extra mœnia. Certatum utrinque fortiter; sed cum *Yoyus* viribus esset ac virtute militari superior, victus ille atque interfectus est. Milites duce destituti refugiunt in urbem ac jurejurando se obstringunt ante morituros, quam sese urbemque dederent. Ac primo ducem, cujus nutum omnes intuerentur, sibi legunt uno omnes consensu militem gregarium, *Tientanum* nomine; sed cui tunc prœlio nemo, consilioque par habebatur. Interea moritur rex *Yen*; in cujus locum electus *Hoaius* illius filius, *Yoyo* non optime cupiebat, nimiam ejus potentiam suspectans. Itaque nec subsidia mittit ei nec stipendia, ut solebat pater; quin etiam, qua licuit, ejus rebus obstabat. *Tientanus* aversam regis ab *Yoyo* voluntatem, suam occasionem ad res bene gerendas ratus, quam potest occulte, ne quà pateret consilium suum, per fidissimos homines sinistris sermonibus *Yoyum* differt eatenus, quoad fama gliscente ad regis aures jam pronas illius obtrectatoribus perveniret, *Yoyum* cum *Ci* rege occulta jam agitare consilia, & ab illo regni partem petere; qua obtenta in *Yenem* regem meditata procederet rebellio. Quia vero

Fraude Toyus ab exercitu dimovetur.

vero metueret, ne rex *Yen* meritas à se pœnas sumeret; idcirco *Ci* regno velut asylo se tenentem, consulto bellum trahere. Præterea *Ci* regi non ignotum, *Hoeum* ab *Yoyo* aversum esse, magno proin opere solicitum, & quamprimum cum *Yoyo* convenire velle; timere enim, ne illo remoto magis fidum ducem præficiat rex *Yen*. Cujus animum ab *Yoyo* jam abhorrentem iniqui rumores eo perpulere, ut virum sibi fidissimum in regiam vocatum militari præfectura spoliaret, alio duce interim submisso, *Kikieo*. Tum triumphare gaudio *Tientanus*, jamque victoriam sibi quanquam à potentissimo exercitu promittere; ingenti atque unica solicitudine liberatus, quam *Yoyus* injecerat, exercitatissimus, omnibusque partibus absolutus non dux minus, quam miles.

Yoyus atroci injuria vulneratus ab rege, inconsulto juvene, vindictæ quidem impetum compescuit, traditoque in *Kikiei* potestatem exercitu ad *Chao* regem se recepit; ab eo perbenigne, ut tanti vir nominis exceptus. At longe alia rerum facies in exercitu erat. Is enim *Yoyi* ducis enixe amans factique indignitatem in secessionis titulum detorquens, rumpit obsequium, deserto novo Præfecto, lectoque alio sibi duce. Cumque secessisset illius maxima pars, ortis factionibus languebat *Me* urbis obsidio, quæ tamen paulo post accepto novo ab rege imperio, solutisque ex integro stipendiis urgeri denuo cœpta.

Tientanus interea non modo milites, sed & cives, imo mulieres quoque adhibet ad urbis custodiam. Atque ut erat futuri persagax, omnia prævidere, quæque *Yenis* miles tentaturus erat in obsidione, prædicere, nullo proinde negotio eludens omnes artes obsidentium. Qua re tantam militaris scientiæ famam obtinuit apud suos, ut jam illo duce erumpere gestirent ex urbe poscerentque prœlium. *Tientanus* videns, quantum ducis posset exemplum militiæ atque authoritas suosque tam promtos esse, in quorum fide merito acquiesceret, primo paulatim ex urbe aufugientium fraude subornatos, debiles quosdam viros feminasque ac pueros emittit. Qui ab hoste interce- *Stratagema obsessorum ingeniosum.*

cepti, res civitatis in calamitoſo ſtatu eſſe nuntiant; cives à deditionis conſilio proxime abeſſe, annonæ extrema penuria. His talibus auditis *Yenis* milites, tanquam res omnis eſſet in tranquillo, atque in manu victoria, læti ac ſine cura eſſe, ſtationes agere laxius, deſidiæque & otio ſeſe tradere. Interea *Tientanus* collectis, quotquot erant in urbe, vaccis, quarum erant plus quam mille, omnium cornua exacuta falce armat; veſtitque panno draconem ignitis coloribus referente, illitum pice ac bitumine ſtramen adnectens ad caudas. His cum cura paratis intempeſta cæcaque nocte per portas, perque alios exitus è mœnibus in id apertos, emittit vaccarum exercitum, fortiſſimorum militum quinque millibus ſequi juſſis, pendulumque de caudis ſtramen accendere. Interim in mœnibus horribili ſtrepitu tympana, cornua cupreæque pelves pulſari; confuſus etiam omnis ordinis ſexuſque clamor in cælum boare; vaccæ velut agitatæ furiis diſperſæ, quocunque furor impellebat, hac illac diſcurrere, & obviis quibuſque, quid ageretur, inſcientibus, arietatis in terram, falcibus & igne cædem maximam facere. Ad terrorem præcipue valuit earum ſpecies, quæ lemurum nocturnorum dæmonumve credita, illuni nocte ac ſpiſſis tenebris omnia in majus augentibus, obſeſſores ultimo pavore concuſſerat. Itaque milites inopinato malo attoniti, ſtationes deſerere, diſperſi inordinatique confuſe hac illac diſcurſare. Vnde vel à vaccis vel à militibus, qui eruperant, occiſione occiſi ſunt, reliquis caſtra impedimentaque deſerentibus ac de ſola vita ſollicitis. *Tietanus* videns è ſententia ſtratagema procedere, repente adeſt cum omnibus copiis, inſtatque fugientibus, & ſtragem propagat. Tum caſtra civibus diripienda permittens, ipſe cum ſuis utens victoria, fugientes omni præciſa mora inſecutus intra breve tempus urbes amplius ſeptuaginta occupavit. Hac enim nuntiata clade *Ci* gens omnis conſurgit in præſidia; necatiſque aut ejectis hoſtibus *Ci* regnum ad *Fochangum* rediit, *Siangum* ſe inde volentem appellari. Effuſis igitur omnium gaudiis è *Kiu* ditione veniens exceptus, accepti beneficii memor, *Tientano*

tano principem regni præfecturam committit, omnem exercitum subjungens ejus imperio, nunquam marcente gloria, qua maxime florebat, de quo plura infra.

Chaus rex pretiosum habebat lapidem à Sinis *Yu* dictum, è quo Sinici Imperatores regium sigillum conficiunt. Refert alabastrum fere vel gagaten, etiamnunc ad Sinas à Mauris è regno Cascare afferri solitus. Sed ejus præcipue magnitudo in pretio est, &, si quadratum æquet, cujus latus unum non sit dimidio dodrante minus, tunc enimvero immensi est valoris, ac solo Imperatore dignus. Talem ergo cum haberet *Chaus*; *Cin* rex misso legato quindecim civitates, si eum sibi tradat, pretium promittit. Quo audito *Chaus* *Cinum* regem belli occasionem quærere non dubitans, è *Siangio* consultissimo Præfecto fidoque inprimis, quid sibi agendum, percontatur. Cui *Siangius*, *Facies*, inquit, *quod voles, rex; sed, si alterutrum è duobus feceris, tuo malo facies. Si enim petenti* Cino *lapidem negas, apud eum offensam suscipies; sin oblato lapide promissas civitates tradere supersederit, pravum illius animum technasque cognosces. Mihi tertium quiddam est in mentem, ut lapidem in meam mihi fidem tradas, & vel hunc vel quindecim civitates à me reposcas.* Non ægre persuasit hoc regi, acceptoque lapide ad *Cinum* legati nomine tetendit. Ipse quidem regiam urbem ingressus, at in regni confinibus certos homines jusserat subsistere, illis tradito clam lapide. Posthæc ad regem adiens, promissas urbes petit; quarum jus si suo regi cederet, lapidem in promtu fore. Cunctante *Cino*, quod à *Chao* lapidem sibi dono datum iri speraverat; *Siangius* ad eos, qui lapidem attinebant, nuntium mittit, jubentem quamprimum illum ad *Chaum* referre. Ipse aliquamdiu in *Cini* aula commoratus tandem admonet se remisisse lapidem, eo quod nec ipse steterit promissis. Iratus primo rex, quod se inconsulto lapis remissus domum esset, mortem ei minatur. Cui *Siangius* intrepide, *Mihi vero pulchrum erit*, inquit, *pro fide adversus regem meum insontem spiritum impendere; quod tibi visum est, age.* *Cinus* cognita *Siangii* fidelitate at-

Lapidis pretiosi audax postulatio elusa.

que constantia placatus, muneribus affectum incolumemque dimisit. Est nunc apud Sinas in proverbio, cum rarum aliquid pretiosumque laudare volunt, ut dicant quindecim urbes valere.

Proverbium.

His temporibus, ut dictum, penes Imperatorem una cum Imperatoris nomine insignia simul erant imperii; quin imo ea ipsa esse, quæ ab *Yo* facta sunt vasa, multi suspicabantur, nec vera, sed ficta atque ad illorum formam figuramque expressa, in *Su* lacu demersa, reguli credebant. Quam enim non verosimile, cum ea essent insigne imperii, maximaque apud Sinas in veneratione, nec nisi qui servaret illa, Imperator appellaretur, nullo digno operæ pretio, abjecta esse? Quare *Zu* rex horum vasorum cupidine allectus, & hæc & alia imperii ornamenta per vim, illato Imperatori bello statuit ad se trahere. His enim potitum Imperatoris etiam dignitas atque majestas continuo sua sponte sequebatur. At unus ex ejus Præfectis salubriora suadens, *Quo tibi affectas imperium*, inquit, *cujus amplitudo jam vix in centum se diffundit stadia? &, ut illud obtineas; quod incrementum accedet inde tuo tam amplo, tam longe lateque diffuso regno? Populus, qui ei paret, ad exercitum tuum adeo numerosum præter inutilem numerum, neque hunc observabilem, nihil addet. Tam tenui victoriæ præmio proposito, perduellis notam nomini tuo inurere non times? scio te sola Imperatorum vasa ornamentaque ambire: hæc vis armorum tuorum esse pretium, ut aliorum in te regum concites arma? Quisque stabit ab Imperatore tanquam à te affecto injuria; quisque pro se ditissimum tuum regnum invadet. Si nunc omnes unam putremque tigridem* (diminutum imperium notat) *quæ nulli jam usui, nec in unius cœnam sufficiant, tanto studio venantur tantum ob antiqua vasa; quid illos deinde facturos putas, postquam ea in ingenti tuo regno, velut in pinguissimo cervorum grege esse cognoverint?* His aliisque rationibus rex victus *Zu* ab incepto desistit.

Contentio pro vasis regiis.

Interea *Cin* rex confectis omnibus in occidente bellis, hostium ex ea parte securus animum denuo ad imperium obtinendum adjecit. Commodissimus ad imperii ditiones transitus erat per regnum *Chao*; cujus

jus proinde regem ſtuduit omni officio ſibi demereri & amicum facere. At ille quamvis amicitiam non abnueret, tranſitum tamen negavit; aliorum regum fœdus, quod omnes inierant, in quibus & ipſe, novis conſiliis opponens. A repulſa igitur ad inſidias verſus, cum palam non auderet in *Chaum* inſurgere, ne collectas fœderatorum vires in ſe unum armaret; ſimulata amicitia regem parat occidere, quo pronior eſſet in vacuum regnum irruptio. Itaque ad regni tendens confinia, quamque fieri potuit occultiſſime magno exercitu vicinis in locis diſpoſito, cum paucis dein progreſſus venationis ſpecie, *Chaum* regem, ut ejus conſpectu fruiturus, ad ſe invitat, amicum amice. Cohibuit primo aſſenſum *Chaus*, aliquid ſiniſtrum timens. Sciebat enim *Cinum* regem ex occulto iratum ſibi, quod illo ſpreto cum reliquis regibus fœdus pepigerat. Ergo cum Præfectorum fidiſſimis *Siangio* ac *Lienpoſo* conſilia confert de eo, quod agendum eſſet in præſens. Illi, *Cinum* viſendum omnino ſuadent, quia, ſi omitteret hoc ſalutationis officium, ſe illius hoſtem non obſcure declarabat. Sed & modum, quo ire debeat, docent; hortantes ut ante in omnem eventum filium regni ſucceſſorem deſignet, quo facto ſpes omnis *Cino* præcideretur. Nam ſiquid perfidioſe tentaret, regnum tamen haud vacuum reperturum eſſe. *Siangius* autem iret cum rege, *Liempoſo* apud filium manente regnique rebus proviſuro, prout uſus foret. Itaque factum, & *Chai* filius in regem electus, omnium ordinum conſenſu dataque fide regni heres ac ſucceſſor agnoſcitur. Interea *Siangius* ſelectiſſimos militum, armis clam bene munitos, ſeque jubet ac præcipue regem comitari, famulorum ornatu, quo tutius lateret conſilium; promtos interim ac paratos ad omnia futuros, præcepto etiam ſigno, quo admoniti confeſtim arma capeſſerent. Vbi reges in mutuum venere conſpectum; primo ſeſe comiter conſalutant. Tum deinde *Cinus* inſtructo convivio paucis ſuorum adhibitis, nequà in ſuſpicionem devocaretur, inter epulas ex deſtinato in *Chaum* regem acribus verbis invectus, quod ſe deſeruiſſet, hoſpitem

Sinus inſidioſa invitatio.

Prudens ſidumque conſilium.

aperta contumelia violavit. *Siangius*, qui regi suo adstabat, semper, at nunquam magis fidus, quam cum ejus salus ageretur, de injuria, deque violato hospitii jure questus, iratusque *Cinum* summa libertate alloquens, *Postquam rex meus adeo tibi contemtus est*, inquit; *vide, ne hoc quinque passuum atrium tuo tuorumque sanguine paulo post natet.* His minis exciti *Cini* regis famuli ad arma respexere, quorum impetum tamen *Siangius* atroci supercilio compescens incussoque terrore, ac dato signo suos in armis esse jubet. *Cinus* & contemtu sui furens eo magis, quod venerat à minore; quique famulos inermes esse crediderat, se potius deceptum videns, periculi præsentis imagine perculsus, ac multum timens excessit è triclinio. *Siangius* suos injuriam ferro persequi parantes, vetuit, ne illum occiderent, sibi satis atque abunde factum dicens, quod regem suum incolumem servaverit. Nec enim eo se ad lædendum regem venisse.

Modestia Siangii.

Chaus domum reversus, summam *Siangii* fidelitatem æstimans, pari honore cultum, Colaum regnive adjutorem fecit. Quam dignitatem habuit adeo moderate, ut æmulos quoque & culmini ejus insidiantes, comitate ac modestia demulsos, beneficiis insuper amicos fecerit sibi. *Lienposus* inprimis, de cujus fortitudine, belliquе peritia multa Sinæ, prælatum sibi *Siangium* indigne ferens, in omnes occasiones intendit animum æmulo superiori officiendi. Quo animadverso *Siangius* ubique congressum ejus fugere; cum *Lienposus* palatium ingrederetur, ipse alio diverti; ne, ut mos erat, alter alteri decedere ac primas dare cogeretur. Atque etiam in plateis curru vectus, si forte obvium haberet, eandem ob caussam declinabat. Reliquis Præfectis de hoc *Siangium* ut nimis timidum atque demissum ridentibus; ipse forte quadam in eorum corona, *Quod nostrum regnum*, inquit, *est ab insidiis atque irruptionibus* Cini *regis tutum & incolume*; *causa est illa, quia scit hic rex* Lienposum *meque una in hoc regno esse. Si nos duo concordia non simus conjuncti; sed studiis potius dissensionis distracti, simultates exerceamus, in quibus regni salus*

salus nititur; extremum ei impendet discrimen, haud alii causa, quam discordiæ nostræ imputandum. Regis regnique commodo, non sum in simultate cum Lienposo, *fortissimo ac generoso viro; privatasque injurias publicis utilitatibus libenter submitto. Lienposus* de hac æmuli sui modestia edoctus, vehementer erubuit, & ad pœnitentiam versus, nudum corpus spinis vestiit, eoque habitu processit ad *Siangium*, præteritorum veniam petens. Ita è mutuæ modestiæ certamine concrevit inter utrumque amicitia lapidea, ut Sinæ loquuntur, hoc est, firmissima nec facile scindenda; evidenti documento, plus beneficium in æmulos posse, quam injuriam.

Modestia ex æmulo facit amicum.

Amicitia lapidea.

Nunc ad *Tietanum*, quo de supra diximus, nos revocat historia. Is regno *Ci* reparato firmatoque felix, ad invadendum *Yen* regnum animum applicuit. Omnium primo *Tie* urbem attenta obsidione cinxit; adhibito tamen prius in consilium *Chumlieno*, viro *Ci* regni consultissimo. Hic futuri perspicax, *Tu quidem*, inquit, *oppugnabis hanc urbem; at non occupabis.* Quo audito *Tientanus* ira fastuque plenus, *Chumlieno* respondet in hunc modum. *Ego ille, qui non sane copioso milite* Ci *regnum usquequaque jacens restitui, qui ex eodem regno* Yenem *hostem feliciter ejeci, qui plusquam centum civitates ad mei regis obsequium reduxi; nunc tanto stipatus exercitu eoque victore unam* Tie *urbem non subjugabo?* Hæc locutus insalutato *Chumlieno* indignabundus inde se proripuit, ac *Tie* ipsos tres menses frustra circumsessa, metu simul ac pudore confectus *Chumlienum* conuenit, jam in mœrentis humilitatem submissus, &, unde cognoverit ea obsidione urbem à se non capiendam, rogans. Tum ille: *Quo tempore*, inquit, *optime dux, in urbe* Me *privatus agebas miles; corpus militaribus exercitiis domabas, procul deliciis, quas, si quando affluerent, etiam abs te repulisti. Ante cibum arma, post cibum arma tractabas; vita contemtor, periculorum ipsiusque mortis impavidus. Postea vero, quam à rege amplos honores, terras ac reditus accepisti; nil præter voluptates cogitas, mortem rerum omnium extremum times, majores honores sperare vix audes, accedente insuper*

Libera commonitio.

per carnifice metu, quæ habes, amittendi. Hi sunt cuniculi, queis antiquam tuam illam fortitudinem subruisti. *Tientanus* his auditis, Egregia, inquit, *ac sanctitate plena oratio. Nudasti mentem meam non secus, atque si eam introspexeris. Sic est omnino, ut dicis; nec ego committam, ut te pœniteat libertatis atque consilii tui.* Nec mora, eoque salvere jusso ad exercitum redit, omnibusque missis, quæ luxui servire poterant, exercitationes campestres etiam infimæ sortis retractare cœpit. Quo factum, ut restituta militari disciplina, intra paucos dies *Tie* potitus coëgerit *Yenem* regem à *Cio* pacem efflagitare.

Commonitum emendat.

Et victorem facit.

Ceterum non sola bellica virtute *Tientanus*, sed etiam pietate erga pauperes ac milites inclaruit. Neminem nudum videbat, quin veste donaret; neminem famelicum, quin cibaret. Ad ægros ipse invisere, consolari, &c, siquid deesset, providere. Quibus rebus tantum sibi civium ac militum amorem conciliavit, ut *Ci* rex timeret ne solicitatis illorum animis invadendi regni consilium ab eo conquiretur, insolitis observantiæ amorisque signis intumescente. Qua tamen suspicione perquam dextre *Quonchuus* Præfectus simul atque Philosophus eum expediit. *An non satius erit*, inquit, *si* Tientani *erga tuos pietatem tuam facias? tamque fidi ac bene de te, bene ac tuo regno meriti ducis fidem absolvas? si me audis, promtum est tibi omnium amorem in te unum traducere. Sciat populus idque per edicta publica, maxime probari tibi* Tientani *officia, quæ pauperes, quæ milites experiuntur; imo te hoc non modo velle, sed etiam imperare. Quicquid adhuc fecerit, à te mandatum habuisse, atque ut humanitatem intendat, denuo jubere; cui rei multum conducet, si reditus ejus auxeris. Nemini dubium erit, quin à te velut à primo fonte manarint omnia hæc beneficia. Passim audies patriæ populique pater; te tuorum tristitia non minus quam ipsos moveri, te illorum nuditate frigescere, illorum labore fatigari. Sic efficies, ut* Tientanus *& sua sponte propensus ad benefaciendum, & tua voluntate longius impulsus, tuæ felicitati, tuæ securitati commodet virtutem suam.*

Prudenti consilio discussa suspicio de ministro regio concepta.

Ceterum

Ceterum magnus ille *Yoyus*, ut supra diximus, ab *Yene* rege juvene offensus, ad *Chaum* regem confugerat. Hic qui hominis magnanimitatem armorumque peritiam nosset, ratus eum *Yeni* quoque offensum, ejus regni occupandi consilium cum illo struit. Sed, ut solent altæ mentes, *Yoyo* vindicta post fidelitatem, qua se ingratus rex fecerat indignum, fuit, *Chaum* ab hoc bello hujusmodi dictis avertenti. *Olim jam erga* Chaum *regem extitit utcunque servitus mea; nunc tibi servio, te regem meum agnosco. Vtrumque mihi offendere non licet. Profugi quidem è patria, non tam quia illa erat meorum in se meritorum immemor, quam ut meæ saluti consulerem; proinde in eam quantumcunque ingratam iniquus esse nolo. Si aliud regnum invadere cogitas, quod vita suppeditabit, à te stabo pro viribus, nihilque omittam, quin me fidelem tibi servum experiare.* Destitit ad hanc constantiam ab armorum consilio *Chaus*, illud in *Yoyo* maxime stupens, quod ingratum regem patriamque pergeret illibata charitate diligere.

Amor in ingratam patriam.

Sed & rex *Yen* non perfunctoria solicitudine æstuabat, quod *Yoyus* apud *Chaum* esset. Timebat enim iratum sibi, & aliquid, si vindictæ affulgeret occasio, sine dubio moturum. Hinc eum sæpe ad se invitare multa promittens, & tantum non palam ab eo veniam petere. Subinde ad eum scripsit in hunc modum. *Quod regnum* Yen *non utatur te sui studioso, qui ad* Chaum *fugeris; si privato consilio tuaque salutis cura id fecisti, à recti virtutisque tamite nondum aberrasti. Sin ideo migrasti è regno tuo, ut veteris tui regis ac patriæ oblitus, in me illius filium vindictam coqueres; hoc enim vero indecorum erit tibi, tui nominis famam eo facto insigniter denigranti. Quin potius considera quid deceat virtutem tuam; ad patriam reflecte animum, atque ad tuos redi. Scito te ab omnibus summa lætitia excipiendum, & à me quam maxime, fide publica interposita, te ad amicos esse venturum.* Ad hanc epistolam Yoyus ita rescripsit: *Hoc unum mihi semper in votis fuit, summo studio adniti ad mei regis animum omni fide mihi demerendum; idque nunquam non accurate cavi, caveoque, nequid ini-*

Amica revocatio fugitivi.

quum

quum de meo rege non modo dicam, sed ne cogitem quidem. Quod autem ab æmulis crimina mihi objecta sunt, immerito meo; id vero in parte felicitatis deputo. Vtcunque se res habet, ab eo, quod justum esse censeam, nunquam, nec latum unguem, discedam. Antiquitus perfectæ virtutis homines, licet veterem amicitiam dissolverent, non tamen idcirco in desertum amicum dicto factove injurii fuere. At subditus suo rege regnoque relicto, vix fidelis viri nomen tuebitur, nec poterit se purgare de fuga. Vix est enim credibile, illum esse fidelem, qui deserit regem suum. Ego me de fuga non purgo, ne regem meum accusem; contendam tamen, ut bonam existimationem conservem. Si mihi non licuit esse fidelem, infidelis non ero. Ego subditus tuus optimis sæpe viris operam dedi, eosque mihi ad imitandum proposui; horum est injuriam oblivisci. Yen hac epistola, quæ in Sinica phrasi miram vim habet, perlecta lætus deque *Yoyi* virtute securus, quem apud se habebat ejus filium in patris dignitatem extulit, magnoque in honore habuit.

Interea inter fœderatos reges exortæ simultates magno *Cini* rebus emolumento fuere. Quippe secundo & quadragesimo hujus Imperatoris anno *Chaus Gueius*que reges cum *Hanum* regem communibus armis unum peterent; coëgerunt simul à *Cino* rege flagitare suppetias. Hic lætus occasione suas vires ostentandi, mittit ingentem exercitum. Postquam acie decretum utrinque acerrime, victoria stetit à *Cino*, contra duos reges, quorum miles victus & in fugam versus est terribili strage. *Gueius* ab irato victore pejora timens, missoque legato denuo pacem emit, traditis terris omnibus, quascunque *Nanyang* regio complectebatur. Id ne fieret, multum obluctatus *Sutaius Guei* Præfectus, *Tot terras*, inquit, *ô rex*, Cino *tradere ac sperare pacem; perinde est atque lignis ignem extinguere.* Cui rex breviter, *Quid vellet, intelligere se respondit; sed ab eo, qui pejora merito timeret, acta rescindi non posse, præsertim necessitatem æstimante.* Sutaius contra, *Scis, ô rex, eos, qui ad aucupium vulture vel falcone utuntur, tamdiu pastum his animantibus sufficere; dum*

Pax inconsulto empta.

dum ex eis utilitatem percipiunt; hac autem cessante, dimittere. Ita & consilium mutare prudentis est, cum illud, quod statuerat, cognoverit sibi esse prajudicio. At rex obstinatus in damna sua bene monentem non audiit, transscriptisque terris *Cini* regis famem accendit magis quam explevit, ut paulo infra videbimus. Hinc enim, debellatis cunctis regibus denique gradum ad imperium fecit.

Sero pœnituit *Gueium* spreti consilii; sed tamen quo tutior esset, & è *Cini* se potentia emergeret, *Ci* regis ambit amicitiam. Quem quidem missa legatione facile traxit in suas partes; verum regni sui exitio, per æmulationem legatorum, quod servare debebant, subruentium. Mira fuit tragœdia, quæ his legatis actoribus *Cino Guei* regnum occupandum aperuit. *Suikiaum* legationis principem miserat *Gueius*, addito comite *Fancio*, magnæ eloquentiæ viro. Qua *Ci* rex magnopere delectatus redeuntem non temnenda auri summa donat. *Suikiaus* vel invidia vel in suum regem fidelitate motus, ubi domum rediit, *Gueicium* regni Colaum admonens de eo, quod factum esset sub finem legationis, *Prodimur, Colae,* inquit, Fancii *technis, qui sine dubio arcana quaque regni nostri negotia* Cio *regi aperuit, concoxitque clandestina in perniciem nostram cum eo consilia. Nam quo alio ex pacto auri tanta copia profluxisse potest?* Facile in *Gueicii* animo fictum crimen insedit; iræque impotens *Fancium* primo fustibus excipit haud perfunctorie; deinde, ut præceps ira semper excedit modum, dentes ei pugnis magna vi volantibus elidit. Reperit in arena consilium *Fancius*, humique ultro procidens mortuum simulavit adeo scite atque ad vivum, ut involutus in stramen imperio *Gueicii* projiceretur in sterquilinium. Inde *Fancius* silentio noctis occultus prorepit, deceptisque custodibus ex urbe fugiens, mox autem mutato habitu ac nomine regressus eodem, impune latuit. Interim à *Cino* ad *Guieum* regem legatus venit. Summa legationis erat, *Cinum* invitari à *Guieo*, ut una secum bellum contra *Ci* regem sumeret. Hunc domum redeuntem *Fancius* furtim comitatus, ad palatium *Cini* regis usque perve-

Fancii legati eloquentia.

Remunerata invidiam parit.

Publico malo.

pervenit. Ibi pristino Philosophi habitu resumto mirum qnanta solertia *Cinum* ad bellum *Gueio* inferendum & ad ineundam cum *Cio* pacem induxit. Quod ut ad cognoscendum sit illustrius, scire licet, Sinicos melioris famæ Reges ut plurimum in usu habuisse, ut, cum à Philosophis ac bonis viris vel de fugiendis vitiis, vel de virtute sectanda, vel de re alia quacunque ad regni bonum pertinente monerentur, ea flexis genibus exciperent. Nec de his regem admonere doctis probisque viris vitio vel crimini vertebatur. *Fancius* ergo *Cini* regis aulam ingressus seque aulicis immiscens, cum illi hominem ut ignotum exesse juberent è palatio, tum ille alta voce ludibundus exclamavit, *Quod rex* Cin *adhuc placidis rebus utatur in regno suo, id scilicet* Yangheo *regni adjutori debet.* Rex ironiam intelligens, etsi hominem non nosset, ex agendi modo tamen & habitu non è vulgo doctum occultumque Philosophum esse suspicans, flexo poplite imperat, ut, siquid è bono publico futurum sciret, actutum proferret in medium. Tum *Fancius, Postquam fas est*, inquit, *ô rex, coram te proloqui, quæ sentiam; tria sunt, quæ tibi tuoque regno spero magno emolumento fore.* Cum rex, *Maximæ felicitatis in loco ponam, si me libere monueris ac sine ambage*, dixisset; Fancius denuo, *Iam*, infit, *nec mihi tacere fas est. Ego extraneus quidem, at à meis toties inique vexatus, tandem injuriæ magis magisque valescenti cedens adsum, ut, siqua potero, tibi serviam. Etsi vero necdum admissus sum ad dignationem servitii tui, tamen quæ meditatus affero, ausim in tui regni bonum cessura polliceri. Sum in manu tua jam, ô rex; vel fidem vel stultitiam meam facile deprehendes. Timeo quidem, ut ignarus voluntatis in me tuæ, ne de his, quæ certum est modo loqui, me paulo post locutum esse pœniteat; verum siqua tuis commodis favens oratio contigerit mihi, ego vero ob eam rem mori possum.* Dubitantem adhuc vera loqui rex bono animo esse jubens, *Audire te*, inquit, *pars erit felicitatis meæ; indulge tandem impetui, qui te instigat, &, quæcunque habes expro-me.* Hic denique propius accedens ad regem Fancius, *Magnitudo regni tui, ô rex*, ait, *& militum numerus ac robur*

Admonitiones a regibus flexis genibus excepta.

robur ad obtinendum orbis imperium tam tibi sufficiunt, quam ad unum leporem capiendum optimi venatici canes. Quo mirari subit impensius, nondum in potestate tua provinciam Xantung *esse, unde tibi ad reliquas oppido mollis est aditus. At enim si rem secretius expendo, malorum omnium causa in* Yanghei *Præfecti tui persona consistit, cujus consilia mihi plus nimio suspecta, tibi æque noxia, invidiæ partem, si verum fateri licet, in te aliquam exonerant, occasiones rei bene gerendæ negligentem.* Non sine stomacho rex ista tam audacter ingerentem audivit, atque; *Clarius hæc*, inquit, *edisseras impero; & in quo peccet* Yangheus *Colaus meus, & in quo ego regni mei ampliandi facultatem è manibus elabi sinam.* Fancius majori alacritate reliquum sermonem persequens, cum moderate videret irasci regem, ita ratiocinatur. *Bellum, ô rex, inferre* Ci *regi cogitas. Qua id, obsecro, causa? quo consilio, quod relinquens retro intacta* Han *Gueique regna cum remoto bellum habeas? An non satius foret cum iis, qui longius distantes minus incumbere regno queunt, conciliata pace, in finitimos arma transferri? Sic enim fiet, ut, cum terram digito non majorem subegeris, in stadium ea particula procrescat tibi. Sic potestas extenditur; sic longe lateque regnatur.* Han & Quei *regna loquor; hæc tibi vicina, hi sunt cardines, in quibus orbis totius imperium volvitur. His in deditionem redactis* Ci *reliquaque regna prona erunt ad imitationem obsequii.* Multa alia præclare *Fancius* cum in hanc rem dixisset; *Cino* haud operose persuasit, ut stabilita cum *Cio* pace, in *Guei* regem transmoveret bellum. *Fancius* præterea, quanquam hoc non spectaret, quamprimum præfecturæ dignatus honore, dein regis consiliarius, cum de amplificando regno ipsoque obtinendo imperio multa cum eo agitaret; denique mortuo *Yangheo*, ad summam dignitatem processit, Colaus creatus, eventu sibi felici, at regi felicissimo, quippe qui illius consiliis ad imperii culmen evasit. *Vicini debellandi.*

Dum hæc geruntur, audiens *Guei* rex, à *Cino* bellum in se decretum esse; maturat *Suikiaum* legatum ad eum mittere, impetrandæ paci promittens omnia, seque

Fancii dissimulatio.

tributarium ultro faciens. At *Fancius Suikiao* juxta *Guei*que regno infestus, pacis negotium turbavit. Nam simul inaudiit adesse *Suikiaum*; lacero amictu sordidus ad eum invisit, germanum nomen suum indicans (nam apud *Cinum* regem illud dissimulabat) quod more Sinico in libello, in quo lustrati regni acta erant, inscripserat. Obstupuit lecto *Fancii* nomine *Suikiaus*, quippe quem à *Gueicio* interfectum putabat. Eo deinde intromisso, *Adestne*, ait, *revera* Fancius? *& sine fraude, sine maleficio?* Demum convivio exceptum nova veste donavit, ignarus eum regni Colaum esse, cujusque potissimum arbitrio pax innitebatur. Inter colloquendum *Fancius* legationis caussam rogat; quam ubi didicit, se illi comitem ad regni adjutorem iturum promisit. *Suikiaus* utilem suis rebus socium, ut putabat, tacite gratulatus, curru suo exceptum secum ad Colai domum deducit, nihil dum etiam suspicans Colaum esse, quem secum vehebat. Ad fores ubi ventum, mox è curru descendens *Fancius*, Ego prior ingrediar, inquit, &, quid agendum sit, explorato statim huc reversus te docebo. At ingressus domum cum non exiret amplius; *Suikiaus* moram demirans, quid actum esset cum eo homine, qui paulo ante palatium ingressus nusquam appareret, è famulis sciscitatur. E quibus posteaquam illum ipsum *Cini* regis adjutorem esse cognovit; tum ex conscientia præteritorum pavore marcens, humiliter flexis genibus annixus ad omne supplicium sese demittentis modo, domumque tali habitu irrepens, humilius delicti veniam petit. Cui *Fancius* illustri satellitio stipatus, Quod mortem diu tuis factis debitam nunc effugias, inquit, donatæ mihi vesti debes. Illo enim qualicunque munusculo veteris amicitiæ te adhuc memorem ostendisti. Ceterum negotium, cujus causa missus es, neutiquam successurum scias nisi prius domum reversus regi tuo significes, ut quamprimum præcisum *Gueicii* caput huc mittat. Nam à *Gueicio* vapulaverat, uti dictum, *Fancius, Suikiai* calumnia. His dictis magnifica pompa ac specie inter magnates *Suikiaum* abire jubet. Ille, quod infecta re domum rediret, regis

Ab ipsomet detecta.

gis iram timens, simul & *Gueicii* potentiam; ne rem periculi plenam exponere cogeretur, ei declinando peregre abiit. Quæ fortuna eum alibi exceperit, quidve de eo factum sit, nondum liquet.

Sub eadem tempora *Tientanus* jam provecta ætate, à *Ci* regno iterum secedentis notam vix effugit; ut virtus plus habet invidiæ, quam imitationis. A novem itaque Præfectis æmulis de regni ambitu reus agitur. Iamque regem eo adduxerant, ut timeret. At *Tiaopous* ejus consiliarius omnem suspicionem detersit ex animo regis, cum diceret. *Postquam ex urbe* Me Tientanus *exivit; uno impetu plus quam mille terrarum stadiis jugum imposuit, quod à te acceperant. Et hos tractus tibi inermi summa cum fide restituit. Si qua igitur tunc eum regni tentasset ambitio; nemine procedentibus armis obstante regnum erat in ejus manu. Quæ cum ita sint; quid putas, ô rex? estne cuiquam credibile, qui, quod jam haberet victoriæ præmium, si vellet, ultro contempserit, reservans majori domino, id est, tibi; eum proditione repetiturum, cui fides non tantum præ hoc scelere, sed etiam præ regno adhuc fuit? Tanta quidem puerilitas à* Tientani *moribus longe dissentit.* His dictis placatus rex, ac tandem deprehensa Præfectorum calumnia, novem illos occidi jubet, & meritas insidiarum fraudisque pœnas persolvere.

Calumnia ab amico propulsa.

In Authorem redit.

Interea rex *Cin*, ut diximus, à summo Præfecto *Fancio* edoctus, de occupando imperio publice consultare cœpit, conscriptoque ingenti exercitu, quinquagesimo hujus Imperatoris anno duos simul reges invadit, *Chaum Hanum*que; dextro cornu contra illum, contra hunc sinistro pugnare jusso. In regno *Chao* filii nuper electi loco, qui tum decimum quintum agebat ætatis annum, gubernacula reipubl. tractanda susceperat, superbissima simul & imprudentissima femina. Hæc à *Ci* rege poposcit auxilia; quæ in promtu erant, ni respuisset æquas conditiones, quasque totius regni & Præfectorum omnium consensu accipere rogabatur. Interim Uangheus sinistri cornu dux in *Han* regnum infusus, *Xangtung* ditionem occupavit. E qua non minus milites quam incolæ relictis

Malum feminæ consilium.

ſedibus ad *Chao* regnum profugi, victori viam eodem præſtraverant. Itaque *Chaus* à gemino exercitu coanguſtatus oppreſſuſque, matris contumaciam luit, commiſſis aliquot prælıis ſemper inferior.

Accepta igitur tanta clade *Chaus* duces de ignavia prius increpitos, exuit munere, ſuſpectans etiam illorum fidem; & *Houm*, extraneum quidem, de cetero fortitudinis atque ſcientiæ militaris laude inclytum exercitui præpoſuit, ob has artes omnibus formidabilem. Hic ergo quamprimum venit ad exercitum; corruptam diſciplinam militarem reſtituit, ſtationes ordineſque ſervare milites docens ac perpetuis exercitationibus prædurans in hoſtem. Effecitque, ut victus exercitus erigeret ſeſe ad ſpem victoriæ. Aliquot velitationes certe cum hoſte concurrentibus ad illam ſemper proſperæ fuere; non auſo *Cini* milite rei ſummam aperto Marti committere. Quare *Cin* rex ab *Hoo* multum metuens, eumque vi & aperta pugna ſuperari poſſe deſperans, ſibi ſumſit ſtrategemate percutiendum. Nec ceſſit illud infeliciter. Iam ſiniſtrum cornu, quod U*angheus* ducebat, erat in proximo; cum *Gankiunius* dexteri cornu dux committit pugnam, &, ut cum U*angheo* convenerat, fugam ſimulat, urbem *Pie* in valle accumbentem celeriter ingreſſus. Ad eam urbem commodum per vallem aditum montes laxaverant. *Hous* igitur illac fugientes inſequens, ubi ſe victorem credidit, victus eſt. Vrbs enim tuta munitionibus, validoque firmata præſidio, illum ab oppugnatione deterruit; & U*angheus* interim ex condicto cum ſiniſtro cornu adeſt, valliſque fauces obſidet. Hîc *Hous* inter ſacrum & ſaxum poſitus, quod ait vetus proverbium, & iniquiſſimo loco clauſus, intra quadraginta ſex dierum ſpatium, deficiente omni commeatu, famem cum ſuis humana carne propulſare cœpit; miſſa interim per avia montium ad *Ci* regem legatione, qui auxilia & maxime annonam inde peterent. Sed rex utrumque negavit, offenſus à regina, ut ſupra diximus. Ita rebus deſperatis *Hous* ferocior ad oppetendam potius mortem ſuos una ſecum, quam ut ingloria fame perirent, induxit. Ac licet perini-

Stratagema.

quo

quo loco, & admodum fesso inedia milite uteretur; cum *Uangheo* tamen in faucibus vallis prœlium committit, scintillante adhuc aliqua spe, se posse perrumpere. At ille castra valide communierat; & ex urbe, ut conventum erat, *Gankiunius* suis *Houm* penitus intercepit. Diu tamen & in hac rerum inclinatione anceps prœlium fuit, donec tandem *Hous* ipse sagitta vulneratus occubuit. Cujus casum, velut præciso capite, secutus est exercitus incredibili strage; ad quadringenta hominum millia cecidisse scribunt. Pauci per abrupta montium connixi fuga salutem repererunt; duodetriginta tantum in hostium venere potestatem vivi, quos *Cin* rex incolumes ad sua redire permisit.

Ingens clades.

Horum tumultuum initio rex *Guei* rebus suis diffidens *Cini* regis obsequio se devoverat, regno tributario ei facto; nec ita tamen satis tutus sibi visus, optimos undique viros, vel scientia vel armis claros invitabat, quorum opera, siqua necesse, uteretur. Erat tum celebre nomen *Cumpinii*, præsertim à sapientia doctrinaque non vulgari. Hunc *Gueius* ad se invitatum regni adjutorem assumsit, quamvis ante repugnantem. Cum enim ad eum legati venissent; mandata regis exponentes, responsum ab eo tulerunt hujusmodi. *Si rex audire me volet*, ajebat, *& consilia mea commendare factis; sentiet is, ut spero, ad regnum bene administrandum his difficillimis temporibus ea perquam opportuna. Sin aspernabitur, meque audire nolet; non est causa quicquam, cur ad illum me conferam. Nulla enim in re proderit illi præsentia mea; non magis, quam hominum reliquorum nullam regno utilitatem afferentium.* Cujus sermonem unus ex iis, qui missi erant, excipiens, *Si nollet*, inquit, *consilia tua sequi rex, non te invitaret in regiam. Nam ea de causa te vocatum adsumus; frustra missi, nisi te comitem nostri reditus, imo enimvero ducem habemus.* Assensus igitur legationi *Cumpinius*, cum venisset ad regem, multa de illorum temporum bellis ac calamitatibus ab eo rogatus, *Si quis, ô rex, decedat morbo*, inquit; *plerumque id existit ex inopia remedii, aut, si hoc suppetat, cum morbo non consentientis. Nunc*

Cumpinius vir sapiens in consilium vocatur.

Sinarum orbis magnopere laborat, inclinatus ad interitum, nisi praclari medici ferant opem, ruinamque sustineant. At isti tales nulli sunt; aut, si qui sunt, ignorantia medendi laborant ipsi. Rex Cin *nimium crescit, incumbitque contentis viribus imperio. Et, quod Cælum avertat omen! metuo tamen vehementer, ne prius illo potiatur, quam viginti labantur anni; cui jam nunc obsisti non potest. Ita est*, subjecit Gueius; *&, quia modo* Chaus & Han *reges à Cino devicti sunt, omnes sunt authores mihi, ut fortunam victoris gentium secutus, meas cum illius copiis conjungam, contra illius hostes depugnem. Hac demum, id est, armorum societate me felicem illum amicum fore.* Ad ea *Cumpinius*, *Non suaserim*, inquit, *ô rex, ut res tuas in tantum discrimen committas.* Cin *aliena per fas & nefas invadit; Sinarum orbi per tyrannidem cogitat jugum imponere. Si primi conatus processerint, si reges alii regnaque sub jugum abierint; haud erit regni tui temperantior, nisi etiam irrumpet avidius, quod unum illud intelliget obstare sibi ad fastigium. Quare potius author tibi sim, uti tuo contentus, quietusque velut è specula eventum rei exspectes. Magno enim opere timeo, ne tuis viribus auctus, universas denique convertat in exitium tuum. Ab avaro, ab alienarum rerum, & ipsius adeo imperii appetente mitius nihil sperare licet. Exemplum ab hirundine accipe. Avis illa primo in magnatum tectis nidificat, pullos excludit, læto cum sociis garritu lascivit, ex alto secura superventuræ calamitatis, omnique metu soluta. Sed si deinde parva forte scintilla excitaverit incendium, flamma paulatim succrescens in altum, proximam nido pullisque cladem admovet, adhuc ignara matre orbitatis suæ, periculumque nimis sero ac tum primum notante postquam omnia perdidit. Idem, ô rex, de te cogita.* Cin *grassatur instar ignis*, Hanque & Chao *regna quasi depastus tibi jam imminet, ni obviam eas in tempore, bellique facem extinguas potius, quam accendas.* Persuasit hac similitudine *Gueio Cumpinius*, ut deserto *Cino*, mitteret *Chao* regi auxilia, conjunctis armis in communem hostem itura; queis *Uukium* filium suum, fortissimum juvenem præfecit. Felici quidem ad primos congressus Marte; sed ad

Sana suadet.

Adducta similitudine.

ad *Cinum* fortuna demum transferente victoriam, ut videbimus.

Interim *Cini* regis exercitus devicto extinctoque *Hoo*, ut diximus, *Chai* terras invaserat, multisque captis urbibus, denique ad nobilissimam ac munitissimam urbem regiam *Hantan* admovit vires suas; quam si expugnasset, regnum universum ad deditionem pronum erat. In has angustias adductus *Chaus*, *Pingyuenum* legatum ad *Zu* regem mittit auxilia petiturum. *Pingyuenus* duodeviginti comites partim bello, partim literis claros assumens, postquam incepit iter, undeviginti numeravit. *Maosius* enim seipsum intruserat; parum ille adhuc notus, (nam fere occultus hucusque vixerat) sed magnis adornatus virtutibus. Quo conspecto *Pingyuenus*, *Docti ac sapientes homines*, inquit, *in orbe terrarum se habent, ut artificum instrumenta in theca recondita; quæ nisi promantur & adhibeantur ad opus, ignoratur eorum utilitas. Triennium jam est, cum apud me domi sedes. Existimabam te aliquid præstare posse bono publico; at nihil adhuc memoria dignum gessisti, credo, quia inerti es ingenio.* Tum *Maosius* dissimulata contumelia, *Ita est*, subjecit; *adhuc in theca mea me abdidi, ut apicula in favo mellificans aptansque instrumenta. Nunc tempus est eis utendi, postquam regnum omne turbatum: quicunque aliquid in commune conferre possunt, eos pietatis lege vetat amplius latere; provocatque in publicum. Nunc quidem itineris tibi comes eo, & tantum comes; quæ autem paulo post acturus sum apud* Zu *regem, non videbis modò, verum etiam palpabis.*

Legatio adornata.

Similitudo.

Pingyuenus ubi ad *Zu* regem pervenit, regis sui mandata exponit, *Cini* regis violentiam accusat, rogatque suppetias ad hostem utriusque repellendum. Atqui *Zuus* acerbe de *Chao* rege questus, quod fœdus ruperit, quod amicitiæ renunciaverit, & longissimam orationem exorsus, à mane ad meridiem usque in absentem detonuit, tanto *Pingyueni* terrore, ut ne mutire quidem contra sit ausus. At non tam molliter negotium egit *Maosius*; sed repente nudato, quo erat præcinctus, ense, stans in aulæ gradibus, & ad *Pingyuenum* conversus ex abrupto, *Nostri regis*, inquit, *angustiæ tam*

longos non patiuntur sermones. Quo rem ambitioso dicendi furore protrahimus, qua duobus verbis expediri potest? Zu *rex cum rege nostro fœdus ferito, auxilia mittito.* *Zuus* peti se videns, & in iram versus, *Maosio* silentium imperat, ni pejora velit experiri. Nihil fractus his minis *Maosius*, imo audentior & ad regem propius accedens, *Amicitia,* inquit, *& auxiliares copia, quas à te petimus, ô rex, non tam nostri regis commodum spectant, quam tuum. Amplissimum tuum est regnum, quippe non minus quam quinque stadiorum millibus patens. Tanta potentia, tam invicta vires, si* Chaum *regem amicum habeant & faventem sibi, ad totum imperium obtinendum facile suffecerint. Non sponte sua rex noster descendit ad hæc consilia; præsens necessitas telum maximum nos istuc subigit à te exigere, cujus illum & nunc pudet, & postea fortasse pœnitebit. Hoc enim totum solumque paret felicitati tua.* Rex ista loquentis constantia ac libertate attonitus, quamprimum jugulati galli sanguinem *Pingyueno* propinat. Fit hoc etiamnum apud Sinas, quoties sancitur amicitia, non inter reges modo, verum inter quoscunque alios etiam, qui sese invicem fraterno jure donant. Quin & latronibus est hoc solemne, ad mutuum auxilium ferendum servandamque fidem conjurantibus. His rebus completis *Zuus* per *Chunxinium* Præfectum *Chao* regi magnum exercitum submittit suppetias laturum; à quo tamen nihil admodum memorabile actum est.

Galli jugulati sanguis in feriendo fœdere epotus.

Anno hujus Imperatoris octavo & quinquagesimo, cum jam multo tempore *Cini* exercitus cum U*angheo* sedisset ad urbem *Hantan*; *Guei* rex filium U*ukium*, ut diximus, subsidio misit. Ille obsidentes aggressus, magna eos strage affecit, urbemque obsidione liberavit. Ex alia parte *Ganpignius* impetu in *Chai* regis exercitum facto, delevit ad viginti millia. Unde *Cinus* utramque fortunam in uno eodemque actu expertus est, ex una parte victus, ex altera victor. U*ukius* inde in multorum odium incurrit. Iuvenis & victoria ferox, alto supercilio præ se alios aspernabatur. Non tulit eum fastum unus ex amicis, & molli sermone in animum ejus irrepens, *Sunt*, inquit,

inquit, *alia, quorum oblivisci oportet: & alia, quorum meminisse. Accepta beneficia oblivioni danda nunquam; neque data sunt in memoriam unquam revocanda. Hæc tibi, ô rex, dico; quem nunc ab una victoria tantopere tumentem meminisse decet, apud* Chaum *regem te duntaxat, apud patrem tuum non perinde gratiosum esse. Spes enim omnes, quas concipere de te poterat, una superbia elidis; à quo vitio, ut malorum omnium radice, nihil unquam boni sperandum.* Mirum quantum valuit hæc apud juvenem admonitio. Nihil eo posthac modestius, nihil in tam excelsa fortuna submissius. Quoties est injecta de victoria mentio; quasi sua laude læderetur, erubuit. Fuit, ut copias suas traduceret non procul urbe, in qua *Chaus* tunc agebat. Rex eum convivio exceptum quinque donat oppidis, velut partæ pretio victoriæ. Quæ tamen ille recusavit omnia, non suam esse, sed militum ejus palmæ gloriam ingenue professus ac sine fuco. *Chaus* ergo saltem in ministro regem honoraturus offert *Chunglieno* ejus Præfecto dynastiam. Quam cum & iste recusaret; ille magnam pecuniæ vim submittit, dynastiæ pretium non impar. *Chunglineus* auro longe obnixius à se spreto, *hoc non est*, inquit, *quod magni æstimo; sed pro regno, pro rege, pro populo, pericula subire, pericula eorum avertere, tranquillatis rebus nihil præmii accipere, hæc mihi prima, hæc summa semper fuere. Præterea, quod palam pronuncio & omnes exaudire volo, qui susceptos pro republ. labores infamant accipienda pecunia, mercatores esse. Mihi nomen hujusmodi nimis est quam vile, & mercatura hæc morte pejus abominanda.* Erat omnino *Chunglienus* vir cetera egregius, nisi laudes ejus detereret fastus nimiaque sui æstimatio. Liberalitas *Chai* regis, quasi auro compensare volentis merita sua in offensæ loco habita, & sufficiens ei materies visa, ut relicta præfectura discederet alio, nunquam postea in *Chao* regno visus.

Proficua objurgatio.

Spreta laboris præmia:

Interea *Cin* reparato exercitu *Chao* regnum denuo invadit. Contra quem cum *Guei* rex per *Cinpinum* Præfectum (*Unkium* enim filium mitti tunc non placuit) ferre vellet suppetias; ille scriptis ad

Gueium literis acerrime de violata toties fide expostulat, ultima minatus si perseveraret à *Chao* stare. Epistolæ sententia hæc erat. *Mihi cum eo bellum est; tu si pacem amare domi non potes: & succurris hosti meo, cunctas vires, quantiscunque polleo, in te unum convertam.* Chao *regnum jam victum quin obtinere possim, non dubito. At is deinde viderit, quid se futurum sit, qui regi summisit auxilia.* Vtique minaces erant literæ; quibus lectis *Gueius* timuit haud mediocriter. Quare ad *Cinpinum* mittit alterum legatum cum novis mandatis, illi persuadere conatus, ut exemplum suum secutus, *Cinum* Imperatorem agnoscat, eique faciat se tributarium. Ni facerent, pacem nunquam habituros; nec quieturum ante *Cinum*, quam omnia regna subegisset. Intercessit tamen huic legationi *Changlienus*; qui in legatum *Guei* regis incurrens in itinere, sic ei reditum, quanquam infecta re, suasisse scribitur. Cin *rex à rationis & justitiæ tramite longe recessit, rectique normam abjecit; potentia fretus alienis regnis insidiatur. Si, quod affectat, evaserit ad culmen; quot quantisque malis pressum ingemiscet imperium? Nam ab eo, qui jus omne pervertit, quid boni speres? Iam prævideo tyrannicas leges, quas invehet, ac nostris, heu! longe contrarias. In ista miseriarum contemplatione diutius hærere mihi non est animus; eaque propter ad orientis nunc mare tendo, tot malorum fugiens aspectum. Ibi vivam, ibi moriar, ignarus rerum, quæ isthic gerentur. Rex vero tuus cur* Cinum *tantopere timet? cur non respicit ad regnum suum, quod potentia & viribus* Cini *regno non multum cedit? cur eum ultro protrudit ad culmen, ad quod surgenti, deberet summis opibus viribusque potius obstare? An ignorat* Guei *rex,* Cinum*, juratum æquitatis osorem, ubi se viderit in rerum humanarum eminere fastigio, pro libidine omnia acturum? an à solo ejus regno vim abstinebit? an si tributarium ei se fecerit, qui modo suis non contentus, tam avide regnis inhiat alienis, modum ejus avaritiæ constituet?* Legatus his auditis domum reversus, regi suo ex eadem *Chunglieni* oratione persuasit, ut omitteret illam legationem.

Legatio dissuasa.

Interea *Chaus* à *Guei* rege auxiliorum petendi finem

nem nullum facere. Quæ cum ille differret, *Chai* denique conjux, *Guei* filia & *Uukii* soror natu major, à fratre quam potuit magno contendit opere, ut sibi, ut marito suo contra *Cinum* esset iterum præsidio. Nihil enim ab eo sperabat mediocre, cujus animi robur ac felicitatem jam apud *Hantan* urbem cognoverat. Nec deerat sororis precibus *Uukius*, si suæ spontis esset; pugnandi desiderio calens, & à patre sæpe sæpius enixe petens, ut tandem *Cinpinio* copiam faceret contra *Cinum* pro *Chao*, affine suo, sumendi belli; seque ipsum offert iturum. Cum *Gueius* nimium propositi tenax pernegasset utrumque; iratus *Uukius* à patre insalutato discedens, & suo tantum satellitio comitatus (centum currus erant) contra *Cinum* animose procedit suismet auspiciis. Sed ruentem intercepit amicus, armansque stratagemate improvidum ducem, *Magni quidem animi res est*, inquit, *quam incœptas, ô Prénceps; considerandum tamen est tibi, te nihil aut certe non multum effecturum adeo paucorum militum manu confisum. Si cum his* Cinum *aggrediare, perinde feceris, ac si tigridi frustum carnis objicias. Si me audis, compesces hunc impetum, ac tantisper hic subsistes, dum te, quid agere possis, addoceam. Fortasse non displicebit consilium. Audivi patrem tuum juxta lectulum, in quo somnum capit, habere sigillum regium. Illud* Iuya *concubina facile furtim surreptum tibi tradet. Si enim promiseris eo te usurum, ut fictis diplomatibus conscribens militem, Imperatori contra* Cinum *auxilio venias; tui patris amore tacta nihil non faciet, quod in ejus commodum intelliget esse maxime cessurum.* Erat *Iuya* Imperatorum familiæ *Cheua* sanguis, supra ceteras concubinas dilecta *Gueio*, adornandæque fraudi cumprimis apta. Fluxit è sententia consilium. Traditum *Uukio* sigillum; descripta signataque diplomata; sigillum loco suo repositum, nec umbram sinistræ suspicionis faciebat regi. Tum *Uukius* ad *Cinpinii* exercitum magnis itineribus properare, ab rege ducem illi se præpositum diplomate testari, agnoscique se ducem jubere, truci & accommodatissimo ad asserendam potestatem supercilio. Nihilominus tamen agitabat

Stratagema sigillo procuratum.

eum

eum metus, ut fidem inveniret apud *Cinpinium*. Subornat igitur in ejus caput ficarium, hominem robustissimum, ut contra nitentem, dubitantem ve credere, trucidaret è vestigio. Explevit ille partes suas, ac ferrea clava quadraginta libras pendente cerebrum ei fregit. Et statim diditus per castra rumor, occisum jubente rege *Cinpinium* ut perduellionis reum, sparsis ubique diplomatibus, totum exercitum asseruit *Uukio*. Erant hominum octoginta millia, queis confestim contra *Cinum* movebat, *Chao* suppetias laturus, at necquicquam. *Gueius* enim re cognita, submisso novo duce *Lienpoo* filium ad se revocat, mandans militibus, ne dicto audientes parerent. In hunc modum arte *Gueius* artem elusit.

Sed denuo elusum.

Inter hæc *Cinus* regnum *Chao* totum ferme occupaverat, devictis etiam *Zu* regis copiis. Quare cum ad Imperatorem jam pateret via, partem exercitus, duce *Kieo* Præfecto, contra eum mittit ac debellat haud magno negotio, viribus longe imparem. Ibi miseranda *Foi* fortuna erat. Coactus enim à victore venire supplex imperator, *Cinum* subditorum more, velut dominum & Imperatorem suum abjectus humi venerabatur; omnes terras, hoc est, triginta sex urbes, quæ de tanto imperio illi supererant, offerens, militumque triginta millia, imperii exercitum, jubens ei sacramentum dicere. Cujus obsequii humilitate *Fous* vitam quidem servavit; sed in ordinem à *Cino* redactus, & amandatus in occidentem, suis custodiendus traditur. Ejus deducendi negotium *Fancio* dedit; cui multum *Cinus* in hoc bello debuit, quod ex ejus prudentia & consiliis non modo suscepit, sed etiam gessit, semper docentis, quid faciendum esset, quidque fugiendum.

Sinarum Imperator victori supplex.

Cyclo 41. *anno* 44. *ante Christum* 254.

Sinenses historici quidam ab hoc anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham ducentesimus quinquagesimus quartus, imperium familiæ *Cinæ* incipiunt, quod nullus tunc alius erat Imperator. *Han* rex ubi *Foum* Imperatorem captum accepit rerum suarum trepidus ad *Cinum* venit, seque ac regno

suo

suo in ejus fidem tradito, ut Imperatorem coluit, tributarius ei factus, augensque transscriptis, quas habebat, copiis omnibus victorem exercitum. *Foi* quidem clades incidit in annum superiorem; sed hunc totum tamen illi attribuunt. Porro *Cinus* alio nomine *Chaosiangus* dicebatur; qui cum Cælo sacrificaret, *Xangti* sive supremi Imperatoris simulacrum ei oblatum memorant, nisi forte id ipse finxit, quo facilius persuaderet aliis, traditum sibi à Cælo imperium esse. Vtut est, ut plurimum tamen regis tantum, imo tyranni loco timebatur. Iamque alius ex familia *Cheua* lectus Imperator erat *Cheukiunius* nomine, de quo infra; postquam innotuit *Foum* in provincia *Xensi* eodem quo victus est anno, amissi contabescentem imperii mœrore diem suum obiisse.

XXXVII. IMP. CHEUKIUNIUS.

Imperavit annis IX.

HIc ergo à fidis Præfectis regulisque nonnullis cooptatus Imperator, haud lætiorem quam *Fous* ejus frater exitum habuit; nimia jam & invicta propemodum *Cini* potentia. Bellum quidem ei moliebatur adjutus à suis; verum invito Marte, quod *Ci* & *Zu* & *Guei* reges etsi copiis valentiores ei nollent esse auxilio, suis quisque rebus intenti. *Cin* enim victoriis & copiarum multitudine tumidus, *Cheukiunio*que per *Liupugueium* Præfectum resistens, adduxit eum in tantas angustias, uti demum præsentium rerum fastidio concepto, ubi nihil effici labore dignum videt, ac pejora metuens imperio se abdicavit ultro. Atque ita *Cheua* stirps, penes quam summa sceptra diutissime fuerunt, extincta est, ignavia *Cheukiunii* sepulta, servandæ vitæ in occulto reliquam ætatem agentis, & hominis privati modo. Verum nec *Chaosiangus* imperium, ut nihil fere diuturnum, quod violentum, diu tenuit; mortuus, antequam videret æmulum suum decessisse imperio, id est, anno ejusdem Cycli quadragesimo septimo. Successorem habuit *Hiaouenium* filium, pari feli-

Cyclo 41. *anno* 44. *ante Christum* 254.

Cheua *stirps imperatoria extincta.*

felicitate ac prudentia continuantem paterna bella. Sed & hunc in secundo impetu fluxuque rerum nil nisi victorias cogitantem propera fato mors intercepit, vix elapso potestatis anno; illustre conditionis humanæ documentum. Hunc excepit *Chaosiangus*, qui triennio rerum potitus, *Guei* regem aliquot prœliis fudit, usus *Mungao* Præfecto duce. Quibus icti victoriis Sinici reges tandem sapere cœperunt. Cum enim viderent *Cinum* non imperium ambire modo, sed omnibus omnino regnis imminentem, ipsos denique reges exstinctum ire; conspirant, feriuntque fœdus, antea *Cino* non parum obfuturum, sed neque nunc pœnitendum. Conflatus quinque regum exercitus ad decies centena hominum millia succrevit; cui *Sinlinius* cum summo imperio præesse jussus, *Mungaum* in *Guei* regno fudit ac fugavit. Moritur interea *Chaosiangus*, *Chingo* filio relicto successore, qui bella confecit omnia, &, quæcunque cœptaverat, ad exitium insigni constantia & felicitate adduxit, ut in sequenti libro docebimus.

SINICÆ HISTORIÆ
LIBER SEXTUS.
De imperante Familia CINA.

I. Imp. CHINGUS sive XIUS.

Imperavit annis XXXVII.

Cyclo 41. *anno* 52. *ante Christum* 246.

Hingus rex ubi Sinicum adeptus est imperium, *Xius* dici voluit; nequitia & virtute diversis temporibus insignis. Nihil medium tenuit; magnanimus æque ac crudelis; effusus in publicis operibus, quorum aliqua exstruxit præclara sane artisque præcipuæ, de quibus suo loco. A subditis pecunias extorquebat miris modis; bello potens milites optime tractabat amabatque; cives autem plusquam æquum esset, vexabat, novarum rerum curiosus imprimis. Nam sub eo primum Sinæ magnis classi-

classibus omnem Indiam pervagati sunt; quam emissis copiis navalibus maxima subegit ex parte, pedestri etiam itinere *Bengalam* usque *Scori* & *Camboyan* penetravit. Subjunctis deinde in potestatem suam provinciis Australibus auxit mirifice Sinicum imperium. Sed has & reliquas hujus Imperatoris res, erit, cum persequemur breviter alio loco. Illud hîc non tacebo, videri mihi admodum probabile, non apud Indos modo, verum apud exteras etiam nationes Sinarum nomen ab regiæ istius familiæ nomine fluxisse, ut *Sinarum* seu *Cinarum* potius appellaretur imperium. Istorum namque regum tempestate primum, *Cinarum* fama nomenque pervenit ad exteras gentes, ad Indos præcipue, apud quos postmodum hæsit, & ab illis accepere subacta India Lusitani. Hæc enim *Cina* familia in maxima Sinarum ad occidentem vergentium parte regnabat; imo cum exteris gentibus bellum gessit, ut supra diximus. Fixa dein ibidem imperii sede, *Cinicum* dicebatur imperium. Postea vero quam ad rerum humanarum culmen evasit, multo plura externis bella fecit. Vnde nil mirum, si *Cinicæ* appellationis usus apud eos invaluit. Ac licet extremam hanc Asiam vario nomine appellent Sinæ, prout imperatrices quoque familiæ variant; primo tamen auditum nomen exteri retinuere. Notandum vero, primam literam (non Italorum, sed Hispanorum vel Germanorum more pronunciandam, ita, ut scriptum *Cin* per Z. asperiore sono prodeat è gutture. Argumentum in hanc rem suppeditat lapis ille, (de quo suo loco) qui anno domini septingentesimo octogesimo secundo ab illis, qui primi divinam legem in Sinis promulgavere, partim Sinicis, partim Syriacis literis inscriptus & in provincia *Xensi* repertus inter alia vocabulum *Zinoston* habet, quod extremam Asiam significat, quasi dicas *Zin* regionem sive terram. Hæc mea est de Sinici nominis notatio opinio, de meliore conjectura nihil præjudicantis. Sed revertamur ad historiam, quam nihilominus Sinicam molliore litera placuit inscribere, quo tam facilis esset, quam communis omnibus pronuntiatio.

Vnde Sinarum appellatio.

Sina-

Proverbium. Sinarum proverbium est, volucre & concha certantibus piscatorem lucrum facere, ajentium; quod cum nostrate consentit, quo inter duos litigantes tertium gaudere dicimus. Quippe concharum quoddam genus est, cum è mari exierint sesequé aperuerint, ita in aprico litore somnum capientium. Tum pelagiæ aves, siquam forte dormientem conspexerint, prædæ ac carnibus inhiantes invadunt unguibus, eam tollentes in aëra. Concha vulnerata confestim se magna vi claudit, attentamque volucrem secum suo pondere simul in terram trahit. Quo animadverso piscatores una volucrem cum concha capiunt. Idem prorsus hac tempestate contigit. Quippe reges Sinarum post victoriam, quam à *Cino* communibus armis reportaverant, statim ruptis fœderibus, velut quietis impatientes inter se contendere cœperunt insigniter adjuta Imperatoris felicitate, qui cognitis eorum discordiis debellavit singulos atque delevit.

Primum bellum inter *Guei Chao*que reges exarsit, ex hoc initio. *Chaus* per *Lienpoum* Præfectum *Gueio* devicto, quas *Faniang* regio complectebatur, urbes eripuit. *Chao* interea rebus humanis erepto, filius ejus abrogata *Lienpoo* Præfectura alium summisit. Cui cum nollet *Lienpous* decedere; ad arma ventum est, acceptaque ab utroque Præfecto luculenta clades. Denique *Lienpous* ad *Gueium* confugit, nova discordiarum inter duos reges materia. Erat *Lienpous* homo prævalidus: unus oneri manibus in sublime tollendo sufficiebat, quantum alii decem è robustioribus vix levarent; sed & unus vorabat, quantum alii decem.

Imperator hac bene gerendæ rei occasione utendum ratus, primum *Uangcieno* Præfecto duce contra *Chaum* movet. Cujus exercitum ab aliis regibus desertum commisso apud *Hantan* urbem prœlio magna strage delevit, impetumque victoriæ secutus, cum ipsa regia regem quoque cepit. Quem Imperator ad se missum jubet è medio tolli cum tota illius stirpe, nec insontibus parcendo; regnum autem in provinciæ formam redegit. Antequam conflaretur hoc bellum,

bellum, Imperator aliquos è *Chai* Præfectis corruperat; qui apud regem hoc egere calumniis, ut *Limoum* egregium bello ducem, cujus ille fortitudinem ac militarem scientiam formidabat, in rebellionis suspicionem vocarent. Rex, ut fit perturbatis rebus, credulas aures præbuit calumniantibus, revocatoque *Limoo* duos alios duces substituit. Is indignitate rei motus, utrumque necat; milite tamen, secus ac præcavebat, in duas factiones distracto. Nihilominus à suis adjutus, cum Imperatoris exercitu conflixit; at viribus impar, accepta illa clade, de qua paulo ante dictum est, *Chao* regnum perdidit. *Limou dux belli calumniis petitus.*

Posthæc *Tanus*, *Yenis* filius, *Chai* regis affinis sui cædem persequi occiso Imperatore statuit. Habebat apud se captivum Imperatoris ducem, *Fanyukium* nomine, qui offensus à *Cino* profugerat. Hunc ergo & *Kimkoum* è regno *Guei* oriundum copiis suis præfecit. Qui cum vix aliquid aperta vi acturos se sperare possent, cognita Imperatoris potentia; cum *Tano* primum de *Xio* per proditionem interficiendo agitant consilia. Convenit inter eos, ut *Kimcous* Imperatorem adiens offerret *Yenis* nomine regionem *Chocheu*, cujus descriptionem una ferebat, petitæ pacis & amicitiæ præmium, ultro se tributarium faciens. Erat in ea regione magnum ad occupandas, quæ Boreæ sunt adversæ, plagas momentum. Quin etiam apud Tartaros, inde ventum eundem excipientes, facilis patebat aditus; eorumque incursiones à situ loci æque facile impediebantur. *Kimcous* ergo sicam occultans manica, ut, dum traderet Imperatori tabellam chorographicam, incautum obtruncaret; posteaquam ad *Hienyang*, quæ est in provincia *Xensi* urbs Imperatoris sedes, pervenit, ille cognita adventus causa, magno exceptum gaudio, statim admisit ad colloquium. Ibi *Kimcous*, etsi frequenti aulicorum corona cinctus, simul in manum tradit Imperatori chorographiam, simul accipientem educta sica ferit; at ictu cœco. Imperator enim insidias notans in tempore, modico flexu corporis periculum evasit in præsens. Verum ut alterum ille tentavit ictum; reli- *Proditio in Imperatorem.*

cto solio properat elabi sicario. Quem fugientem urgens audacissime *Kimcous* per obstantes undique aulicos, prout quemque fors offerebat, impune feriendo viam aperit sibi. Nemo enim ex illis, ne cultellum quidem habebat; è severissimo Sinarum more, ut in aulam arma quæcunque intulisse pro crimine læsæ majestatis habeatur. Ipsum quidem Imperatorem periculi novitas adeo perturbavit, ut non meminisset se acinace præcinctum; donec ab aulico quodam monitus eumque distringens *Kimcoum* immani vulnere medium secuit, modo exanimis, repente animosus victor.

Elusa.

Hoc periculo defunctus vehementissime in *Yenem* excanduit. Nec enim credebat à filio solo tentatum facinus; sed mandasse patrem. Itaque ingentem exercitum in illum ducit; eoque magnis cladibus obtrito, mox omnem ipsius provinciam pervastat; *Hium* quoque in tantum persequens, ut *Yen* rex *Tanum* filium suum, tanti mali fontem obtruncaret ipsemet, ad Imperatorem misso capite pacem oraturus. Quam tamen ne sic quidem obtinuit; obstinato ad eum ultimo persequendum Imperatore, quoad demum captum publice jussit è medio tolli cum omnibus è regio sanguine, quotquot conquiri potuere, deminuto in provinciæ modum ac depopulato misere regno. Quinquennium tenuit hoc bellum. Quo tempore simul inferebat Imperator arma *Guei* regi per *Puenum* Præfectum suum; qui sub eos ipsos fere dies, queîs *Yenem* ille debellavit, etiam devicit *Gueium*, & in urbe obsessum eo adegit, ut se permitteret victoris arbitrio. *Tuonus* nomen erat regi; quem ad se venientem *Puenus* excepit honorifice. Sed gnarus, Imperatori constitutum, cunctos reges delere ac restituere lapsam in diversos dominos monarchiam; eum necavit, *Gueique* regnum universum, quod erat amplissimum, in provinciæ humilitatem dejecit.

Filius pacis victima nullo fructu.

Iamque *Xius* omnes prope Boreas Imperii Sinici regiones in suam ditionem redegerat, incredibilem celeritatem usque comitante fortuna. Provincia *Xantung* subjuganda restabat ex ea parte, qua *Ci* regnum complectitur; cum quo tanquam tributario pacem simulabat

mulabat magis quam habebat. Capto igitur consilio de adjiciendis imperio provinciis Australibus, primo decrevit *Zu* regem bello lacessere; *Kiangsi* & *Huyuang* ampla tenentem regna, circumque jacentium regionum dominum. Quare advocato *Lisinio* militum Præfecto, *Indigeo*, inquit, *opera tua ad regnum* Zu *armis nostris subigendum. Considera diligenter, quanto exercitu, quibusque rebus aliis opus sit tibi, ut bene instructus contra tantum regem procedas.* Tum ille, *Ducenta militum millia mihi abunde sufficient; his, quod mandas, effectum dabo, regnumque* Zu *substernam imperio tuo.* Dein eodem modo *Uangcienum* interrogat, veterem bonumque militiâ ducem, cujus operam belli jam multum expertus erat. Sed hic longe aliter sentiens, *Ego vero, inquit, tantum regem, tam late regnantem, tantisque copiis abundans* Zu *regnum aggredi non ausim, nisi sexcentûm millium instructus exercitu. Multo enim plures, ut audies, adversum nos educet* Zuus. *Illud te meminisse velim, cum de summa rei agitur, summas vires necessarias esse, ne deinde nos pœniteat eas non adhibuisse.* Subridens Imperator, *Tu vero ut video, jam senex es,* inquit, *nec miror adeo timidum consilium:* eoque posthabito *Lisinium* cum ducentis millibus, ut petierat, contra *Zuum* mittit. At majore cum exercitu processit obviam illi *Zuus*; atque, ubi ad arma ventum, ingenti commissa pugna, coëgit tandem *Lisinium* terga vertere, cum immodica repulsum strage. Plusquam octoginta hominum millia cecidisse memorant.

Exhorruit ad nunciatam cladem Imperator; vehementerque solicitus ac metuens imperio, sine mora *Uangcieni* domum tendere, tantumque non rogare, ut contra *Zuum* præfecturam militum suscipiat. Tum Uangcienus, *Atqui nunc senior sum*, inquit, *quam, cum me ridebas, eram; quin & ad senium jam accessit morbus. Si tamen obstinate placet me contra* Zuum *ire, sexcenta militum millia in procinctu sunto; his perditam rem restituam, his regnum* Zu *tibi subjiciam.* Annuit jam Imperator, &, conscriberet ergo, quantum vellet exercitum jussit. Nec moratus imperium *Uangcie-* *Magna cædes.*

 nus,

nus, collectis undique militibus maxime veteranis ac ducibus quamplurimis, qui jam sub suis signis militaverant, cum ingenti & instructissimo exercitu contra *Zuum* progreditur. Sed neque nunc cum minoribus copiis occurrit ei rex, *Hiangyueno* ejus Præfecto ductore. Pugnatur atrociter, & magna utrimque contentione, dubio Marte; sed demum *Uangcieni* virtutem sequente victoria, *Zu* regis exercitus, qui modo victor fuerat, victus est, amisso etiam *Hiangyueno*, fortissimo duce. Scribunt, aliquot centena hominum millia eo prœlio utrinque cecidisse, tantum sanguinis fusum, ut superstites genuum tenus eo mersi pugna excederent.

Major priori.

Post hanc insignem victoriam *Uangcienus* regnum *Zu* aggressus, magnam illius partem occupavit. *Zuus* interea omnes suas vires convocans & exercitu non modo reparato, sed aucto etiam, utpote de tota re periculum facturus, plusquam decies centenis armatorum millibus collectis, animi plenus in *Uangcienum* movet. At ille conspecto exercitu pugnam detrectat, cunctando tantam multitudinem debilitari frangique posse sperans. Itaque vallatis undique castris se continet, invecta è vicinis regionibus, quas vastaverat, annonæ vi magna; quæ dum consumeretur, interea non dubitabat *Zu* regis exercitum fame premendum, tanta hominum equorumque multitudine constantem. Sed enim *Uangcienum* fefellit hæc opinio. Nam undique affatim annonæ ad *Zu* regis exercitum è fertilissimo, eoque rebus omnibus abundante regno advehebatur. Quare mutato consilio, alio stratagemate vicit hostem. Clausus in castris continuo exercet milites suos, ordines servare docet, proprium cuique locum assignat, ubi stare debeant, ubi cedere. Quo factum est, ut, ad nutum monentis intentus omnis exercitus in ordinem mira celeritate coiret, exiretque castris; tamdiu consistens, quam exercitum regium acie nondum compositum videbat. Verum ubi acies exornata erat; illico dato signo suos *Uangcienus* reduxit in castra. Sæpius hac arte lusus hostilis exercitus & denique fatigatus, omissa cura toties inani,

Stratagema.

inani, etsi strueret *Uangcienus* copias suas, nunquam postea se pugnæ composuit. Et hoc demum erat, quod dudum spectaverat *Uangcienus*. Quare destinato die summo mane suos ad pugnam egregie instructos ac tota de re prius edoctos solito more producit è castris. Illi momento compositi ac cohærentes, ita ut didicerant, hostem tale nil opinantem & imparatum invadunt edita strage tam furiali, ut, si fides habenda scriptoribus, ligna trabesque in sanguine humano natarent. *Fosous* ipse (nomen hoc erat *Zu* regis) captus ac postea cum consanguineis, quotquot aderant, ad Imperatorem missus, ejusdem jussu, barbaro gentis more, una cum illis morte affectus est. Ita *Zu* regnum occupavit universum Imperator, antecedentium fortunæ sociatum redactumque in provinciam. *Ingens clades.*

Barbarus iste mos, qui occupato regno jubet omnes regi consanguinitate propinquos mares una cum ipso funditus deleri, perantiquus est, hodieque durat. Quot nos vidimus his annis insontes nec nisi de natalium felicitate reos puerulos, juvenes, regulos denique sub Tartarorum jugum ultro abeuntes, ab iis hoc solum nomine occisos, quod ex imperatoria stirpe oriundi? *Tamingam* dico, sive consanguineos è *Chu*, quos hodie crudelissime Tartari persequuntur. *Crudelitas in regiam familiam.*

De hujus *Fosoi* parente Sinensis historicus miranarrat hoc loco. *Uonus* rex *Zu* ejus proavus habebatur. In istius demortui locum suffectus *Kaolieus* filius, licet in annos perquam multos vixerit ac regnarit, nulla tamen unquam prole felix fuit. Quæ res apud Sinas, ut olim apud Iudæos, inter primas calamitates numeratur, idque non à regibus & magnatibus tantum, sed ab infimis etiam hominibus. Quin ex eorum philosophia sterilitatis malum summa censetur protervitas in parentes, quorum successio filiorum scilicet vitio scindatur ac concidat. Teterrimum facinus admisisse minus probrum est, quam absque liberis esse. Maximæ quoque tristitiæ materies est illa, quasi non habituri sint post obitum, à quo plorentur, exspectentque honorem sepulturæ. Hinc est, ut omni spe prolis abscissa, concubinarum præcipue copiam superinducant. *Sterilitas apud Sinas calamitosa.*

ducant. Idem faciendi probabilis causa *Kaolieo* regi visa; cujus Præfectus maximus *Chumxinius* de regia propagine solicitus incredibilem omnis ordinis puellarum gregem subinde ad illum introducebat, ex aliqua posse fortasse gignere spe ductus; at inani. Habebat tunc ex ima plebe quidam comœdus miræ pulchritudinis filiam, & ipsam gestum agentem in scena. Eam deamabat *Chumxinius*; è quo se gravidam illa sentiens, de patris sui consilio suum amasium alloquitur in hunc modum. *Regi Zu nec esse scis nec adeo exspectari filium; quo proinde mortuo frater ejus natu minor invadet regnum. Vide, obsecro, ut caute agas. Non enim & illud te latet, aliquoties eum abs te offensum, negante, quæ postulabat. Tu quidem egisti ex mandato regis omnia; sed ille non dubitat, quin ea sint acta te authore, in quem sine dubio quippiam statuet illætabile, injuriarum, quas ei nullas obtulisti, umbra in memoriam redeunte, ubi ad gubernacula regni accesserit. Accipe, charissime, si potes, à muliere consilium. Ego nunc ex te sum gravida; cujus arcani præter me ac te conscius est nemo. Euge, uti soles ceteras puellas, me quoque ad regem intromitte; favente Cælo masculum enitar*, Zuoque *regi successorem è tuo sanguine.* Statim annuit impudentissimæ mulieri non jam libidine tantum, sed ambitione quoque insaniens amator; atque, ut rem celaret melius, illam è domo sua clam dimittit ad patrem. Ipse ad regem eodem adhuc die venit; docet inventam à se adolescentulam vultu venustissimo, eamque in ceteris, quanto potest opere, commendat. Exarsit illico ejus videndæ desiderio rex; eodemque die introducta ad novum amatorem, quæ adhuc comœdias actitarat, haud multo post ingentem excitavit tragœdiam. Exactis mensibus, quos natura maturando in lucem fœtui dedit, in palatio totius regni lætitia marem enixa, quem *Yenum* vocarunt, *Fosoi* patri regnum asseruit; omni populo, quamprimum natus est princeps, in ejus obsequium jurante. Mater habita pro vera regina & ab rege unice amata coronam accepit; ejus etiam patre ab humillimo fortunæ gradu ad summos honores sublato. Verum continuo intervenit, aulis familiare

Comœda puella fraude in reginam assumta.

miliare malum, invidia. *Chumxinius* enim soceri felicitate livens ferre non poterat æquatum, imo prælatum sibi nullius nominis comœdum. Et hic veritus, ne fraus à conscio *Chumxinio* vulgaretur, nil intentatum relinquere, quo eum è medio tolleret. Insidiis denique mors *Kaoliei* regis fenestram aperuit. Novi namque regis mater falsis criminationibus impetravit à filio, ut occulte *Chumxinium*, verum quidem patrem, sed æque occultum necari jusserit. Pœnas quidem nequitiæ suæ *Chumxinius* non modo persolvit ipse, sed etiam tota ejus familia; quam arbitrio suo permissam comœdus, & hanc, & arcanorum conscios exstinxit omnes. Hic ergo rex dictus est *Yenus*, Comicæ & *Chumxinii* filius, qui *Fosoi* regis à *Cino* Imperatore interfecti pater fuit. *Odia orta inter sceleris ministros.*

Deerat adhuc *Ci* rex, cum quo pacem simulabat magis, quam habebat *Xinus* Imperator. Initio namque bellorum, ut eum ad rumpendum fœdus adigeret, pacem cum illo fecerat, multa promittens. Subornaverat etiam amicos *Ci* regis, seu verius perfidiosos ac prævaricantes Imperatori. Hi à *Xino* corrupti, regem variis rationibus ac consiliis induxerunt, ut desisteret à fœdere. Verum, ut erat perfidus, ac totius imperii obtinendi flagrans cupiditate, postquam aliunde quod raperet, non habuit, *Ci* regnum invasit, *Pueno* Præfecto duce. Ille re strenue gesta *Kienum Ci* regem acie superatum captumq; ad Imperatorem abduxit. Quem *Xius* non quidem occidi jussit, sed intra nemus pinis nobile, seu vivarium undique septum claudi, precariam vitam permodico tolerantem cibo. Sed non erat necesse illum fame plectere, qui nemus ingressus, id supplicium auxit simul ac finiit, voluntaria solutus inedia. *Mors regis voluntaria.*

Unus *Han* rex ad Imperatorem ultro profectus, regnumque ac militem omnem ei subjiciens, in aula tanquam tributarium regulum se commoraturum promisit. Unde cumprimis gratia florebat apud *Xinum*, inter aulicos ab eo numeratus; & quia philosophiæ Sinicæ peritus erat, ac bonus consilio, illum sibi voluit à consiliis esse, multumque gaudebat cum eo de gubernatione ac legibus disputare.

Interea ne tranquilla & læta omnia essent, *Laotous* unus ex aulæ famulitio rebellionem cœptavit. Sed Imperatoris sive virtus sive felicitas hunc etiam delevit, & post illatam cladem comprehensum cum consanguineis omnibus ad tertiam usque progeniem exstinxit. Hunc regina *Xini* mater apud se famuli loco habuerat, dominam impudicam tam familiariter depereuntis, ut duos ex eo filios genuerit. Hic ergo adjutus ab amasia, majora cogitare cœpit, &, quod mireris, è servili fortuna in spem imperii consurgere. Temeritatem hominis protollebat maxime sigillum imperatorium; quo, quoties volebat, utebatur. Erat enim illud in reginæ matris potestate; quo diplomatis in futurum usum ipse fictis, ita rem ordinavit, ut adversus Imperatorem in procinctu staret ingens exercitus. At, sicut paulo ante dictum est, superatus tandem commeritas perduellionis atque libidinis pœnas dedit. Habuit & alium procum libidinis exstimulata furiis Imperatoris mater, *Liupugueium* nomine, cetera egregium bello ducem; qui posteaquam ab Imperatore rem detectam audivit, fuga captivitatem antevertit. Sed enim quæsitus undique, ne vivus in Imperatoris veniret manus, ipse sua manu interiit. Tum denique Imperator versa in propudiosam parentem ira, multat eam exilio, duos è *Laotoo* filios necat; sanciens edicto publico, nequis Præfectorum id factum solita libertate regi vitio daret, capitis pœna constituta peccantibus. Sciebat enim Præfectos Philosophosque Sinicos non laturos tantam, ut ipsi putant, impietatem in matrem. Incredibilis est enim Sinarum erga parentes obedientia, veneratioque tam religiosa, ut nefas habeatur, in quacunque demum causa filium patri matrive vel leviter irasci aut resistere. Qua laude Sinas plane cunctis nationibus facile superiores esse, supra diximus.

Sigilli usus famulo concessus malo eventu.

Prohibita monendi libertas.

Verum enimvero quantumcunque vetuerit Imperator, ne fieret expostulatio; Præfectis tamen compluribus aviti moris æquitas inexorabilis ante mortem fuit; gravissime ferentibus, Imperatori suo in tantum adversus matrem obsequium periisse. Diversis itaque

Sed non adempta.

que diebus Præfectorum viginti quinque necati sunt, Imperatori magna gravitate atque constantia, dicto scriptoque improbum facinus exprobrantium simulque rogantium, ut reginam matrem ab exilio revocaret.

Viginti quinque monitores necati.

Non tulit amplius eam sævitiam è regno *Ci* oriundus Philosophus juxta & Præfectus *Maocius*. Hic mira eloquentia in animum Imperatoris irrepsit, eoque partim rogando, partim suadendo adegit, ut ei demum copiam faceret increpandi sui. Tum *Maocius*, *Omnino*, infit, *reprehensione dignus es, Imperator. Errasti enim, & errantem Imperatorem corrigere per optimum quemque non modo licitum, sed etiam laude dignum semper habitum est. De te vero quid dicam? Monendi munus, cujus exercendi libertas optimorum regum exemplo mihi concessa, tuo tu edicto sustulisti. Refige, quæso, tabulas asserendæ majestati nil profuturas; &, quod sanctissimi reges in beneficii loco posuere, moneri te patere. Si te bonorum exemplum sequi pudet; vide, ne sis iniquus in teipsum judex. Alterutrum enim necesse est admittas, vel illos monitorem passos bene fecisse, vel te disparem eis ac malum regem esse.* Libertate loquentis offensus Imperator tanto dolore & ira efferbuit, ut spumas ageret ex ore; strictoque furenter ense, ut erat impotens iræ, in *Maocium* ruit. In ipso tamen ictu se continuit spatiumque animo dedit, ad exquisitiorem pœnam *Maocium* differenti. Nam ferro cadere nimio minus sæva mors erat. Actutum igitur afferri vas æneum jubet, in eoque *Maocium* igne torqueri. Nihil is territus est atrocitate supplicii; accedensque propius ad Imperatorem, & corporis inclinatione majestatem veneratus, erecto dein imperturbatoque vultu sic eum affatur. *Iam inde à puero ex optimorum lectione librorum memini me discere, recte viventi honestam mortem non esse fugiendam, sed & hoc audivi, maxime timendum regibus, ne per vitia regno excidant. Qui honesta in causa mori timet, indignus est vita; & indignus regno, qui non timet illud amittere. Quo pacto bene vivas & moriare perinde, ut vixeris, quoque pacto conserves vel amittas regnum; ea demum pri-*

Maocii in monendo libertas.

Inconcussa post mortis minas.

ma debet esse cura regibus, ut sciant. Nunc ex te quæro, Imperator hæc scire malis an ignorare? Tenuit Imperatorem anceps interrogatio; & ira interim intepescente placatior ad *Maocium versus*, *Quæ modo locutus es*, ait, *non satis intelligo; expone, quæ sentis, apertius.* Tum Maocius, *Postquam igitur abs te, ô Imperator*, inquit, *concessum est mihi, libere, quæ sentiam, eloqui; faciam id unico bono tuo; vel certe, si teipsum odisse potes, publico. Quatuor præcipue sunt, abominanda, inaudita quidem certe, quæ patrasti; quorum turpitudinem haud agnoscis. Ea nisi detestere, nec vivere bene potes nec pulchre mori; quin & de imperio periclitaris. Primo in patris tui manes impius fuisti, uxorem illius, ut pudicitiæ torique violati ream infamando, &, quo conspectius illius crimen esset, in exilium ejiciendo. Id quod est alterum tuum crimen; testimonium luculentum impietatis in matrem ac contumaciæ tuæ. Tum duos fratres, pueros insontes, ex eodem utero, quo tu, genitos privatim ac domi, sed impius ubique, necavisti. Denique proborum virorum, vere tibi amicorum tuisque commodis unice studentium viginti septem sanguine nefarias manus imbuisti. Quis unquam Imperatorum, etiam qui nequissimi habebantur, ad hanc tyrannidem processit? Quid enim* Kieo, *quid* Cheo *nequius? utrumque tu, (sed quid utrumque dico?) tu nequitia unus omnes superasti. Hæc ubi fama differet longe lateque per imperium; quid deinde futurum putas? tuque ac familia tua omnis odium eritis publicum. Virtutem amant omnes in Imperatore, vitia nemo. Hinc, nisi improbus, præfectura munus nemo volet suscipere; tu destitutus ab omnibus quid facies? Non agis, opinor, magnas gratias solicitudini meæ; timeo nihilo secius è factis tuis interitum tibi, &, ne perdas vitiis, quod tot victoriis acquisivisti.* Hæc locutus, vestes & insignia præfecturæ, queis tunc erat ornatus, abjicit ante Imperatoris pedes. Is primum obstupescentis modò hæsit aliquantisper; dein è throno surgens, suis ipse manibus *Maocii* recomposito amictu, constantem adeo fidumque Præfectum mirifice dilaudavit. Ibi ante acta ultro damnare, accusare seipsum; jubens illico revocari matrem. Obviamque

Tandem vincit.

viamque progressus redeuntem excepit humilitate filii, veniam petens impietatis, magna totius imperii matrisque lætitia.

Libertatis atque constantiæ, qua Præfecti Sinenses utuntur in objurgandis suis regibus, supra jam exempla quædam attulimus; quæ mirabuntur quidem, at imitari non audebunt Europæi. Sciant hi tamen hoc non antiquitus tantum apud Sinas in usu fuisse, sed & nunc esse, ut Præfecti, cum à regibus salutaria eorum monita non audiuntur, insignia vestitumque muneris indicem coram rege abjiciant; palam contestantes eo facto, nolle se amplius fungi munere; cujus signo jam nullo noscerentur. Eoque se apertius abdicant, siquid moliatur Imperator, quod in detrimentum reipublicæ cessurum timent; nec eis dicto sit audiens aliud suadentibus. Id aliquot abhinc annos sub *Uanlieno* Imperatore contigit; qui ceteras summasque laudes vagis amoribus infamavit. Tametsi enim legitimos habebat filios; imperii tamen heredem, è concubina, quam efflictim deperibat, filium declarare ipsi deliberatum erat. Sed Præfecti omnes consensu negant id fieri se passuros. Quorum conspirationem cum insuper haberet Imperator; tum vero quotquot erant in urbe regia, (ad duo millia fuisse reperio) palatium ingressi, præfecturæ positis insignibus adegere volentem nolentem, ut legitimum successorem declararet. Idem anno millesimo, sexcentesimo, quinquagesimo primo, priusquam è Sina exirem, accidit. Mortuo namque in regia, *Peking* appellata, regio tutore, cum alios (Tartarus is erat) tutelæ nomine administrare vellet imperium, regis ætatem causatus adhuc imparem tantæ moli; Præfectis omnibus periculosæ ambitioni contradicentibus & insignia sui muneris projicientibus cedere demum coactus est. Atque in hunc modum sexdecim annorum adolescens, cui debebatur, imperii gubernacula tractare cœpit, *Xunghi* dictus. Sed nos ad *Xiuum* revertamur.

Mos abjiciendi officiorum insignia, si monitores à regibus non audiantur.

Is non multo post imperium totum lustrans, maximum operæ pretium fecit; adjectis ditioni suæ, postquam *Kiang* fluvium superavit, *Yue* regnis. Exstant adhuc

adhuc multa ejus itineris monimenta; præcipue in provincia, *Chekiang* indigetata, non procul *Hangcheu* metropoli, cui mons adjacet, è quo *Xius* mare prospexit. Mons hodieque vocatur *Xii* prospectus in mare. Hoc tamen iter haud immune fuit omnis periculi; comparatis in Imperatoris caput insidiis, *Changleango* regis *Hani* Præfecto authore. Hic cum non æque manu promtus atque ingenio esset; omnibus bonis suis divenditis conduxit audacissimum sicarium, qui Imperatorem iter agentem è medio tolleret. Petebat is tunc eas Sinæ partes, quæ ad orientem vergunt; jamque ad arenas pervenerat, qua difficilis erat transitus, cum opperiens eum sicarius repente stricto acinace nil tale opinantem petit. Actum de eo fuit, nisi adversum ictum currus latera fregissent. Quo proinde innoxio, inobservabili dexteritate celeriter se proripiens inde sicarius, nusquam amplius comparuit, etsi toto imperio perquam studiose ac diligenter à Præfectis omnibus quæreretur. *Changleangus* & ipse sibi fuga consulens in montibus latuit; quoad multis in hujus Imperatoris successorem rebellantibus, ipse unus ad *Lieupangi* causam se acclinavit; cujus ille potissimum consiliis imperium obtinuit, ut in loco memorabimus.

Anno imperii secundo ac trigesimo ad eas plagas, quæ Boream spectant, lustradas Imperator animum adjecit. Inibi ex maritima navigatione redeuntem *Lusengum* habuit obviam. Is inter cetera chorographiam obtulit Imperatori, orbis aliquas plagas repræsentantem, inprimis autem extremæ hujus Asiæ atque insularum Eoum mare distinguentium. Ex quo suspicari licet, jam, hoc Imperatore, Sinas ad Indos navigasse; in *Iaponiam* item, *Lusoniam* regionesque proniores occidenti. Vnde opinantur porro aliqui, *Cingala*, quod Sinarum syrtes significat, ad quas una classis periit, nomen ortum. Hinc *Ceilan* sive *Sinlan* quod Sinæ incolas significat, hoc est, Sinas. Et quia C littera nominis est hujus principium; inde nostra de *Cinarum* appellatione figitur opinio, quam ab hac imperatoria *Cina* familia natam asseruimus. Præterea

terea in insulam usque S. Laurentii pervenisse Sinas, illud est argumento, quod etiam nunc eam colit Sinica gens, maxime in S. Claræ sinu, quo loco candido adhuc vultu homines lingua loquuntur Sinica; quod ex nautis, qui eo appulerunt, sæpius audivi. Et hæc Sinarum navigatio ad omnes Indici maris insulas, & in ipsam usque Indiam vigebat etiam ea tempestate, qua *Lusitani* primum Indiam ingressi sunt, intermissa deinde tamen, partim longinquitate locorum obstante, partim *Lusitanorum* metu. In *Iaponia* vero nunc quoque *Philippinas, Macasariam, Iavam, Camboyam, Sion* & *Cochinchinam* navigant exercentque commercia. Quæ talia Sinicis scriptoribus vix leviter attingi non est mirandum. Sicut enim magnifice de se alteque sentiunt; ita præ se contemnunt alios, & exterarum nationum regnorumve res suarum litterarum memoria indignas putant. Et sane totius Indiæ populos Sinis circumjacentes mere barbaros incultosque dixeris, Si cum Sinis comparentur.

Sub hæc tamen tempora rediit ad Imperatorem ex *Iaponia* classis, quam nauclerus ab eo per fraudem obtinuerat una cum colonis ad *Iaponiam* frequentius habitandam. Narrabat enim inter insulas *Iaponiæ* unam præ ceteris antidoti feracem esse; quo si uteretur Imperator, æternus & immortalis foret. Sed præter milites navesque sibi virgines insuper puellas trecentas, totidemque pueros esse necessarios, à quibus unis inveniri posset illud antidotum. Cum fraudulentæ petitioni annuisset Imperator; ille *Iaponiam* repetens, posteaquam naves portum tenuere, condita urbe sese regem fecit. Hinc *Iaponia* maxime frequentari cœpta, *Iapones* à Sinis se oriundos esse gloriantur.

Iapones à Sinis orti.

Qua occasione?

Itaque dum eas, de quibus modo dictum est, Sinæ partes perlustrat omnes Imperator; à *Tartarorum* irruptionibus parum tutas videns, quonam eos arceret modo, cogitare cœpit. Primo igitur *Mungtienum* Præfectum cum trecentis armatorum millibus ad vastandos *Tartaros* mittit. Queîs brevi victis atque ad remotiores regiones domo pulsis; descri-

Murus Sinensis captus.

descripto dein accurate terrarum, vallium, montiumque numero, magnum illum celebremque murum à litore maris *Laotung* provinciam alluentis ad *Lintao* usque provinciæ *Xensi* urbem in *Crocei* fluminis litore, continua propemodum serie castellis ac turribus, prout opportunum quoque loco videbatur, emunitum per decem stadiorum Sinicorum millia, quod Sinæ scribunt, memorabili opere deduxit. Unde si leucam stadiis sexdecim Sinensibus finiamus, ad leucas sexcentas porrectum habebimus. Sed exacta ejus longitudo ex Atlante nostræ extremæ Asiæ petenda est. Omnino murus hic (quem Sinæ *Uanliching* vocant, sive murum stadiorum decies mille) opus ingens fuit ac maxime mirandum, quod ad nostra usque tempora firmissimum perdurat. Sudavit in eo perficiendo incredibilis hominum multitudo. Nam è toto imperio tertium quemque laboris istius patientem voluit adesse; unde variis in locis inceptus est ac deinceps continuatus, quoad ultimam recepit manum. Tantam vero soliditatem quæsivit operi, ut, si quà ferreo clavo penetrari posset, iis, qui partem illam struxissent, capitalis esset negligentia. Tanti operis fundamenta molitus, uti dictum, ad *Leaotung*, quà in sinum cogitur mare, naves crudi ferri massis onustas mersit, ad duo stadia ruente in profundum pondere. Muri latitudo, senos simul, & octonos etiam equites capit, nullo extra orbitam labendi periculo; denuo vel ex hac parte stupendum opus, quinquennii spatio perfectum. Qua flumina intermeant, non continuatur fornicibus; sed nusquam apertior ejus est hiatus, quam qua dividitur horridis montibus prope *Taitum* urbem, ubi *Tie* populi habitabant, quos Imperator evictos intra muri crepidines maxima ex parte coërcuit. Variis quoque locis castella exstruxit, præsidiariorum bono. Portas opportunioribus locis disposuit; unde, ubi usus posceret, facilior esset in *Tartariam* eruptio, & exitus ad commercia. Decies centena militum millia fere semper alebant Imperatores Sinici ad muri custodiam. Sparsis quidem, quod erat necesse; annona tamen ex toto imperio statis anni

Ad ejus structuram tertius quisque vocatus.

Decies centies milleni custodes ejus muri.

tem-

temporibus atque ordine advecta sufficiebat omnibus. Exstructus est murus anno ante vulgarem Christi epocham ducentesimo decimo quinto.

Structus ante Christum annis 215.

Ceterum sanctissima sui nominis Imperatori fuit existimatio; &, si fuisset honoris cupiditas intra modum, hac una re ad posteros utcunque memorabili. Verum ille non solum laudem quærebat, sed sibi soli, unum id agenti, ut priorum Imperatorum omnium exstingueretur memoria. Hinc nulli fas volebat esse de alio, quam de se loqui; quod crederet egregiis factis à se omnes esse superatos. Quam ob rem jussit edicto publico, severissimis pœnis propositis, omnes Sinicos libros exuri. Tametsi vero spectabat hoc unicè, ut aliorum laude senescente, omnes inposterum de se uno scriberent; aliam tamen causam prætexuit. Hoc edictum anno imperii quarto & trigesimo publicavit. De quo facto supra quam dici potest, & olim & nunc etiam male audit apud Sinas; queîs fera licet vindicta suavis est maledictis omnibus & exsecrationibus mortuum confodere. Sic unde præclaram famam quærebat, insigne dedecus & infamiam apud posteros invenit. Hujus exustionis authorem etiam *Lisuum* faciunt; qui, ut supra dictum est, haud mollem sane sententiam in regulorum causa tulit. Hoc tempore Colai dignitatem sustinebat; quem in concilio, cum negotium de comburendis libris tractaretur, ut litterarum contemtorem, ita locutum ferunt. *Olim, cum in plures divisa dominos essent regna, non abnuerim necessarium litterarum studium fuisse, ut, quæ ad cujuscunque regni gubernationem pertinerent, è libris promerentur. Nunc evilvit hæc ratio, cum sub unius imperio totus quiescit orbis, unius omnes nutum intuentur. Vnus ordo, una lex servanda; cui rei quid plura scire sit opus, ego quidem nescio, at obesse potius, hoc scio. Quid enim? otiosis litigiosisque litteratoribus regnum cur oppleamus, haud dispicio. Res rusticæ sunt & agricultura, qua nititur felicitas imperii; huc admovendus est populus; hinc majus aliquid ac fructuosius quam à sterilibus litteris expectandum. Harum studiosi tantum antiquis student, præterita scire pulchrum putant, hodierna ac præsentia*

Insana ambitio.

Libri Sinici exusti.

Stulta oratio litteras & litteratos damnantis.

velut

velut indigna suo magisterio rejiciunt; vetera, nec aliud laudantes, in eorum studio moriuntur. Nec vident hæc ab illis longe diversa tempora esse, quamvis de doctrina interim sua sibi prolixe blandiantur. Volunt hujus esse temporis magistri, neque tamen huic tempori se accommodant. Si quod edictum exeat ab Imperatore, atque in vulgus emanet; prima est, &, si Cælo placet, maximi momenti disquisitio. Numquid novi? num olim usitatum? Si respondemus, olim salva res; sin aliter, tum continuo censura plusquam tolerabili vapulat una cum Imperatore decretum. Ecquonam istud merito? non est antiquum. Quin & motus amat plebisque secessionem ista magistrorum ratio. Quo impensius Imperatori vigilandum, ac, nequis libros habeat domi vel sua vel aliena, neve abscondat, sed quamprimum addicat flammis, etiam sub mortis pœna denunciandum, salvis tamen illis, qui de agricultura, de medicina, de divinatione tractant. Quod si quis imperii nostri politiam modumque gubernandi scire volet; non è libris, sed audiens à regis Præfecto, cui demandata ea cura, discat. Pestilens & exitiosa litteris fuit hæc oratio. Nam omnes fere Sinici libri periere. *Cinho* dicitur à Sinis, id est, *Cina* familiæ ignis, hæc exustio. Quantam vero diligentiam adhibuerint in libris indagandis Præfecti, vix credi potest. Vrgebat Imperator ipse vehementer; quo jubente sine mora necati sunt extinctæque familiæ, apud quos quasve libri reperiebantur. Nondum ignis ille deletus est è Sinarum animis, tantam tot librorum ingeniorumque cladem & hodie lamentantium. Præcipui doloris materiam sufficiunt Musica & Mathematica, quas artes olim principatum apud eos tenuisse, dubitare non sinunt tot antiquorum observationes mathematicæ, musicæque laudes. At enim quantocunque furore perditum iere libros, multi tamen, & illi antiquissimi servati sunt, haud minus invito, quam inscio Imperatore.

Ingenio servati libri. Sed eorum servandi mirabilem modum reperio. Ajunt enim quandam anum librorum amantem, *Confutii Mentii*que, nec non aliorum nonnullorum libros divisis paginis ad domus parietes agglutinasse. Non-

Nondum ea tempestate papyrus erat in usu; sed arborum corticibus ac foliis animi decreta mandabant, ut nunc Indi solent. Et quoniam erant è materia solida, candidaque calce obliti, non difficulter latuere, quoad extincta *Cina* stirpe, ab heredibus vetulæ sunt expromti factique juris publici. Quanquam aliquot litteræ vel temporis vel corticis humescentis culpa, legentium oculis se subduxerant; præsertim in *Confutio*. Quas litteras, licet, quales fuerint aut esse debeant, non ignorent; cum tamen illius libros recudunt, eas inserere non audent, sed notant in margine. Tanta enim est *Confutii* librorum æstimatio, ut aliquid in iis etiam aperte mutilatum emendare nefas putent. Vix enim reverentiam præstant minorem *Confutii* libris, quam nos Sacræ Scripturæ; nisi etiam forte majorem. Sane divinos libros ad humanam, hoc est, vitiosam intelligentiam mutilare, ad lubitum torquere, ac perperam explicare, multis nulla est religio.

Dum tantæ librorum strages fiunt; duo Imperatoris Præfecti, quo intra studia sua, quippe Philosophi, securius laterent atque liberius, aula relicta montium abdita petiere. Causam fugæ scripto significaverant Imperatori, coram id non ausi, sed excidium librorum atroci stylo vindicantes. Qua re magis exulceratus ille, novas inquisitiones instituit ac sæviores prioribus. Capti librorum tenaces & studiosi omnes; qui multi latitantes in montibus reperti, protractique in forum sexaginta supra quadringentos una cum libris igni pabulum fuere. Multum displicuit hæc Imperatoris crudelitas *Fusuo* ejus filio imperiique heredi; qui, ut erat litterarum diligens, sæpe patrem rogavit ut tandem vexandis libris statueret modum. Sed necquicquam. Imo cum doctis illis viris impunitatem vitamque deposceret, adeo pater offensus est, ut è suo conspectu abire jussum atque ad Boreas plagas relegatum multaret exilio. Ibi *Mumhoëo* militum duci custodiendum tradidit. Et hæc aulæ patriæque privatio deinde debitum imperium ei simul & vitam eripuit, ut paulo infra narrabimus.

Iterum exusti libri cum possessoribus.

Palatium interea majestate plenum exstruxit ornavitque

Capax & magnificum palatium.

vitque miris modis, ut erat magnorum operum atque magnificorum amans inprimis. Regiam sedem legit *Hienyang*, provinciæ *Xensi* urbem, ubi nunc ejusdem provinciæ metropolis *Sigan* est sita. Et licet amplum esset in ea jam ante palatium; magnificentiæ tamen suæ impar & nimis angustum ratus, inter alia ingentem & oppido sumtuosam adjecit fabricam, quæ ab Oriente in Occidentem passus quingentos, ad Austro in Septentrionem centenos patebat, itaque summo artificio disposita, ut, vacuis licet atriis, decem militum millibus in ea perquam commoda esset habitatio. Tot enim esse volebat & veteranos omnes eosque selectiores ad palatii suique custodiam. Palatium deinde, qua intra mœnia coërcebatur, ad montem usque *Nanxan* prolatavit; ejusque montis partem deliciarum causa conclusit intra palatium novis exstructis mœnibus, queîs totum intra urbem circumclauderetur. Ad urbem vero nonnisi per montem patet aditus, & pedestri tantum itinere. Nam reliquas illius partes fluvius, cui *Guei* nomen, allambit. Construxit igitur arduum in monte firmissimumque propugnaculum, subter quo viam occultam effodi jussit, ad oppidum usque proximum ingenti opere ipsa montis viscera penetrans. Quam quidem ita subterraneam esse voluit, ut aperta quoque supra terram esset via. Nihil dico de pomariis, vivariis, floribus & hortorum ornamentis aliis; in quibus exornandis & instruendis infinitas opes insumsit, coactoque subditorum labore abusus, seque suamque familiam invisam omnibus intolerandamque fecit. Sed hac de re pluribus agam infra.

Nec tamen Imperatori nullo labore stetit harum rerum molitio. Annos quinque supra viginti dimicandum ei fuit; prosperaque fortuna semper usus, omnibus sibi subjectis pacem peperit hoc tandem anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham supra ducentesimum alter & vicesimus. Quem annum in diplomatis suis notari primum voluit; eodem quippe legitimus totius imperii consensu declaratus Sinarum Imperator. Tum deinde patrem suum jam mortuum, primum istius familiæ vocat Imperatorem, se vero scribit secundum.

Est

Est hoc usitatum Sinis, & in parentes observantiæ obsequentiæque argumentum, ut filius nunquam ad altiorem dignitatis gradum, quam pater, ascendat. Vnde si suis in rempublic. meritis honores filius adipiscatur, queis patri fungi non obtigit, quamprimum, quicquid id felicitatis est, posthumo, ut sic dicam, jure, cum parente mortuo communicat, notabili apud hanc gentem cæremonia.

Filius non est major patre.

Novas deinde leges invexit ac politicæ gubernationis modum in multis mutavit. Initium anni primam lunarem in sagittario conjunctionem; insignia vero militaria & vexilla nigri coloris, ut erat istius amans, esse voluit.

Iamque susceperat aliquot filios; cum à Præfectis rogatur, ut primogenito successore designato, reliquos, more majorum, regulos crearet. At *Lisuus* unus è Præfectis majoribus, quo minus alterum fieret, adversabatur. *Antiquarum familiarum Imperatores*, ajebat; *filios nepotesve creabant regulos; sed, ut usus experiendo nos docuit, eventu non secundo. Illi enim paulatim assurgentes ad potentiam, moxque sumtis in affines armis miscebant & turbabant imperium. Melius à nostris pacatiusve nihil exspecto. Hinc tot bella, tot regnorum inclinationes; quemadmodum & hac ætate nos ipsi vidimus. Minime igitur salutare hoc reipubl. consilium puto; sed postquam summa novi Imperatoris virtus id effecit, ut totus terrarum orbis ad unius nutum intueatur, quid attinet plures dominos in nostrammet armare perniciem? Satius mihi videtur futurum, si magnificum in assignata cuique urbe palatium ædificemus, in qua opimis reditibus instructi regie sustententur & alantur, procul dominatu, procul aut in terras aut in populos imperio. Sic ab Imperatore atque Præfectis cum pendebunt; nihil est, quod ab eis timeamus hostile, tentare nihil ausuris, præcisa tumultuandi materia.* Hujus igitur sententiam secutus Imperator, eo modo, quem ille suaserat, filiorum statum ordinavit; quæ politiæ ratio nostris etiam temporibus usurpata.

Abrogati reguli ab Imperatore geniti.

Septimo ac trigesimo, quam *Xius* rerum potiri cœpit anno, Sinam orientem denuo lustrare visum è re-

publica. *Huhaius* ejus filius secundo genitus, comitandi patris affectus desiderio, ab eodem per *Lisuum* Colaum id non difficulter obtinuit. Sed in itinere Imperator in morbum incidit, quo exstinctus est hujus anni septimo mense. Paulo ante mortem ad filium majorem dedit epistolam, adjuncto imperii sigillo. Hæc, ut primo quoque tempore ad filium natu maximum mitterentur, *Huhaio* tradita. Quæ tamen ille, momentum ponens in mora, se penes attinuit; suppresso etiam mortis nuntio, nequid è novis rumoribus detrimenti pateretur imperium. Sed frustra, turbantibus omnia per hanc opportunitatem Præfectis, inter quos erant nonnulli, qui familiam *Cinam* acerbe & penitus oderant, & sub umbra ficti obsequii, plane illius exitium urgebant. *Chaocaus* præcipue, non infimæ sortis Præfectus, callidus & astutia confidens, meditatum facinus exsequi strenue cœpit; nec ante quievit, quam *Cinam* familiam ad interitum redegit omnem. Ergo *Lisuum* fidissimum alioquin Imperatoministrum variis artibus subiens adeo induxit, ut majore filio præterito Imperatorem diceret minorem. Sic autem est eum allocutus. *Epistola & Imperatoris sigillum, quod is ad majorem natu filium misit, in potestate sunt* Huhaii *secundo geniti, amici tui. Porro tuum est statuere, hunc, an* Fusuum *Imperatorem jubeamus. Quod tuarum est partium, id te facturum nihil est quod dubitem.* Diriguit ad hanc orationem *Lisuus*, & ira, quam erga veterem dominum inmota fides adauxerat, intumens vix se continuit, quin è vestigio trucidaret ipse *Chacoaum.* Sui tamen potens, tandem respondet in hæc verba. *Quod vivis, ô perfidiose, lenitatis est mea, non sceleris tui. Vita indignus est, cui periit fides. Quo spectant hæc consilia, nisi ad subruendum imperium? Talia certe sunt, quæ in medium attulisti, quæ nequissimo cuique turpissimum sit loqui.* Chaocaus quasi non tactus oratione contumeliosa, & ad *Lisuum* versus, *Virtus, potentia, consilium in te sunt, ô* Lisue, *prolixa tua in imperium, remque publicam merita, &, quod est, in aulis præsertim, rarissimum, sine invidia. Quod tibi quidem contingit meritissimo tuo; qui summam dignitatem ita tem-*

Fraude retenta littera cum sigillo imperii.

ita temperanter adhuc habuisti, ut illa non te ornasse, sed à te potius ornata esse videatur. Sed, oro te, considera etiam atque etiam, quid agas. Maynum *Imperatoris filium apud* Mumhoëum *esse scis; hunc de illo praclare meritum; utrumque arcta familiaritate connexum. Si* Fusuus *pra* Huhaio *proferetur ad fastigium; tum tu pra* Humhuëo *nullus eris. Adeone parvi, Colai sigillum, Colai dignitas est tibi, ut, cum possis illud* Huhaio *tradere, hanc tibi servare, negligens sis utriusque. Secundus est* Huhaius *filius, quid tum? sed apud nos est, sigillo potens, & statim, modo tu faveas, potentissimus imperio. Quo si per te potietur, quas tibi non referet gratias? sed hac apud sapientem fortasse parum valet oratio; at regia & imperatoria ejus indoles, at pietas, at in homines commiseratio, qua dotes, aliaque imperio usquequaque digna resplendent in eo, sicut in calô stella, nihil apud te valebunt? Quamobrem obsecro te, ne dubites amplius ei sceptra tradere, quem non dubitas iis esse dignissimum.* His dolis raptus tandem *Lisuus*, habitaque post Colai dignitatem fide, contra Imperatoris mandatum, contra naturæ leges & regni, minorem filium, velut à patre declaratum successorem evulgat; cumque multum valeret authoritate, facile persuasit Præfectis omnibus, ut tanquam legitimam in eo potestatem venerarentur. Filius major contra cum *Mumhoëo* nulli labori parcere, quo Præfectos amicos sibi fidosque conservet; at obstante *Lisuo* vix quidquam effecit. Quippe cum arma parantibus etiam Præfecti fere omnes obsisterent; ea coacti sunt mox ponere, collectis copiis ad vim inferendam imparibus. Atque hæc causa fuit, cur *Fusuus* ac *Mumhoëus* perduelles judicati sint & in crimen læsæ majestatis incurrisse. Minor autem frater, postquam Imperator factus est, ad firmandum magis imperium una cum *Mumhoëo* majorem coëgit sibimet mortem consciscere.

Regnum à legitimo successore alienant.

II. Imp. ULXIUS.

Imperavit annis III.

Cyclo 42. anno 29 ante Christum 209.

MAle parta male dilabuntur, dictum vetus est, cujus veritatem novus Imperator exitio suo sanxit.

sanxit. Inconsultus juvenis, qui parricidio stabilitum ierat imperium, & hoc & seipsum evertit; rerum potitus tantum triennio. Viginti namque natus erat & alterum annum, cum prorupit ad clavum imperii; sed quarto & vigesimo ætatis anno ab iisdem, à quibus fuerat electus, morte multatus est. Cujus author præcipuus, *Chaocaus* fuit, occultissime simul ac vaferrime adversus *Cinam* familiam exercens odia. Hunc enim Colaum suum fecerat, gratiam accepti rependens imperii. *Lisuum* vero summæ rei militaris præfecit.

Longe Ulxius (hoc enim nomen Imperatori post fuit) à paterna virtute animique robore degeneravit; libidine atque avaritia infamis, nec ullius rei quam voluptatum in imperio studiosior. Subinde *Chaocaum* sic allocutus memoratur. *Mortalis vitæ cursus est haud minus velox, quam currus, quem sex equi rapiunt. Breve omnino spatium nobis relictum est ad vivendum; quod dum elabitur, opto meos oculos, aures ac reliquos sensus iis rebus explere, queis maxime summaque cum suavitate titillantur, & quicquid denique desiderare potest mens mea, omni diligentia conquirere, ut ætas reliqua mihi exigatur quam jucundissime. Id qua ratione possim consequi; tu*, Chaocae, *me docebis.* Ille factus ad omnem fraudem respondet in hunc modum. *Efficere quidem id omne, quidquid velis, optime Imperator, est in manu tua; nisi quod hæc una res me solicitum habet, ne labores incassum. Sensus enim, quos dixisti, expleri non possunt insatiabiliter. Timeo & illud, ut per antiquos patris tui Præfectos tibi liceat, quod optas. Hi namque aliud tibi authores erunt, in alia te studia & ab his longe diversa devocabunt, imo turbas ciebunt, ubi te viderint solis voluptatibus inhiare. Tunc vero si exsaturare animum voles, antiquos illos Præfectos exautora; novos, queis charus es, sublege. Nam ita morosis & iracundis Præfectorum querelis tacentibus habebis, quod exoptat animus tuus, & in aurem utramque securus dormies.* Vaferrimum erat hujus perduellis consilium. Nam si antiqui ac fideles *Cinæ* familiæ Præfecti omnes è medio tollerentur; illi promtum erat amicos suæque voluntatis

Imperatoris voluptuarii oratio.

Pestilens consilium.

adju-

adjutores ad dignitates protollere, itaque vel evertere, vel sibi, si posset, imperium occupare. Audiit tamen illum Imperator, & è *Chaocai* sententia Præfectis honore privatis novos substituit. At his non est visa res hæc toleranda, excitis per totum imperium turbis indignitatem rei vindicantibus. Unde paulatim rebelliones cœptæ non prius quievere, quam hæc imperatoria stirps funditus interiit.

Xingus militia dux fraude regno insidiatur.

Primus in Imperatorem rebellionem captavit *Xingus* militum dux, urbisque regiæ præsidiariorum parti præfectus. Hunc Imperator ad motus, qui in Australi Sinæ plaga gliscebant, sedandos justo cum exercitu ire jusserat. Ibi re non satis feliciter gesta partim ob itinerum difficultates, partim ob aquarum inundationes, & exercitus amissa parte, ad Imperatorem redire timens, convocatos tribunos sic alloquitur. *In quo nos rerum nostrarum articulo fortuna destituerit, cernitis & indignamini merito, commilitones: Aut moriendum nobis est, aut, si mitius irascetur libidinosus Imperator, munere cedendum, &, quod est utroque acerbius, alterutrum cum dedecore. Notior enim vobis est, quam ut à me sit explicanda tyrannis illius, fidem suorum è successu tantum æstimantis & suo imperio; cui si vel Cælum obstiterit, perîsti. Itane, fortissimi duces, sine gloria moriemur? imo enimvero cum ignominia? & à libidinoso Imperatore occisi? At major in fortitudine nostra spes est mihi, quibus fortiores non inveniet tyrannus, qui contra nos audeant arma ferre. Scitis prætereà, parricidium fraterno sanguine signasse viam ad imperium sibi.* Fusuum *occidit; at vivit adhuc* Fusui *filius. Huic debetur imperium; ab hoc stemus comite justitia, virtute duce, quæ nequissimo Imperatori, sanguinario, parricidæ servire nos amplius non patiuntur.* Hæc ubi dixit, omnes in ejus verba jurant, *Fusui* filium è legibus Imperatorem esse clamantes. Quo audito *Quamkius*, qui tunc pro Imperatore *Suchuen* provinciam administrabat, collaudat eorum animum, & ab *Ulxio* deficiens, ipsorum partes sequitur. Collecto igitur ingenti exercitu, vexilla omnia pro *Fusui* filio insigniunt, quo speciosius tegeretur rebellio. Neque

fraudem primo successus destituit, deceptis eo colore quamplurimis, partesque *Xing*, sequentibus. Sed ille seipsum prodidit, regno *Zu* sive subjectis olim sibi provinciis in potestatem suam redactis, ambitione præcipiti regem se volens appellari. Sic proditionis consilium omnibus innotuit; cognitoque, non jam illum pro *Fusui* filio, sed pro se bellare, propemodum omnes eum deseruere. Vnde nihil postea gessit memorabile, regnumque, dum quærebat, amisit; quod obtinuisset omnino, si *Changulum* & *Chiynum* audivisset. Hi namque suaserant ei, ne festinaret; nondum esse regnandi tempus; eadem arte, qua pro *Fusui* filio crederetur agere, procedendum eousque, donec auctis continuo copiis ac rebus melius compositis, non modo *Zu* regnum, sed imperium ipsum faceret ditionis suæ. Verum, ut paulo ante conquestus sum, fortunæ dolo faventis indulgentiam præcox intervertit ambitio; dilapsique perduelles, qui erant in partibus, & à sese invicem distracti, quietem, quam bellum maluere.

Sed festinando se prodit.

Supina Imperatoris oscitantia.

Hoc periculo defunctus Imperator, necdum tamen excussit ignaviam; Præfectisque totius imperii permissa cura, ipse totum se voluptatibus tradidit, insigniter juvante ac suadente *Chaocao*, qui tamen, quantum poterat, imperii ruinas machinabatur. Itaque rebelles negligentiùs persequi, alios ad imperii spem erigere, populum tributis exigendis Imperatoris nomine vexare, ut hortos, ut nova palatia, ut nemora & id genus alia fabricaret ad Imperatoris delicias ac libidinem. Ad urbis autem regiæ custodiam alebat quinquaginta militum millia; queîs septus Imperator tuto esset ac libere in libidine. Sed documento fuit, nullam diligentiam satis validam esse, nisi virtute sis munitus & subditorum amore. Nam qua regnum *Zu* spectat Boream, prope *Honan Lieupangus* quidam ab Imperatore descivit; qui à parvis initiis orsus, tandem imperium occupavit. Et primo quidem cum sociis aliquot ex armis & rapto vivere solitus, in lacu *Poi* vicinisque montibus; deinde ducem nominavit. Quanquam & tunc latronum potius more, quam ducis,

cis, bellum faciebat finitimis. Erat *Lieupangus* humili quidem natus loco, sed magnos gerens spiritus; de cujus indole mirabili, benevolentia, fortitudine ac felicitate multa Sinici scriptores tradidere. In parva etiam fortuna non nisi magna meditabatur; nunquam se demittens in eam humilitatem, qua victum etiam necessarium pararet sibi. Cumque latronum dux esset, eadem lege suos continuit, nihil humile, nihil mediocre passus aggredi eos aut agere. Comitas interim affabilitasque sermonis ei tanta, ut omnium in se facile amorem accenderet. Quoties audiebat Imperatorem in otio tam turpi luxuque vivere; dicere solebat, viro forti vel imperatoriam dignitatem quærendam esse, vel eligendam mortem.

Forte incidit *Lieupangus* in quendam *Liucungum* nomine, physiognomiæ peritissimum. Qui contemplatione super faciem ejus injecta, repente, veneratus ipsum, *Ego jam nunc*, exclamat, *profiteor subditum me tuum; Imperator eris! cum prædictione mea consentiunt perspicua & evidentes in vultu tuo notæ. Multorum quidem fata deprehendi explicuique in futurum artis meæ felicitate; sed similem tui, domini mei, vidi adhuc neminem. Omnino si antiquitate ipsoque præsagiorum usu laudatissimi libri mei vera fantur, Imperator eris. Et hujus veritatis fiducia jam obsequio tuo in antecessum me devoveo. Præterea, si placeat, unicam, quam habeo, filiam inter hujus ævi pulcherrimas, ut videbis, ac sapientiæ miraculo florentes numerari dignam tibi, domino meo, uxorem despondeo. Magna enim à te spero, qui ad magna natus es.* His auditis mire lætus *Lieupangus*, filiæ nuptias avidissimo consensu approbavit: cujus dein prudentia multum est adjutus in occupando imperio. Sed cum fortuna, quod plerumq; fit, virtutem deinde mutavit, & Imperatrix & nequissima, ut dicam paulo post.

Ulxius quanquam & ipse nequissimus, astrologia tamen maxime gaudebat siderumque studio. Vnde prænosse scribunt eum, è cælestium cursu successorem instare sibi; quin & ex Australi provinciæ *Xensi* plaga, futurum. Quare ut interverteret vel turbaret stellas contra fortunam suam aurigantes;

ad eos Sinæ tractus pervenit, inquirens & intentus undique, ubinam esset ille, quem desuper è cælo metuebat, in terris agentem. Et sane attigit ea loca, ubi cum suis *Lieupangus* habitabat. Qui turbatus Imperatoris adventu, *Poi* lacus altissimos montes fuga petiit, ibique latitantem filii, fratres, omnesque consanguinei sunt secuti. Exceperat eos aliquando convivio, è quo sub noctem surgens per opaca montis inambulans cum convivis inusitatæ magnitudinis serpentem obviam habuit, quem stricto ense duas dissectum in partes necat. Memorant subinde serpentem ab anu quæsitum; quem cum occisum reperiret, ita plorasse. *Heu! filius meus, cui debebatur imperium, in album serpentem mutatus est! ah! non amplius eum video. Quid dicam? non ab alio profecto, quam à rubro dracone interfectus est; ab illo nempe, cui fata destinant imperium altiore vi, quam filio meo. Huic qui mortem obtulit, is sine dubio Imperator fuit.* His ac talibus portentis (ut opinor, à *Lieupango* fictis, ut suorum animos erigeret) cum ipse, tum sui commilitones magnopere lætabantur, haud ambigentes, quin esset futurus Imperator. Ergo, quæcunque imperat, alacres exsequi, jamque velut Imperatorem colere. Sinarum hoc semper fuit, ut imperium ex immutabili fato pendere credant, & illud quasi habena quadam de cælo vinctum descendere. Iisque persuasissimum est, illum, quem sceptra manent, è voto facturum omnia, donec ea capessat. Hinc continuo *Lieupangus* seipso major evasit, adeo sociorum multitudine crescens, ut jam justum haberet exercitum; & Ulxii conatus omnes in se quærendo elusit.

Serpens occisus regni præsagium.

Interea *Xingus*, ille, qui *Zu* regnum ambibat, etsi à maxima suorum parte desertus, animum tamen haud despondit, & aliquot oppida vi cepit. Iamque ad urbem *Poi*, quod ei nomen est à lacu, promovebat exercitum; cum loci Præfectus *Lieupangum* invitat ad arcendum hostem. Ille præmissis ad urbem manipulis aliquot, cum omnibus copiis subsequitur. Quo cognito cum *Xingus* armorum impetum verteret alio; Præfectus urbis, velut obsidionis secu-

rus,

rus, jam *Lieupangum* intra urbem non admittit. Excanduit vehementer ad hunc nuncium *Lieupangus*; & ipse obsidione jam urget urbem. Et iracundiæ favit intestina seditio, quam ab eo missa per sagittam ad suos epistola de Præfecti perfidia questa commovit. Eodemque tempore *Lieupangus* scandens mœnia, necquicquam contra nitente Præfecto, cepit urbem. Eo quamprimum occiso milites, quotquot erant in urbe, omnes partium *Lieupangi* fuere. Atque ita copiis auctus, spoliisque locupletissimæ civitatis, è latrone dux militum factus, vexilla militaria rubri coloris omnia suis proposuit, ac sola rubrica nosci voluit, in omen accipiens, quod, occiso serpente, fatali denominatione rubrum Imperatorem ab anu se vocatum, audierat.

Littera per sagittam ex urbe emissa.

Imperator his motibus auditis, Præfecto, cui provinciam *Hoeiki* regendam dederat, mandat, ut inferat ei arma. Nec defuit hic officio, missoque in *Zu* regnum cum ingenti exercitu *Hiangleango*, non reputans, sæpe fidem exterorum amore patriæ infringi, cladem Imperatori, sibi mortis ansam dedit. Erat enim istud regnum *Hiangleango* solum natale, cujus amore tactus, non modo contra ipsum non tulit arma, sed & regem omnino, ut olim habebat, illi dare constituit. Ac facilis erat ista expeditio. Quippe militum omnium animis sibi devinctis, & hinc ad defectionem sua sponte proclivibus, nepotis è fratre, juvenis audacissimi fortissimique manu *Hoeiki* Præfectum necavit, provincia in fraudis pretium sibi occupata. Profugerat autem è *Zu* cum *Hiangyuo* criminis adjutore reus homicidii. Scribunt *Hiangyuum* usque eo tardum & hebetem fuisse, ut ad studia litterarum applicatus nec litteram potuerit addiscere. Quare objurgatus à patruo, nescire se respondit, cui rei conducant libri, nisi nominibus hominum mandandis posteritati. Iussus igitur artem gladiatoriam discere, nec ab ea minus abhorruit. Tum increpanti socordiam patruo respondet iterum, armis quidem gaudere se, nolle tamen illam artem discere, quæ tantum uni doceret alterive homini

Hiangyuus præ animi stupore nec litteram addidicit.

homini resistere, sed quæ multis. Scientiam ergo rei militaris didicit à patruo.

Imperator tantæ defectionis armorumque strepitu necdum excitatus à deliciarum somno, indormivit reipublicæ. Sed parva & principia negligentem majora manebant mala. Nam eodem fere tempore *Tienxenus* è *Ci* regum stirpe in conspectu fuit, hostis eo nocentior, quod adhuc latuerat. Nec diu factum; & à populis, qui Imperatorem ferre non poterant, adjutus, *Ci* regni partem occupavit. *Hanquangus* etiam regnum *Yen* invasit, atque ibi consedit. In *Chao* præterea regnum paternum horum exempla secutus è regio sanguine *Uuchinus*, postliminio rediit. Sed vix mensem egit in pace, quam ob imperii confinia rex *Yen* bello male coalitam dissolvit, prœlioque victum cepit *Uuchinum*. Captivitas tamen ei laxa fuit, adeo, ut à *Xingo*, qui tunc in regno *Zu* commorabatur, poscere posset auxilia. Non defuit misero *Xingus*, & *Changulum Chinyuum*que, fidos sibi duces in *Yenem* dimisit. Hi tamen antequam arma inferrent, miserunt legatum, *Uuchini* libertatem expostulantes prærogativa virium, nec dubiæ spe victoriæ. Sed hæc *Yeni* non intelligebantur, occidenti legatum contra jus gentium, & *Uuchinum* retinenti. Tunc enimvero *Changulus* & *Chinyuus* ad vindictam ruentes, regnum immisso milite aggrediuntur. Hæc ubi rei militari Præfectus audiit, *Yenem* regem suum conveniens, *Ecquos*, ait, *homines esse putas, ô rex*, Changulum *&* Chinyuum*?* Cui rex, *Probos ac fideles suo duci viros puto; quippe quorum fidem nulla tempestas adhuc libavit. At ego*, respondet militum Præfectus, *longe secus sentio. Quod modo tentant, in eo non sui ducis causam respiciunt, sed suam; sub auxilii specie* Chao *regno imminentes, teque pulso ulturi sese, ut deserto dein etiam* Xingo *ipsi duo dividant inter se regna. Iam turbatum est imperium; omnes piscari cupiunt.* Uuchinum *ut liberum ad sua dimittas, rogo. Sic enim artes eorum conatusque franges; at, si detineas, majus inde timendum malum.* *Hanquangus* id consilium secutus, *Uuchino*que dimisso,

dimisso, bellum brevi sopivit. Quanquam hanc libertatem post paucos dies mors illius excepit, cui à duobus illis Præfectis *Hoeus* ipsius nepos in regno suffectus est.

Sub idem tempus quasi ex condicto novum regem *Kieum* nomine *Guei* quoque regnum accepit. Hæc omnia fere secundo Imperatoris anno gesta sunt.

Eadem tempestate *Changleangus*, ille, quem *Xino* Imperatori supra memoravimus insidiatum esse, militaris rei peritus, multorumque stratagematum successu nobilis, à variis rebellium ducum invitabatur, ut eum de modo ac ratione bellandi consulerent. Verum ille neminem ex illis adiit; ad *Lieupangum* etsi non invitantem, eoque tempore, quam alii multi, viribus inferiorem ultro venit. Interrogatus igitur, quid agendum in bello, quid vitandum maxime, sic respondit. *Reliqui duces, qui in Imperatorem insurrexerunt, imperium per vim ac nefas quærunt, nec tempori servire docti; nec regnandi libidinem dissimulare. Solus* Lieupangus *à Cælo exspectat illud, & accipiet; quippe qui non quærit aliud, quam occasiones bene gerendæ rei. Potius imperium quærit* Lieupangum, *quam* Lieupangus imperium. Ajunt Sinæ militarem *Changleangi* peritiam in tribus his constitisse; in stellarum ac temporum observatione; in terrarum, montium, vallium ac fluviorum situ notando & descriptione; denique in servandis ac docendis militum ordinibus, exactaque disciplina militari.

Changleangi militaris peritia in tribus constitit.

Hiangleangus interim, qui *Hoeiki* provinciam ceperat occiso Præfecto; magnis collectis copiis *Zu* regnum, natale solum, ingreditur. Vbi cum *Xingo* congressus armis, eum internecione delevit. Mox & ipse tactus regnandi libidine, regnum ceu victor ac jure belli affectare cœpit. Sed præcocem ambitum senex quidam, *Facengus* nomine, discussit. Hunc maximi faciebat *Hiangleangus*, ob singularem, qua valebat, prudentiam; qui proinde liberius eum allocutus, *Imperium*, inquit, *haud aliorum facilius, quam regni* Zu *militum armis collabefactari posse, minime te fugit. Hoc regnum, uti* Xingum *expelleres, ingressum, omnes*

Senis prudens consilium.

omnes te tuamque causam tuentur; nec alia res est, quod te tam læti & alacres exceperint, quam quia regem à te sperant. Si vero teipsum per vim intrudes; timeo, ne te longa maneat invidia, & brevis felicitas. An tu Xinum *indormire putas rebus suis? eadem illum, quæ tu, meditari ne dubita; & cave, ne, cujus exemplum sequeris, exitum experiare. Populi suorum regum sanguinem amant. Quare, si me audis, unum ex iis, qui* Xii *manus effugerunt, eliges. Eo facto totius regni conciliabis amorem tibi, contrahesque vires illius omnes, queîs Imperatorem debellare nullius erit negotii. Tunc tibi dignitates honoresque nec vocati affluent ex voto, imo supra votum.* Vera loquebatur senex; quem audiens *Hiangleangus*, damnatoque regnandi consilio, *Sinum Zu* regis nepotem in regem coronat, magna totius populi lætitia. Rex *Hoeium* appellari se voluit.

Eodem quoque tempore *Chingus* quidam ortus regio sanguine, regnum *Han*, ut paternum, collectis aliquot hominum millibus aggressus est occupare.

Hi motus omnes uno fere anno quasi ex denunciato simul extitere; queîs populos inter se commisit una Imperatoris desidia & avaritia. Oppressi namque ac vexati alios dominos legebant, sub novis meliora sperantes. Imperator accepto tot motuum ac rebellionum nuncio *Lisuum* militum Præfectum acriter increpuit, quasi male rempubl. administraret; &, ut solent Principes, omnem in Præfectos culpam inclinavit, quod à populis desereretur. Cui *Lisuus* è scripto respondit in hunc modum. *Prudentem Imperatorem decet omnino scelera severe vindicare. Nam si justo sit lenior, majestas evilescit ac perit timor. At ubi sævam atrocemque mortem maleficiis lex inexorabilis decrevit, omni spe impunitatis præcisa; tum vero peccare timent omnes.* Multa in hanc rem alia scripsit, ad ingenium Imperatoris se accommodans, quem omni crudelitate sciebat imbutum esse. Vnde acerrime inquiri jussit Imperator in eos, qui à se desciverant. Siquos nancisceretur, lento igni torrebat, necabatque crudelissime. Præfectos illos, ut fidos laudabat, qui quamplurimos occiderent. Et hæc multarum cædium materies fuit.

Crudelitas Imperatoris.

fuit. Nam & multi specie Imperatori placendi, privatas ulciscebantur injurias; & ad merendam necem levissima quæque causa sufficiebat, imo sola criminis suspicio. Imperata præterea tributa majora, & vectigalium intentior exactio. Quæ quo quisque plura per fas aut nefas extorquebat à populis, hoc Imperatori gratior erat. Sed his ac talibus, queîs cogitabat sanare subditorum animos, atque ad officium revocare, magis exasperavit. Civitates atque adeo provinciæ, adventantes hostiles exercitus, quasi libertatis vindices præstolabantur; vimque perfringebant, ultro se subjiciendo. Comitas ac modestia deerant Imperatori, quæ artes si adfuissent, pacatum erat imperium, desidia, libidine ac tyrannide tandem pessumdatum.

Sed adhuc labascens illud *Chaocaus* Imperatoris adjutor, homo nequissimus, impulit in præceps. Hic, quos Præfectos à se suaque causa suspicabatur alienos, falsis criminibus petit, quamque plurimos necari jubet; illos præcipue, quos *Cinæ* familiæ videbat & Imperatori magis fidos. Illam quippe familiam statuerat queîscunque posset modis extinguere. Id unum agitabat adhuc eum; nequis Imperatorem forte certiorem faceret partim de iis, quæ jam perfide gesserat, partim quæ tunc meditabatur. Effecit igitur subdolo, & iniquissimo consilio, ut Imperator sibi ac *Lisuo* commissa imperii summa, nunquam deinceps in aliorum Præfectorum magistratuumve conspectum prodiret. Sed documento fuit, haud omnia consilia esse bona, quæ talia videntur; & diligenter à Principibus quandoque, non utique populari trutina examinanda. Ceterum sic Imperatorem allocutus esse fertur. *Nimia familiaritas contemptum parit. Subditi, qui dominum suum sæpe vident, multa simul vident, ob quæ aspernentur illum ac rideant, parvique faciant pereunte paullatim obsequio. Si cupit apud suos esse magni semper, ac debito honore coli; eorum oculos vitet. Siquid habent causæ, illam exponant scripto, scriptoque respondeat Imperator. Omnino rara sit aut nulla potius, os ejus sacrosque vultus oculo plebejo tuendi, indulgentia. Sic rebus mature consideratis decernet, quod est è publico futurum; sic prudentia* Fraude Imperatori persuasum, ut publicum vitet.

dentiæ virtutisque nomen ac decus apud suos tuebitur. Ex his pendet veneratio, prominetque terribilius occulta majestas. Hac oratione deceptus adolescens improvidus consilii, nunquam postea venit in senatum, nec aures cuiquam præbuit. Solos *Lisuum* & *Chaocaum* admisit, quibuscum de republ. consultabat, sed raro. Cum igitur omnia in eorum essent arbitrio, diversis in Imperatorum studiis longe distrahebantur. *Lisuus* adhuc in fide constans; at *Chaocaus* ex occulto inimicissimus erat. Et quia quasi pendebat ab hoc *Lisuus*; illius accedente fraude; tandem de occidendo Imperatore, deque imperio partiendo conveniunt ita, ut Australem alter, alter Boream sibi Sinam auferret. Sed duo destinatis intercessere. Primum, quod *Liyeus* natu major illius filius contra rebelles dux missus, ad illos defecerat. Alterum, quod hac audita defectione *Lisuus*, potestate, quam habebat, abusus, imperio præcoci summum ducem copiis præfecerit, quod solis Imperatoribus licebat. Ob hæc igitur duo in carcerem ab Imperatore conditur. *Chaocao* clam instigante atque urgente. Non poterat æmulum ferre; nec inculcare cædis consilium ante destitit Imperatoris auribus, quam in urbis ille regiæ foro duas in partes dissectus interiit. Sic tota imperii gubernatio penes *Chaocaum* fuit; quod adhuc unice quæsiverat.

Proditio Præfectorum.

Æmulus fraude sublatus.

Hoeus interea *Zu* rex à suis electus, intra paucos dies totum amplissimumque regnum ad obsequii reverentiam pronum habuit, domesticum nativumque regem expetentibus. Quare cum domi tranquillæ res essent, Imperatorem bello petere ultumque injurias ire decrevit; *Lieupango* celebratæ fortitudinis viro ad se invitato, creatoque duce. Tum vocatos duces omnes, *Hiangyum*, *Hiangleangum*, *Sungyum*, ac *Lieupangum* ad hunc modum alloquitur. *Quamobrem vos convocaverim, duces, ut paucis expediam, causam hanc habeo. Volo vos divisis copiis in Imperatorem infestis armis ire, non ut imperium occupetis mihi, præter regnum, quod à vobis accepi, nihil aliud ambienti; sed, ut & vos regnetis. Qui primus*

vestrum

vestrum Hienyang *urbem regiam occupaverit, atque inde Imperatorem ejecerit; illi ego* Cin *regnum jamnunc ex animi mei sententia decerno & addico. Agite fortiter, &, quam de vestra fortitudine ac fide concepi spem, actutum implete. Quomodo ad arma eatis, quomodo bellum conficiatis, in vestra manu est; in votis vero meis, ut familiam* Cinam *primo quoque tempore deleatis.*

Secundum hæc ceteri duces *Hiangleangum* sequuntur. Quo cum ingenti exercitu *Poyang* versus progresso, solus *Lieupangus* à *Changleango* doctus aliam ac breviorem viam, minore quidem cum exercitu, per provinciam *Honan* Occidentem ingreditur. Copiæ utrinque simul omnes *Xensi* provinciam, in qua Imperator erat, rectà petebant. Cujus rei fama tandem periculi magnitudine concussum è libidinum veterno excitavit. Itaque suos exercitus & ipse mittit in perduelles. Et primo quidem contra *Zu* regis Præfectos, quorum inprimis erat formidabilis potentia, tendere jubet; satis gnarus, eo regno devicto, facile reliquos, qui regna invaderent, debellatum atque repulsum iri. *Changtanum* ergo validissimo cum exercitu contra *Hiangleangum* emittit; at atroci prope *Poyam* urbem commisso prœlio, ab *Hiangleango* stetit victoria. Hic exercitus fugati reliquiâs, quas *Changtanus* collegerat post fugam, persecutus, ad *Tingtao* iterum fudit, horribili cum strage. *Magni in Imperatorem motus.*

Eodem fere tempore rem prospere gessit *Lieupangus*; qui, qua *Cin* est contra occidentem, provinciæ *Xensi* regiones ingressus, resistentem sibi Præfectum cum copiis omnibus delevit, usque & usque viribus ac potentia crescens.

Hiangleangus interim victoriâ elatus insolescere, alios alto supercilio despicere, jamque non secus, ac si teneret Imperatorem, gaudio triumphare. Magno igitur apparatu ac pompa, sed minore cura contra novos Imperatoris exercitus movet. *Sungyus* etiam in tuto rerum cursu cautione opus esse ratus, disciplinæ militaris eum admonuit, &, *Optime dux*, inquit, *impense tua causa sum solicitus. Comprime, quæso*

 te, hoc

te, hos spiritus, neve adeo, tui securus, hostem sperne, cui non raro sui contemtus peperit victoriam. At ille spreto æque consilio, ut hoste, cum *Changtano* iterum conflixit; memorabili clade affectus in eodem loco, prope *Tingtao*, unde paulo ante victor discesserat. Quippe *Changtanus* reparato exercitu haud sane spernendo, illum excepit, hoc illustrem victoriam adeptus, quod etiam *Hiangleangus* ipse cecidit in prœlio. Documentum ducibus, ne fortuna elati victores militarem deserant disciplinam.

Lieupangus audita *Hiangleangi* clade, sparsos ejus milites, undecunque potuit, ad se invitans, ingentem exercitum conflavit.

Changtanus autem tam insigni victoria non contentus, *Croceo* fluvio transmisso, felicitatem armorum in *Chaum* regem promovet. Nam & *Zu* regno potiri debebat ex Imperatoris mandato; nec tutum tamen erat, hostem à tergo *Chaum* relinquere. Hic enim annonam poterat omnem & reliqua bello necessaria nutu impedire. *Chaus* viribus impar ad *Zu* regem mittit, qui petat auxilia. *Zuus*, *Hiangleango* remoto, *Sungyum* & *Hiangyum* copiis præfecit, novo milite misso, qui *Chao* regi ferret suppetias. Sed summa rerum potestas penes *Sungyum* fuit. *Hiangyus* quidem fortissimus ab omnibus habebatur; sed, ut immanis atque crudelis à *Zu* rege, *Sungyo* parere jussus. Tertio ergo Imperatoris anno *Sungyus* cum exercitu ad *Nanyang* urbem pervenit. Ibi specie reficiendi militem, sex & quadraginta dies consedit in otio, fremente interim *Hiangyo*. Qui demum impatiens moræ & in *Sungyum* invehens, *Quo spectat*, inquit, *hæc cunctatio? Paulo ante noster exercitus cæco impetu ruit in suammet cladem; patruus meus occubuit; rex omnibus rebus urgetur, & à nobis remedium exspectat nec cibum interim nec quietem capiens, dum ejus haud temere de nobis concepta spei succedat victoria. Quæ quidem est in manu tua, si audemus esse felices, prœliumque poscere. Abjecta igitur cunctatione, invadendum hostem censeo.* Cum *Sungyus* tergiversaretur, *Hiangyus*, ut erat ingenio ferox & audax, eum in communi

muni utriusque tentorio necat. Placatos deinde magnis promissis milites, se sequi jubet; prædam omnem ipsos manere; se non nisi patrui cædem ultum, & acceptæ cladis ignominiam deletum ire. Itaque omni exercitu ad obsequium prono, naves quamplurimas instruit, ac celeriter *Croceum* transmittens, milites una cum trium dierum annona in terram exponit. Tum, ne qua spes refugiendi timidis esset, cunctis navibus impedimentisque mersis, *Nunc, ut videtis, commilitones*, inquit, *effugium nobis nullum est reliquum, quam in virtute nostra; unicam hanc habemus arcem. A tergo reditum præpedit vastus fluvius; à fronte Imperatoris instat inimicus exercitus. Vel moriendum nobis, vel fortiter pugnandum. Agite, ut viros fortes decet; si vita, si honores, si divitiæ vobis sunt cordi.* His dictis in *Uanguanium* Imperatoris legatum movet, aciesque poscit; impetu novies facto semper rejectus. Donec fuso tandem Imperatoris exercitu, *Uanguanio*que capto, tantam stragem edidit, ut omnes illius Præfecti de imperio jam conclamatum esse dicerent. Nemo tamen Imperatorem admonere ausus est, rem celante *Chaocao*. *Fuga militum naves subductæ.*

Sub idem tempus *Lieupangus*, *Uuching* urbem in *Guei* regno sitam armis obtinuit. Nam regionis illius Præfectus ei resistere non ausus, ultro cum suis ad ipsum defecit. *Pungyueno* nomen illi erat; quem benigne ac comiter exceptum *Lieupangus* ducem creat suum, ejusque fide subnixus mittit ad universum *Guei* regnum occupandum, regni præfectura qua fungebatur prius, eidem commissa.

Post captum *Uanguanium* & *Pingyueni* defectionem, quo in rerum articulo deprehenderetur imperium, tandem docetur Imperator. Qui ut tantis malis jamjam ingruentibus aliquo modo iret obviam; denuo, *Changtanio* duce, valentem exercitum in *Hiangyum* emittit. Hic post aliquot velitationes marte semper inferior, nunquam ausus est exinde manus conserere; ne rem totam in casum daret; & quia sperabat *Hiangyum* in hostico fame annonæque penuria laboraturum. Et fortasse cunctando illum fregisset,

vel certe victoriæ occasionem nactus esset. Sed Imperator moræ impatiens, & spe ductus *Hiangyum* brevi posse vinci, rei summam in perniciem dedit: missa primum acri & vehementi epistola *Changtanii* ignaviam & otium increpans. Ille ut, quid ageret ac tentaret, Imperatorem admoneret, *Hingum* è ducibus unum ad *Choacaum* Colaum legat, qui de suis consiliis omnibus eum edoceret, ac simul de auxiliis aliisque rebus ad victoriam obtinendam necessariis cum illo ageret, & pugnæ adhuc detrectatæ causam exponeret. *Chingus* ipsum triduum subsistens, nunquam aditum ad *Chaocaum* invenit. Iratus proinde insalutato eo ac re infecta ad *Changtanium* rediit, & indignatione plenus, *Quid agimus*, inquit, *optime dux? quousque tot urgemur malis? jam eo loco sunt res nostræ, ut nec victoria nobis profutura sit. Servitus est nobis apud pessimum Imperatorem iniquissima, neque rationes nostras audientem. Et hoc fortasse ferendum aliquis putet, quod alieno magis est quam suo vitio malus Imperator; at illud quam nobis indignum*, Chaocao *subesse, homini superbissimo & sceleratorum omnium supremo? Ab hoc (ô infandi vilitas obsequii!) ab hoc pro libidine gubernamur; cui nulla interim nostri cura, nulla imperii, cum maximis rebus adeuntes à se repellenti. Tres dies ad ipsius fores contrivi moliens aditum mihi, semper exclusus.* His auditis *Changtanius*, ardens iracundia, *Quando igitur Imperator nostri curam non habet; nec nos illius ullam deinceps habebimus. Neque fas est repugnare Cælo*, Cinæ *familiæ interitum properanti.* Et cum dicto legat *Hingum* ad *Hiangyum*, cum eo tractat, & cum omni exercitu ad illum descifcit. Quæ res multiplici vitio labans imperium & ipsum Imperatorem penitus afflixit; damno suo docentem, quantum cavere debeant Principes à suorum sibi contemtu & contumelia.

Imperator a suo Colao necatus.

Hac defectione *Chaocaus* audita, priusquam ad Imperatoris veniret aures, ne ab illo crimini subjectus puniretur, ipsum Imperatorem parat è medio tollere. Nec aliter fecit atque destinaverat, immisso in palatium primæ nequitiæ sicario, à quo *Uulxius* Imperator occisus est anno imperii tertio, florente adhuc ætate.

Cujus

Cujus parricidii suspicionem ut à se *Chaocaus* averteret; dum vicaria manu patratur scelus, domi se continet aliquot dies, morbum simulans. At ubi cædem Imperatoris fama vulgavit; protinus velut illius vindex è domo prorumpit in publicum, conquisite laborans, ut comprehenso sicario sociisque manifestum facinus faciat. Deinde, quo illustrior haberetur adversus *Cinam* familiam fides sua; effecit, ut *Ingus* ex eadem sublegeretur Imperator, populis in obsequium ejus jurantibus. In hunc modum occisi ab se Imperatoris infamiam amoliebatur; sed frustra.

III. Imp. INGUS.

Imperavit XLVI. dies.

INgus tertium post diem, quam erat electus, cognita *Chaocai* nequitia, magnopere quidem excanduit; sed primum ultionis impetum retardabat illius potentia. Quare cum filio colloquens, Ægrum & ego simulabo, ait; tu vero, fili, cum *Chaocaus* ex officio, quo fungitur, ad me solus, quod ipsi soli licet, ingredietur, tum ex insidiis repente prosiliens nil tale cogitantem hoc pugione transfige. Acceptoque ferro princeps intentus occasioni, simul mandatum patris & *Chaocai* spiritum exhausit. Hunc exitum habuit *Chaocaus*, homo sane nequam; cujus postea familiam Imperator in tertiam usque progeniem delevit. Memorant hoc loco Sinici authores, ad tantam potentiam nequissimum hunc Colaum sub *Ulxio* Imperatore pervenisse, ut, quoscunque lubitum esset Præfectos vel necaret, vel exueret præfectura, vel donaret Ex unius arbitrio ac libidine omnium vita, mors, fortuna pendebant. Contra placitum ejus & voluntatem aliquid fecisse vel dixisse capital erat. Illud prorsus admiratione dignum, quod referunt. *Chaocaus* forte cervum obtulit Imperatori; quem equum, non cervum esse dicebat. Risit Imperator; & *Chaocaum* errasse dixit. Tum Colaus, enimvero non cervum esse, sed equum, acriter cum Imperatore contendere. Hic ad circumstantes versus ex eis quærit, cervusne sit an equus? Alii cervum,

Cyclo 41. *anno* 52. *ante Christum* 206.

Chaocaus *suorum scelerum pœnas dat.*

Memoratu digna nequitia Chaocai.

vum,

vum, equum alii dixerunt; qui neutrum vellent offensum, tacuere. Notauit omnes, qui cervum dixerant, *Chaocaus*; ac deinde morte multavit. Vnde omnes tantus illius invasit timor, ut, si mentem ejus noverant, scorpionem ovum dicerent; apertæ veritatis faciem turpissimo deformantes assentationis lenocinio.

Lieupangus interea vallis fauces, qua patebat aditus ad regiam, victricibus & infestis armis penetraverat. *Ingus* contra copiis omnibus præsidiariisque secum eductis oppositas Orienti fauces occupat, & propugnaculum *Yao* dictum inibi permunit opere subitario. Adest *Lieupangus*, & totus in pugnam prurit. Quamque primum invasisset Imperatoris exercitum, nisi *Changleangus* reprimeret audaciam ejus. Hic videbat Imperatorem loco ac numero superiorem esse. Quare

Stratagema. ad artes suas versus, multa rubri coloris vexilla disponit in montium jugis, vel ut majoris exercitus specie illuderet hosti, vel eum averteret, si forte cogitaret Imperator *Lieupangum* in fugam compellere. Postea fidos homines subornavit, qui ad Imperatorem transfugerent. Hi sub justæ defectionis umbra latentes exceptique benigne. Imperatoris milites hinc inde ad sequendum *Lieupangum* solicitantes, multo plurimis persuasere, ut illius signa sive felicitatem amplecterentur. Fidiores tamen adhuc timebant fidem deserere. Sed nihilo secius res in seditionem erupit ac motum in Imperatoris exercitu, quem *Changleangus* discordiæ author ex alti montis vertice notavit. Ergo *Lieupangum* statim pugnam ciere jubet. *Lieupangus* superato magnis difficultatibus monte *Quei* per ejus crepidines à tergo tendens, repentino impetu inopinantes & male cautos percellit hostes, irruensque in eos aliqua facta strage vertit in fugam. Deinde fugientibus instans, ad *Lantien* oppidum jam ad præliandum paratos offendit, collatisque signis hostium potitur. Imperator in urbem se recepit; sed ubi se ab omnibus destitutum videt, victoris arbitrio se permisit, ut in sequenti libro referemus. Imperavit familia *Cinn* tres & quadraginta duntaxat annos, habuitque Imperatores tres, uti diximus. Nunc ad *Lieupangum* redeamus.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER SEPTIMUS

De imperante Familia HANA.

I. IMP. LIEUPANGUS five CAOZUUS.

Imperavit annis XII.

EOdem anno, quo feque & imperium *Ingus Lieupango* tradidit, *Hana* familiæ ftaтuerunt initium Sinenfes hiftorici. Etfi vero *Lieupangus* univerfum occupaverat imperium; *Cin* rex tamen potius haberi voluit, quam Imperator. Quam appellationem poftea primum admifit, à fuis ad hoc perfuafus, ut narrabo. *Cyclo 42. anno 32 ante Chriftum 206.*

Ingus ergo Imperator poftquam dies fex tantum & quadraginta rebus præfuit; accepta fuperiori clade, auditoque *Lieupangum* ad regiam urbem recta victorem exercitum ducere, cum vires ad obfiftendum ei deeffent, pejora more gentis atque adeo mortem timens, clementiam voluit victoris experiri. Collo igitur in funem inferto, imperatorium figillum & infignia reliqua ferens, & curru, quem albi trahebant equi, quod triftitiæ ac luctus fignum eft, vectus, obviam *Lieupango* procedit. Vbi prope illum fuit, è curru defcendens eumque veneratus, cum imperatoriis infignibus imperium, quod non habebat, ei tradit, & in regiam urbem invitavit, folam ab fe mortem deprecans. Viliffimus Imperator, qui quadraginta fex tantum dies imperarit, & fe tam ignominiofe abjiciens ac fupplex ad fubditum rebellem venerit. *Magna victi Imperatoris abjectio.*

Victoris exercitus duces fere omnes *Lieupango* fuadebant, ut occideretur. Quos ille non modo non audiit, fed à quavis etiam alia injuria eos abftinere juffit. *Hoeius Zu rex idemque nofter me adhibuit*, inquit, *ut fuis aufpiciis occuparem imperium*, Cin *regnum promittens præmium victoriæ. Quod autem ante alios uti* *Ejus vitam victor fervat.*

voluit mea potissimum opera, perspecta ei magnanimitas & ad misericordiam propensio mea fecit. Hac die, qua nulla felicior illuxit mihi, tandem ad exitum feliciter adduxi rem, in qua velut in cardine consilia Zui *regis & mea vestraque movebantur omnia. Vultis igitur hanc felicissimam lucem à me sanguine contaminari? sanguine insontis, qui seipsum ultro mihi tradidit? Meliora, Cælum! nec ego me in tantum odi, ac despicio, uti cædem patiar esse mei principatus auspicium, sine dubio infelicissimum.* Hac oratione mollitis ducum animis, *Ingum* comiter acceptum secum in urbem regiam deduxit. Tunc *Hienyang* nobilissimam urbem militibus suis diripiendam permisit, sed hactenus, ut neminem unum interficerent, aut offenderent, vel graviori aliqua injuria afficerent; severa pœna constituta peccantibus. Ingentes in urbe locupletissima repertæ sunt opes. Vnus *Siaohous*, vir consultissimus, qui apud *Lieupangum* erat in honore & in pretio, præclaram ante omnes prædam fecit. Nam cum litterarum esset amantissimus, spretis divitiis omnibus, quæ in manu ejus erant, museum summi magistratus ingressus, inde tabulas imperii geographicas & libros, in quibus particulatim omnia provinciarum peculiaria, & munitiora loca, reditus, & hominum numerus accuratissime repræsentabantur, secum abstulit atque servavit. Ex his deinde *Lieupangum* omnem imperii statum adeo scienter edocuit, ut omnes, & præcipue *Lieupangus* admiraretur, unde tanta rerum ei notitia. Quoties de re aliqua in medium consulebatur; egregia semper ejus in loquendo prudentia, gravitas & constantia dictorum enituit. Quem proin Imperator honoribus ac divitiis auxit amplioribus, quam si civitatis unius gazam omnem solus acquisivisset; ditior è libris unus, quam milites omnes è prædis.

Docta præda.

Palatium Imperatoris *Lieupangus* sibi sepofuerat & intactum esse præceperat. Quod ingressus ubi primum illius magnificentiam, rerum omnium elegantiam, copiam ac splendorem vidit, equorumque, servorum & mulierum decorem ac multitudinem; iis omnibus captus inibi sedem figere decrevit, præter *Cin*

regnum

regnum ejusque delitias nihil expetens. Sed *Fanyunius* Præfectus, ut ad exercitum rediret, suasit, inibique considendi consilium penitus damnavit. *Hæc enim, quæ tu tantopere miraris*, inquit, *& imperium ipsum quibus rebus perdidit* Cina *familia, quam quod in illis conquirendis illius Imperatores nimii fuere? luxuries ac prodigentia eis exitio fuit. An non, ô rex, quorum imitere facta, eorum perhorrescis exitum? rogo te atque oro, ut intempestivas voluptates aspernatus quamprimum ad exercitum redeas, cœptique belli gloriam propages. Quis impetus aut ignavia potius adeo te fascinavit, ut, cum possis imperare, tantum regnare velis? Male metuo, ne imperium, quo jam potiris, relinquens, etiam regnum, quod tam efflictim amas, amittas. Si me non audis, pro certo habeas felicitatem tuam ad metam venisse.* Respuit *Lieupangus* salutare consilium; &, ut erat mollis & voluptuarius, partis frui, quæ sibi sufficere videbantur, deliberatum habuit, neque ex urbe discessit. *Fanyunius*, ubi nil profecit, *Changleangum* monet. Ex hoc *Lieupangi* spiritus pendebat, nec alium impensius venerabatur. Hunc igitur adiens *Changleangus* affatur in hunc modum. *Vicisti tu quidem* Cinam *familiam, & ad hunc gradum ascendisti; sed, si verum fateri licet, in illa solida virtus exstincta materiam tuis laudibus atque initium dedit. Tu potissimum electus es à Cælo, ut illius luxum castigares familiæ totius interitu. Vide, quæso, quid agas modo; &, ne ob eandem causam à Cælo deseraris, etiam atque etiam cave. Simplicitas est amanda tibi, & in omnibus rebus moderatio. Qui malos punire vis, ipse malus esse non debes. Vix* Cin *regnum obtinuisti; & tam cito modestiam dediscens*, Cinæ *familiæ luxuriem & vitia nondum bene sepulta denuo vis in orbis exitium excitare? Non tibi venit in mentem, hæc, queis ita caperis, esse, quæ* Kieuis, *quæ* Cheuis, *quæ sævissimis tyrannis ac regibus ad infanda facta faces admoverint? hæc esse, queis occæcati reges fidorum amicorum spernant consilia? Exemplum hujus calamitatis, si desint alia, cogimur in te abominari, qui modo sanctissimum* Fanqueii *consilium contemnis; Sed nimirum quemadmodum veneni amaritudo morbum magis incendit;*

Quies & luxus regi dissuasus.

ita salubris consilii contemtus malorum facinorum indignitatem auget. Audi, obsecro, monentem Fanqueium, *tibi fidissimum. Sectantem voluptates pœna multis experta; salutaris moniti patientem certum præmium manet imperium.* Non est ausus amplius *Changleango Lieupangus* obsistere; relictisque delitiis & urbe tandem revertit in castra.

Non multo post ad eum venere legati à *Cini* regni singulis civitatibus missi, cunctis in ejus fidem & obsequium sponte concedentibus. Quos omnes benigne *Lieupangus* exceptos vocatosque in concionem, primo dictis ad abstergendum novæ dominationis timorem accommodatis mulcet, ac bono animo esse jubet. *Scio enim vos*, ajebat, *tyrannicarum* Cinæ *familiæ legum onere pressos gemuisse. Nunc respirandi tempus adest, postquam Cælum per me vobis quietem, quæque hanc consequuntur, indulsit. Quamobrem ex hac die, quas inique familia* Cina *sanxit, in perpetuum antiquatæ leges sunto. Et quia primus inter* Zu *regis duces imperatoria urbe potitus sum, ex promisso regnum* Cin *mihi cedet; ego ita vobis imperabo, ut patrem vobis obtigisse lætaturi sitis. Iræ meæ nullius parentabo sanguine, nisi qui prior homicidio manus polluerit. Qui vero aliena rapuerit, vel aliud alteri damnum intulerit; pro gravitate delicti pœnas dabit, sic tamen, ut semper adsit modus. Tributorum exactio ea erit, quæ suis bonis Imperatoribus fuit. Ante omnia Præfectos optimos vobis & magistratus dabo, qui horum curam sedulo habeant.* His dictis lætos domum dimisit. Et profecto hac modestia ac benevolentia magnam ab omnibus gratiam iniit, fama eum ut pium regem ubique differente. Vnde sine vi ulla totum *Cin* regnum pronum habuit ad obedientiam; eaque propter maxime post ad imperii culmen pervenit.

Postquam accepit *Hiangyus*, jam confecisse rem *Lieupangum* æmulum suum, ac primum *Cin* regnum occupavisse; invidia simul & ira, supra quam dici potest, efferbuit. Iamque contra *Lieupangum* arma movit. Angebat illum ea res vehementer. Sciebat *Hiangyum* turbulentissimi ac ferocis ingenii esse.

Nove-

Noverat ejus in pugnando fortitudinem, & militum numero haud paulo majorem. Quare aperto Marte cum illo decertare non ausus, tantum ad custodiendas vallis *Hanæ* fauces militum manum mittit. At mox adest *Hiangyus*, impositum præsidium fundit, & eodem impetu ad regiam usque tendit, ipsum *Lieupangum* in castris extra urbem morantem invasurus. Non deerant ex *Hiangyi* ducibus, qui ultro currenti stimulos adderent; quos inter *Fancenus*, eum sic affatur. Lieupangus *ante hoc tempus in minore fortuna divitias ac colores (per colores Sinæ venerem intelligunt) amabat. Nunc omnium horum affluenter compos, ab eis est abalienatus fastidio nobis, nisi cavemus, periculoso. Nihil jam parvum, nihil mediocre meditatur. Mihi quidem suspecta est hæc illius moderatio. Profecto enim non modo regnum* Cin *affectat, sed imperium. Majores, quam alias unquam spiritus præ se fert, animumque dignum imperio. Cave, ne evadat; sed quamprimum in eum irrumpe. Viribus & militum numero superiores sumus. Age vocantem fortunam sequere.* Lieupangi *omnia una cum imperio te victorem exspectant.* Facile fuit, persuadere in eam cogitationem toto pectore incumbenti. Quare militibus edixit, ut corpora curarent, & se ad prœlium accingerent, summo mane ineundum. *Agite fortiter, commilitones*, ajebat; *ditissimus exercitus in spolium vobis esto.* Dum hæc inter *Hiangyuum Fancenumque* tractantur; aderat *Hiangyui* pater, *Hiangpeus* nomine, cui vetus erat cum *Changleango* amicitia intimoque usu firmata. Hunc igitur silentio noctis *Lieupangi* castra subiens *Hiangpeus* amicus amicum consalutat. Ac licet *Hiangyuum* timeret *Lieupangus*, nihil hamen hostile movebat, ne primus cœptasse bellum videretur. Sed *Hiangpeus* amicum de posteræ lucis prœlio commonefactum rogat, ut sibi suisque rebus consulens, deserto *Lieupango* se subducat instanti periculo. Tum egregia erga ducem suum *Changleangi* fides enituit. Nam etsi periculum erat evidens; induci tamen haud potuit, ut ab eo descisceret. Amico autem in hunc modum respondit.

Color pro venere sumitur a Sinis.

Ego,

Ego, quia Cina *familia regem* Hanum, *cui subditus eram, acerbe vexavit ac delevit; idcirco* Lieumpangum *secutus sum, atque in Imperatorem instigavi, ut excidium regni vindicarem ac regis mei. Obtinui, quod optabam. Et* Han *novum regem habet, & Cina familia devicta; quod utrumque* Lieupango *debeo, tantique beneficii magnitudinem quantocunque possum, constanti quidem obsequio compensare certum est mihi. Neque committam, ut, quem secutus adhuc sum prospera utentem fortuna, nunc periclitantem deseram. Vel vincam cum illo, vel moriar.* Hæc locutus *Hiangpeo* persuasit insuper, ut & *Lieupangum* salutaret. Qui comiter eum excepit, apparatoque splendido convivio inter colloquendum lætior, *Hiangpei* filiam uxorem petiit, promittens illam reginam fore. Tum ipsum affatus, *Ego*, inquit, *Imperatore simul & urbe regia in potestatem meam redacta, cum multam possem prædam facere, meos exercitus opibus augere; nolui tamen uti jure belli, quoad liqueret mihi, quid* Zuus *rex noster in ea re fieri vellet. E diverso filius tuus, quacunque transibat, nihil intactum relinquere; thesauros, annonam, omnia compilare; selectissimos quosque milites sibi subjicere. Hinc pronum ei fuit, collocatum ad defensionem vallis præsidium fundere. Sed hac de re jam non expostulo; bene an secus egerit, tuum judicium esto. Tantum hoc;* Zui *regis copias ejusdem copiis vexare atque occidere, minime fas nobis est, neque adeo convenit. Nisi longe à fide, quam ducibus debemus, velimus recedere atque omnem humanitatem exuere; abstinendum nobis est à parricidio. Quo enim alio nomine appellem, si nos ipsos, si fratres nostros occidimus? Fratres certe summus unius regni, unius regis subditi. Cur nos ipsos imus perditum? Ego sane regnum* Cin *haud ambio; penes* Zuum *regem nostrum erit, illi, quem voluerit, imponere. Illo jubente, filio tuo libenter cedam. De hac animi mei sententia, de ceteris item, quæ modo breviter pro bono publico disserui, quæso te, filium edoce; quem longe ab his diversa meditari scio. Hiangpeus* se hoc facturum promittit. Præterea inter eos ita convenit, ut *Lieupangus* summo mane adesset *Hiangii* salutandi specie;

ſpecie; ſe enim filio adſtiturum & pro *Lieupango* acturum.

Hiangpeus ergo cum ad filium veniſſet; *Quid incœptas*, inquit, *aut quæ nova miſces & concitas mala? hominem, de republ. optime meritum, qui devicit Imperatorem, noſtrique regis ulciſcendi cauſa hoſtes profligavit, regis noſtri ſubditum bello petis? id vero injuſtiſſimum eſt; nec Cælo nec hominibus nec* Zuo *regi gratum. Hoc magis conſuadeam, ut firmata, quæ cum eo nobis diu jam intercedit, amicitia, tractes eum amice, atque ut decet, tantum virum excipias.* Hæc talia loquentem intercepit nuntius, adeſſe *Lieupangum*, non niſi centum equitum turma ſtipatum. Nec mora, & ex compoſito, & more Sinico tanquam æqualis *Hiangyum* inviſit, diſſimulata prudenter utrinque ſimultate. Nam *Hiangyus* hac *Lieupangi* comitate victus ac delinitus, odiis repente poſitis omnem ex animo ferociam abſterſit & hoſpitem magnifico ſplendidoque convivio tractatum per dies aliquot apud ſe detinuit. In qua re utrum magis mirer, fiduciam *Lieupangi*, ac *Hiangyi* mutationem, neſcio. Ille audacter æmulum animique præferocem ultro convenit; hic cum in poteſtate habet & inimicum, è quo jamjam petiturus erat ultionem armis, & regnum, quod eiſdem ambibat, utriuſque rei perficiendæ occaſionem ſponte obviam negligit, ex hoſte paulo ante ſempiterno repente ſummus amicus. Nimirum hoc *Lieupango* ſecunda fortuna tribuit, nato ad imperium.

Exactis ſalutationis diebus cum *Lieupango* urbem regiam ingreditur *Hiangyus*, eamque, vindicta & odio, quo res *Cinæ* familiæ perſequebatur ardens, nulla nobilitatis aut amplitudinis habita ratione, inflammari incendique jubet; ipſe palatio ſubjiciens ignem. Incendium uſquequaque diffuſum tres ipſos menſes traxiſſe ſcribunt. Deinde *Cinæ* familiæ ſepulchra effodit, cadaveraque & oſſa in cineres redacta, per avia ſaltuum ſpargi juſſit. *Ingum* Imperatorem, qui apud *Lieupangum* liberaliter tractabatur, ipſe ſua manu obtruncavit; opes quantaſcunque potuit, concubinas & res palatii reliquas compilavit, atque ita *Victoris furor.*

expleta

expleta ira Orientis plagas, unde venerat, repetiit; intacto *Lieupango*, qui spectabat hæc omnia dissimulanter, ne superbum animum irritaret, meliorem agendæ rei suæ occasionem opperiens. *Hiangyus* autem, cum esset in itinere, insigne crudelitatis exemplum edidit. Nam cum audisset eos milites, qui ad ipsum defecerant, indignari *Changtanio*, ac de nobilissima urbe exusta effossisque sepulchris præcipue conqueri, dolose malitioseque prius exarmatos & à reliquo exercitu circumdatos ad unum omnes trucidavit. Ducenta hominum millia fuisse reperio. Hinc in omnium incurrit odium, crudelissimum facinus detestantium. *Lieupangus* contra comitate, benignitate, justitia & æquitate omnium animos atque amorem sibi demeruit. Quæ res imperium illi peperit; *Hiangyo* vero ferocientis animi vecordia & odium vitam abstulit, ut in loco memorabo.

Ingens crudelitas.

Dum progreditur Orientem versus *Hiangius*, aliud crudelitatis ac vesaniæ reliquit exemplum. Nam illius Præfecti videntes, quam non è re sua fecisset provinciam *Xensi Lieupango* cedens; ut maneret eamque sibi servaret, suadebant. In his *Hansenius* sic eum alloquebatur. *Provincia* Xensi *fertilissima est ac potens, fortissimorumque militum ac plurimorum semper altrix, annona & alimentis circumfluens atque abundans; ab hostium incursionibus tutissima, hinc montibus, inde fluvio clausa, & ad reliquas provincias debellandas peropportuna. Hanc talem, quaso, tibi serva, nec eam amulo prasertim tuo cede; qui si potiretur ejus, à te potius esset expellendus, ne dum jam admittendus, hoc est, in te armandus.* Sed Hiangyus, cui præter arma nihil placebat, eum irridens, *Vrbs maxima*, inquit, *tota conflagravit, palatium in cineres redactum, opes & quidquid in ea pretiosum, ablatum est. Quid agam in paupere provincia, non video. Nec enim divitia redeunt, unde semel abiere; haud magis certe, quam vetus ac lacera vestis renovari potest.* Hansenius stolidum responsum excipiens, *Nunc vero, quod est in proverbio, recte dici comperio, Zu regni incolas simias, non viros esse, qui non rebus ipsis, sed rerum specie tantum ac ludi-*

Proverbium.

ludicris delectentur, haud intelligentes vera consilia. Quo audito *Hiangius* iræ impotens vivum exuri jussit *Hansinium*.

Post iniquam cædem ad *Hoaium Zu* regem legatos mittit, sciscitatum, quænam illius esset circa *Cin* regnum sententia, cuinam illud traderet? simul, an ipse vellet, rogans. *Hoaius* promissi memor scribit ad eum litteras, queîs regem declarat, qui primus regiam occupasset urbem, *Lieupangum*. Tum *Hiangyus*, ut & æmulum exueret regno, & regi suo persuaderet, ut *Cin* regnum sibi retineret, unde invadendi *Lieupangi* esset occasio; *Hoieum* regem, Sinarum Imperatorem pronuntiat decernitque, ut ab omnibus pro eo habeatur. At enim *Hoieus* suo contentus, noluit reliquos turbare reges. Itaque *Hiangyus* & ab hac spe frustratus in suum regem perniciem machinatur; & postquam ab illo sibi *Zu* regnum non tradebatur, interfecto rege sibi subigere statuit. Interim tamen, dum facinori perpetrando commodum tempus affulgeret & occasio; subditum se illius simulat, &, ut antea, regiis mandatis obnoxium. Ad hoc, antequam *Xensi* provincia omnino exiret, ad *Lieupangum* certos homines mittit, qui significarent *Zu* regem cessisse quidem illi regnum *Cin*, sed hactenus tantum, ut provinciæ *Xensi* partes ab Occidente propiores essent in ejus ditione. Quare, ut reliquis cederet, jubebat; alioqui persecuturum se jus suum. Ea res *Lieupangi* animum vehementer exasperavit; jamque in *Hiangyum* moturus erat, nec exercitu nec robore impar, & ad hoc à compluribus Præfectis incitabatur. Intercessit tamen præcipiti consilio *Sinohous*, &, *Est hac quidem*, inquit, *ab homine turbulentissimo profecta in te injuria; sed quæ nihil officiat dignitati tuæ. Sententia mea fert, ut & hanc & ceteras animi æquitate vincas. Cernis* Hiangyum *apud omnes laborare contemptu, fierique minoris in dies; te contra diligi ab omnibus, ac continuo crescere. Augebis hanc felicitatem non mediocriter, si & modo illi decesseris; ac tanto certius Imperatoris optimi cognomen adhærebit tibi, quanto minus avidus eris imperandi. Fuit hic semper magno-*

magnorum regum & magna meditantium mos ac modus, ut impios pietate, superbos moderatione vincerent. Meminisse te velim, parvam iram magna sæpe negotia intervertisse. In summa igitur hoc suadeo, ut à bello desistas, neque tam funestis initiis populum vexes. Quin potius exosi nomen armorum, paci studeamus & leges inducamus, queis relictæ nobis terræ optimo publico gubernentur. Regnum, quod tenes, satis potens, satis validum est ad occupandum orbis imperium, si bene regatur. Salubre consilium secutus *Lieupangus* repetundis in præsens supersedens, reliquarum terrarum rex *Siaohoum* Colaum suum facit, jubetque regnum ordinare. Quod ille sane præstitit impense, novoque regimine ac legibus inductis adeo potens opulentumque regnum effecit, ut postea *Lieupango* vires ad omnem Sinam subjugandam suffecerint.

Hiangyus autem neque hac modestia pacatus, nihil non egit, ut *Lieupangum* vel inquietaret, vel ad bellum lacesseret. At ubi vidit omnia sibi consilia & artes parum contra illum procedere; *Changleango* culpam attribuit. Et hunc quia tenere, quod optabat, haud poterat; *Chingum Han* regem, cui subditus erat *Changleangus*, agitare cœpit. Hæc illo machinante, *Changleangus* rerum omnium ignarus, à *Lieupango* veniam expetiit domum atque ad regem suum redeundi. Quippe hac solum de causa *Lieupangum* secutus erat, ut regnum, è quo erat oriundus, pristino nitori, quomodocunque posset, restitueret, deleta *Cina* familiâ. Vix eo pervenerat, cum *Hiangyus* in *Han* regnum impressione facta, *Chingum* regem capit ac trucidat, illud potissimum criminatus, quod clientem suum ad *Lieupangum* contra se ire permiserit. *Changleangus* audito se necati regis causam esse, pro quo tantum laboraverat; abjecta cunctatione ad *Lieupangum* rediit, iram *Hiangyi* defugiens, magno *Lieupangi* bono. Nam à *Changleango* adjutus & *Hiangyum* debellavit, & imperium postea universum obtinuit, ut infra docebimus.

Memorant Sinenses historici, ante vulgarem Christi

Christi epocham anno ducentesimo quarto sub initium anni quinque Planetas in loco sideris, quod *Cina* vocant, concurrisse. Quæ conjunctio modo ab initio Cancri usque ad Leonis initium extenditur. Verane an ficta fuerit ea observatio, non disputo. Nam ad calculos hæc subtiliter revocandi non fuit tempus mihi. Facient hoc lectores mei, queîs studium in ista curiosius inquirendi. Fortasse à Mathematicis Sinensibus conficta fuit, *Lieupangi* gratiam aucupantibus. Nam ex eorùm placitis hujusmodi siderum concursus promittit novum Imperatorem Sinas occupaturum, qui Sinicum imperium obtineat juste pariter ac regat.

Cyclo 42. anno 30. ante Christum 204.

Quinque Planetarum concursus.

Ceterum provinciæ *Xensi* partem illam, quæ propius Orientem spectat, quam, ut diximus, *Hiangyus* à *Lieupangi* regno avulserat, tribus Præfectis, creatis à se Regulis divisit. Tribus unum nomen *Cin* erat. Primus *Changhanius*, alter *Hingius*, tertius *Iuus* cognominabatur. Ab his ergo, quorum opera cogitabat *Hiangyus Lieupangum* reprimere; iste imperio sibi occupando initium posuit, Præfecto ad eam expeditionem usus *Hansinio*, egregio belli duce, de quo mox plura, si prius, quis & qualis fuerit *Hansinius*, breviter explicavero. Quem fortuna velut pilam jactavit, ab infima mendici sorte sublatum ad summa, & hinc ad infima dejectum iterum, offerendo mortem ab iis, quibus ipse saluti fuerat.

Hansinio natalis fuit *Hoaigan* urbs, qua *Nanking* provincia Boream spectat, sita. Inibi in tanta mendicitate erat, ut ægre vitam toleraret; hamo ad fluvium, cui urbs imminet, quærens victum. Exstat etiamnum illius eo loco monumentum fano perelleganti, quod sæpius ipse vidi, ejus in honorem exstructo. Et quia piscatus ei non sufficiebat alimentum necessarium, ab anu quadam *Piaomua* nomine, coctam oryzam eleemosynæ loco accipiebat. Cui cum aliquando beneficii memor gratias agens, diceret, *Erit olim fortasse, ut sentias te de me bene meritam fuisse*; tum illa non sine stomacho respondit. *Tibi ipsi*, miser homuncio, *bonus esse non potes; & jam de me cogitas? mihi benigne facturum spondes, quod stipem tibi præbeam? longe aberras*

Hansinii *fortissimi belli ducis ortus.*

erras à destinatione mea, non utique hoc agentis, ut aliquid abs te sperare possim, homine nullius pensi; sed salus regii nepotis, quo Cælum ei servem propitium, est in consilio mihi. Me quidem nondum adeo despexere Cælites, ut opus mihi sit remuneratio tua. Et certe merito suo iners habebatur & inutilis ad omnia; quia, cum procero esset robustoque corpore, laboris tamen præ, ut tolerandum, impatiens erat. Et hoc amplius, quod, cum esset ob infamem inertiam puerorum ludus, nil penitus movebatur. Donec tandem ludibrio non ferendo excitatus cœpit ad se respicere. Transiens enim publicum aliquando macellum, à puero quodam interceptus & per divaricata illius crura repere jussus est, nisi verbera mallet experiri. Cum bipedum ignavissimus pueri cederet imperio; magni risus consequebantur. Inde irritatum ferunt, ac similis ignominiæ in posterum fugientem, alienam regionem petiisse. Accidit sub hæc tempora, ut *Hiangleangus Zu* regis dux, quo de supra locuti sumus, *Hoagian* transiret cum exercitu. Hic secutus occasionem *Hansinius* militiæ nomen dedit, in hastatorum adscriptus numerum. Post ubi per aciem cecidit *Hiangleangus*, communi omnium clade; *Hiangyum* ejus nepotem sequi decrevit. Sed vano exitu; quod eum, ut ajunt Sinæ, Cælum *Lieupango* destinaverat. Itaque ad *Lieupangum* transiit; ac paulo post officio non sane magni nominis functus inter milites, in militiæ leges peccavit. Iamque morti destinatus extra castra ducebatur capite plectendus; cum forte venientem *Lacumium* militum Præfectum videt. Quem vinctus magna voce inclamans, *An non est in animo*, inquit, Lieupango *Imperatori nostro potiri totius imperii? quo spectat igitur hæc tam inconsulta severitas, ut generosos ac fortes milites mori velit, in quibus spes ejus ac felicitas potissimum nititur?* Obstupuit audaciam constantemque in morte animum *Lacumius*; &, quid sibi vellet ejus oratio, facile animadvertens, simul & corporis robur viresque considerans, vitæ gratiam ei fecit, variosque cum eo de militia sermones miscuit, ut fortasse, quos gereret spiritus, experiretur. In eo colloquio nihil nisi genero-

Iuvenis inertia.

Dedecore tandem excussa.

Hansinius mortis reus.

Evadit.

generoſum audivit ac plenum prudentia militari. Itaque de illo *Lieupangum* admonet, hominemque dilaudat ad magna natum. *Lieupangus* longo cum eo ſermone habito, videnſque vera eſſe, quæ *Lacumius* dixerat, *Hanſinium* una ex majoribus præfectura donavit. Quo munere fungenti ſæpe cum *Siaohoo* ſummo Præfecto erat loquendum; qui ejus diſſertationibus ac reſponſis mirifice delectatus, maximi faciebat eum ſemper, & admirabatur. Inter hæc milites moræ ac quietis, quam deſidiam ignaviamque vocabant, impatientes, exercitum à *Lieupango* in ſuo regno tamdiu detineri querebantur. Optabant enim, ut in Ortum ductaret eum, reliquamque Sinam expugnando caperet. Cum vero nihil proficerent, *Lieupango* rem differente; multi militum, nec non ducum aliqui, ſenſim in fugam diſſipati, clam ſignis illius ſe ſubduxerant. Ipſe denique moræ tædio victus etiam *Hanſinius*, capeſſivit fugam, de qua *Siaohous* certior factus, ipſemet ocyus eum inſequitur; ac poſt biduum aſſecutus, ſecum ad exercitum reduxit. Interim ſuſpicax fama vulgavit profugum quoque *Siaohoum* eſſe. Quod ubi nunciatum *Lieupango*; tanti viri jactura, nimis propenſe credulus, magnopere indoluit, peſſimo loco res ſuas eſſe jam, obtinendique imperii auxilium ſe amiſiſſe deplorans. Sed adeſt tandem cum *Hanſinio Siaohous*; quo ſtatim Imperator ad ſe vocato fugam lamentatur, etſi ex altera parte illius reditu maxime lætaretur. *Siaohous* cauſa ſua fretus, *Vt video*, inquit, *credulitatem tuam, Imperator, falſis rumoribus addixiſti. Cælum avertat, ut adeo turpi fuga, quam impingis mihi, polluam fidem meam! diſceſſi à te, quid enim diffitear? at in conſilio mihi nunquam fuit perfidia. Poſteaquam nunciatum eſt mihi*, Hanſinium, *ut reliquos fugiſſe; abfui aliquantiſper, ſed ut eum ad te reducerem, non ut te deſererem, quem inſtar omnium habeo.* Cui Lieupangus, *Ain' tu vero? non fugiebas? Etquid hoc eſſe dicam, quod, cum alii multi duces &* Hanſinio *majores aufugerint, iis tu neglectis hunc unum ſequebare? quis non videt, quam frivola ſit hæc tua fuga, quam non probabilis excuſatio?* Tum *Siaohous* iterum,

Emergit.

Fugit otium, ut ante laborem.

 rum,

rum, *Quos reliquis fugitivis ducibus substituamus, alios nulla re impares minime operosum erit reperire; sed quem è toto regno excitabimus* Hansinio *parem? Hic unus excellit omnibus; ad hunc profecto comparari potest nemo. Si optas, ô Imperator, crescere, si totum imperium tibi subjicere;* Hansinium *adhibe, sine quo nihil unquam præclare geres. Cum eo consilia constitue; in quo fortitudo, prudentia, stratagematum usus, & omnia summum tenent. Est ita sane, ut dicis*, subjecit Lieupangus; *interim tamen copiæ meæ dilabuntur omnes non ob aliud, quam quod, cum ad Orientem Sinam adspirent milites, eos ego in regno meo otiosos detineam. Sed vide, quam non justa sit hæc conciscendæ fugæ causa? num vos arbitramini me hoc uno regno contentum, hic ignavia velle marcescere? Mihi vero perinde ac vobis nihil jam pridem fuit optatius, quam Austrum Ortumque armis impetere; tempus opportunum exspectandum erat. Quod simul affulsit aliquando, & hæc militibus expeditio placet; parebo non invitus eorum alacritati. Age igitur, ut ad iter se accingant, edicito.* Vocatum deinde *Hansinium* diligenter de ratione Orientis sibi subigendi gerendique universe belli rogat. Cum ad omnia respondisset ille perquam prudenter; eum summæ rerum expeditionique præfecit universæ, cunctis lætantibus. Nam & ex cognita ejus prudentia ac fortitudine dignum hoc honore jam olim sciebant; & eo duce capiebant haud dubium omen victoriæ, magna quæque sibi polliciti.

Militia præficitur.

Auctus ea dignitate *Hansinius*, ad *Lieupangum* gratias acturus accedit ex more. Ibi ad *Siaohoum* Imperator versus, *Multa*, inquit, *præclara sæpe apud me de* Hansinio *prædicasti. Nec ego abs te dissentio, illis, quæ vidi, quæque audivi, cum præconio tuo plane congruentibus. Optarem tamen, ut ipse, te præsente, qua ratione bellum tractaturus sit.* Tunc *Hansenius*, *Bellum nobis est*, inquit, *adversus* Hiangyum, *hominem indisertum & ore loquentem rustico* (dicens hoc ideo, quia non bene linguam Sinicam litteratis familiarem callebat, sed illam, quæ propria rusticorum *Zu* regni erat) *nec alia re magis quam feritate nobilem. Inter homines vivens,*

quid

quid homini ab homine debeatur, ignorat; & nequitia sua sibiipsi obest. Hominum vel virtutes vel vitia nescit à se mutuo discernere. Fiducia sui stolidus, innititur soli sibi; minime doctus ad aliorum se ingenia flectere, atque ad id, ad quod natura feruntur, adhibere. Se unum omnia posse credit; diritate quidem atque immanitate cedens nemini, sed germana fortitudine destitutus. Hunc talem non pugnando, sed contra nitendo solum facile superabimus, si viris fortibus & animosis militum praefecturas deferemus. Quos enim non vincemus hostes, si bene meritis praemia proponantur, excludantur indigni? & quis tali rerum statu non libenter sub Imperatore nostro merebit? ergo jamnunc jus, quod habemus in Orientis Xensi *regiones, omnibus publicandum censeo, ne te aliena velle cogitent. Ecquis obsistere tam justo, tam pio audebit regi, nisi iniquus? Revoca, quaeso, in memoriam teterrimi* Hiangyi *facinora; & cum pulcherrimis tuis factis compone. Ille plusquam ducenta hominum millia levissimam aut verius nullam ob causam inaudita crudelitate uno die delevit;* Changhano, Hingo *&* Iuo, Cini *regni perduellibus, qui soli eum sequuntur, per nefas ereptas tibi terras divisit; urbem exussit, palatium in cineres redegit,* Ingum *sua manu trucidavit, sepulchra effodit, opes compilavit, insontes interfecit; & quid denique non fecit? Hinc illos nemo est omnium, quin oderit, & adhuc vivos adeo indignantium, ut imas ossium medullas penetret dolor. Hi, si vel tria vexilla tua fulserint, omnes ea sequentur;* Hiangyum *nemo, quia nemo est ex toto regno, qui eum amet, qui non ab eo sit offensus. Ex adverso recordare, quae tu egeris, Imperatorem tyrannum vicisti eo fortius, quod vivum servasti; quam fortitudinem ac pietatem omnes laudant. Palatii splendorem imperturbatum reliquisti; omnes animi moderationem admirantur. Optimas leges tyrannicis abditis induxisti; nemo est, qui te non exspectet ut patrem, nemo qui non expetat ut regem. Quid censes, Imperator? satisne instructi tibi videmur ad tergeminum etiam hostem obterendum? Ego vero, si modo liceat auspiciis tuis ortum petere, tam facile tres* Cinos *debellatos tibi dabo, quam manum vertas. Illorum populi tuum exspe-*

exspectant vel tuorum adventum; *imo enimvero*, *quod tardius venias*, *queruntur*.. Dici vix potest, quam lætis auribus à *Lieupango* accepta sit hæc oratio. Iamque seipsum incusabat, quod tam sero cœpisset *Hansinium* noscere. Quare confestim, *Siaohoo* ad regni custodiam relicto, Orientem petiit; *Hansinio* supremo, ut ante dictum est, militum duce. Qui primo statim impetu tres *Cinos* vicit ac debellavit; ut idem fuerit, venisse, vidisse, vicisse.

Sed una victoria non contentum longiusque procedentem comitata felicitas, ad *Nanyang* urbem adversum habuit *Uanglinium* ducem, *Lieupangi* civem & patricium; qui cum aliquot millibus ab *Hiangyo* deficiens cum *Lieupango* sociavit arma. Qua defectione audita *Hiangyus*, matrem *Uanglinii* exacta senectute matronam compegit in vincula, ni filius redeat, certissimæ morti destinatam. *Uanglinius* pro summa, quæ filiorum est in parentes apud Sinas, observantia, matri suæ timens, legatos mittit super hac re cum *Hiangyo* acturos. Captiva non modo cum illis copiam loquendi, sed etiam abeuntes per aliquod spatium comitandi ab *Hiangyo* impetravit. Promiserat enim ei, se filio reditum persuasuram. Haud longe processerant; cum jam liberior & meditata perficiendi facultatem nacta, legatos ita secreto affatur. *Quod hactenus comitata vobis fuerim*, *causa est filius meus*, *in cujus causa venistis*. *Rogo vos*, *ut à me renuntietis ei*, *ne* Lieupangum *deserat*, *sed maneat in fide*. *De me solicitum esse nolo*; *ipsa mihi providebo*, *faciamque*, *quod anum decet inutilem reipublicæ*. *Hoc unicum votum est meum*, *ut filius meus* Lieupango *regi serviat justo ac pio*, *non* Hiangyo *tyranno*. *Hæc*, *inquam*, *filio meo renuntiate*. Et cum dicto proximi legati repente gladium corripiens, in hunc vi summa incubuit, seque ipsam transfixit; deletura sanguine suo solicitudinem filii. Mirandum in femina, sed non imitandum exemplum!

Mater pro filio captiva;

Seipsam interimit.

Hiangleangus interea, dum *Lieupangus* Orientis oras sub imperium suum ditionemque subjungit, ut aliquantisper *Hiangyi* cohiberet arma, ne tribus

Cinis

Cinis esset auxilio; *Lieupangi* nomine litteras ad eum dedit. His significabat illum non aliud armis quærere, quam ut à *Zu* rege promissas sibi terras recuperet, quæ omni jure ad se pertinebant. Id enim *Zuus* jam declaraverat. Illas postquam omnino potestatis suæ fecisset, reducto exercitu nihil amplius moturum esse. Non enim aliena se, sed sua quærere. Nihil ad ea respondit *Hiangyus*. Nec spatium erat maximam proditionem machinanti; qua se totius imperii potiturum esse sperabat. Ex quo enim *Zu* rex *Lieupango Cin* regnum adjudicaverat; & regi & *Lieupango* insidias comparare non destitit, ut solus occuparet imperium. Et *Han* regnum præsidiis munitum sibi jam detinebat. Relictis igitur provinciis contra Boream jacentibus, *Kieukiang* provinciæ *Kiangsi* urbem ad Austrum redierat. Eo venientem ad se *Zuum* perfidiose necari jubet; illum ipsum, quem ejus patruus regem *Zu* fecerat, ipseque Imperatoris titulo paulò ante donaverat. Adeo periculose Principes faciunt, extollendo subditos ad nimiam potentiam, nisi subinde castigent, ipsis etiam regibus formidabilem. Nam qui sunt hujusmodi, sæpe beneficii ac fidelitatis obliti, non secus ac struthiones ferrum, aliena devorant. Audito tam immani facinore *Lieupangus* arripuit occasionem bene agendi rem suam; &, ut omnium animos devinciret sibi, tanquam à virtute stans ac pietate, regiis manibus ingenti pompa, Sinico more, parentavit. Omnes deinde fidos regis Præfectos ac subditos ad ultionem perduellionis exhortatur, invitans ad se, suasque vires, quantiscunque valebat, promittens. Venirent modo, seque de perfido *Hiangyo* omnium nomine pœnas diu debitas expetiturum juvarent. Ferendum enim non esse, ut impune abiret, occidisse regem suum. *Statueram quidem*, ajebat, *tradita mihi ditione contentus nunquam inde cedere, bellum aliis movendo, nec alios vexare. Nunc vero* Hiangyum *armis & viribus omnibus persequi certum habeo. Nam illud bellum, opinor, nemo dicet injustum, quo perduellis in regem suum petitur ulciscendus. Neque vestra in regem vestrum,*

Zuus rex à subdito, quem extulerat, occiditur.

inque regnum amor ac fides dubitare me sinit, vos omnes signa mea summa voluntate secuturos. Quanquam illa non tam mea sunt, quam regis nostri, cujus in causa ea explico.

Longissimo ponte juncti montes.

Itaque pacata jam *Xensi* provincia & usquequaque subjecta *Lieupangus* ulterius tendit, *Hiangyum* recta petens. Atque ut rectius esset iter ac brevius in *Zu* regnum; è *Changleangi* consilio admirandam illam intermontium amplexus viam stravit è ligno; quinquaginta fere leucas longam, pontis in modum planam, & ab oppido, cui nomen *Hanchum*, ad usque *Sigan* metropolim pertinentem, cujus pleniorem descriptionem in extremæ Asiæ Atlante dedimus. Illa tempestate *Hiangyus Ci* regi bellum moverat, quo per ejus ditionem planius haberet adversus *Lieupangum* iter. At *Lieupangus* ad victoriam habuit prona, quacunque transibat, omnia. Iamque illius exercitus in immensum excreverat, quingenta & sexaginta millia numerantis. Cum his ad *Peng Zu* regni urbem pervenit, quæ magno erat ad totum bellum momento. Præfectus urbis sine mora *Lieupangi* amplexus imperium, deditionem subiit. Annona multa in ea urbe magnæque sunt opes repertæ. Quia vero multarum deliciarum locus erat, hæsit Imperator ibi multos dies; haud expendens, quantum voluptate virtus militaris emolliatur. Ad hoc curam victori quoque necessariam *Hiangyi*, cujus exercitus procul aberat, contemtus, belli semper maxime periculosus, laxaverat; & plerique militum amœnos ad Orientem campos urbi viciniores petierant. Ea res *Lieupango* propemodum exitialis fuit. *Hiangyus* enim de hoc rerum statu doctus, cum triginta tantum millibus, reliquo exercitu contra *Cium* stante, magnis itineribus inopinato veniens, *Lieupangi* copias late sparsas ac deliciis marcentes invasit, nulloque repellente vim, in fugam dedit. Dein eodem impetu urbem, in qua *Lieupangum* esse audierat, aggreditur. Sed admonitus Imperator in tempore, dum *Hiangyus* instat fugientibus, illam bene præmuniit. Quare cum *Hiangyus* serius admovisset exercitum, quam expediebat spei suæ; nihilo

Deliciæ militum perniciosa.

secius

fecius eam arcta obsidione cinxit. Ac plane pertinacibus armis evicisset illam, unde jam de *Lieupango* conclamatum fuisset; nisi, quod ajunt Sinæ, Cæli decreto servaretur, quod ei destinaverat, imperium. Nam die quadam horrido Aquilone flante sævissima tempestas excita domus quamplurimas diruit, & annosas etiam arbores dejecit. Subter harum unam ad eum usque diem ignotam patuit via subterranea; quam Imperator cum suis ingressus, confectis aliquot stadiis, æmuli manus evasit, ejusque beneficio tandem incolumis ad *Yungyang* amicam urbem pervenit; ubi cum suis erat *Hansinius*, fugitivum colligens exercitum. Hic novos etiam milites Imperator evocavit è *Xensi*, queis adjuncto sibi *Hansinio* haud paulo majorem quam erat antea, exercitum confecit. *Sub arbore via subterranea.*

Postquam è civibus cognovit *Hiangyus*, *Lieupangum*, quem unum quærebat, evasisse; fremens ira, celeriter quoquoversum dimisit, qui viis omnibus interclusis eum comprehenderent. Sed in cassum cecidit omnis labor. Denique comperto eum ad *Yungyang* cum potenti exercitu esse; protinus omnes suos milites è *Ci* regno revocat, &, ut erat audax & intrepidus, magnis itineribus eam urbem petit. Adventantem fortiter excepit *Lieupangus*, apertoque Marte, qua urbs adversum habet Orientem, cum eo conflixit. Magna utrinque contentione, sed Marte dubio pugnatum; donec tandem cedere coactus *Hiangyus* cladem, quantam antea nunquam, accepit. Ipse tamen fuga salutem invenit, ad plura bella reservatus.

Hac insigni parta victoria *Lieupangus*, quo facilius annona castris importaretur, ingentem fossam ac navigabilem ab urbe duxit usque ad fluvium, utraque ripa quadratis lapidibus constrata. Sic enim commodius expeditiusque naves ab hominibus remulco trahebantur, ad quem laborem non equos aut bubalos adhibent Sinæ, cum est adverso flumine navigandum.

Posthæc ad continuandum securius bellum successorem declarat *Ingum* natu majorem filium, & in ejus obsequium jurare jubet. Huic à consiliis

Siaohoum in provincia *Xensi* reliquit, ut illam suo nomine regerent. Tum nomen Imperatoris assumens, totum imperium subjicere sibi decretum esse palam enuntiat; regibus ea conditione permisso, quo tunc potiebatur quisque regno, ut se Imperatorem agnoscerent. Sin id detrectarent, bellum minatur. Et primo legatum misit ad *Paum Guei* regem, ut viciniorem, eique regnum addixit ea lege, de qua primum docui; præterea, ut ad se venerandum ex more adesset, invitans. Se urbem imperatoriam, se sigillum, se insignia imperii reliqua habere. Utrumque recusante *Gueio*, res ad arma venit; misso cum valenti exercitu contra eum *Hansinio*. Quem *Lincini* fluminis transitu prohibiturus *Gueius*, cunctis navibus propere subductis, omnem ei trajiciendi amnis facultatem præripuit; valido insuper cum exercitu custodiens litora. Diu tamen *Hansinius* transitum tentavit; at necquidquam. Interea nihilominus observavit *Paum* non agere continenter in castris; sed ad villam stadiis aliquot inde distantem sæpe animi gratia secedere. Itaque cum naves obtinere non posset; magnis arboribus excavatis lintres facit, & obscurissima nocte militum manum trajicere fluvium jussit incautumque in villa regem obruere. Cessit ex animi sententia consilium; eademque nocte regem in manibus habuit. Nec mora; collectum omnem exercitum sensim sine sensu, transmittens, repentino impetu invadit hostem. Qui cum captum esse regem audirent; omissa sui defensione terga verterunt. *Hansinius* autem victoriam persecutus paullo momento totum regnum obtinuit.

Captus Paus Guei *rex*

Hinc victor *Yungyang* Imperatoris conveniendi causa profectus, cum eo de subigendis reliquis regnis consilia contulit; copiisque, quas jam habebat, insuper triginta millium numero auctis duo regna *Chao* & *Yen* vel debellaturum se, vel ad Imperatoris obsequium revocaturum promisit. Illis triginta millibus *Changulum* præfecit; qui olim à *Chinyo* armis ejectus è regno *Chao*, Imperatorem postmodo sequebatur. Sperabat enim *Hansinius* eum res præclare

acturum

actturum contra *Chinyuum* regni *Chao* tunc Colaum; quippe cum & infensus ei esset, totumque regnum percognitum haberet.

Adventantibus ivit obviam *Chaus* per *Chingum*, quem ei bello cum ampla potestate præfecerat. Virum acrem egregiumque ducem, & qui totum *Chao* regi suo regnum subjecerat, *Cinæ* familiæ devictis copiis omnibus, qua de re supra in transitu quædam attigimus. Magno præterea generosoque erat animo; nunquam induci se passus, ut in hostem, quæcunque occasio fulgebat, uteretur strategemate, quod diceret se ducem esse, non latronem. Et neminem aperto Marte timere; nec ad fallendos, sed vera fortitudine vincendos hostes natum. Hæc animi magnitudo extrema calamitate illum affecit *Hansinio* rem astute & callide gerenti denique subjectum. Poterat quidem prœlio suffocare sola fame *Hansinium*, si *Lizoi* ducis sui consilio pareret. Hunc enim in modum ei suadebat: *Quo cruentum trahimus bellum, quod facillime potest ac prope sine armis confici? Nam nec* Hansinii *miles numerosus sane, jamque victoriis assuetus, quamvis tua virtute vincatur, sine sanguine tibi cedet victoriam; & sola fame superari potest. Absunt à suo regno nunc plus quam mille stadia; unde non sine summis difficultatibus tanto locorum intermisso spatio suppetet annona tantæ mulititudini. Sententia mea fert, ut fidum ducem cum triginta militum millibus eorum tergo immittas omniaque intercludas itinera. Neque enim te latet viam per* Cingking *arctissimam ac longissimam esse, qua incedentibus ob angusta vallium & saxosa montium ordines servare non liceat. Hanc vallem, quam longe porrigitur, omnem ita fossis insuper impediemus, ut & progressuris impervia sit, & à tergo clausis negata vel ad reditum vel ad annonam aliunde petendam via. Nos interim castris bene munitis nostros continebimus, detrectantes prœlium. Sic malleum inter & incudem positus hostis, extabescensque fame victoriam nobis offeret pene dormientibus. Si placuerit hoc consilium tibi; tum enimvero meum erit nondum elapso mense, salvis tuis omnibus,* Hansinii Changuli*que capita ante pedes tuos*

Chinyus nunquam strategemate usus.

tuos projicere. Salubre consilium erat, & quod maxime timebat *Hansinius.* Anxius enim hac cura, militum illam manum ad custodiendam vallem dimiserat, etsi *Lizoi* consilium prorsus ignoraret. Sed, utut erat, *Chinyuus* illud obstinata magnitudine neglexit, præterquam aperto Marte non audiens aliam prœliandi conditionem; illud unum ad hostem cædendum sibi satis esse dictitans. Interim *Hansinius* ab exploratoribus, quos apud *Chaum* habebat, de *Lizoi* consilio præmonitus adeo vehementer extimuit, ut reditum eo, unde venerat, meditaretur. Neque enim dubitabat, se, si subsisteret, interclusum iri. Sed hoc consilium solicito pavore versantem de *Chinyui* responso nuncius retinuit. Minime tamen sibi cunctandum ratus, sed acie primo quoque tempore decernendum; ad solitas artes versus, justissimum ac fortissimum Ducem *Chinyuum* stratagemate succussit, in quo uno ponebat spem victoriæ. Itaque rem orsus est in hunc modum. Equitum bis mille sequi se jussis, ad *Chai* regis castra propius accessit; multis rubro colore vexillis convolantibus. Illic collis accumbebat in hostem pugnaturis perquam commodus; &, quod tunc maxime spectandum, in eo stare poterant, ut hostium extra conspectum essent. Hoc loco illis commonstrato, in castra sua reversus eos sic alloquitur. *Postero mane ante solis ortum locus ille vobis petendus est; ubi latebitis, quod hostium castra vacua videatis. Tum demum ex insidiis consurgentes illa suggrediemini, disjectisque* Chai *regis vexillis nostra rubra surrigetis. Hoc vestrum erit munus; cetera mea curæ relinquite.* Illi hoc se facturos recipiunt, sed non sine risu. Quo enim pacto die sequenti vacua hostium castra nanciscerentur? Tunc *Hansinius*, *Quo pacto*, inquit, *vacua sint futura, vestrum non est modo scire; tantum meminisse vos jubeo, partes vestras esse, ut ea ingrediamini.* Quibus dictis ducem eis assignat virum fortem atque magnanimum, ab se jam edoctum de eo, quod facturus erat, nemine præterea ejus rei conscio. Sub mediam ergo noctem omnes corpora curare jussos, dein ad demonstratum locum reduxit. Illic imperata eis mansione,

Stratagema.

sione,ipse ad exercitum rediit, ac decem militum millia duos inter amnes, qui continentem in arctum compellunt, posuit. Simul, quid eis agendum, docet; imperatque, ut inibi divisi duas in partes in ambabus ripis sederent armis instructi. Tum ubi se fugientem reliquo cum exercitu viderent, transitum sibi per medium darent; sin hostes insequerentur, ut se in medium recepto tantisper illorum impetum sustinerent, dum suos in ordinem redigeret. Hoc enim consilio se fugam simulaturum, rerumque facie mutata obviam iturum instantibus. His in hunc modum constitutis, summo mane ac priusquam lucesceret, cum reliquis copiis, sine strepitu ac mutis instrumentis castrensibus non procul ab hostium castris transibat. Quem alii quidem prœlium poscere autumabant; *Chinyuus* vero credens eum fugere, suos optime compositos & instructos educit è castris, *Hansiniumque* vi magna invadit. Non diu pugnatum; & *Hansinius* de comparato consultoque terga vertit, &, quoad ejus fieri potuit, servatis ordinibus properat ad illa decem millia, quæ latebant in insidiis. Non dubitabat amplius de victoria *Chinyuus*; & fugientes ad internecionem deleri posse credens, audacissime insequitur. Sed ecce! cum ad angustias venit illius loci, quem insidebant *Hansiniani*; nihil dum fraudis subesse suspicatus progreditur, pedetentim tamen & contractis ordinibus, quod, quo longius procedebant, hoc arctius eis spatium esset. Vt primum in conspectu fuere; tum decies mille, de quibus dictum, impetum irruentium haud modice frangunt, detinentque. Interea toto *Hansinii* exercitu se vertente, atrox utrinque prœlium committitur.

Iamque paulo longius à castris aberat *Chinyuus*, in quibus præter impedimenta paucosque ad custodiam milites nihil reliquerat. In hos duo millia post collem latentia irrumpunt, ut imperatum erat, castra ingrediuntur vacua, dejectisque vexillis hostilibus inibi sua collocant. Horum omnium ignarus *Chinyui* exercitus egregie atque ut tanto duce dignum, resistebat *Hansinio*; & admodum anceps prœlium erat. Sed ubi

ubi motum ac tumultum in castris esse audiunt, rubraque vexilla totis castris fulgentia diligentius observando vident; non dubitantes, id quod erat, occupata castra, repente animis concidêre. Hostem à tergo supervenientem timebant. Hinc ingens orta confusio. Nemo jam publicum bonum curare; omnes sine ordine, sine imperio de sola fuga, de salute sua quisque cogitare. Statim ea res advertit *Hansinium*, ut erat astutus inprimis; exhortatusque suos ad maturandam victoriam, & impetu recollecto atque adeo majore vehementius in hostem iterum invehitur. Cadunt miseri passim, aut effusissima fuga salutem quærunt, horrenda nihilominus cum strage; quippe ad ducenta millia desiderati. *Chai* rex ipse vivus in victoris potestatem venit; *Chinyuus* fortiter pugnando, invictus hucusque miles, occubuit.

Magna clades.

Hansinius autem ubique fugientium in tergis hærens, omnes trucidari jubet, præter unum *Lizoum*; cui nequis uspiam noceret, severe militibus edixerat. Pollicitus insuper iis, qui vivum ad se adducerent, argenti mille libras. Suspiciebat enim in viro prudentiam, animique robur ac bellandi peritiam singularem; eumque sperabat ad Imperatoris partes posse traduci. Neque spes eum sua destituit. Quippe milites allecti spe præmii, captum denique, sed reverenter habitum deduxerunt ad *Hansinium*. Quem tanquam civem suum natuque grandiorem, ut mos fert Sinarum, primum ei locum cedens, jussit assidere sibi; tum ut Præceptorem suum veneratus, alloquitur in hæc verba: *Vivum te videre posse primæ felicitatis in loco repono, æstimoque pluris quam totam vel quantacunque pars ejus ad me spectat, victoriam, quam reportavimus. Spero enim fore, ut abs te multa discam; cujus virtutem atque consilia omnes admirantur. Sed ante omnia ex te duo scire aveo. Primum quo pacto* Yen *regnum obtinere possim; alterum qui* Ci *quoque regnum sub imperium subjungam. His enim duobus bellum inferre me jussit Imperator.* Ad hæc Lizous, *Optime dux,* inquit, Paum *regem* Gueique *regnum jam subjugasti; modo* Chinyuum *invictum adhuc bello ducem superasti; &, ad quam laudem*

dem adipiscendam aliis ducibus totus haud suffecisset dies, tu ante diem (incredibile dictu, nisi nos testes coëgisset esse felicitas tua) unius auroræ infausta nobis luce plusquam ducenta hominum millia occidione delevisti. Et tu post tam multiplices tamque præclaras victorias, adhuc meditaris bella? quid tibi cum armis, quorum terrori per totum orbem sparso rex Yen *ultro cedet? Video tamen esse nonnulla, quæ tibi officiunt ad victoriam; aliis quidem certe solent. Milites tui à pugna lassi sunt; ac præda opulenti sine dubio quietem aliquam exspectant. Et ingratum eis erit fortasse, longius à patria discedere, regnumque* Yen *intrare recusantibus. Vt nihil dicam,* Cium *interea suis rebus providentem, quantiscunque poterit viribus ad bellum imminens se paraturum. Adde, quod te minime fugit,* Hiangyum *capitalem Imperatori hostem denuo cum valenti exercitu adventare; non sane spernendum progressibus tuis obstaculum. Quod ergo liquet alieno metu consequi te posse; tuis turbatum ibis armis? Non hoc facies, non, mi dux, si te amabis, si me audies. Quid igitur est illud, quod abs te impræsentiarum velim? Primum, tuis militibus aliqua quies esto, qua fortes serventur alacresque ad futura. Dein ad* Yenem *legatum mittito, persuasurum ei, ut* Chai *regis damno doctus Imperatorem agnoscat. Postquam enim ad eum pervenerit fama victoriæ, qua modo potitus es, fama fortitudinis, qua præditus es, fama exercitus, cujus auditum nomen principium est victoriæ; ne dubita, quin ad hanc consequendam cetera futura sint pronissima. Fecialem ergo præmittes metum: qui si nihil efficiet; tum demum vires adhibebis frustra dolentibus cogi se facere, quod sponte debuerant.* Paruit huic sententiæ *Hansinius*; nec diu factum, & obsequentiam eventus laudavit. Quippe statim *Yen* rex in Imperatoris potestate fuit, missisque legatis regnum ei vectigale seque clientem ultro fecit.

His victoriis lætus Imperator, multum tamen adhuc *Hiangyi*, potentia solicitabatur. Ille namque occiso *Zu* rege suoque per quosdam Præfectorum fidiores, & affines, totum illud regnum occupaverat, potentissimum, Australes provicias omnes fere complexum, ampli-

amplitudine præterea, militumque ac populi frequentia cunctis Imperatoris viribus superius. Eapropter Imperator audiens illum nova parare bella; non immerito curas in eum omnes intendit. Erat inter Imperatoris consiliarios Philosophus quidam *Chinpingus* nomine, quem ex infima pauperie, ob doctrinam ac prudentiam Imperator ad magnos honores evexerat. Hic, ut acutissimi erat ingenii, tale subinde contra *Hiangyum* consilium dedit. *Hiangyus, quod scis*, inquit, *est homo inquies, pervicax, insolens æque ac perfidus. Quæ tamen artes, tantum abest, ut ejus potentiam infregerint, ut eam potius firmasse videantur. Sed nimirum in Præfectorum fide constat ejus felicitas;* Afui, *dico*, Chungnanii *&* Lungciei. *Quare nobis impense laborandum est, ut vel hos ad nostras partes sequendas alliciamus promissis; vel, si hæc neglexerint, apud* Hiangyum *in infidelitatus defectionisve suspicionem vocemus. Quod si cui difficile factu videbitur; id ego munus pro Imperatore meo mihi deposco. Etsi enim negotium istud multis difficultatibus circumseptum esse video; una tamen ad id expediendum saltem non erit difficilis via. Quænam illa? præceps* Hiangyi *ac varium ingenium; & præcipue, quid parum jam suis fidit. Multos ad te defecisse videt, exceptosque perbenigne. In summa, pecunia, cui omnia parent, opus est mihi; quam si accepero, rem ad exitum, qualem optas, adductam tibi dabo.* Probavit hoc consilium Imperator, ejusque fidei acquiescens, argenti librarum quadraginta millia tribuit. Hinc *Chinpingus* ad illos tres Præfectos cum muneribus certos homines de negotio bene doctos mittit, eosque jubet in hunc modum alloqui. *Multa sunt à vestra fortitudine ac fide in* Hiangyum *profecta merita; queis longe minoribus magnum esset apud Imperatorem pretium, magni honores. Ab* Hiangyo *vero debita vestræ virtuti præmia nec accepistis adhuc, neque in posterum accipietis. Quid enim? an scissurum putatis eum regnum suum, ut vos creet regulos? Ne lactate spe vos tam inani; neve ab illiberali, nec pecuniæ tantum, sed dominationis etiam nullum consortem passuræ cupido regni partitionem exspectate.*

Prudens & astutum consilium.

A no-

A nostro eoque solo Imperatore dignitates hujus fastigii sperare vobis licet, liberalissime suos remunerante. Cujus rei documentum si forte quæritis; en! tribus vobis Zu *regnum universum promittit dividendum, si deserto* Hiangyo *ad se transeatis.* Hæc summa legationis erat. Haud ignorabat interea *Chinpingus*, *Hiangyo* Præfectos vero fideles esse, neque pollicitationibus constantiam eorum labefactandam. Neque adeo tamen occultam esse voluit hanc legationem *Chinpingus*, ut *Hiangyum* lateret; imo enimvero, ne lateret, id maxime spectabat. Nec eum spes sua falsum habuit. Ex eo namque tempore Præfectorum *Hiangyo* formidolosa fides esse cœpit. Auxitque suspicionem alia *Chinpingi* major astutia; cui materiam *Afuus* primo apud *Hiangyum* loco dux fortissimus idemque nobilissimus præcipuam suppeditavit. *Hiangyus* enim, dum hæc fierent, collectis magnis iterum copiis bellum resumsit. Itaque, ut ad omnes erat occasiones promtissimus ingenio, fingens alio se tendere, repentina obsidione *Yungyang* urbem obsidet. Imperator, obsidionis causa, cum paucis in urbe morabatur; quem proinde adegit adeo, ut secum de pace tractaret. Iamque in eo res erat uti diviso Sinico imperio pacem componerent. *Hiangyo* provincias ad Austrum omnes, Imperatori autem non nisi ad Boream jacentes pacta destinabant; imposita præter hæc isti conditione, regibus ne moveret bellum. Sed in tempore *Chinpingus* ad suas artes versus, coëuntia in Imperatoris perniciem fœdera dispescuit; *Afuo* penitus ab *Hiangyi* partibus avulso. Id contigit in hunc modum. *Chinpingus* missos certos homines quasi de pace per eos acturus, ad *Hiangyi* tentorium recta properare jussit, cum muneribus ac mandatis, ut regem solito debitoque ritu excolerent; at quamprimum in *Hiangyi* conspectu essent, se non ad ipsum, sed ad *Afuum* missos esse dicerent. Et habuere destinata successum, *Afuus* quippe, licet insons, iniqua perfidiæ suspicione percussus, at sceleris conscientia intactus, *Hiangyum* convenit, & in fidei suæ testimonium urbem unius horæ spatio capturum se pollicetur. At jam

Astus militaris.

T deleve-

deleverat fidem *Afui*, fide sæpe superior, in *Hiangyi* mente suspicio, timentis, ne cum suis ille deficeret ad hostes. Eapropter *Afuus* copiis suis omnibus *Hiangyo* traditis missionem petiit; indignatus ei servire, qui sibi non fideret, neve pejora cogeretur ab *Hiangyo*, qui potens iræ non esset, experiri. Postquam impetravit, quod petierat; tum ad amicos, *Cui debeatur imperium*, ait, *jam Cœlo decretum est. Quid ergo frustra laborem? ad meos me cives recipiam, in quiete reliquam ætatem acturus.* Sic *Afuus* ab *Hiangyo* discessit; at, quo tendebat, haud pervenit, in itinere vel mœrore, vel veneno potius exstinctus.

Afui discessus *Hiangyum* inter & Imperatorem pacem distraxit; unde continuabatur urbis obsidio. Iamque *Pungiuenus* Imperatoris dux provinciam *Honan* ingressus, oppida *Zu* regni septendecim ceperat eo animo, ut *Hiangyum* ab obsidione revocaret ad defensionem regni sui. Sed ille, cui petebatur unus Imperator, non jam de regno laborabat; eo vel capto vel necato, etsi amisisset etiam reliqua, facile se recuperaturum sperans. Et sane summis Imperator in angustiis erat; neque solvendæ spes obsidionis ulla promittebatur. Quippe illius exercitus auxilio tum adesse non poterat; *Hansinio* Boreæ plagis infestandis longissime distante. Actumque adeo de Imperatore jam fuit, nisi *Ksinius* ejus dux ante omnes fidissimus, tunc obsessæ Præfectus urbi, voluntaria morte Imperatori patefecisset ad salutem & effugium viam. Videns enim *Hiangyum* in obsidione durare pertinacissime, nec ab *Hansinio* tam longe agente suppetias exspectari posse; salutem Imperatoris in sola fuga posuit. Hoc itaque cum validissima equitum manu ad occidentalem urbis portam aliquantisper stare jusso, per obversam Orienti portam interim egressus ipse cum *Hiangyo* de deditione transigit, eumque per eandem portam in urbem admittit, pollicitus Imperatorem ei se traditurum. Exsiliit omnis ad hanc famam gaudio *Hiangyi* exercitus; ac statim quisque primus ad prædam, ut fit, ingressum per eam portam, quæ patebat una, distans ab occidentali plusquam leuca, tentare

Ksinius dux belli Imperatorem servat,

tentare cœpit. At Imperator interea cum equitum manu per illam portam effugerat. Quem *Hiangyus* urbem ingressus cum imperaret ex promisso sisti sibi; *Kinsinius* haud minus candidus erga hostem, quam erga dominum fidelis, eum clandestina fuga salutem quæsiisse respondit. Quo audito fremebundus iræque præceps *Hiangyus* è vestigio *Kinsinium*, ut consilii authorem, comburi vivum jubet. *Exitio suo.*

Mox intactam urbem relinquens, cum exercitu fugientem, quantis potest itineribus, Imperatorem persequitur. Ac parum abfuit, quin eum ad exercitum *Hansinii* recta tendentem assequeretur. Præterquam enim, quod instaret illi velocissime; ad *Chingcao* insuper urbem itinere breviori pervenit, è qua paulo ante Imperator exierat. Illam *Hiangyus* primo statim impetu expugnat & in Imperatorem, quem, iterum delusus, audierat in eâ latere, diligentissime inquirit. Tandem ubi pro certo comperit, Imperatorem evasisse denuo; impotens iræ, tantum non seipsum dentibus & unguibus dilaniatum ibat. Non est ausus tamen cum defatigato, nec integro exercitu progredi ulterius; timens etiam *Hansinium*, quem jam adventare cognoverat. Eapropter sequentem militem exspectabat; omnibusque collectis copiis *Hansinii* stratagemata fugiens *Zu* regnum repetiit, *Pungyuenum* ejecturus inde, qui multa inibi loca felicitate armorum sua fecerat. Ita re infecta coactus est in regnum suum redire; magna ex parte jam non suum. Sed nos ad Imperatorem redeamus.

Ille sub auroram veniens ad *Hansinii* castra, ubi cognovit & *Hansinium* & *Changulum* adhuc indulgere somno; militibus imperat, ne quis eos expergefaceret. Eorumque tentoria solus ingressus aufert præfecturæ sigilla, dataque opera stationes militum ordinemque permutat. Expergiscitur inter hæc *Chagulus* prior; quem pigritiam suam excusaturum Imperator amice compellans, *Quæso te*, inquit, *ut te plus dormitum recipias. Scio te fessum; excubias ego pro te agam. Nec polluam tamen majestatis decus, etiamsi præpostero in speciem obsequio miles fiam subditi mei; quippe in quo*

 subli-

ſublimior majeſtate virtus elucet. Hoc tam amico modeſtoque dicto ex eorum animis (nam & alter experrectus aderat) omni abſterſo metu, ſuam ignaviam erubeſcentes ad alacritatem traduxit. Cognito dein *Hiangyum* Auſtrum repetere; quod nihil admodum eſſet, cur poſthac eum haberet in metu, *Changulum* cum parte exercitus ad *Chao* regni jam armis recuperati cuſtodiam miſit, *Hanſinio* cum reliquis copiis juſſo contra *Cium* tendere. Nam ex iis qui ad Boream regnabant, unus hic rex erat, qui *Lieupangum* nollet Imperatorem agnoſcere.

Cum *Hiangyus* in Auſtrum adverſus *Pungyuenum* iret, *Zaokieum* urbi *Chingcao*, quam ceperat, cum valente præſidio impoſuit, ſevere mandans, ne illinc excederet unquam ad prœlium, ſi quod Imperatoris exercitus forte poſceret; ſed tantum ut oppidum bene muniret ac tueretur. Hoc faciebat eo conſilio, ut Imperatorem inibi teneret, donec è *Zu* regno *Pungyuenum* in totum exegiſſet. At Imperator nondum à ſuis peti volebat Auſtrum; ne gentes, quæ ad Boream incolunt, necdum uſquequaque ſubjectæ vel quietæ, turbarentur. *Hiangyus* autem progrediens ad *Vaihoang* urbem, quæ prima defecerat è *Zu* regno, devenit; ac poſt paucorum dierum obſidium cepit. Hanc, quia prima erat, quam recuperavit è rebellibus, funditus delere decreverat; in unam triſte documentum daturus, quo reliquæ ſaperent omnes. Sed ab ejus civitatis puero quodam annos nato non amplius tredecim placatus, abſtinuit à maleficio. *Quod te minime latet*, ajebat puer, Pungyuenus *urbem noſtram arctiſſima obſidione preſſit; nec obſiſti à nobis ei poterat. Cum ergo nihil eſſet, quo nos tueremur; ſatius eſt viſum experiri victoris clementiam, quam inutili pertinacia vim exſpectantes extrema pati. Hæc nobis cauſa deditionem ſuaſit; te redeunte priſtinam quoque libertatem redituram haud ambigentibus. Sin è diverſo non regem te, ſed hoſtem habebimus; quid agent civitates ceteræ? quam fugam pari culpæ, ſi culpa tamen eſt, quam neceſſitas imperavit, invenient? Multæ ſuperſunt adhuc urbes, quæ ſub* Pungiueni *jugo gemunt, optantque vinci tuis armis.*

Pueri prudens oratio urbi veniam impetrat.

Si

Si tam ſevere conſules in primam; quam ceteris putas reliquam ſpem ſalutis fore? imo ultima deſperatione affectæ in te conſurgent, inferentque bellum pacem offerenti, quam nunquam credent à fumante adhuc iracundia provenire poſſe. Magnum omnino, mihi crede, negotium tibi faceſſent, ſi pergas id, quod pietate potes atque clementia conſequi, ſævitia corrumpere. His dictis puer ferocem animum delinivit.

Imperator interea, licet *Hanſinium* contra *Ci* regem juſſiſſet progredi; legatum tamen præmittendum putavit. Is *Liexekius* fuit, à quo regnum illi promittebat ac pacem, ſi ſe Imperatorem agnoſceret, inque ſuam fidem concederet, ab *Hiangyi* partibus amicitiaque diſcedens. Porro legatus ita *Cium* allocutus eſſe ſcribitur. *Si apud alium, quam apud te imperii gnarum agerem; habenda mihi longa eſſet impræſentiarum oratio, atque adeo præteritorum proxime annorum repetenda hiſtoria. Nunc ſumma negotii, quod Imperator meus mihi commiſit, in hoc conſiſtit. Ille primus fuit, qui* Cinam *familiam armis ante devictam exſtinxit; ille primus imperatoriam urbem occupavit, imperiique ſigna ſe penes habuit. In hac felicitate acquieſcentem, nemini moleſtum ſuoque contentum ſubegit, imperii commune contra perduellem* Hiangyum *& quietis impatientem bellum reſumere, debitas interfecti* Zu *regis ab eo pœnas expetiturum. Nulla utique ſæviendi libidine, quam ab ejus moribus abhorrere longiſſime, teſtes laudare poſſum, quotquot adhuc ab illo perquam liberaliter accepti, potius ejus pietatem experiri, quam arma volvere. Omnes præterea, quicunque probitate ac doctrina excellunt, illum ampleetuntur, illius juſtitiam amant. Ab his artibus, prô Cælum! quam diverſus abit* Hiangyus? *Hic imperium ambit, hic regis ſui parricida eſt, hic omnem Sinam armis perturbat. Malefactorum quamlibet tenuium memoriam non niſi ſanguine delet; meritorum recordatio nulla, quid enim dicam, remuneratio? Hinc inviſus eſt infeſtuſque bonis omnibus. Et hunc talem tu antepones Imperatoris amicitiæ? ejus inquam Imperatoris, qui victore potentiſſimoque cum exercitu modo tuum regnum invadens, vim tamen inferre non cogitat, ſi perduellem, ſi latronem, ſi parricidam deſeras, & ab optimo Imperatore*

 ſini

sine armis vinci velis, hoc est, regnare. Postquam legatus dicendi finem fecit; respondit *Cius*, amicum Imperatorem se, quam inimicum malle, sub ejusque imperio se obedienter ac fideliter futurum recepit.

Eodem tempore *Ci* regnum jam ingressus *Hansinius*, istius legationis audito successu reditum meditabatur. *Quaicheus* vero flagrans odio *Cii* regis; *Hansinio* callidissime persuasit, uti promoveret arma. *Quid hoc esse putem*, inquit, *fortissime dux, quod cogitas redire? Tot itineribus vexatos milites victoria, quam habent in manibus, tam inconsulto privas? affectum, imo confectum pene bellum destituis? O te simplicem, si credis rumoribus! an tu solus ignoras sub nomine pacis Imperatorem pravaricatum fuisse?* Cii *conatus retinere atque à colligendis militibus eum avertere, finis & causa legationis fuit. Quod si non esset ita; profecto Imperatoris erat, te vel primum vel in primis de pace commonere literisque aut aliis certissimis nunciis è tanti momenti expeditione revocare. Quid? an illi non pluris erit subactum regnum, quam promissum & simulatum clientis obsequium? Perge, quo pede cœpisti; & Imperatori regnum, tibi nominis immortalitatem felicibus armis comparato.* Inductus vanissima oratione *Hansinius* bellum prosequitur, infestis armis omnia percurrens, nullo vim repellente; omnibus, etiam ipsa regia ad deditionem prona. *Cius* deceptum se fremens, *Liexekium* legatum illico vivum exuri jubet. Relicta deinde regia, quo provideret rebus suis, in Orientis interiora fugam intendens in urbe, quam *Caomiem* dicunt, incolumis & ab hoste securus egit; collegitque exercitum conferendis prima quaque opportunitate signis cum *Hansinio*.

Legatus excisus.

Per eadem tempora Imperator ipse cum novo ac potenti exercitu *Hiangyum* in Australes oras secutus, ut *Pùegyueno* ferret suppetias, postquam ad *Chingkao* venit urbem, obsessam brevi tempore ditionis suæ fecit. Dehinc recta *Quanguu* & ipsam urbem petit. De cujus adventu monitus *Hiangyus* actutum ei processit obviam, recedens à *Pangyueno*. Ea res illum plane perdidit atque afflixit. Nam ex una parte ab utroque exercitu

exercitu prope interclusus magna rerum omnium penuria premebatur; ex altera vero Imperator abundabat omnibus, quæ ad bellum prosequendum erant necessaria. Non è *Chingcao* jam capta, ubi annonæ ingentem modum repererat, affatim omnia facileque advehebantur. *Hiangyus* ergo suorum vel fugam vel seditionem veritus, cum *Lieupango* iterum de pace tractare cœpit. Quia vero tunc bellum Imperator, quam pacem malebat; *Hiangyus* in castris aggerata lapidum strue conscensa, in quam Imperatoris avum uxoremque *Liuheuam* una secum adduxerat, inde *Lieupangum* alta voce compellans. *Audi*, Lieupange! *quandoquidem*, inquit, *à pace abhorres; avum tuum uxoremque non multo post assatos ad ignem videbis. Vtrum vis elige; aut pacem aut cratem.* Imperator ei respondit in hunc modum; *Meminisse te adhuc arbitror, cum Zu regis uterque subditi essemus, amicitiam nos fraterno jure sanxisse. Id si tibi sanctum æque semper fuisset ac mihi; nostra staret inconcussa necessitudo. Nunc ubi non ego tibi, sed tu mihi prior bellum indixisti, regem tuum etiam perfide necasti; non video, quam tuto tecum redeam in gratiam. Vtut est tamen; talem habebis me, qualem voles. Adsis modo, si amicum; sin hostis hostem. Si denique constitutum est tibi, avum conjugemque meam igne tostos, nisi pacem eligam, immolare dolori tuo; sacrificii partem gemino jure saltem unum assa carnis abs te frustum exspecto.* Damnatur ob hoc dictum magno *Lieupangus* opere à Sinensibus historicis, iniquam etiam pacem, imo ipsius imperii jacturam avi conjugisque incolumitati posthabendam fuisse censentibus. Quippe pietatem primam apud Sinas virtutem, obsequiumque adversus parentes natuque majores imperio potius esse debere.

Pacis obtrusa necessitas.

Imperatori regnum pietate potius.

Ceterum *Hiangyus* responso tam superbo irritatus, utrumque destinabat igni; cum *Hiangpeus* pater intempestivam ultionem reprimens, *Sæpe fili, nos eorum pænitet*, ait, *quæ irati facimus. Quid autem hinc emolumenti tibi, si necem offeras insontibus? fortasse vivi magno imposterum usui nobis erunt.* His dictis *Hiangyi* patrem verentis ira referbuit. Sed non in totum.

Postero enim die *Hiangyus* Imperatorem ad duellum provocavit, internuncio misso; qui ejus nomine sic illum appellare ausus est. *Quousque nostros utrinque cives ac milites vexabimus? & imperium uterque quærentes, funditus evertendo perdemus? Age, si quid audes, si vir es, vel tuo vel meo discrimine bellum provocatus absolve. Alterutrius omnia ferito, qui vivus excedet è duello.*

Irrisit Imperator hominis ferociam, &, *Ego*, inquit, *non copiis meis, sed virtute ac prudentia contra te pugno. Hæ decernent, utri nostrum debeatur imperium; quo te in antecessum inscitia imperandi, &, quod magis est scelera tua te privant.* Simul his decem crimina, queis erat obnoxius, insequebatur. *Hiangyus* acervo lapidum adhuc insistens, unde audire poterat Imperatorem ac videre, contumeliam non tulit. Iratissimus proin derepentè ballistam majorem, cui ad jactum aptandæ quatuor homines vix suffecissent, solus aptat, & ingenti sagitta Imperatorem petit. Parum abfuit, quin Imperatori letale fulmen illud esset; in latere quidem gravissimum vulnus accepit. Hic jactus ad effugium *Hiangyo* viam aperuit. Imperator enim coactus est urbem ingredi; vulnus quidem dissimulans, ne castris metum inferret. Obibatque exercitum incedens lecticæ gestamine, quamvis præ doloris magnitudine vix posset. Interea maximam *Ci* regni partem devictis regiis Præfectis occupavit *Hansinius*. Quare *Cius* in summas adductus angustias ab *Hiangyo* petiit auxilia. Nec defuit ille laboranti; *Lungcieo* cum valida manu submisso. Iamque uterque exercitus, & ipse *Ci* rex ad *Yung* haud magni nominis amnem pervenerat. Qui tamen amnis hactenus obstabat *Hansinii* copiis, ut, qua *Cium Lungcieumque* invaderent, nulla esset via. Quippe medius inter utrumque exercitum fluebat. Ad ultimum *Hansinius* mirabili strategemate transitum invenit. Id autem erat hujusmodi. Saccos arena repletos magno numero, silente nocte in profluentem demersit; queis decurrentes aquæ magnam partem retentæ, completis longo tractu ripis superioribus, ut erant peraltæ, mirum quantum intumuere. Simul etiam alveus inferior, quanto plus aquarum

Ira facit fortem.

Stratagema.

aquarum retroibat, tanto tenuiore fluxu desidens adeo nudavit vadum, ut aliqua pars exercitus eo facile transire posset. Nec mora; vado superato pugnam ciet, in ulteriori litore reliquis militibus, ita ut compositi erant acie, stare jussis. Subinde, ubi paulisper est pugnatum, recedit ex acie; quem iterum trajecto vado speciem fugæ præbentem *Lungcieus* cum suis audacter insequitur, eodem impetu fluminis alveum ingressus, ac certus victoriæ. Sed *Hansinius*, cum pars hostilis exercitus jam fluvium superasset, reliqui acervatim sequerentur; signo dato, per funes, ad quos erant religati sacci, eos extrahi repente jubet è flumine. Tum vero nativæ libertatis compos elementum ingenti undarum mole ruens, quos in alveo deprehendit milites, secum in ruinam trahit, simul transmissam exercitus partem ab altera separat. Hic invehitur in eos *Hansinius*, integrataque cis amnem acie copias hostiles tanta strage fundit, ut ne nuncius quidem superstes esset improvisæ calamitatis. Interim aquæ ad familiarem cursum defluxerant; cum *Hansinius* moram omnem è periculi suspicione damnans, toto exercitu in ulteriorem denuo ripam trajecto pugnam infert hosti; *Lungcieo*que interfecto, *Ci* rex vivus in victoris manus venit. Ita victricia circumferens arma totum *Ci* regnum occupavit *Hansinius*.

Intelligens autem, quanta in Imperatorem merita essent sua; subactum modo *Ci* regnum optabat ab illo, tanquam victoriarum prœmium, accipere jure beneficiario. Mittit igitur ad illum, qui & recentem victoriam nunciaret, exponeretque simul vota sua; quæ mandavit his fere verbis. Ci *regnum adhuc mutabile semper & anceps fuit; variæque fidei, modo hunc modo illum sequebatur, omnibus indiscriminatim, at nulli constantius quam tempori parere promtum. Quare abs te peto, ut ejus fiduciam mihi committas; quem, ut adhuc tibi fidissimum habuisti, sic fidiorem, beneficiique memorem clientem in perpetuum habebis.*

Imperatori non placuit hæc oratio. Sed *Chanhleangus* & *Chinpingus*, ut *Hansinii* postulatis cederet, ei persuasere. *Quid enim?* dicebant; *an non illustre*

fidelitatis hoc est argumentum, quod occupatum à se regnum, à te petat loco beneficii? Negabis ei, quod, si per vim retinere vellet, nostrum auferre posset? Omnino fortis est ac prudens militiæ dux; cujus egregias artes ipse jam sæpius expertus es. Exercitus duci suo par; à quo maxime amatur, intentis insuper ad nutum illius omnibus. Cujus proinde petitioni si annueris; quod reliquum est belli, hujus fide non magno negotio conficies. Valuit igitur apud Imperatorem duorum consilium; jamque sigillum & reliqua clientelæ necessaria præparabantur. Interea tamen, cum jam omnes Boream versus essent subjugatæ provinciæ, mandat *Hansinio*, ut etiam contra *Hiangyum* tendat, *Zu* regnum occupaturus.

Sub idem tempus Imperator legatos ad *Hiangyum* misit, avum conjugemque repetens. Usus hac occasione *Hiangyus* egit cum Imperatore de pace. Quæ demum ita convenit, ut *Hiangyo* solæ partes Australes, quæ sunt ultra fluvium *Hungkeu*, cederent; penes Imperatorem vero reliqua Sina tota, id est, omnes Boreæ orientique soli objacentes essent provinciæ. In hunc modum utrinque firmata pax avum Imperatori conjugemque restituit. At ecce! vix eos receperat; cum denuo frangit datam fidem, *Changleango* & *Chinpingo* instinctoribus. Qui pacem aversati, quamvis essent Philosophi, virtutisque se sectatores ferrent; Imperatoris tamen auribus assiduo bellum inculcabant, neglecta fide. Qua de re multum ab historicis gentis reprehenduntur, ut perfidi ac Philosophorum nomine indigni. Fuit autem hæc eorum ad Imperatorem oratio. *In eo statu sunt modo res tuæ, ut simul in manu tua sit imperium. Quod abs te repudiari quis non miretur, pro quo tam diu depugnavisti? Olim incertus, an illud adepturus esses; nunc de victoria certus, eam dimidia quasi ex parte cum hostibus tuis communicas?* Hiangyum *armis validum victoremque paulo ante nil timebas; modo quasi jam victum ad conditiones pacis invitas? Muta mentem hanc, quæsumus, Imperator; neve domum ullo pacto per te liceat* Hiangyo *incolumi ac regnaturo reverti. Cave ne usu tibi veniat, quod illis, qui domi parvam alunt tigridem; quæ, cum*

Rupta pax.

cum excrevit, oblita beneficii, nec dominis suis paret. His talibus ergo verborum lenociniis obsequens Imperator pacem rescindit. Visus est tamen haud multo post perfidiæ pœnas dare, cum *Hiangyus* exacerbatus ira eum prope *Cuxi* urbem aggressus, etsi viribus potiorem tanta clade affecit, ut exinde non auderet solus cum eo manus conserere. Castris ergo bene munitis se continuit, donec, uti dictum, *Hansinius Changulusque* cum omnibus copiis adessent; *Zu* regnum ducibus, ex æquo dividendum pollicitus, si strenue dimicantes *Hiagnyum* acie superarent. Illi tanti spe prœmii commoti, fortissime invadentes *Hiangyum* in fugam avertunt. Hic virtus *Hansinii* cumprimis enituit. Nam suis abstinere à præda ordinesque servare jussis fugientem *Hiangyum* pari celeritate persequitur. Ille recta *Maocheu* petebat urbem, apud quam munitissima castra posuerat. Sed vix illa cum suis intraverat; cum hæret in tergo *Hansinius*, eaque obsidione claudit. Advocato dein omni exercitu locis opportunis milites disponit, qui omnem undique annonam interciperent; expugnaturus *Hiangyum* fame. Sed ille, ut erat fortis animoque magno; pugnando potius fortunam iterum experiri statuit. Ita cum *Hansinio* signa confert, extra castra suos optime compositos & instructos educens. A fortissimis ducibus utrinque magna contentione pugnatum, ancipitique Marte; donec tandem *Hiangyus* multitudine longe impar & excedere pugna coactus castra repetiit, agmine tam composito, ut ingressu prohiberet hostem. Resumta proin obsidione cum denuo castris incubaret hostis; *Hiangyus* ultimis consiliis animum aperuit. Cum enim exspectaret auxilia, quæ adesse jusserat è *Zu* regno; ejus maxima pars Imperatorem ultro amplectebatur. De *Hiangyo* namque jam actum esse persuaserant sibi. Quin & auxiliares ejus copiæ ad Imperatorem defecerant. Noctu enim cum per castra deambularet, vigilias obiens; è propinquo Imperatoris exercitu voces percepit plurimorum lingua *Zu* regni propria cantantium. Ea res *Hiangyi* quamvis constantem animum afflixit;

prona

prona defectionis & indubitabili conjectura. Destitutus ab auxiliis undique, & arctissime insuper obsessus, ad fugæ, quæ restabat una salutis via, consilium respexit. Tentorium itaque suum ingressus, cum *Hia* conjuge sua, præcellentis formæ femina, invitans se vino, lætusque cantare cœpit, eam bono esse animo jubet; sibi modo, ne vivus in hostium potestatem veniret, abeundum. *Ne vero te desertam interim ac sub cultro linqui querare*; *castra*, inquit, *relinquo permunita*, *paulo post cum ingentibus copiis rediturus*, *ut iterum te videam*. In hunc modum ubi valedixit; *Hia* manibus indutus arma sua, conscensoque equo cum equitum octingentis intempesta nocte subito erumpit è castris, multosque passim trucidando, armata manuviam sibi suisque sternit ad hostilem exercitum. *Hansini* milites sane non mediocriter improvisa incursione turbati, trepidantesque discurrunt ad arma. Unde non pauci sunt etiam ex *Hiangyi* sociis desiderati. Verum viam tandem aperuit; & reliquis, qua cuique licuit, effugientibus, solus *Hiangyus Hoai* fluminis trajectu, ad *Uguei* devenit urbem, ubi deflectentem à via palus excepit. *Hansinius* interea de tumultu doctus ab iis, quos ex *Hiangyi* sociis fortuna vivos in ipsius manus demiserat, exploratores quoquoversum dimittit, magnis propositis prœmiis, si vel vivum vel mortuum adducerent *Hiangyum*. Is in palude nihil præsidii sibi videbat jam superesse, non dubitans ab Imperatoris militibus undique se quæri. Quocirca magno nisu tandem, albescente jam cælo, enisus inde, recta petebat urbem *Hocheu* dictam; cum ab Imperatoris equitibus duodetriginta invaditur. Quos ubi vidit ille, constitit; &, *Octo jam anni sunt*, ait, *ex quo bella gero*; *pugnavi septuagies*, *semper invictus. Et nunc istos octo & viginti lepores timeam? Cælum avertat istud à me dedecus! à quo faxo saltem ut sciat orbis me derelictum*, *non ab hostium virtute victum fuisse. Cælum tenet*, *non hostis*, *manus meas*. Mirum dictu! ab extrema verbi parte ruens in illos, unus omnes necat. Inde ad *Ukiang* fluvium pervenit haud procul *Hocheu* labentem; quo navi oneraria trajecto,

Fuga regis Zu.

Qui 32. unus necat.

trajecto, tandem exspes vitæ, sic locutus esse fertur. *In eo jam loco constitutus sum, ut & ortum fluvii teneam, & occasum vitæ meæ. Nusquam ullum mihi fidelem amicumve reperio; plus imo à meis hic, quam ab inimicis mihi timendum video. Quare occidentem repetam. Sed fugitivus amicorum atque parentum conspectum ferre qui potero? scio, quid faciam! postquam Cælum desiit favere fortitudini meæ; mori satius est, quam dedecore tantam gloriam maculare.* Sic abrupta spe omni caput ipsi sibi stans uno ictu præscidit. Vir fortissimus audaciæque promtæ, sed crudelis ac perfidus; quibus artibus amisit imperium, quod fortitudine ac militari peritia facile obtinuisset. Eo sane dignus, si, ut militum, sic & civium animos habuisset in potestate. Sed istorum nimius vexator, ab unis militibus amabatur, inque vicem amabat eos quam maxime. Quorum tamen & virtus & fides denique *Lieupangi* cessere fortunæ. *Tandem se ipsum.*

Hansinius interim castra magna vi aggreditur; quorum facilis erat oppugnatio, duce carentium. Victoria perquam usus est modeste, milites necari vetans, &, ut sua signa, si vellent, sequerentur, invitans; sin abire mallent, id impune licebat. Hac modestia sibi devinxit omnium animos, summa voluntate ad ejus castra transeuntium. Ex quo totum *Zu* regnum ad deditionem pronum, quippe viribus exhaustum usquequaque, jugum accepit. Vna *Lu* civitas vim experiri maluit. Irritatus Imperator ea civium audentia jurato denunciavit, omnes una cum urbe conflagraturos, ni se quamprimum dederent. Forte obiens mœnia cum non voce tantum, sed organis etiam musicis cantantes in urbe multos audiret; *Vt video,* inquit, *in hac civitate, quæ tantopere musica delectatur, boni mores vigent; fides imprimis erga regem, à quo ne deficiant, obstinatum est eis extrema pati. Si non est alia resistendi causa; laudo constantiam, jureque jurando rescisso, si velint manus dare, jam nunc polliceor incolumes fore. Vtinam tantam fidem in urbibus meis inveniam!* Inter hæc affertur *Hiangyi* caput; quod, qui eum persequebantur milites forte repertum, hastaque præfixum post- *Musica indicium morata urbis.*

prona defectionis & indubitabili conjectura. Destitutus ab auxiliis undique, & arctissime insuper obsessus, ad fugæ, quæ restabat una salutis via, consilium respexit. Tentorium itaque suum ingressus, cum *Hia* conjuge sua, præcellentis formæ femina, invitans se vino, lætusque cantare cœpit, eam bono esse animo jubet; sibi modo, ne vivus in hostium potestatem veniret, abeundum. *Ne vero te desertam interim ac sub cultro linqui querare; castra*, inquit, *relinquo permunita, paulo post cum ingentibus copiis rediturus, ut iterum te videam.* In hunc modum ubi valedixit; *Hia* manibus indutus arma sua, conscensoque equo cum equitum octingentis intempesta nocte subito erumpit è castris, multosque passim trucidando, armata manuviam sibi suisque sternit ad hostilem exercitum. *Hansini* milites sane non mediocriter improvisa incursione turbati, trepidantesque discurrunt ad arma. Vnde non pauci sunt etiam ex *Hiangyi* sociis desiderati. Verum viam tandem aperuit; & reliquis, qua cuique licuit, effugientibus, solus *Hiangyus Hoai* fluminis trajectu, ad Uguei devenit urbem, ubi deflectentem à via palus excepit. *Hansinius* interea de tumultu doctus ab iis, quos ex *Hiangyi* sociis fortuna vivos in ipsius manus demiserat, exploratores quoquoversum dimittit, magnis propositis prœmiis, si vel vivum vel mortuum adducerent *Hiangyum*. Is in palude nihil præsidii sibi videbat jam superesse, non dubitans ab Imperatoris militibus undique se quæri. Quocirca magno nisu tandem, albescente jam cælo, enisus inde, recta petebat urbem *Hocheu* dictam; cum ab Imperatoris equitibus duodetriginta invaditur. Quos ubi vidit ille, constitit; &, *Octo jam anni sunt*, ait, *ex quo bella gero; pugnavi septuagies, semper invictus. Et nunc istos octo & viginti lepores timeam? Cælum avertat istud à me dedecus! à quo faxo saltem ut sciat orbis me derelictum, non ab hostium virtute victum fuisse. Cælum tenet, non hostis, manus meas.* Mirum dictu! ab extrema verbi parte ruens in illos, unus omnes necat. Inde ad Ukiang fluvium pervenit haud procul *Hocheu* labentem; quo navi oneraria trajecto,

Fuga regis Zu.

Qui 32. unus necat.

trajecto, tandem exſpes vitæ, ſic locutus eſſe fertur. *In eo jam loco conſtitutus ſum, ut & ortum fluvii teneam, & occaſum vitæ meæ. Nuſquam ullum mihi fidelem amicumve reperio; plus imo à meis hîc, quam ab inimicis mihi timendum video. Quare occidentem repetam. Sed fugitivus amicorum atque parentum conſpectum ferre quî potero? ſcio, quid faciam! poſtquam Cælum deſiit favere fortitudini meæ; mori ſatius eſt, quam dedecore tantam gloriam maculare.* Sic abrupta ſpe omni caput ipſi ſibi ſtans uno ictu præſcidit. Vir fortiſſimus audaciæque promtæ, ſed crudelis ac perfidus; quibus artibus amiſit imperium, quod fortitudine ac militari peritia facile obtinuiſſet. Eo ſane dignus, ſi, ut militum, ſic & civium animos habuiſſet in poteſtate. Sed iſtorum nimius vexator, ab unis militibus amabatur, inque vicem amabat eos quam maxime. Quorum tamen & virtus & fides denique *Lieupangi* ceſſere fortunæ. *Tandem ſeipſum.*

Hanſinius interim caſtra magna vi aggreditur; quorum facilis erat oppugnatio, duce carentium. Victoria perquam uſus eſt modeſte, milites necari vetans, &, ut ſua ſigna, ſi vellent, ſequerentur, invitans; ſin abire mallent, id impune licebat. Hac modeſtia ſibi devinxit omnium animos, ſumma voluntate ad ejus caſtra tranſeuntium. Ex quo totum *Zu* regnum ad deditionem pronum, quippe viribus exhauſtum uſquequaque, jugum accepit. Vna *Lu* civitas vim experiri maluit. Irritatus Imperator ea civium audentia jurato denunciavit, omnes una cum urbe conflagraturos, ni ſe quamprimum dederent. Forte obiens mœnia cum non voce tantum, ſed organis etiam muſicis cantantes in urbe multos audiret; *Vt video,* inquit, *in hac civitate, quæ tantopere muſica delectatur, boni mores vigent; fides imprimis erga regem, à quo ne deficiant, obſtinatum eſt eis extrema pati. Si non eſt alia reſiſtendi cauſa; laudo conſtantiam, jureque jurando reſciſſo, ſi velint manus dare, jam nunc polliceor incolumes fore. Vtinam tantam fidem in urbibus meis inveniam!* Inter hæc affertur *Hiangyi* caput; quod, qui eum perſequebantur milites forte repertum, haſtaque præfixum poſt- *Muſica indicium moratæ urbis.*

postquam Imperator ostentavit urbi, statim in ejus ditionem arbitratumque concessit. Post hæc Imperator *Hiangyo* solenni pompa exsequias instruxit; defunctum etiam in patre veneratus, quem ad se invitatum exceptumque perhonorifice, dynastia denique donavit. Præterea, quod est apud Sinas summæ benevolentiæ signum atque honoris, *Hana* familiæ suæ titulum ei atque appellationem impertiit; ut *Hana* dynasta diceretur.

Hoc bello confecto Imperator *Tingtao* profectus urbem, *Hansinium* ex promisso *Zu* regulum tributarium; *Pungyuenum* vero *Leanga* regem in eodem regno creavit. Tunc *Hansinius* memor eorum, quæ collata fuerant à *Paomua* in se beneficia, cum in egestate versaretur; eam ad se invitat, argentique libris mille donat. Illum quoque puerum, à quo in urbis *Hoaigana* macello erat affectus injuria publica, provexit ad præfecturam, malum beneficio rependens, quod nisi ab animo magno excelsoque proficisci non potest.

Beneficia & injuria beneficio compensata.

Indictis posthæc comitiis *Lieupangus* in *Xantung* provinciam *Caocheu* ab omnibus denuo Regulis Præfectisque agnitus Imperator diademate ornatur. Inde profectus ad *Loyang*, præfectis ac militibus instruxit magnifice splendideque convivium. E quibus cum inter colloquendum amice percontaretur, ecquidnam causæ putarent, cur à se potius, quam ab alio esset occupatum imperium? varii varie respondebant, prout quemque vel veri dicendi libertas, vel adulandi vanitas monuerat. Imperator auditis omnibus, *At ego potitus sum*, inquit, *imperii non alio magis præsidio, quam, quod viris uti sciebam, præsentiens, quod aptum cujusque foret ingenio. Qua solertia mihi longe cessit* Hiangyus. *Noveram* Zufangum *etsi domo aut tentorio non exeuntem, sola prudentia, melius, quam ego possim, vel mille stadia distantem acies instruere, parare victorias scire; ad hoc munus eum adhibui. Noveram* Siaohoum, *præ quam meum ferret ingenium, peritum esse regnum firmandi locupletandique, populum in læta pace continendi, reditus vectigalia sic ordinandi, ut nunquam stipendia, nunquam alimenta deessent; ad hoc munus eum adhibui.* Nove-

Lieupangus Imperator recte ministrorum ingeniis usus.

Noveram Hansinium *felicius quam à natura mihi datum, milites habere in potestate, victorias obtinere posse; ad hoc eum quoque munus adhibui. Hæc sunt, quæ mihi pepererunt imperium; hi tres, inquam prudentia & virtute præstantes viri mihi probe cogniti, & ad ea quisque munera delecti ad quæ maxime aptos esse non ignorarem. Hujus solertiæ adminiculo ad fastigium evasi. Et profecto hominum animos cognoscere difficilius est quam orbem regere, vel in commune sapienter consulere, vel fortiter hostes vincere. In ceteris rebus vinci me ab aliis facile patiar; sed hanc unam laudem si reservo mihi, nolim arrogans videri.* Fancenium *quidem* Hiangyus *habuit ad quævis aptum; at quia illo uti nesciebat, interiit.* In hunc modum Imperator perbelle suos ac seipsum laudavit.

Inter hæc in regno *Ci Tienhengus* quidam, regum sanguis, ab *Hiangyo* adjutus, aliquoties turbas excitaverat. Quippe semper audaces ac turbulentos homines aluit *Xangtung* provincia. Verum audita *Hiangyi* morte cum quingentis sociorum maris orientis insulam petiit, litoribus vicinam. Huc mittit Imperator, qui eum ad se vocaret; nisi pareret, extrema omnia minatur. In viam itaque duobus sociis comitatus se dedit; verum, antequam ad Imperatorem pervenirent, voluntariam mortem omnes præciso gutture sibi concivere. Quo audito, qui in insula remanserant, ad unum omnes in mare se præcipitant, erga dominum suum, quem jam nullum habebant, hac insania fidem testaturi. *Vltroneæ mortes.*

Kipus autem quidam ex *Hiangyi* ducibus, cujus non una tantum in Imperatorem erat injuria, nullum effugium videns, desertis militibus, barba capillisque præcisis in regno *Lu* seipsum cuidam *Chao* vendidit pro mancipio. Erat *Chaus* manu strenuus & bellator bonus; qui dein, ubi *Kipum*, non mancipium esse cognovit, misericordia motus, illius patrocinium arripuit, & *Sieum* Imperatoris Præfectum conveniens, *Quodnam* Kipi *tantum est crimen?* inquit. *Quæ gessit adhuc pro rege suo, in quem nunquam non ejus fides enituit, ejusmodi sunt, quæ procul à reprehensione, multam potius laudem merentur. Vt taceam, postquam Imperator*

orbem

orbem totum solus obtinet, alienum à majestate videri, singulare odium unius hominis ejusque regi suo fidelis exstinctum velle sanguine. Magnarum mentium est, condonare; quæ non alias magis magnitudinem suam ostentant, quam cum negligunt oblatam occasionem ulciscendæ injuriæ. Imperator à *Sieo* de hac expostulatione commonitus *Kipum* vocari jussum ob hero servatam fidem præfectura donat. Non eadem usus est fortuna *Tingkungus* alter *Hiangyi* militum Præfectus *Kipi* avunculus. Nam hic quidem ad Imperatorem venit, in ejus obsequium seque tradens omnesque copias, quarum ei mandata cura; sed exitio suo, jussu Imperatoris plexus capite. Qui venientem increpans, *Quod suspicione laborat*, inquit, *ingratum est obsequium. Cum his, quos adduxisti, pro duce tuo standum erat tibi. Nunc ubi secus à te factum, nec qui uni domino fidelis non fuit, esse solet alteri; exemplum in te statuam, quod imitandi tui studio posteros non accendet.* Hæc posteaquam acta, tranquillatis toto imperio rebus *Hieuyang*, quam sæpius provinciæ *Xensi* regiam urbem diximus, ingressus, totum inde Sinarum orbem gubernavit.

Fides etiam ab hoste præmio donata.

Perfidia vicissim punita.

Hansinius capitur.

At non diuturna quies ista fuit, sparso subinde, quanquam falso rumore, rebellionem meditari *Hansinium*, insidiantem fastigio. Imperator, ut rem silentio ac procul omni turba certius exploraret; instituit imperii provincias obire, capturus *Hansinium.* Et primum iter fuit ad regni *Zu* confinia. Ille ignarus calumniæ, nec male sibi conscius, cum paucis, ut assolebat, ad excipiendum Imperatorem adest, simul & capitur. Quem facti novitate defixum, ubi collegit animum nonnihil à stupore, sic locutum ferunt. *Quæ res hæc est? quæ causa? quæ ratio? Quasi timidum leporem in agro me cepit Imperator. Innocentem nec ullius criminis conscium esse, id mihi fraudi fuit. Quid mirum autem comprehendi obviam euntem lictoribus? At intelligo, quid agatur. Nimirum rapaces aves omnes exstinctæ sunt, rebelles omnes devicti, regnis & imperio imminentes è medio sublati. Iam arcus remissi, jam hebetatæ sagittæ, jam imperium est sine bello. Quid multa?*

multa? non eget amplius Imperator opera mea. Et hoc est illud unum unicumque crimen; quia bello non ardet imperium, ego flammis dignus sum. Verum re diligentius examinata non insontem modo pronunciavit Imperator; sed insuper *Hoaigana* urbis, unde ortus erat *Hansinius*, principatu excoluit. *Et absolvitur.*

Tum ex illo sciscitatus, quantum exercitum ei videretur in officio continere posse? cum responderet *Hansinius*, non plus quam centum millia; loquendi libertatem demiratus ille, *Tu vero quantas copias credis posse te regere?* Cui Hansinius: *Quo plures, hoc melius regam; tu vero Imperator, quo plures duces habebis, eo melius diriges. Nam in cognoscendis regendisque magnorum virorum ingeniis omnes tibi palmam ex merito concedunt.* Sagaci dicto mirifice delectatum Imperatorem ajunt, in eo quippe placentem unice sibi, quod præ ceteris animos hominum felici contemplatione deprehenderet. *Argute dictum.*

Deinceps Præfectis, qui sibi egregiam navarant operam in his bellis, prœmia elargiri cœpit. *Changleangum Lieu* non procul ab urbe *Pi* distantis Principem renunciavit; adjecturus alia loca, nisi recusasset omnia, contentus una *Lieu* civitate. Animi porro sui modestiam his admodum verbis eum explicuisse reperio. *Quid de te meritus sim, Imperator, equidem ignoro; nisi forte consilio nonnihil adjuvi rempublicam. Ceterum facta, non perinde dicta majore aliquo digna prœmio esse arbitror. Opera mea, quantulacunque fuit, sufficit pretium istius loci tributa dominatio; non alio merito, quam quod, ubi te primum utentem fortuna tum tenuiore, felix mihi casus obtulit, secutus sim partes tuas.* Hac modestia collaudata, ceu convenit, Imperator *Siaohoum* deinde ducem creat, maximas ei *Zuonis* oras attribuens. Tum *Chinpingum Huyen* regioni ducis etiam nomine præfecit. Hic eam dignitatem refugiens in *Uuchium* transmovere Præfectum instituit, ut ei gratiam referret, à quo se meminerat infimæ sortis hominem ad Imperatorem olim nomine qualiscunque scientiæ introductum fuisse. Quem nunc affatus, *Optime Imperator*, ait, *si quid egi apud te laude vel prœmio dignum; id* Uuchio *totum debeo.* *Modestia Changleangi.* *Mira modestia in recusandis donis.*

Ille mihi aditum ad te mollivit; absque quo si esset, inops fortuna periissem. Imperator hac grati animi significatione lætus, *Bono esto animo!* inquit; *ego non tibi modo, sed & Uuchio propter te multa debeo. Ducatum igitur accipe, quem offero; nec Uuchio præmia sua deerunt.*

Liberalitas obfuit Imperatori. Hæc prœmiorum distributio exitialis propemodum Imperatori fuit. Nam (ut fit, cum se omnes prœmio dignos putant, nec, quod sperant, accipiunt) reliqui duces ubi se neglectos viderunt, in Imperatorem consurgere parabant, eumque morte multare. Sed *Changleangus* frementes jam ac minas in Imperatorem non obscure jactantes prudenti consilio compescuit. *Prudens consilium.* Suasit enim Imperatori, ut ex iis unum alterumve, quorum in rempublicam essent merita spe prœmii sine controversia minora, quamprimum remuneraretur. *Sic enim & reliqui digniores*, inquit, *sibi reservata credent præmia; & saltem in tempus, dum rebus melius provideas, conquiescet mitigata seditio.* Paruit huic consilio Imperator; & *Iungchium* quendam *Xefango*, *Gocanum* vero *Sapingo*, urbi utrique, principes imposuit; magna ceterorum omnium lætitia, nec spe minori. Sic periculum evasit Imperator.

Porro reputans apud animum suum, *Cinam* familiam adeo facile propterea exstinctam fuisse, quia nullos è sua stirpe reges sibi tributarios fecerit, à quibus auxilium sperare potuisset; (excluserat enim arctiori propinquitate sibi conjunctos ab ejus honoris communione, ut dictum est) inducendam veterem reipublicæ formam sibi duxit. Ergo filium natu majorem, cui *Kias* nomen, *Hingi*; secundo vero genitum *Hiung* dictum, qui dein hujus familiæ fuit Imperator à patre tertius, *Tai*, reges creat. *Fium* autem nothum, quem etiamnum adolescens ex obscura muliere genuerat, *Ci* regem renuntiavit.

Dehinc statum imperii, jura, leges, aulæque ritus ac cerimonias per *Xosunium* ordinavit. Cumque jam se recte haberent omnia; sexto imperii anno, qui fuit ante Christum natum ducentesimus, iterum comitia omnium Regulorum, Ducum, ac Dynastarum, Præfectorumque majorum splendidissimo conventu habuit,

buit. Ingenti pompa paratuque illos excepit. Ac tametsi, quicquid in regia occurrebat oculis, industria *Xosunii* ad summam magnificentiam exactum esset; Imperatorem tamen sola majestate metum omnibus non sine arcano quodam venerationis affectu incussisse ferunt. Ipse quoque tanto suorum apparatu & splendore lætus, *Hodie tandem*, inquit, *expeririri mihi licuit, quanta sit Imperatoris majestas & amplitudo.*

Dum hæc geruntur ac per omnem Sinam recenti pace festisque gaudiis cuncta fervent; ecce *Tartari* superato repente muro magno ad agendum prædas irrumpunt in imperium per *Xansi* provinciam, ubi nunc *Taitung* est urbs munitissima. Imperator *Hansinium* illis opposuit; statimque ad arma ventum. Sed hæsit *Hansinii* deprehensa felicitas. *Tartaris* enim more gentis equitatu maxime valentibus cedere coactus acieque victus in urbem *Moyem* fuga pervenit. Ibi à *Tartaris* obsessus & ad ultimas angustias redactus super deditione cum hoste paciscitur seque urbemque tradens ejus arbitrio. Qua re cognita Imperator ipse in *Tartaros* movet. Edoctus autem ab exploratoribus, illos in valle *Tai* agere; denuo misit exploratores, qui de eorum viribus propius cognoscerent. *Maotunius Tartarorum* dux de his insidiis certior factus, optimos quosque ac fortissimos equites, exercitus robur in occulto latere jussit, imbellibus iisque paucis castra tenentibus. Exploratores, ut ad Imperatorem rediere, victoriam in expedito esse renuntiant; paucos enim ac debiles milites habere *Maotunium.* Iamque versus eo tendebat Imperator hostem invasurus; cum *Leukingius* & ipse missus ad explorandum, rediit, Imperatori suadens, ne progrederetur his verbis. *Etsi nihil apud* Tartaros *vidi admodum validum, quodque timere debeas; ego tamen haud facile crediderim, eos tam temere ingressos Sinam. Qui enim sine viribus* Hansinium *debellare potuissent, aut imperium nostrum incursare ausi essent? insidias timeo, exercitus robore fortasse consulto latitante; decernendum quidem non censeo, nisi prius certiora cognoscas.* Optime suadentem Imperator increpitum etiam perduellem

Tartarorum in Sinam irruptio.

Tandem labefactata Hansinii felicitas.

Bene monentis calamitas.

lem appellat, ut obstantem, ne *Tartaros* aggrederetur. Conjectus quoque in vincula servabatur supplicio, quod post victoriam eum manebat. Cujus spe plenus Imperator *Quangun* devicta *Taitung* ad urbem usque penetravit. Nondum totus advenerat exercitus; cum à *Tartaris* (quadringenta equitum millia fuisse scribunt) in *Petengo* monte, qua *Taitung* Orientem spectat, obsidetur. Quid hîc ageret? quo se verteret Imperator? Vnum ei restabat effugium in muneribus. Hoc enim erat, quod semper in beatissima Sina quærebant *Tartari*. Promissa igitur ingenti vi argenti, Sinarumque sexus utriusque copia pacem emit à *Tartarorum* regina, quæ rerum potiebatur; simul etiam recepit *Hansinium*. Tunc exploratores priores omnes necari jubet; *Leukingium* vero collaudatum à fide ac prudentia ducem *Kiensin* creat.

Quia vero tot bellis regia *Xensi* provincia fere exhausta erat, raris indigenis, raris qui agros colerent; tale consilium successu favente cepit. E provinciis omnibus habito fortissimorum hominum delectu, eis unaque exstinctarum familiarum posteris, quorum bona fiscus invaderet, domos & agros assignando ingentem incolarum agricolarumque frequentiam concivit. Supra centies mille familias affluxisse scribunt.

Posteaquam Imperator ad *Changan* urbem pervenit, palatio superbissime ac splendidissime ornato ab *Siaohoo* exceptus est, haud sine ipsius stomacho. Advertit *Siaohoum* quanquam obscure prodita indignatio, &, *Imperatoris domus*, inquit, *est totus orbis, ad quem comparatus hic qualiscunque splendor, ut à sole minora sidera, infuscatur. Si tantæ majestati non par assurgat habitatio; minoris illa fiet, ac terroris, sine quo majestatis fulgor hebescit, expers.* Non probant hujusmodi orationem præsertim è Philosophi ore Sinenses historici, ajentes majestatem regibus à pietate ac justitia esse arcessendam, ob solam virtutem & prudentiam metuendis: his orbem subjectum ac paventem habituros. Nunquam fando auditum, regem ob insanas substructiones suis formidolosiorem aut pluris æstimatum fuisse. Satius futurum, si nimii sumtus impendantur egentium alio-

aliorumque subditorum bono. Sic demum omnes sui amantes habiturum ac fidos, quibus rebus maximè utitur imperium.

Dum hæc fiunt in hunc modum, *Tartari* Boreos tractus novis incursionibus vexant. Quibus malis ut tandem obviam iret Imperator; misso *Leukingio* duce cum *Tartaris* amicitiam & affinitatem conciliare aggreditur, *Tartari* regis filiam uni è filiis suis uxorem expetens. Quanquam Sinicus author hoc loco scribit Imperatorem egregie *Tartaris* imposuisse, *Tartari* regis filia non suo, sed mancipii cujusdam filio nuptum data: indignum fortuna Sinica ducentem, vel ipsius *Tartarorum* reginæ connubia Sinam ingenuum inire; multo autem indignius, Imperatoris filium. Est enim ita Sinicæ gentis ingenium, ut omnes nationes præ se nullas putet; de se una magnifice alteque sentiat. *Fraus Sinarum in conjugio.*

Imperator prosecutus iter suum *Chao* pervenit ad *Gaum* regem, cujus filio filiam suam uxorem desponderat. Arrham è more gentis dotemque *Chao* rex ad Imperatorem præmiserat; sed, nescio quamobrem in iis mittendis à solenni ritu modoque discessit, aliter quam exspectarat Imperator. Qui proin iratus, acribusque verbis in *Chao* regem invectus, nec contumelia abstinuit. *Caus* & *Yuus* regii Præfecti ea re offensi, regi suadent, ut Imperatoris apud se commorantis morte se vindicet, læsumque jus hospitii. Rex vero non modo non eos audiit; verum etiam de iniquo consilio castigatis silentium imperavit. Non adeo tamen occulta res fuit, quin cuidam *Cai* obtrectatori veniret in notitiam. Ille *Chao* regem *Caum*que criminatus apud Imperatorem odio suo impense litavit. Captoque rege cum illius criminis conscii Præfecti omnes adesse juberentur; mortem crudeliorem timentes, occupavere voluntariam. Vni *Cao* fides in regem suum constitit; increpanti ceterorum ignaviam, scelerisque societatem fortiter exsecranti. *Si enim nos ipsos occidimus,* ajebat, *quis pro rege nostro stabit? quis Imperatorem de illius fide atque innocentia docebit?* Stitit ergo intrepide sese Imperatori; adhibita quæstione fas- *Captus rex Chao.* *Cogitati sceleris confessio.*

 sus

ſus ultrò datum ab ſe Imperatoris necandi conſilium; ſed regem ſuum illud admittere noluiſſe. Confeſſionis iſtius certior factus Imperator miſit alios, qui verum tormentis quærerent. Ibi *Caus* ſuſpendens judicum animos, *Quid ago?* inquit; *num pluris eſt mihi mei regis ſalus, quam mea, quam meorum omnium, quos ob crimen meum certus manet interitus? At enim plus apud me valet veritatis amor, quam timor privatæ calamitatis, cui me, cui meos expoſui. Ego, ego fui, qui crimen hoc admiſi; ego cædis conſilium dedi. Rex innocens eſt & uſque in vitium Imperatori fidelis & obnoxius? apud quem non fuit locus conſilio meo.* Admiratus tantam fidelitatem Imperator & *Caum* è tormentis, & regem dimiſit è carcere. Hunc tamen è rege ducem juſſit eſſe *Siuenping* dictum. *Cai* vero fortuna provehebatur in ſublimius, ad præfecturas etiam patente via, niſi ſeipſum odiſſet. Tunc enim, *Quod adhuc vivam*, inquit, *in cauſa eſt vita mei regis, à qua mea pendebat. Hunc ut inſontem, periculo liberum volebam. Poſtquàm id obtinui vel meo periculo, quanquam felici nec adeo pœnitendo; libens tamen nunc lætuſque moriar. Nec enim tam exhauſto rubore ſum, ut Imperatori ſervire audeam, cujus perduellis audio; nec alteri ſerviam, ſi ſervire non poſſum regi meo.* Cum dicto ſpiritum ſibi præciſo gutture intercluſit.

Mors ultronea.

Ceterum apud Imperatorem maxime gratioſus erat *Iuyus* è *Ciea* concubina, quam ante alias deperibat, filius. Hunc regno primum *Chao* donatum, jam in eo erat, ut etiam imperii ſucceſſorem deſignaret; excluſo, quem jam elegerat, legitimo filio. In electionis verſæ titulum iſtius valetudo viriumque tenuitas prætexebatur. Huic conſilio cum obſtarent magiſtratus omnes & Præfecti, nec exquiſitis rationibus quicquam efficerent; unus *Changus*, etſi ore blæſo, ut ab incepto deſiſteret, tandem obtinuit. Qui audito Imperatore, *Indiſertus ſum ego quidem*, ait, *nec menti lingua paret in iis, quæ concepit, exprimendis; at nunc non modo me naturæ vitium haud ſinit ea, quæ vellem loqui, ſed etiam ac multo minus animi commotio, non ferentis, ut Imperator meus tantum à recta ratione deficiat.* Hæc loquens ita verba perturbabat, ut vix intelligeretur; iſtud

Æquitas etiam in blæſo diſerta.

istud unum ingeminans, *Hoc scio, non convenire.* Hanc & mentis perturbationem & hæsitantiam linguæ primum Imperator risit effusissime; sed ejus pertinacia victus, recepit se, quod suadebat, esse facturum. Itaque in præsens, magna omnium ac præcipue *Lieuheuæ* matris lætitia propositum mutavit.

Sub idem tempus ad muri contra *Tartaros* exstructi custodiam *Chinhium* ducem magno cum exercitu ire jusserat, ex Australibus provinciis evocatum. Hic, cum ei transitus per *Hoaigan* esset, ad *Hansinium* divertit; quem prehensa ejus dextera, remotis arbitris, sic affatur. *Quousque marces, indormisque causæ? Imperium virtuti tuæ debitum an negligis? Fortibus factis & gloria militari nemini secundus es; regnique tui milites sunt in armis omnes exercitatissimi. Quos inter, ut olim tuus miles, ita nunc quoque profiteor nomen meum; iturus, quocunque jusseris, sed in Imperatorem ante omnes. An inultam feres contumeliam, qua te non ita pridem affecit, in vincula conjectum ut perduellem, in quem nec suspicionis cadebat umbra? Mihi crede, nunquam salutis tuæ securus ages, quamdiu, te vivo, tyrannus timet se vivere non posse. Quare magnopere tibi suadeo, ut rebus tuis in tempore provideas. Ego ad murum magnum opperiar, dum aliquid ibi moveas. Si militem contra te miserit Imperator; inibi vacuam* Xensi *provinciam invadam tuis auspiciis. Ita imperium, quod tuæ felicitati, tuis debetur armis, quæque annexa sunt imperio, in tranquillo erunt tibi.* Non ingrata fuit *Hansinio* hæc oratio, sed dolo quam successu nobilior. De rebellione quidem inter eos convenerat, ac plane actum erat de Imperatore, si latuisset conjuratio. Sed ex *Hansinii* famulitio quidam rem omnem latens audierat, & ad Imperatorem spe præmii nomen utriusque defert. Præceps tunc ad exitum properabat annus Sinicus; nec ausus Imperator aliquid tentare palam adversus *Hansinium*; dolum, quo sine armorum strepitu caperetur, adornavit. *Lieuheuam* igitur mittit Imperatricem cum *Siaohoo* specie obeuntis suo nomine Sinam. Cum transirent *Hoaigan*, ubi agebat *Hansinius*, ab Imperatore de tota re bene docti; adest

Hansinii gloria perfidia corrupta.

ille, ut venientem Imperatricem exciperet ex officio, Sinarumque more faustum ei novi anni juberet esse principium. Ibi rei, quæ agebatur, incautus *Hansinius* à fortissimis viris in ejus exitium subornatis oppressus, sine mora capite truncatur. Ita tantus vir, cui acceptum Imperator ipse referebat imperium, tot victoriarum polluta laude, perduellis nota interiit. Imperator inter hæc ipse cum maximis copiis quasi *Tartaris* bellum moturus contra *Chinhium* ducem tendebat. Hic ubi se quæri ab Imperatore, intelligit; hostem professus palam ei resistit. Anceps erat Imperatori diuturnumque cum illo bellum, accepto etiam luculento vulnere; donec tandem interfectus *Chinhius* ad victoriam hosti, paulo ante Imperatori suo viam perfido sanguine signavit. Sic ingens imperii amittendi periculum Imperator partim prudentia, partim fortitudine discussit.

Obtruncatur.

Quo autem tempore per *Leang* regnum ei transitus erat; *Pungyueus*, qui in clientelam Imperatoris ibi locorum concesserat, ad illum excipiendum more solito non prodiit, impeditus valetudine. Dissimulavit tunc quidem ille neglectum obsequii; at rediens victor *Pungyueum* captum destinabat exilio, prius in ordinem redigendum regnoque privandum. Sed Imperatrici pœna non probabatur, quæ sæviret infra mortem. Quare, ut è medio tolleretur, Imperatori suadens, *Impense vereor*, inquit, *ne te pæniteat haud multo post clementiæ tuæ.* Pungyueum *fortissimum belli ducem esse scis; quem offendisse juxta & vita donare, quid est aliud quam hostem in seipsum armare? Nunquam enim odisse te desinet semel offensus; nec ante quiescet, quam ultus fuerit exilii probrum, perpetuo rerum tuarum, nisi pereat ipse, periculo. Quod ut antevertas ejus maturanda morte, magnopere tibi etiam atque etiam sum author & hortatrix.* Muliebri consilio victus Imperator insontem ac bene de se meritum ducem illico necat, ejusque caput tanquam perduellis, in urbis *Loyangæ* foro spectandum facit; illum cum *Hansinio* & *Chinhio* rebellionis consilium iniisse prætendens. Antequam hæc fierent; *Pungyueus Luonpum* Præ-

Insontis regis cædes feminæ suasu.

Fides Præfecti in defunctum.

Præfectum, virum facundissimum, legatum ad *Ci* regem miserat. Is rediens ubi cognovit regem suum occisum, & in ea, quam diximus, urbe refectum illius pendere caput; eodem vertit iter, flexisque genibus ante illud tabo rubens, suæ legationis exitum, magno cum ejulatu ac lacrymis exposuit. Id cum significatum esset Imperatori; *Luonpum* capi jubet. Qui cum intelligeret è vinculis ad flammas se protrahendum; in Imperatorem detonuit. *Liceat mihi pauca, quæ si absolvero, lubens moriar. Cum* Loyang *inter atque* Chincao *ab* Hiangyo *arcta obsidione tenebaris; absque* Pungyueo *fuisset, nec vitam nec imperium haberes. Ille salutem, ille imperium obtulit tibi; præclare alias etiam de te meritus, de quo nihil in præsens attinet dicere. Quid igitur?* Hansinium *ab hujus communione laudis excludo? minime; sed hoc dico, futurum, ut si tales viros nulla de causa, nisi ficta & commentitia tam male tractas, reliqui omnes, quorum virtus tibi suspecta esse potest, sibi timeant, & rebus suis melius, quam* Hansinius *ac* Pungyueus *rex meus fecere, provideant. Quis enim dubitet? quis non videat, idcirco illos à te occidi, quia, quorum virtute ac fortitudine jam non indiges, eos formides? Cave, Imperator, cave, si tibi diuturnum imperium est cordi, ne deinceps in hunc modum sævias. Hæc sunt illa pauca, quæ te volebam non ignorare; de cetero facies mecum quod voles, non minus parato mori, quam vivere.* Fulminatus improvisa expostulatione Imperator diu stetit; ubi vero collegit animum, accurrit, solutumque vinculis *Luonpum* ad honores invitavit.

Imperatori invisa.

Luonpum vera locutum mox *Kingpus Hoaigan* rex ostendit. Videns enim Imperatorem fortissimis quibusque ducum suorum necem offerre fictis etiam causis; ne sævitiæ valescentis exemplum ad se quoque pertineret, fortunam experiri voluit, aut interimere certus aut interire. Itaque aperte in Imperatorem rebellis, recta Boream versus tendit, intactas nullaque vi tentatas Australes provincias relinquens à tergo. Sed præcipiti consilio seipsum egit in fraudem. Quippe Imperatoris Præfecti, qui curabant in Austra-

libus provinciis, collectis copiis omnem ei commeatum intercluserant; & Imperator magno cum exercitu progressus obviam, prope *Ki* urbem nil tale prætimentem fudit ac fugavit. Et quamvis *Kingpus* excesserit vivus è prœlio; post tamen haud multo, quam nusquam apparebat, quo se reciperet, occursantibus à Borea & Austro copiis, captus & occisus est. Memorant Imperatorem audita ejus rebellione sciscitatum à suis, quonam conferret hostis iter suum: cui cum esset responsum, eum recta Boream *Xensique* provincias petere per montes, Imperatorem dixisse. *Salva res est! cur ipsum timeamus, nil habemus; habuissemus, si provincias Australes invasisset, facturus haud paulo majus mihi negotium. Nunc ubi secus ab eo factum; vos bono esse animo, jamque devictum captumque ne dubitate.*

Nova rebellio.

Ex hoc prœlio redux in morbum incidit Imperator; cujus ingravescente vi postquam se vicinum agnovit esse, ne vacuum relinqueret imperium, *Iuyung* è *Ciea* gratiosissima concubina filium, ejus precibus victus, successorem denuo declaratum ibat. Intercessere magistratus omnes præpostero favori; docentes, quam male successisset olim idem audentibus, quantaque inde imperio impenderent mala, sed nullis consiliis aures ejus patuere. *Liuheua* imperatrix pro filio suo maxime sollicita *Changleangum* rogat, excogitaret præsenti malo remedium, haberetque curæ filium suum. Ille rem ex more gerens perite, atque callide, Imperatricem alloquitur in hunc modum. *Iam agendum est non dictis, queis Imperator non cedit; sed factis. Si tamen audire pauca potes; rei componendæ modus hic occurrit mihi. Quatuor è Philosophis nobilissimi ob* Cinæ *familiæ bellorumque motus ac tempestates abdidere se villis, quo tutius atque ab armorum strepitu remotius in studiis suis latere possint. Tu tantum* Ingio *tuo filio suade vel impera, ut eos honorificis literis invitet ad se docendum; reliqua mea cura sunto.* Mox ad illos profectus, de Imperatoris consilio præmonitos rogat, nec hoc onus Imperatoris filium docendi suscipere graventur; hoc enim reipublicæ atque adeo totius orbis interesse. Illi omnia se facturos recipiunt, statim-

Idoneo consilio procurata legitimi heredis successio.

ſtatimque Principis epiſtola eis traditur cum muneribus. Quam Philoſophi ſecum ferentes, ad *Imperatorem* adeunt, eumque monent ab *Ingio* ſe litteris invitatos, libenter, quod ejus pace fieret, quamcunque poſſent Principi laturos opem. Imperator veneranda canitie ceteroque Philoſophorum cultu commotus, eorumque nomina ſciſcitatus, *Adhuc*, ait, *optimi viri, meum ſervitium fugientes in veſtris villis latuiſtis; nulla veſtra culpa, ſed mea. Nimirum ego vobis dignus non eram. Invideo plane ſorti filii mei, à quo invitati adeſtis. Felicior eſt ille vobis præceptoribus, quam ego ſceptris fui. Sed quo pacto vos invitaverit, ſcire aveo. Nec enim unquam eſſe credidi tanti conſilii filium meum.* Illi prolata epiſtola, *Filius tuus*, inquiunt, *pius eſt & obſequens, literarum hominumque doctorum amans. Omnino felix imperium noſtrum erit, ſi tibi ſuccedet ille, à quo totius orbis pendet bonum. Nos ſane, queiſcunque licebit artibus eum ad omnem virtutem atque doctrinam informabimus. Sic eum docti omnes amplectentur, & tanquam ad literatorum aſylum confugient.* His dimiſſis Imperator *Cieam* concubinam vocat, & *Ingus*, ait, non quærit imperium; ſed imperium quærit *Ingum* ſupplicem purpuram offerens renuenti. Quod igitur ſæpe promiſi tibi, jam præſtare non eſt in mea manu. Nam ecce! qui ſapientiæ laude florent, omnes *Ingum* dilaudant & amplectuntur; quorum exemplum totus ſequetur orbis, ego unus omnibus contravenire nequeo. Hæc locutus *Ingum* imperii ſucceſſorem poſtliminio deſignavit, haud mediocri omnium lætitia.

Subditi Sinæ ab Imperatore viliter habentur.

Inter hæc etiam *Siaohous* leviſſima de cauſa captus ab Imperatore, mortis periculum vix effugit. Salutem debuit Imperatrici; à qua, ut amicus, inprimis amabatur. Cauſa vero, quod adeo repente gratia exciderit, non tam ad aliquod *Siaohoi* crimen eſt, quam ad antiquum Sinarum morem referenda. Semper enim hoc habuere generis hujus Imperatores, habentque nunc etiam, ut nihil faciant ſubditos ſuos, tractentque non ſecus ac mancipia, quoſcunque magiſtratus gerant geſſerintque. Cum enim imperium omne ſit penes unum; fortunarum omnium ſe, vitæque ac

necis

necis dominos esse credunt. Hinc nulla nobilitas, nulla dignitas adeo procedit, ut non pendeat ab Imperatore; nec ulli hominum generi licet ex infima plebe clausus est ad summos honores aditus, Imperatoris unius apertus voluntate. Vnde ab omnibus Numinis loco colitur, velut à quo pendeant omnia; valida in terrorem majestate metuendus. Hinc ergo fit, ut levissima sæpe de causa etiam bene meritos exuat summo quoque munere, alios morte multet, eos præcipue, quorum fortitudo bellique peritia potest aliquando tenui quamvis indicio timeri. Sola meretur indignationem suspicio. Non ignotum id militum ducibus; queis proinde, præsertim potentioribus, multorumque militum Præfectis, non minus est fluxa fides in Imperatorem, quam in se illius æquitas, è cujus obtritu materiam rebellionis ut plurimum arripiunt. Nam si devictis hostibus militem dimiserint, vix mortem se præsciunt evasuros; ad quam merendam satis est, præclare fortiterque factis eo pervenisse, ut timeri queant. Hinc belli temporibus in Sinis audiuntur continuæ rebelliones; & quanto quæque atrocior, tanto audacius à quoque, nulla fidelitatis habita ratione, cœptatur.

Cum jam in ultimis esset Imperator, *Liuheua* visens eum, *Scio te uno, optime Imperator & Conjunx amantissime*, inquit, *in dignoscendis hominum ingeniis ac naturæ dotibus neminem adhuc prudentiorem fuisse. Quare abs te scire aveo, cui post* Siaohoum è *Præfectis Colai dignitatem destines. Is enim non diu vivet, utpote senex; & fortasse nostro malo.* Tunc Imperator, *Proximus*, ait, *ei* Zaosanus *succedito. Post hunc* Uanglinius *id munus administrato, dispertita tamen ipsum inter &* Chinpingum *potestate. Cave, ne penes hunc unum sit ab Imperatore proxima dignitas. Summa est in illo vis ingenii, rerumque prudentia nimia, & hoc ipso suspectanda. Super hæc est homo arbitrii sui, nemini cedens, & hinc magis idoneus reipublicæ perturbandæ, quo prudentior. Est omnino maximæ prudentiæ, uti prudentia scire, ac sine hujus abusu, alterius magis inniti, quam suæ sententiæ. Solus quidem difficulter administrabit imperium; sin alium potest pati, quod posse debebit, qui sit illi quasi*

quasi pro freno, succedent omnia ex voto tuo publicoque. Nec alium ei facile parem invenies. Non multo post hæc verba, prudentiæ plena, ut in loco referemus, moritur *Lieupangus* Imperator, inter humanæ felicitatis exempla merito numerandus. Nam per varios casus ad imperium Sinicum evasit à latrocinio; non sane tam diuturno illius fructu, quam usquequaque tranquillum id habere cœpit. Cumque laboraret à nepotum ac filiorum successione; nova tamen ipsius auspiciis Imperatorum familia succrevit *Hana* dicta, quæ triginta continuos successores habuit. Quam felicitatem etsi rebelliones bellaque varia subinde acciderint, imo & ipsius denique imperii partitio; sexaginta tamen supra quadringentos annos & amplius imperatoriam dignitatem tenuit, quod deinceps docebimus. Ceterum *Lieupangus* à suis prolixe dilaudatur, multas ejus virtutes narrantibus; nullo vitiorum oblæsas confinio, nisi nimium in eo luxum damnarent. Quippe magnifici apparatus, vitæque cultus cum voluptate in præcipuis ei deliciis erant.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER OCTAVUS.

I. Imp. HOEIUS.

Imperavit annis VII.

Liuheua legitima uxore, Physiognomi filia, *Lieupangus* hunc primum filium susceperat; ubi per manus imperium accepit à patre, dictum *Hoeium*. Hic moderatione, magnanimitate ac præcipue comitate insignis fuit. Sed bonam illius indolem reliquasque virtutes duo mirum in modum fœdarunt, effrenis libido, nimiaque in matrem indulgentia. Illa in florenti adhuc ætate exstinctus emarcuit; hac mater susque deque habuit rempublicam. Quippe cum senectute probra quæque ac flagitia

Cyclo 42. anno 44. ante Christum 194.

tia induit; seu potius, quæ vivo *Lieupango* occultabat, aperuit, filio nunquam auso cohibere vel emendare matrem. Quæ proin exemplo sane pessimo ad suum unius arbitrium libidinemque res imperii administrabat, Præfectos officiis exuebat, vel necabat, alios ad primi nominis etiam præfecturas extollendo.

Imperatricis sævitia. Hæc igitur *Liuheua* sive filii erga se pietate, sive obedientia, ut Sinæ loquuntur, potentiaque abutens documento fuit, nihil mulieris ira sævius esse, nihil petulantia flagitiosius. Quippe facultatem ultionis nacta, conceptum jam pridem odium in *Cieam* concubinam ejusque filium evomuit. Primo itaque *Cieam* in palatio commorantem capit & in quodam conclavi clausam servat. Deinde Imperatoris nomine mittit, qui filium ejus *Iuyum Chao* regem advocarent; At ille ter vocatus, ter venire recusavit. Denique tamen paruit; verens, ne in Imperatorem rebellis audiret, cujus nomine vocabatur. Imperator, qui causam adventus ignoraret, ad se officiose invisendum venisse ratus, tanquam fratrem omni vicissim honore ac comitate, quin & regali convivio perquam liberaliter excepit, *Liuheua* in omnem interim ejus necandi occasionem vigilante. Quæ quidem subinde se obtulit in hunc modum. Forte summo mane Imperator ad emittendas sagittas in hortum descenderat; cum negotium dat Imperatrix Præfectis majoribus, ut *Yuyo* epulum palatio instruerent. Ibi cum large se invitaret potando, per subornatum à *Lieuheua* famulum repentino præcipitique mistum veneno poculum propinatum intrepidus hausit. Nec diu factum; & vi veneni se in omnes corporis partes insinuante, ibidem mortuus jacuit. Ajunt Sinæ, cujusdam alas aviculæ, quam *Chin* dicunt, vino mistas, è quibus dispulveratis dirum fit toxicum nec ulli medicinæ cedens, ei concivisse mortem.

Tum, priusquam Imperator ex horto rediret, in *Cieam* grassata matrem, detruncatis ejus manibus pedibusque, præcisis auribus, effossis oculis, toxicoque per vim infuso loquela miseram privat. Ita fœdatam in palatii latrina jubet habitare, nec aliter ac suem ab

omni-

omnibus & re & nomine tractari. Ex quo discas mulieris odio, postquam nacta vires est ac potentiam, nihil esse impotentius.

Imperator ab exercitatione corporis rediens, ubi dira matris facta, *Cieam*que patris sui delicium adeo miserandum in modum deformatam audiit; indoluit vehementer, ubertimque flevit ac tanto animi cum impetu, ut in morbum inde delapsus fuerit, è quo nonnisi post integrum annum convaluit. Vocatam igitur matrem corrigere quidem vel increpare non est ausus; sed ita eam alloquitur. *Reprehendere te, multo minus pœnas à te mihi licet expetere. Filius tuus sum; in matrem impius esse non queo, nec, si queam, velim. Magno tamen opere tuis factis indoleo, quæ sunt homine prorsus indigna. Sed quando fas non est filium imperare matri; facio, quod possum, & jam nunc imperio toto me abdico, ne à me talia vel facta vel permissa credantur.* Neque fecit aliter ac dixit; matrique commissa rerum summa, se voluptatibus ipse vinoque dedit in tantum, ut utroque se vitio demum enecaverit. Merito reprehensus à Sinicis scriptoribus, & quod matris flagitiis obviam ire nescierit, nimiam ei potentiam permittendo, & quod relicto reipublicæ gubernaculo, voluptatis ipse mancipium factus fuerit.

Imperator matris crudelitatem improbat.

Imperii curas deserit.

Inter hæc *Fiu Ci* rex, cognita fratris ægritudine ad eum consolandum adest; exceptus amantissime. Frater enim, licet ex alia matre, Imperatoris natu major erat. Cumque apparasset ei convivium, primum in accumbendo locum ætatis prærogativæ detulit. *Liuheua*, cui post infanda parricidia nullum erat inter fas nefasque discrimen, invidia ringebatur. Itaque venenatum ei poculum propinat ac mortem. Subolùit tamen impia fraus matris Imperatori; neque dubitans, toxico dilutum esse poculum, quo matrem in posterum absterreret à simili scelere, accipit ipse poculum, ebibiturumque fingit. Exhorruit nimium quantum *Liuheua*; advolansque illud è filii manibus ereptum in terram effudit. Ita meditatum scelus patuit. *Fiu* autem ocyus ex aula se proripuit, in suum regnum revertens.

Periculum à fratre ingenio aversum.

Altero Imperatoris istius anno morte decessit

Siao-

Siaohous, ingens illa stirpis hujus columna. Gratia & dignitate, qua florebat, magnas potuerat modo vellet, opes colligere. Verum spretis omnibus etiam *Zuon* ditionem, quam accepta fiducia tenuerat, sponte reliquit, humilique tecto contentus procul à pompa, procul à divitiis ætatem exegit. Admonitus ea de re ab amicis, atque ut filiis suis prospiceret, rogatus, *Si filii mei ac nepotes*, ait, *probi & sapientes erunt; eis pro magistra erit hæc moderatio & frugalitas mea; qua comite nihil unquam illis deerit. Sin futuri sunt mali; unum id illis non relinquam, quo pejores evadant, quove demum insidiis ac vi salutem suam nudent. Secura paupertas est cum probitate; divitiæ quanquam eadem comite, periculosa atque ab exitio proxima; si vitiis fomitem suppeditent.*

Erat *Siaohoo* jam inde à puero summus cum *Zaosano* usus. Hunc ergo, quem probe nosset, de successore interrogatus, Colaum nominavit. Quam dignitatem ei *Lieupangus* quoque moriens præsagio destinarat. Neutrum sua spes fefellit. Nam *Zaosanus* illius vestigiis insistens, eum magistratum pari cum laude gessit, prorsus alter *Siaohous*. Quæ res mire populum affecit, qui multis carminibus exsultans ei gratias egit.

Anno imperii tertio Imperator sororem suam ex alia matre *Tanyu Tartarorum* regi nuptum dedit. Quanquam Sinici scriptores tradunt, quæ superbia gentis est indignum sua felicitate putantis, id fastigii puellam cum *Tartaro* jungi, unam ex iis, quæ serviunt in palatio, fuisse. Quia vero *Liuheua* pro dote non tantum dedit, quantum exspectabat *Tartarus*; acerbas ac refertas contumeliis ad eam scripsit literas. Excanduit vehementer superba mulier, & continuo bellum in *Tartaros* imperavit. Nec defuit furioso decreto *Sanquaius*, qui operam suam offerebat, promittens se cum centum armatorum millibus vastaturum *Tartariam*. Contra quem consistens *Kipus* unus è Præfectis, *Næ tu morte dignus es, qui talia jactas*, ait. *An non meministi, quo tempore* Lieupangus *Imperator obsidebatur à* Tartaris, *te militum ducem trecenta millia sub*

sub signis tuis habuisse? si tunc tamen nihil effecisti, si adeo Imperatori suppetias non tulisti, ut redimere cogeretur auro salutem suam; contra eosdem hostes jam cum centum millibus quid facies? Hinc ad *Liuheuam* versus, Tartarorum *verba te non plus*, inquit, *quam belluarum voces movere debent. Siquid boni promant, haud magni faciendum; nec, siquid mali, multum dolendum.* His à superbo Præfecto auditis Imperatricis ira utcunque intepuit.

Anno quinto *Zaosanus* summus Præfectus diem suum obiit. Huic anno sequente duo simul suffecti, *Uanglinius* & *Chinpingus*, ita prorsus, ut moriens *Lieupangus* prædixerat. Eodem anno decessit etiam *Changleangus*, vir consiliis imperatoriis inclytus, & de hac familia bene meritus in primis. Denique anno imperii septimo ipse *Hoeius* Imperator etiam vitæ ac libidini suæ finem imposuit. *Mortuus Imperator.*

Interim *Lieuheva* stabiliendo sibi sceptro, quoque securius gubernaret, quotquot poterat è suis consanguineis ad summos honores evexit. Ea res totum fere turbavit imperium. Et primo quidem *Liuzanum* ac *Lintayum* duces militum creavit, id potissimum spectans, ut metu Præfectos alios contineret in officio. Præterea, nequis alius è *Lieupangi* filiis in imperio succederet, cujus summa penes ipsam, ut aviam, esset nomine tutelæ; per simulationem destinabat illud *Yeo* cuidam adhuc infanti, quem ab infimæ sortis muliercula genitum, at à se suppositum, demortui *Hoeii* prolem mentiebatur. Hunc, è medio sublata ejus matre, ne fraus manaret in vulgus *Hoeii* nurui alendum dedit. Struxeratque tanta solertia dolum, ut nunquam innotuisset hominum ulli, nisi rem ipsa postmodum publicasset, eodem *Yeo* supposito Imperatore occiso, ut paulo infra docebimus. Ab hoc ergo tempore Sinis mulier imperavit annos octo, quod jam narrare aggredior. *Fraus Imperatricis & crudelitas.*

III. Imp. LIUHEUA.

Imperavit annis VIII.

Cyclo 42. an. 51. ante Christum 187. Femina Sinis imperat.

HÆc mulier; cui nihil dulcius imperio unquam fuit, non contenta plurimos consanguineorum ad summos magistratus ex infimo loco extulisse; creandis insuper aliquot regibus animum intendit. At *Uanglinius*, ut erat justi tenax, obstitit huic consilio, quod diceret, regnum, nisi ex *Hana* imperatrice familia ortus esset, concedi posse nemini. Omnes enim Præfectos à *Lieupango* jussos in hæc verba jurare, omnes promisisse, arma contra illum, qui aliud tentaret, esse sumturos. Hæc loquendi libertas *Uanglinio* caussam necis attulit. Vlcerata namque Imperatrix *Liuis* mandavit, ut eum interficerent. In cujus locum subrogatus est *Pous Chinpingi*, qui adulandi vanitate gratiam non mediocrem inierat à *Liuheua*, socius. Tunc igitur ad *Chinpingum* versa, quænam ipsius esset de regibus sententia, sciscitatur. Ille non tam quid sentiret ipse, quam quod Imperatrici placere sciret, expromens, *Imperator maritus tuus dum viveret*, ait, *ea fecit, quæ ad stabiliendum imperium tenendumque spectare videbantur. Modo tu clavum tenes imperii; quem torquere, quo velis, est in tua manu. Breviter! quod libet, licet.* Lætis auribus accepit hæc Imperatrix, & aliquot è consanguineis reges fecit, beneficiario jure tamen sibi obstrictos.

Sed una res eam maxime solicitabat ad timendum sagacem, nec immemorem injuriæ, qua *Ci* regem affecerat. Quem, postea quam pro eo ac destinarat, necare non potuit; placare ac devincire sibi constituit. *Changum* igitur illius fratrem dignitate ducis excultum, aliquot propugnaculis etiam gubernatorem præfecit; ignara, quam tetrum sibi suisque foveret anguem. Nam ab hoc *Liua* potentia viresque factæ viam ad interitum toti *Liuorum* familiæ laxavere.

Suppositi-tium hæredem occidit.

Anno imperii quarto ubi suis rebus satis provisum, firmatumque imperium credidit; *Yeum* admodum puerum, cui sacramentum jam dictum erat, occidi jubet,

jubet. Ad causam necis imprudens ei sufficit ætas. Quippe septennis tunc *Yeus* noluit illam aviam suam agnoscere, nec reginam matrem seque nepotem nominare. Hoc tempore tantum potentia *Liuæ* familiæ creverat, ut eorum superbia insolentiaque contineri non posset ab aliis magistratibus. Omnium tamen flagrabant odio, quærentium undique occasionem eos reprimendi atque ad modestiam revocandi; præcipue fidos inter Præfectos ea de re sæpe multumque in medium consulebatur. Tandem *Changus* dux primus ad vindictam prorumpens, in convivio unum è *Liuis* nobilioribus aggressus, quia cum insigni aliorum contemtu superbissime loquebatur, ipse sua occidit manu. Jam bellum *Liubeuam* in *Changum Fiumque Ci* regem parantem, inopina mors & ipsam & *Cium* oppressit. *Siangus Cii* filius patri suffectus in regno, paratis utrinque jam armis pugnandi facultatem non omittendam ratus, apertum bellum *Liuis* infert. Contra quem *Liusanus*, supremus militum dux *Quoningum* legatum suum cum potenti exercitu mittit. Qui posteaquam audiit, *Siangum* non imperio, sed *Liuis* infestum esse; cum eundem animo occultaret affectum, cum copiis omnibus ad *Siangum* defecit. Ea res *Liuæ* familiæ fautores omnes ab illa distraxit. Iamque *Chinpingus* etiam ac *Pous* maximi Præfecti ad defectionem spectabant; nisi à *Liuis* vi retinerentur. Quare ut à *Ci* rege gratiam inirent; ipse *Liuam* familiam, quam adhuc foverant, occupato regis adventu perdere constituunt. Itaque, quam possunt ingenti collecto exercitu, tanquam *Siango* bellum moturi; omnes è *Liua* familia ad communem hostem debellandum invitant. Adsunt illi sane quam frequentes; omnibus paratis ad pugnam, *Pous* ad milites versus, *Vestram*, inquit, *ô milites, fidem & animum prius experiri placet, quam cum hoste manus conseramus. Si omnino pro incolumitate* Liuorum *pugnare decretum est vobis, dextrorsum abite; sin* Hanæ *familiæ partes mavultis defendere, sinistrorsum.* Mirum dictu! ne unus quidem miles oram dexteram petiit. Tantum erat omnium in illam familiam odium ex insolentibus eorum super- *Explorata militum studia.*

bisque factis. Tum *Pous* immotos excitans, *Postquam ergo nulli vestrum placet*, ait, *malam causam sequi; agite, in* Liuos *irruite, necate omnes, & odia, queis merito in eos exardescitis, illorum cruore extinguite.* Ab extrema dicti parte ruunt milites, &, quotquot è *Liuis* aderant, è vestigio necant. Deinde mares omnes ac feminæ, pueri ac puellæ sanguinis ejusdem undique conquisiti sunt & morte multati. *Pous* ubi prima processere tam feliciter, legatum ad *Ci* regem, qui jam proxime aberat, mittit *Liuorum* interitu doctum, monet, ut exercitum reducat. Quem enim alioqui crediturum, arma duntaxat eum contra *Liuos* sumsisse, ac non potius ambire imperium? istud autem non usque adeo infelix esse, quin fortibus etiamnum abundet fidisque Præfectis. Paruit bene monenti *Siangus*, & cum *Chango* domum revertitur. *Quoningo* quoque cum exercitu, quicum defecerat, in regiam regresso, Præfecti omnes, jam à *Liua* familiæ posteris nil metuentes, agunt de Imperatore eligendo. Quem cum leges nonnisi ex *Hana* arcesserent; *Hium Lieupangi* filium, secundum *Tai* regem missis legatis invitant. *Uenius* ei nomen erat; qui & familiæ jure Procerumque in se benevolentia libenter usus, ubi venit, omnium consensu Imperator est renuntiatus.

Liuia familia extincta.

IV. IMP. UENIUS.

Imperavit annis XXIII.

Cyclo 42. *an.* 59. *ante Christum* 179.

Pietas, aliarumque virtutum studium, & præcipue in parentes observantia imperium *Uenio* dedit, exclusis aliis fratribus. Nam ob has maxime artes est electus à magistratibus. Nec minus bellica quoque virtute claruit; repressis, ut in loco referemus, *Tartaris*, imperium identidem ad prædas agendas involantibus. Vtprimum habenas imperii tractare cœpit, summam *Chinpingi Pai*que præfecturam denuo ratam esse jussit; *Quoningum* aulæ magistrum declarat. Post menses aliquot à magistratibus rogatus, ut *Kium* filium imperii successorem designaret; ita respondit. *Quantum filio meo defertis, eum destinando sceptris; tantum*

tantum mihi detrahere de mea virtute, qualis eacunque est, videmini. Probi enim Imperatores ac sapientes non filiis, sed sui similioribus, hoc est, sapientibus cedunt imperium. Tanta spes U & Hoaigan reges, fratres meos manet; his, si virtutem amaverint, imperium post me debetur. Urgent illi nihilominus, non ante desistentes, quam cederet consilio. Hinc enim pacem imperii pendere, hinc turbarum omnium extinctionem; nec ea nunc esse tempora, quæ olim, cum hominum simplicitas imperium sapientioribus ac virtutum sectatoribus deferret.

Altero potestatis anno *Teuam* conjugem legitimam imperatoria corona, solemni pompa insigniit. Memorant hanc modestissimam fuisse feminam, morum elegantia & comitate inclytam. Concubinis, quod mulieres non facile ferunt, eundem honorem, quem sibi haberi voluit; nulla obtrectatione, nulla invidia, ut fit, anxia. Nunquam etiam à marito imperatricis prærogativam ac titulum ambiit, liberum ei relinquens, quam vellet, extollere. Quin & Imperatricem jam renunciatam, Eunucho ceremoniarum præfecto iratam fuisse scribunt, quod in convivio *Xinam* Imperatoris concubinam jusserat humiliori loco accumbere. Verum perbelle se purgavit Eunuchus, hoc omnino convenire dicens, ut concubina sedeat humilius, ne *Liuheua Ceæ*que renovetur exemplum. Tum *Xina* locum humiliorem ultro petiit, Imperatrice tandem consentiente. Cujus iram in Eunuchum magisne mirer an illius modestiam, quam nec Imperatricis urebat gratia, nec familiaris & sæpe vitiosa mulierum æmulatio, non facile statuerim. *Modestia Imperatricis.*

Habebat Imperatrix fratres duos, *Quangyueum* & *Changkiunium*; quos Imperator tanquam consanguineos multis terris donare volebat. At illi maximam partem recusantes, solum quantum ad vitam honeste tolerandam sufficiebat, voluerunt admittere. Erant ambo Philosophi virtute ac scientia ævo suo inclyti; cumque summas etiam Colai dignitates promererentur, adduci tamen haud potuere, ut eas admitterent. Timebant, ne alii Præfecti criminarentur, idcirco *Recusati honores.*

tantis honoribus auctos, quia fratres Imperatricis erant; quæ ad instaurandum *Liua* familiæ exemplum facilis erat via.

Imperatoris benignitas. Vere primo, ut Imperator suum in populos ac subditos amorem animique commiserationem ostenderet, convocatos magistratus omnes alloquens, *Nunc anni placidissimum est tempus*, inquit; *nunc sol arbores, plantas, & quicquid vivit, lætificat, ut cum cælo hilarata esse omnia videantur. Sed in communi rerum omnium lætitia multos è subditis meis video, qui malis oppressi, consenescunt. Senum præcipue me miseret, qui nisi sericis vestiantur, algent; nisi carne vescantur, esuriunt. Ego igitur, quo subditi mei me non solum ut dominum timeant, sed etiam ament ut patrem; illis non secus ac filiis providere cogito. Quare de meis tributis per totum imperium omnibus ætatem octoginta annorum superantibus carnis libram in singulos dies pendi volo; præterea quotannis serici gossipiique libras ternas. Adhac, qua patet imperium, tributorum dimidiam partem remitto; captivos autem omnes libertate dono.*

Ejusdem frugalitas rarum equum recusat accipere. Quo magis autem huius Imperatoris comitas ac simplicitas patefcat; juvat hic adscribere, quod de eo traditum reperio. Memorant enim eodem tempore adductum esse generosissimum ac miræ velocitatis equum, qui viginti quatuor horarum spatio quiverit mille Sinica stadia conficere. Quem cum Imperatori obtulissent; tunc ille, imperii vexilla & insignia, inquit, cum iter facio, me præcedunt; currus & equites sequuntur. Iam si velocissimo insideam equo, famulitium utrumque vexem necesse est. Nam & illos superabo, qui præcedent; quique sequentur, multo me minus poterunt assequi. Solus autem si præcedam, quis non videt nec majestatis à me nec securitatis haberi rationem? quæ igitur nec mihi necessaria sunt, & famulis meis insuper molesta, non accipio; edicoque jam nunc, nequis in posterum ad me muneris loco quicqnam afferat ejus, cui sola raritas pretium facit, usitatis contentum atque communibus. Multa alia de

In cultu & supellectili modestia. hujus Imperatoris simplicitate ac frugalitate narrantur. Quale illud, quod omnia vasa testacea voluit esse in pa-

in palatio; nec imperatrici neque concubinis discolores vestes vel acu pictas permittebat. In palatio prætereа nil quicquam passus est, ut Præfecti volebant, aut innovari aut addi; suorum se parentum domo contentum esse dictitans. Nec enim ulla re meliorem se illis, ut habitaret, quam illi, magnificentius.

Eodem anno, qui fuit ante vulgarem Christi epocham supra centesimum octogesimus octavus, visa est in Sinis memoranda solis defectio; quo mense, non est proditum.

Anno imperii tertio *Hoainan* rex *Changus* ad Imperatorem salutandum venit. Hic cum in urbe regia in *Xinxekium* ducem, cujus odio jam inde à puero imbutus erat, forte incideret, impotens animi, stricto eum ferro interfecit. Hujus odii causa paulo altius est repetenda. *Changum* Imperatoris fratrem *Lieupangus* è formosissima muliere susceperat; à *Chao* rege ob raram formæ pulchritudinem Imperatori missa. Hanc *Lieupangus Liuheua* irritandæ metu servabat in occulto, furtivis indulgens amoribus. Non fallebat ea res *Xinxekium*; qui *Liuheua*, cujus gratiam prensabat, quidquid ejus erat, aperuit. Illa, ut erat iræ, præsertim æmulationis accedente insania, impotens; nihil intentatum reliquit, quo mariti amasiam è medio tolleret. Sed hoc agebat, quam poterat occultissime, ne si quid resciret Imperator, illam alibi tutam servaret. At enim occulta licet, *Liuheua* tamen insidiis patebat, ubique ad mortem quæsita. Demum ubi filium enixa, capsula clausum per certos homines ad Imperatorem misit; tum ferendis, queîs ab Imperatrice continuo vexabatur, molestiis impar, sua sibi manu vitam exhausit. Imperator ut illius morte vehementer indoluit; sic filiolum semper amavit, & cum cura enutritum tandem *Hoainan* regem creavit. Hic est ergo *Changus*, qui matris mortem ulturus *Xinxekium* occidit. Post cædem in tutum fuga se recepit, insalutato Imperatore. Culpæ tamen aliquanto post facta gratia rediit ad regnum suum; ubi de obtinendo imperio consultare cœpit. Sibi enim debitum credebat, quia natu major è *Lieupangi*

Cædes ducis ob inveteratum odium.

 filius

filiis erat, præceps audaciæque projectæ. Vnde *Iuenyangum* Præfectum suum nunquam audiit suadentem, nequid adversus Imperatorem moveret, suo contentus. Demum eo delapsus est, ut sumtis armis in Imperatorem fratrem insurgeret. Sed brevi victus & ab omnibus desertus aufugit è prœlio. Postea vero, quam se nec regem vidit, qui volebat Imperator esse, fame voluntaria vitam misere finivit.

Rex fame voluntaria mortuus.

Sub hæc tempora *Nanyue* dicta, quæ *Quangtung* & *Quangsi* complectebatur, in leges Sinicas concessit; illecta Imperatoris virtute ac pietate, cui missis legatis ultro subjecit sese, fecitque tributariam, quicquid libri, doctrina & politia Sinica juberet, factura. Mirum dictu! gens illa, quæ nunquam ad id usque tempus arma Sinica timuerat, nunquam experta erat, virtuti non est ausa resistere. Arma inimica fortasse sprevisset ac repulisset etiam; uni virtuti manus dedit. Nimirum nihil tam barbarum ac ferum est, quod vera virtus non mitiget. Ac documento plus uno compertum habemus plus virtutem ad regna subjuganda valere, quam vim & arma. Et quoties id vitiis amiserimus, quod armis fortiter obtinueramus; funesta exempla in hac decade narrata, opinor, abunde testantur.

Nanye regio Sinarum Imperatori se subjicit.

Virtus armis potentior.

Nunc videamus, quæ sit apud Sinas ratio pecuniæ. Nunquam eorum regibus placuit vel argenteam cudi vel auream monetam; fraudes quibus ista gens assueta, lucrique sagacissima, præcaventibus. Solo pondere argenti vel auri valorem expendunt; & quatenus quidque mistum purumve sit, accuratissime dignoscunt. Quanquam auro nunquam utuntur ad emendum; quippe quod non pecuniam, sed mercem esse dicunt. Hinc autem fit, ut argentum continuo quasi tormento subjaceat, & in minutissima frusta ferrea forcipe ad hoc apta diffringatur. Dein, ut cuique lubet, iterum in massas refunditur, ac velut reviviscit in unum collectum; donec pro emtoris necessitate iterum secentur in frusta. Res est haud exiguæ molestiæ ac laboris; non tamen tot fraudibus obnoxia quam pecunia si foret apud Sinas in usu. Cupream vero monetam à multo jam tempore habuere; quam hic Imperator ad melio-

Pecunia ratio apud Sinas.

meliorem commodioremque formam revocavit, ac concessit insuper, ut ubique, modo sine fraude, in toto imperio cuderetur. Nam ante hæc tempora fiebat hoc in sola regia, magno quidem Imperatorum quæstu, sed majori populorum incommodo, propter itinerum difficultates ac distantiam locorum. Monetæ formam rotundam esse voluit; & in medio quadratum foramen, quo facilius filum insereretur. Insignitur quatuor plerumque literis, nomen Imperatoris & impositum valorem significantibus. Liberum præterea fecit omnibus, undecunque salem colligere; potissimum in id intentus, ut populi provideret utilitatibus, non ut eo vexando, suo tantum serviret quæstui, quod est regum principumque personis oppido indignum. *Sal publici juris.*

Superiorum bellorum tempestas rem agrariam, in qua Sinis magnum ad rempubl. momentum, non parum afflixerat. Ad ejus artis resarcienda damna è Præfectorum consilio Imperator animum applicuit. Rationem plantandi moros, & bombyces educendi ab Imperatrice ceteras mulieres ejus exemplo doceri voluit; arbores & bombyces item in palatio alendi peculiari cura ei mandata, cujus manu factas vestes sericas ad sacra tantum adhibuit. Exemplo, cujus vis permagna semper fuit, cum à capite descendit in membra, commotæ totius imperii mulieres, etiam nobiliores, aggressæ sunt hoc artificium. Ipse quoque Imperator agriculturæ dabat operam, ut omnes ejus exemplo, etiam summi Præfecti, ad imitationem traherentur. Hinc rusticalia, festum Sinis diem, quem *Hinchun* vocant, originem sumsisse crediderim. Rusticorum quidem proprius hic dies est; sed vere nobilissimus, quemque solemnem omnibus usus fecit. Primo enim vere, cum sol medium Aquarii signum ingreditur, etiamnum à Sinis ingenti per imperium universum pompa in qualibet civitate atque in ipsa regia urbe dies iste celebratur, in hunc ubique fere modum. Vnus è primoribus Præfectis claro cum plausu symphonia gressibus præmoderante, collucentibus undique cereis & vexillis volitantibus, redimitus floribus ad portam *Res agraria restituta.* *Serici conficiendi ars promota.* *Rustica apud Sinas celebritas.*

Orienti obversam progreditur. Hunc virorum turba sequitur pompæ fercula vectibus portantium, queis veterum historiarum de agricultura monimenta vel è papyro, vel è ligno ficta repræsentantur, sericis aureisque textilibus fulgentia. Variis in locis assurgunt arcus triumphales procedentibus. Plateæ omnes aulæis dependentibus superbiunt. In hunc igitur modum Præfectus ad urbis portam, de qua dictum, procedit, veri adventanti quasi obviam iturus. Inter simulacra cetera præcipue duo eminent. Alterum est vacca testacea tantæ nonnunquam magnitudinis, ut ab hominibus quadraginta portari vix queat. Alterum, sed vivum, est adolescens, quem diligentem ac laboriosum spiritum appellant; qui pedem unum nudum, alterum tibiali tectum habet, virga vaccam testaceam continuo percutiens. Sequuntur rustici, omnia ferentes artis instrumenta. Neque hic quidquam vacat mysterio. Continua vaccæ verberatione significare volunt, quantam curam rustici debeant agrorum culturæ impendere. Per pedem adolescentis nudum, & alterum male calceatum festinationem innuunt, quam rusticos oporteat adhibere, cum se rus conferunt ad laborem, ut nec temporis satis ad se vestiendos sibi permittant. Pompa usque ad regis palatium, & in urbibus ad Præfectorum ædes deducta, vacca testacea omnibus ornamentis ac floribus exuitur; è cujus aperto ventre, velut ex equo Trojano parvas magno numero vaccas, ex testacea nimirum matre testaceas extrahunt, è quibus unam singulis Præfectis mittit Imperator, simul monens ut omnem operam in agris colendis à populo curent adhiberi, seduloque invigilent, nulli nec agro nec homini liceat otiosum esse. Scribunt ipsum Imperatorem eo die terram aratro scindere ac sementem facere. Prorsus, ut sine aliarum gentium injuria vereque affirmare posse mihi videar, haud aliam in agricultura magis diligentem peritam & constantem esse, atque Sinicam. Vnde non mirum, si tantæ hominum multitudini annonam terra sufficiat; cujus vix palmum unum in toto Sinico imperio, modo vel natura sit vel arte ferax, incultum aut sterilem invenias. Crebroque

Ingens vacca testacea.

Floret agricultura apud Sinas.

broque sermone celebrant Sinæ, maximum ac præcipuum regni opus agriculturam esse; nec alii rei magis à regibus & magistratibus invigilandum.

Iisdem temporibus rex *Leang* ab equo lapsus occubuit. Ob eam rem stabulo Præfectus sibi violentas manus attulit; reprehensus idcirco à Sinis, voluntariam mortem, ubi nulla virtutis vel honesti species apparet, improbantibus.

Irruptio Tartarorum.

Anno imperii quarto decimo *Tartarorum* centum & quadraginta millia, equites omnes imperio infusi, ad prædas more gentis agendas ad *Pungyang* usque penetrarunt urbem; ubi *Pingking* hodie, urbs & ipsa, est sita. Contra quos Imperator ipse movere statuit; sed, postquam ingentem exercitum collegerat, mutavit consilium, importunis uxoris precibus retentus, & suo loco *Siangium* Præfectum misit, secundissimo eventu. Ille quippe *Tartaros* prœlio fusos extra imperii limites ejecit, magna eorum edita strage, omnique præda erepta, quam egerant. Sed enim haud multo intermisso tempore majoribus copiis, itinere duplici ac bipartito exercitu denuo in imperium suggressi, duas simul *Xensi Xansique* provincias invasere, antiqua prædandi cupidine. Tum vero Imperator, tripartito exercitu præmisso contra eos egressus, copias suas peropportunis locis ita disposuit, ut in provincias ulteriorem hosti progressum intercluserit. Primum exercitum ductabat *Afuus* Præfectus, egregius bello dux ex *Afui* familia, de quo sub *Lieupango* diximus. Erat militaris disciplinæ tenacissimus, qui levem quoque illius impatientiam gravi pœna multabat; de cetero suos milites liberalissime tractabat & humaniter. Forte ad ejus castra Imperator appropinquabat; cum, qui eum antecedebant equites, excubias monent adesse Imperatorem, aperirent proinde portas. Contra, qui stationem agebant, tesseram militarem exigunt. Quam cum illi reddere non possent; excubitores jubent eos recedere, alioquin hostiliter in eos invasuri, &, *Apud nos*, inquiunt, *tessera militaris, non Imperatoris nomen valet*. Exclusus igitur Imperator coactusque recedere, cursorem cum literis imperii

Fides & constantia excubiarum.

signo

ſigno munitis ad *Afuum* mittit, queis adfuturum ſe monet. Tum denique *Afuus* edixit ſuis, ut Imperatorem admitterent. Adeſt ergo cum ſuis equitibus Imperator; at excubitores etiam tunc eum arcent ingreſſu, cauſantes, ſe quidem juſſos Imperatorem admittere, non tamen equo vectum, multo minus ceteros equites. Interdixerat enim *Afuus* ſeveriſſime, ne ullum unquam equitem admitterent. Quod fortaſſe fecit eo conſilio; ut, quia *Tartari* omnes equitant, & ob frequentem equitandi uſum vix pedibus poſſunt incedere, ſtratagematis eorum anteverteret. Vtut eſt, Imperator una cum ſuis ex equo deſcendere coactus eſt; ille quidem ſella geſtatoria, ceteri pedites omnes ingreſſi. Mos erat, ut, cum Imperator veniret in caſtra, ſummus belli dux ad eum excipiendum procederet obviam. Sed hoc ante non licebat, quam ordinaſſet aciem. Cum igitur adeo improviſo veniſſet Imperator, ut *Afuus* tempus non habuerit ad diſpertiendos in totum ordines, ideo differebat obſequium. Vbi cognovit Imperatorem ad ſe jam ingreſſum; ita, ut erat armatus, ad eum excipiendum prodiit, ſtans ipſum veneratus, non flexo poplite. Sic enim ferebat mos Sinarum, hodieque fert, ut ſummus belli dux admiſſus ad Imperatorem, genua non flectat armatus; quo tamen obſequii genere reliqui omnes regem ſuum venerantur. Multi Præfectorum Imperatoris iram ab *Afuo* ſumturi pervicaciæ pœnam verebantur. Sed contra evenit. Is enim & hunc & milites collandavit, & talem tamque ſeveram diſciplinam ab omnibus ſervandam eſſe dixit. Deinde *Afuum* omnium aliorum ducum ſupremum juſſit, eumque contra *Tartaros* expeditionis comitem eſſe voluit. Quos non pugnando, ſed vias tantum intercludendo, ad tantam rerum penuriam adegit, ut multis ſuorum exſtinctis fame, domum redire coacti ſint, equis ſuis pleriſque conſumptis in cibum. Memoriæ traditum eſt, *Afui* ducis militarem diſciplinam & exactam imperiorum obedientiam plus valuiſſe, quam fortitudinem. Recte quidem ac ſapienter. Hæc enim ſine altera ſubinde magis ad latrocinia, quam ad victorias eſt accommodata.

Tertio

Tertio & vigeſimo, quàm rerum potiri cœpit, anno deceſſit *Uenius*, optimus Imperator; quem triduo totum luxit imperium. Alba omnes veſte amicti; qui color luctus apud Sinas eſt, ut apud nos pullus, index. Ejus rei rationem hanc afferunt, quod ſit color naturalis, cum ſe reliqui fere omnes debeant arti fulloniæ; quo ſe ſignificare dicunt, nullam in dolore ambitionem vel artificium adhibendum eſſe. Nam ubi dolor verus eſt, abunde è natura ipſa exprimitur.

Albus color. Sinis in luctu.

Cur?

Ceterum hic Imperator nunquam ſe moriturum ſibi penitus perſuaſerat; à quodam impoſtore deceptus, à quo pocillum magni pretii cum hac inſcriptione accepit, *Hominum domino vita ſempiterna!* quo promittebat eum immortalem fore. Delirabat in hunc modum anno imperii decimo ſeptimo; quem imperii ſui primum numerari voluit, vitæ perennis initium auſpicari ſe ſtultiſſime credens, epoto medicamento. Hac una re non ſapuit. Neque adeo mirum eſt hoc in Sinis, vitæ proferendæ ad inſaniam uſque ſtudentibus; cumque totam felicitatem in ea ponant, quia æternam ac meliorem ignorant, quidquid eſt huic indipiſcendæ, omni ſtudio ſectantur. Et prorſus ſibi perſuadent ex *Laozui* doctrina medicamentis eo perveniri poſſe, ut immortales fiant. Quin multos eſſe fingunt in montibus errantes, qui nunquam moriantur, & avolent quaſi ſpiritales, quocumque voluerint; imo in cælum uſque, cum libuerit, aſcendant. Quid ſi fabulis hujuſmodi materiam ac principium præbuerit *Eliæ* atque *Enochi* hiſtoria? immortalitatis quidem hujus, multi ſunt, qui toto paſſim imperio præcepta venditent; *Laozui* Philoſophi juxta & ſacrificuli ſectatores in queîs præcipuus *Tauzus*. Hinc tam impenſe chymica delectantur arte. Quippe penitus perſuaſum habent eandem eſſe rationem, quaque unguentum, quaque vita paretur æterna. Sed nimirum non eſſent ſola vita contenti niſi divitiis abundarent inſuper ad voluptates. Quæ mira prorſus & inſignis eſt hominum alioqui ſagaciſſimorum ſtupiditas; qua de plura dicemus infra.

Impoſtor promittit immortalitatem Imperatori.

Reſto-

Studia reflorescunt. Refloruere sub hoc Imperatore literarum studia; quique libri tenebris à *Cina* familia damnati latuerant, libere jam in lucem protrahi cœpti. Quin & alii non minus eruditione, quam eloquentia pleni, nec ii pauci sunt compositi. Etiam nunc *Hana* familiæ scriptores magni æstimantur, ob dictionis ornatum ac *Papyrus inventa.* styli. Sub eodem est inventa papyri conficiendæ, cui materiem sufficiunt arundines maceratæ, non vulgaris ratio. Hinc varia sunt ejus genera; quæ ad omnes, etiam vilissimos usus consulto accommodata divendunt per totam Sinam. Nec minus variam habent ad scribendum; albæ, quæ in Europa conficitur, nonnisi firmitate cedentem. Ante hæc tempora, ut est supra memoratum, arborum cortices adhibebant ac folia, in queîs literas stylo ferreo sculpebant. Hodie pro calamo utuntur penicillo pulchre affabreque concinnato *Sinarum atramentum.* ex animantium pilis. Atramentum solidum, non liquidum miro artificio temperant; quod super lapides ad hoc paratos aqua molliunt, ut à nostris pictoribus fit, cum colores terunt. Et in hunc modum omnia vel mente concepta vel ore promta mandant papyro. Porro modus atramenti conficiendi non inter mechanicas artes, sed liberales ab eis reponitur; quidquid ad literas quoquo modo spectat, è sua vilitate in majus, illarum amore, tollentibus.

V. IMP. HIAOKINGUS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 43. anno 22. ante Christum 156. HVic *Uenius* imperium per manus tradidit; quem moriens ita scribitur allocutus. *Si mortem meam excipient bella, quod est proclive metuere;* Afuum *ducem præclarissimum adhibe in consilium. Huic tuto committes omnia; nec dubitabis de illius fide, tot experimentis probata. Ejus vero peritiam militarem quid attinet laudare, qua Sina neminem habet ei parem? Hiaokingo* consilium istud utilissimum fuisse rerum eventus docuit. Nam per *Afuum* bella non pauca confecit felicissime. Quanquam deinde nimius justi rectique amor & constantia, sed præcipue muliebris indignatio in odium Impe-

Imperatoris eum adduxit, ac tandem misere mori coëgit, ut in loco docebimus.

Mos erat à multo jam tempore apud Sinas, ut criminibus convicti tot in frusta secarentur, quot vellet judex. Quæ carnificina subinde ad decem usque millia procedebat. Prima sectio grassabatur in supercilia; quorum detracta pelle, tegebant oculos, quæsita hinc etiam tribunalibus commendatione clementiæ, quod reum judices dolorem sentire quidem, non & videre vellent. Quanquam *Uenius* Imperator hanc pœnam mitigavit, si mitigata dici potest, quæ nihilo secius est acerbissima. Nam sectionis loco tot ictus, quot judici placeret, excipiebatur reus, gracili virga salicis tantum dolorem infligente, ut ea verberatione multi sint enecti. Vnde hic Imperator illam plus deminuit, ictuum meritorem tertiam tantum partem imperans. Sed qui statutas à patre pœnas minuit, tributum auxit. Ejus namque pensionem ad antiquum statum revocavit, ac dimidiam partem à patre remissam denuo exegit; causatus, rem agrariam restitutam, quæ obsoleta paternam tantisper indulgentiam sibi fecisset obnoxiam. In vectigalibus autem unum ex triginta solvendum imperavit.

Reorum carnificina.

Subinde totum imperium ebrietas miscuit. In palatio regulorum filii de more cum filiis Imperatoris educabantur. Inter hos erat U regis filius, *Iungo* Imperatoris filio ante alios charissimus. Sed hunc amorem vinum turbavit. Accidit enim, ut hi duo poculis sese invitantes, gravesque mero, primum de re non magna verbis contenderent. Mox vero surgentes è mensa, nec minus ira quam vino calidi, de digniore loco altercari cœperunt. *Iungus* potissimum U regis filio irascebatur, quod sibi debitum honorem non tribueret; eodemque loco, ubi potaverant, eum cultro trucidat. U rex audita filii cæde, vindictæ cupidus, contra Imperatorem hujuscemodi tragœdiam orditur. Solicitatis regulorum animis, alios præterea sex in partes trahit ac jubet una secum in Imperatorem consurgere; omnes Imperatoris aut fratres, aut patruos aut avunculos. Erant autem isti, *Paus* U rex conjurationis

Ebrietatis mala ingentia & varia.

Cædes regii filii armorum causa.

tionis author; *Kiungus Kiaosi*, *Kimus*que *Kiaotung* reges fratres; *Hienus Zaochuen*, *Pieus Cinan*, *Faus Zu*, *Suius* denique *Chao*, reges. Omnium potentissimi Uus & *Zuus* habebantur.

Legio Sinica. Imperator audita conjuratione, paterni consilii memor *Afuum* cum summa potestate bello præfecit, sex & triginta legionibus Sinicis, quas *Kiun* vocant, ei datis. Duodecim millibus & quingentis militum constat una legio; ducem supremum unum habet, & quatuor tribunos, præter reliquos minorum ordinum duces. Ex quo intelligitur hunc exercitum plusquam quadringenta & quinquaginta militum millia complexum fuisse. *Afuus* quippe gnarus militiæ cumprimis, ut reges à se mutuo distractos compelleret ad sui quemque territorii custodiam; divisis copiis, Præfectisque *Liekio* duce ad invadenda *Chao*, *Luonpeo* autem ad *Ci*, regna missis, ipse cum robore exercitus contra fœderatorum copias tendens in *Zu* regnum impressionem facit, à terris Imperatori obnoxiis bellum aversurus. Omnium primo occupavit *Honan*, provinciam frugum fertilissimam, & alimentis abundantem. Sperabat enim, postquam ea potitus esset, suis militibus nil defuturum; hostem vero sola fame deleri posse. Non fefellit hoc stratagema fœderatos; qui proinde *Honan* ingressi, vel pugnam erant commissuri, vel illam sibi provinciam retenturi. Iamque ad vallem obscuram *Yeu* Sinis appellatam, inter altissimos *Hiao Xing*que montes accumbentem pervenerant; cum *Afuus* cognito eorum consilio militibus edicit, ut recta per vallem tendant, servatis semper ordinibus. Erat ei deliberatum *Loyang* urbem antecapere, quo facilius hosti viam intercluderet. Verum, ubi paullum processerat; *Chaoxui* ducis instinctu consilium mutavit, omissaque valle per montes Orientem petens, superatis faucibus *Uuquanis* per urbem *Lautien* breviori quidem, sed difficiliori itinere ad *Yungyang* pervenit urbem. Ea quippe majoris erat quam *Loyang* ad victoriam momenti. Magnis difficultatibus ac laboribus, quos exantlavit summa montium juga superando & impervia penetrando, favit exitus haud pœni-

pœnitendus. Ingens periculum evasit, in quod omnino incidere debuisset ex insidiis, quas fœderati reges, qua impeditiora erant loca, in *Yeu* valle posuerant. Posteaquam *Yungyang* tenuit, cui obtinendæ vix parem se credebat esse; perlætus, *Iam est*, exclamat, *in nostra manu victoria! miseros illos reges vincam sine armis.* Nec temere sic exultabat. Omnem enim commeatum rebelles per unam urbem *Yungyang* sperare poterant, de cetero asperrimis montibus interclusi. Vrbis ab Imperatoris exercitu captæ fama non invenit apud reges primo fidem. Nec enim alas habere ac volare posse Imperatoris milites, per jocum dicebant. At ubi certior ea de re nuncius haud amplius dubitare sivit; tum enimvero actum esse de se conclamarunt, si *Afuus* detrectaret pugnam, in qua una spem omnem posuerant. *Afuus* interea de insidiis inter *Hiao* & *Xing* paratis per exploratores monitus; à tergo militem in eos mittit, & inopinantes magna ex parte cædit. Iamque regum exercitus terga dare coactus, recta & ipse *Yungyang* petebat pugnam initurus. *Afuus* autem cum *Honan* provinciam interim ubique pronam haberet ad deditionem; regnum *Leang* amicum (ejus quippe rex non stabat à fœderatis) firmis præsidiis munivit, interdicens, nequid annonæ ad rebelles inde transvehi permitterent. Ab hoc enim regno pauci montes arcebant rebellium exercitum. Ceterum perpetuis altissimisque montium jugis claudebatur. *Honan* provinciam à *Xensi* separantium. Itaque in medio clausi reges jam ad extrema sola fame venerant; tantum exercitum annona deficiente. Omnem proinde lapidem movebant, quo *Afuum* ad prœlium lacesserent. At ille castris se continens, in rerum omnium abundantia securus irrisit hostes. Hoc consilium ubi frustra esse vident; ingressum in *Leang* regnum moliuntur. Iam ad primam ejus urbem pervenerant; quam *Afuus* permunierat undique, victoriam in eo positam esse dicens, si urbe non exeuntes, aliquantisper propugnarent mœnia. Interim penuria rerum necessariarum ingravescente reges soluta obsidione *Afui* castra statuunt invadere. Nam inve-

Commeatus interclusus.

 nerant

nerant viam ante, quam hoc aggrediebantur, qua saltem aliquam annonam adveherent; quæ per *Hoai* fluvium usque ad amnem *Zu* in illum se exonerantis, parvis navigiis *Zu* adverso magna difficultate portabatur ad exercitum, utcunque felici hactenus successu. Sed *Afuus* eâ de re certior factus ab exploratoribus, ad fauces amnis custodiendas levis armaturæ misit equites; qui, priusquam hoc rescifcerent hostiles copiæ, regum inibi fuso præsidio intercludunt iter. Tum reges, ut *Afuum* ad pugnam elicerent, circumire castra, instructis ordinibus eum lacessere, ac timiditatem exprobrantes ei proterve illudere. Ille contra nil moveri dicteriis inanibus, castraque melius emunire. Præcisa itaque pugnæ spe omni, reque deplorata, in ipsa castra, quod ultimum supererat consilium; constituunt impetum facere. Nec prima procedebant male, nisi stratagemate, quod adornabant, felicior *Afui* virtus esset. Igitur intempesta nocte robur exercitus ad eam castrorum partem, qua Boream spectabant, silentio tendere jubet hostis; & militum manum non contemnendam panico tumultu partem Australem aggredi. Hoc fecit eo consilio, ut *Afui* militibus ad Austrum, ubi res maxime inclinata videbatur, aversis; ipsi à Borea, unde nihil hostile timeretur, irrumperent. Non latuit *Afuum* ea fraus, ex incursandi modo facile suspicantem, ad Austrum non agi serio. Ergo castra, quæ Boream tuebantur, non tantum non nudavit præsidio, sed quantis potuit viribus, eam partem auxit. Vbi reges audiunt, ad Austrum increpuisse panicum; à Borea vacuam, ut putabant, partem aggrediuntur. Sed magna suorum clade repressi, cum stratagema suboluisse animadverterent; effusa fuga retrocedunt à castris. Eodem modo milites Australes, qua data via, profugiunt. *Afuus* eruptione facta fugientes per saltus ac montes insecutus, pecudum more mactavit; memorabili victoria potitus, nec uno suorum desiderato, septem regum sine prœlio victor. Faus *Zu* rex, qua evaderet, non inveniens; ne in hostium veniret potestatem, mortem sibi concivit. Idem remedium eadem insania quæsivere *Suius Kiungius*que reges. U rex

Septem reges una pugna victi.

rex ad *Yue* regem amicum profugit, qui hospitem in Imperatoris gratiam perfide necavit. Reges reliqui tres in *Afui* manus venere vivi, adductique ad Imperatorem pœnas rebellionis dederunt, usque ad necem atrocissime verberati. Neque hîc ebrietatis damnum stetit; sed in ipsum etiam ebrium redundavit. Quippe filio iratus Imperator excedere palatio jussum atque in reguli *Linkiangi* humilitatem dejectum, successionis jure privavit. Etsi vero in præsens abstinuit ab hac ultima sententia, cedens Præfectorum precibus; postea tamen eum ob pravam indolem & quod semper in pejus rueret, rato priori decreto successionis exheredem fecit, ut infra dicam suo loco. Vere ut dici queat, una ebrietate non unum Imperatorem modo, sed septem insuper interiisse reges. *Læsum jus hospitii.*

Anno imperii tertio decimo *Tartari* quoque Sinam ingressi sunt per fauces *Yen* dictas, qua longissime porrectus ille murus subeuntes admittit. His opposuit Imperator *Afuum*; qui devictos ejecit ex imperio. *Liquangus*, unus ex *Afui* ducibus cum trecentûm equitum ala missus ad explorandum longius progressus, in aliquot *Tartarorum* millia inciderat. Iamque fugam meditabantur sui, sine dubio ad unum omnes à *Tartaris*, velocissima gente, casuri, nisi prudentior *Liquangus* eos retineret. *Quo vos, imbelles*, ajebat, *aufert inconsulta fuga? nonne videtis, quo nos in loco fortuna constituerit? ab exercitu nostro plusquam quadraginta stadiis distamus. Si terga præbemus hosti; non effugimus periculum, sed incurrimus. Certo enim nos prius assequentur, quam tantum spatium fugiendo emetiamur. Ego potius hoc faciendum putem, ut excitatis opere subitario castris nos sepiamus, multis vexillis undique ad panicum terrorem hostium in altum surrectis; quo fiet, ut nostra paucitate minime cognita plures esse credant, quam sumus.* Afui *præterea tantus est apud* Tartaros *timor, ut omnino mihi persuadeam non ausuros longius procedere.* Factum, ut imperavit; elusisque *Tartaris* proximæ noctis silentio cum incolumi agmine ad *Afuum* rediit. *Stratagema.*

Habebat in palatio apud se Imperatorem *Uum*, minorem quidem natu fratrem, sed uterinum, sibique

 charissi-

Nimia indulgentia parentum in liberos noxia.

charissimum. *Teua* quoque mater eum, ut ultimo genitum amabat unice. Hunc & ipsius amore impulsus Imperator & matris gratia regem *Leang* creat, claris honorum titulis auctum, præquam ceteros reges solebat. Quin & insignia quædam imperii vexillaque impertiit ei; quibus, cum in publicum prodiret, uteretur ad splendorem. Præterea quoties vellet, in palatii penitissima quæque ingrediendi copiam fecit, quod nulli concessum apud Sinas, ne filiis quidem, ubi septimum ætatis annum excesserint. Solis Eunuchis hoc licet, & iis, quæ sunt è gynæceo. Sed his honoribus abusus *Uus* efferre se insolentius, & magis magisque tumens ad majora niti; demum ausus ab Imperatore petere, ut se nuncuparet heredem imperii. Quanquam non tam sua sponte processit eo arrogantiæ, quam *Xingi* & *Gueii* aulicorum impulsu. Cum igitur aliquando apud Imperatorem præsente *Teua* epularetur; quod clam optaverat, denique palam petiit. Nec ad ejus vota difficilis Imperator, postponens jus amori, jamjam annuebat; cum *Iuenus* & alii quidam Præfecti, quos inter & *Asuus*, sic eum alloquuntur. *Quoties in imperio, filiis præteritis, frater declaratus est heres; semper orta seditione variæ calamitates rempubl. invasere. Quo æquius est, ut memineris, Imperator, te à majoribus tuis non imperium modo accepisse, sed una etiam, quæ sunt ab ipsis salubriter instituta.* Lieupangus *autem abavus tuus hanc inter reliquas leges imposuit, cum essent Imperatori filii, nunquam fratres eligerentur.* Valuit apud Imperatorem hæc admonitio; atque ab incepto destitit. At *Uus* iræ impotens in consilii authores insurgit, eosque per *Xingum* ac *Gueium* jubet interfici; uno *Asuo*, qui jam apud exercitum agebat, ad alias adhuc insidias reservato. *Iuenum* ergo aliosque præterea decem è Præfectis majoribus hi, quos dixi, è medio sustulere. Quod ubi nuntiatum est Imperatori; mittit, qui & *Uum* & duos illos aulicos comprehendant. Sed eos in præsens *Uus* subtraxerat vinculis, in ima palatii deductos, abditosque, qua nemini patebat ingressus. Ipse tamen captus, & jam capite plectendus erat, nisi *Teuæ* matris lacrymis flexus Imperator ferre senten-

tiam

tiam distulisset. Inter hæc *Gueius* & *Xingus* ubique quæsiti, nusquam inveniebantur; donec uni demum è custodibus palatii res innotuit. Ille sibi suisque certum exitium metuens, quod in secretam speluncam per se patuisset hominibus ejusmodi descensus; *Uum* convenit, & quid facto opus, deliberans, in eum sic invehitur. *Cur teipsum, ô* Leange *rex, nosque tecum in perditum? nam certa mors utrosque manet, si locum relinquis perditorum hominum iniquis consiliis; quæ quo spectant, nisi ut imperii legibus fraudem facias? quod si resciscet Imperator, à te* Xingum Queiumque *introductos in palatium; (quo quid est proclivius?) unius tuæ culpæ invidia se provolvet in omnium nostrum exitium. An tibi jam effluxit ex animo, paucos abhinc dies vitam tuam maternis condonatam esse lacrymis? Adhibe, quæso, remedium in tempore; ne irati Imperatoris dolorem nondum bene sanatum denuo haud paulo gravius accendas.* Vera loqui custodem sentiebat *Uus*; ac partim amicorum, partim suo periculo utrinque evidentissimo commotus uberrime flere cœpit. Tandem nuncios ad eos mittit, qui monerent esse proditos, nec aliud præsto, quam in morte remedium; rogare proin, ut ipsi de se statuerent. Nuncios autem clam admonuit, ut, si cadere suapte manu timerent illi, vi vitam eis eriperent. Sed ipsimet, quanto in discrimine versarentur, edocti, postquam supplicium impendens voluntaria morte redemerant, summo silentio in palatii nemore sepulti sunt. Speraverant illi quidem, *Uo* Imperatore, magnos honores; quibus imminentes in malefactis etiam fidelem operam navabant. Sed extremo suo malo didicere verum esse, quod dicitur, Mala consilia consultoribus pessima.

Interim *Teua* mater nullum lacrymandi modum facere, de *Uo* filio solicita, nec cibum nec somnum admittens. Quæ res quanquam Imperatori matris vicem miseranti maximo dolori fuit; plus tamen publici boni affectus apud eum valuit, *Uo* negantem veniam pervicaci severitate. Optabat interim tamen, ut Præfecti rationem inirent, qua *Uo* placaretur. Aderant tunc commodùm, qui ad *Uum* & reliquos capiendos *Maternus in filium amor.*

 missi

missi fuerant; quippe ab Uo de *Xingi Guei*que morte docti. Quos ut Imperator sine præda venisse videt; *Eccur Uum ac reliquos non adducitis, quos comprehendi jusseram? Ipsi jus*, inquiunt, *dixere jam perfidiæ suæ voluntaria morte, qua vel suo judicio digni erant*. Xingus *ac* Gueius *jam dedere pœnas. Rogamus igitur, ut hac de re nil amplius inquiras. Condona modo injurias tuas lacrymis matris tuæ, quæ se* Ui *causa excrucians, nullam nec cibi nec somni partem capit. Dissimulandum est, quidquid est, in quo peccavit* Uus; *cujus crimen haud ab ipsius malitia, sed à perfidorum fraude profectum est, & venia tum hoc, tum illo præcipue nomine dignum, ne matrem eneces. Illo servato innoxio simul & matrem servabis, bis uno facto pius.* Tunc Imperator, *Utrinque premor*, ait, *hinc pietate, ne matrem perimam; inde justitia, qua salva* Uo *reconciliari non possum. Quare animi pendens ac plane nescius, utram in partem me flectam, hoc negotium vestro arbitrio committo. Ite, meamque matrem jubete bono esse animo ac vivere. Tienxaus*, qui huic quæstioni præpositus erat, ubi mentem Imperatoris intellexit; senio ac mœrore confectam Imperatricem propere adiens, *Vive*, ait, *Imperatrix!* Uus *filius tuus salvus & incolumis est! Quæ objecta sunt ei crimina, nefanda illa quidem, ipso tamen insciente facta sunt. Nulli culpæ obnoxium deprehendi; unde innocens ab Imperatore pronuntiatus est.* Hic demum ad lætitiam à mœrore traduci passa se *Teua*, lacrymas siccavit, cibumque sumsit, alacris utcunque. Deinde tamen Imperator *Uum* non eadem, qua prius, comitate tractabat; turbulentum hominis ingenium fastumque formidans. Denique penitus à se removit eum, & nec mensam nec currum amplius cum ipso habuit. *Uus* autem videns, se illis molitionibus, queîs imminebat imperio, Imperatoris gratia excidisse, ineluctabili tristitia oppessus non multo post fatis concessit, ingenti matris mœrore. Quam ut quoquo modo consolaretur Imperator, in *Ui* filios *Leang* regnum partitus, regulos creat; filiabus vero magnas donat opes, non leve luctuum, queîs Imperatrix tantum non succumbebat, temperamentum.

Quanta

Quanta in hoc imperio, quotque mala nata sint è polygamia unius viri multiplici malo, vel maritis unam ante ceteras amantibus, vel feminis vagum sui amorem inter se invidentibus; supra sæpius est à nobis dictum. Sub hoc Imperatore quanquam & principatum & torum caste habente non defuit exemplum similis infamiæ. Cum pater ejus adhuc rerum potiebatur, *Zangula Yenis* regis neptis duas filias & filium *Sinum* è nobilissimo apud *Yenem* Præfecto, cui *Vamhungo* nomen, genuit. Hoc vita functo *Zangula* juvenis adhuc, *Tieno* nupsit, apud Imperatorem gratioso, & unam è majoribus præfecturam administranti. Hic *Zangula* majorem ex *Uamhungo* filiam *Kinuango*, & ipsi Præfecto, nuptum dedit. Quibus cum nata esset filia, emicuit, ut solet, astrologorum & hariolorum ingenium, post magnæ felicitatis experimenta futuram denique Imperatricem divinantium. *Zangula*, mulier ambitiosa, credidit hæc avidissime; neptemque magna cura educatam, non plus annos quinque natam, in regiam ad Imperatricis ministerium dimisit. Erat insigni forma prædita, qua ceteras omnes è toto imperio puellas facile superabat. Tertium ac decimum attigerat ætatis annum, cum *Iungus* Imperatoris filius natu major ex *Lieua* matre, legitima uxore, illam sibi sponsam depoposcit. Quod ut facilius impetraret *Piauam* ex *Uangia* concubina sororem suam adhibuit, uti se apud *Lieuam* adjutum vellet. At illa tantum abest, ut assentiretur, ut acriter filiam objurgatam de hac petitione, juberet à se facessere. Quam tamen longe proniorem votis suis habuit *Cheus* alter Imperatoris ex *Vangia* filius, eandem exoptans conjugem sibi. Nihil enim cunctata *Lieua*, imo læta, quod ipsius nuptias ambiret, protinus eam tradit. Id matrimonium *Cheo* viam ad imperium stravit. Nam *Piaua Chei* soror uterina, cognito puellam fratri sponsam provenisse; adversus *Lieuam* & *Iungum* vehementer excanduit. Hinc apud Imperatorem identidem eorum obtrectare famam; contra, ubi se cunque dabat occasio, *Vangiam Cheum*que dilaudare. Quibus artibus adeo in

Polygamia regnis molesta.

Tragica ambitiosa mulieris machinatio.

Imperatoris animum irrepsit, ut tandem *Iungum* filium exheredaret, ebrietatis illius, in qua tot malorum causa constiterat, memoria suspensam aliquantisper iram fortius urgente. Quod ut commodius ac sine turbis ageretur, *Vangia* secundæ uxori diadema imposuit spreta *Liea*; *Cheum*que illius filium imperii heredem declaravit. *Liea* tantæ injuriæ impatiens, &, si fato cessisset Imperator, atrociora timens mala, queîs utplurimum à successoris matre reliquæ uxores & concubinæ affligerentur; cum iram & dolorem in æmulos effundere non posset, magnitudine mali oppressa moritur.

Neque hic invenit exitum hæc tragœdia. Multi enim è Præfectis indignitate rei commoti, cum obstarent Imperatori, neve primam uxorem ejusque filium aspernaretur, authores essent; propterea interemti fuere. *Afuus* etiam ipse, tantus alioqui vir, cuique tantum debebat Imperator, eandem ob causam mulierum insidiis appetitus, atque in vincula conjectus, voluntaria inedia sibi vitam exhausit. Nec vero jam solum Imperatori restiterat; sed etiam, cum *Zinum Zangula* filium reguli vellet ornare potestate. Quæ libertas eum mulierum odio exposuit; quod non nisi exstincto *Afuo* quievit. Tantum possunt ambitiosæ mulieres, ubi pronas aures, animosque maritorum vel amicorum sibi obnoxios habent.

Post hos & *Hiaokingus* diem suum obiit; undique laudandus, nisi quod in eo summa levitas esset & inconstantia. Nunquam in ulla causa suscepta, præterquam in *Vangia* electione constanter permansisse memoriæ proditum reperio. Sed inter ejus laudes eminet obsequium & reverentia erga parentes, quæ, ut sæpius dictum, apud Sinas maxima primaque virtus habetur. *Cheus* ei filius successit. Nam *Iungum Linkiang* regem creaverat, exutum jure successionis, eoque in regno velut in carcere conclusum neque situm regia urbe exire, ne, si vires suppeterent audaciæ, turbas daret. Quoad vixit, magnæ semper ei curæ fuit agricultura, & bombycum educatio. Immensis opibus, quas collegerat, parce utebatur. Quo factum, ut

succes-

successori affatim pecuniæ, quæ in his etiam terris nervus, suppeditaret ad illa sumtuosa bella, quæ ante ipsum aggredi ausus est nemo. Nam & *Tartaros*, qui colebant veterem *Tartariam*, armis invadens, ad internecionem fere delevit, & in Indiam usque terrore sui prolato, *Bengalam* etiam penetravit, de quibus infra.

VI. Imp. HIAOUUS.

Imperavit annis LIV.

CHeus itaque partim fortuna, partim arte, quod naturæ jus negabat, imperium obtinuit; & Astrologorum de ejus uxore prædictionem eventus probavit, felici Sinarum sorte. Vere enim egregius Imperator fuit. *Hiaouus* dici voluit, quod obedientem Belligerum sonat. Diuturnum habuit imperium, hoc est, annorum quinquaginta & quatuor, ingenti vel sapientiæ vel felicitatis fama. Sapientes ac literatos amabat mirifice; nec minus senes prudentia canisque simul venerandos. Vtriusque generis homines undique convocatos vel ad doctrinam interiorem vel ad publica consilia adhibebat. Revixere quodammodo ac postliminio ad se rediere sub docto principe & doctorum amatore literæ. Libros, quotquot potuit, undique collegit & conquisivit. Nec bellica virtute minus, quam literis insignis fuit. Vtramque nimirum Palladem amicam habuit, armatam ac togatam. Omnium primo *Tartaros* subegit ac domuit, eorumque terras ingressus, omnia longe lateque vastavit. Sinico etiam imperio vicinam *Indiam*, eam præcipue, quæ ad Libycum vergit, à *Gange* clausam, ad *Bengalam* usque regnum occupavit. Nulli sane Imperatorum rebus gestis & hinc efflorescente nominis gloria cessisset, nisi egregias naturæ dotes ac virtutes, humanæ conditionis oblitus, longioris vitæ cupidine fœdasset. Prorogandæ namque vitæ præcepta ad insaniam usque sectabatur; ridiculaque multa ea de causa fecit, deceptus ab impostoribus. Adeo verum est, Nihil esse in humanis omni ex parte perfectum. Sed de his omnibus exponam suo loco.

Cyclo 43 anno 38. ante Christum 140.

Primus Tartaros subegit.

Amor prorogandæ vitæ.

Vix patri justa persolverat, cum indicto sapientum conventu laudatas quasque leges & instituta optimorum Imperatorum ex iis audire voluit; quod diceret sibi nihil optatius vel antiquius esse, quam subditorum bonum, & orbis totius cum Sinica politia conformationem. Aderat inter alios Philosophos *Tumchungus*, è *Kingcheu* oriundus. Huic omnes consensu deferebant, ut Imperatori primus responderet. Quod ille pro ea dignitate ac sapientia, qua pollebat, tam egregie præstitit, ut me non pigeat concionem illius hic apponere, servata Sinica phrasi, quantum potero. Ea namque dixit, quæ audisse nec Sinis indecorum fuit, nec Europæis erit fortasse inutile. *Ego*, ajebat, *cum considero, quanta cælum inter & hominem debeat esse consensio; rem timore plenam invenio. Nunc quidem cælum non iniqua nobis promittit tempora; quin imo, qua est erga nos pietate, mortales omnes pace vult ac quiete donare. Neque aliud jam desideratur, nisi ut obedientes cælo, nobis vim inferamus. Primum, in quo laborandum, est verarum virtutum studium. Illud aures, illud oculos nostros diriget ac perficiet; ex hoc augetur & clarescit prudentia. Deinde vis nobis est adhibenda, ut nunquam non in rectæ rationis stadio curramus. Sic enim virtus continuo magnis exsurget incrementis ac merita augebit. Est autem recta ratio, per quam tanquam per planum iter procedere debet bona orbis gubernatio. Illa pietatem, justitiam, politiam, optimas leges & pulchram inter reges subditosque consensionem complectitur; ex qua bene constituta emanat continua illa multorum malorum series, & in orbis imperio ex patre in filios nepotesque derivata successio. Hinc denique orbis totius ad veram doctrinam existit vitaque sanctitatem conversio. Regibus ante omnia si quidem vera pietas eis est rectique ratio cordi; simul cordi debet esse perfectio sui nunquam nisi quod rectum est intuentium. Inde palatii totius aulicorumque boni pendent mores; indidem porro magistratuum & præfectorum virtus ac sinceritas, populorum fides & orbis totius optima constitutio. Tali rege nemo erit vel ex vicinis vel ex remotis, quem non tangat regis ad exemplum cura sui perficiendi sequendique recti. Regis virtus instar venti, subditi sunt instar*

Sapiens oratio Tumchungi.

Similitudo.

ftar fegetum, quæ omnes in illam inclinant partem, in quam impelluntur à vento. Nulla quidem res homines agit longius in transverfum, quam avaritia lucrique fames; verum ficut aqua deorfum ruens caftigari fiftique poteft, ita hominum cupiditas legibus ac bona doctrina frenari debet. Eam ob caufam antiqui reges primum illud ac præcipuum in principatu ducebant, uti fcholas & academias conftituerent, in quibus fubditi ad doctrinam, ad pietatem; ad juftitiam, ad humanitatem ac politiam informarentur. Ita puerilis ætas ad pulcherrimorum morum elegantiam adolefcens, in parentes inque majores obedientiam & obfequium induebat. Optimi autem ac pii reges, qui malis in imperio fucceſſerunt, impreſſa vitiorum ab antecedentibus veftigia, ac peſſimos inductos mores abolebant omnino, quo pulchrius ipfi deinceps fuas in adminiftranda republica partes implerent. Et quemadmodum mufici, cum inftrumentum fibimetipfi difcors accepere, prius illud explorant, chordas vel tendendo vel laxando, donec jufta proveniat harmonia; fic boni reges malorum regum difcrepantiam fpernebant, & malas leges in bonas permutabant. Hæc dixi, ô Imperator, ut illos imitari te non pudeat. Iam imperialis Hana *familia tua imperium totum pacificum habet. Adhuc ob bella ac turbas omnia in meliorem ftatum ab anteceſſoribus tuis redigi non potuere; tibi, optime Imperator, hoc cælum conceſſit, prudentia fuper omnes pollenti, &, quid agere conveniat, probe intelligenti. Sed memento illius dicti, quod in proverbium abiit; Melius eft rete accipere ac pifces capere, quam illos tantum natantes videre ac laudare. Manus ad opus applicandæ funt, non folum ingenium ad intelligendum.*

Alia. *Alia.* *Proverbium.*

Inexfpectata erant hæc Imperatori, futurum fperanti, ut ad ardua fe atque ad bella fufcipienda Philofophus animaret & hortaretur. Magno enim atque excelfo erat animo, & orbem totum fuis victoriis deftinante. Quam ob caufam ante jam exquifierat rationem totius orbis ad Sinicam politiam conformandi. Sed negabat Philofophus ex eorum fecta bella digna effe, quæ ab Imperatore tractarentur; & plus virtute, quam armis effici poffe credebat. Verum, ut erat

prudens

prudens Imperator, id dissimulare, laudare Philosophum, &, ut plura doceat, mandare. Tunc *Tumchungus* opinionis suæ tenax & pacis opus urgens, ea super re porro sic disseruit. *Qui doctos*, inquit, *ac sapientes ad se vocat ac consulit, nec deinde salutaria docentes audit; eum similem dixerim illi, qui lapidibus gaudet pretiosis, quos ubi plures adhuc rudes collegerit, nullum tamen unquam expoliri curat, unde illorum pulchritudinem non videt. Magna* Confutii *doctrina est, quam omnes sequi amplectique debent, eamque aliis tradere. Ille pacis artes ac belli docet optime; queis, ô Imperator, si animum imbueris tuum, homines vere sapientes te amplectentur, ab eis necessaria recta orbis gubernationi atque optima præcepta disces. E doctrina* Confutii *vera exsistet sapientia. Meminisse quoque te velim præmiis virtutem acui, pœnis vero timorem injici. Illis bonos ornare, his malos coërcere, si qui sint, debemus quidem; at bona piaque gubernatione id efficiendum est, ut mali non sint, nec adeo pœnæ necessariæ, solisque proemiis utamur. Ita demum bella cessabunt. Regum munus, quod eis cælum imposuit, in pietate ac virtute consistit. Virtutem debent reipublicæ; pœnarum aut suppliciorum terrorem procul habeant. Hæc enim præter cæli voluntatem adhibentur, neminem volentis esse malum, sed omnes bonos. Fungantur reges bene suum munus, cæli sequantur nutum, pietatis perfectæque virtutis curam habeant. Sic vitia, sic pœnæ, sic bella demum ex orbe pellentur.*

Similitudo.

Hæc postquam Imperator audivit; ut in eam rem plura disputaret, imperat, mirifice delectatus ejus facundia. Et ille sui similis ac constans, quamvis nosset Imperatoris ingenium, dicta jam exemplis confirmare cœpit. Hiaa, inquit, *prima imperialis familia quo tempore rerum potiebatur, plurimum fidem atque integritatem amabat.* Xanga *vero ab illa proxima simplicitatem morum ac comitatem;* Cheua *denique familia tertia ornatum & urbanitatem. Ne pigeat sequentes Imperatores antiquorum insistere vestigiis, optima ex quavis familia eligendo. Nemo quidem inficias ierit, recti rationem & quicquid huic consentaneum est, originem è cælo trahere; sed quemadmodum cælum*

Similitudo.

unum

unum semper fuit & immutabile, ac perseverat, ita recti ratio ac consentaneum idem, quo antea fuit, etiam nunc esse debet. Nihil virtus amat humile, nihil vile; quod si caderet in virtutem, jam virtus non esset, quippe vitiis commista. Sed alta solum ac magna aeternumque mansura continet; in solo pulchro & bono consistit, quibus, quicquid est in orbe nobile, continetur. Iam quia bella nihil habent pulchri, nihil boni; à virtute aliena sunt & vitiosa. Yaum *regem secutus est* Xunus, Xunum Iuus. *His omnibus una recti ac consentanei fuit eademque ratio, quam alter ab altero quasi cum imperio per manus accepit. Qui bene sanctèque volet orbem regere, hanc rationem sequatur necesse est. Quam quicunque deseruerunt olim, mali reges fuere; mali autem ideo fuere, quia illam quae unica est, bene gubernandi rationem deseruerunt.* Hana *quippe familia nostra post multa bella reique publicae perturbationes, pacatum tandem imperium tenet. Hoc ut quietum conserves, necesse est, atque pacatum. Oportet quidem in praesens de urbanitate atque ornatu* Cheuae *familiae nonnulla detrahere; sed & multa integritatis ac fidei ex* Hiaa *gente assumere. Non sunt omnia omnino innovanda. Quemadmodum enim currus easdem habet rotas quas habebant antiqui, & flumina eundem alveum, caelum denique motus eosdem; ita homines iidem sunt, eademque constantes voluntate. Quare ad eos regendos eadem debent esse statuta, leges eaedem; ne peregrinis ac novis inventis monstra potius invehamus. Sufficiant nobis regum antiquorum exempla, è quibus facile bona eligentes, mala, si qua fuere, vitabimus.* *Similitudo.*

Imperator itaque tunc quidem abstinuit, & pacis artibus totum se dedit, leges ac statuta ritusque imperii ordinavit. Rem etiam agrariam, magni, ut saepius dictum, in imperio Sinico momenti, temporum injuriis iterum labefactatam restituit.

Vna res tamen eum anxium habebat, & à consilio belli exteris inferendi avocabat. *Iuus* enim *Yangcheu* rex, Imperatoris frater natu major, licet ex alia concubina, vir audax & insolens, imperium aetatis praerogativa sibi debitum, ab *Hiaouo* occupatum indigne ferebat, & multorum animos in partes solicitabat.

Impe-

Imperator ergo, priusquam res erumperet in arma; obstinatum ac ferocem fratris animum emollire tentat, & perspecta *Tumchungi* virtute ac persuadendi gloria & quantopere à bellis omnes absterreret, eum ad *Yuum* fratrem legat, quam ob rem mitteretur, bene instructum. Per hunc igitur ad fratrem plenas humanitatis atque officii literas dat, rogatque, ut tantum hominem eo in honore apud se habeat, quem illius virtus ac sapientia merebantur. Mira itaque *Tumchungi* in agendo dexteritas cum virtutis opinione conjuncta, ferocem *Iui* animum sibi conciliavit. Quo factum est, ut sæpe ad colloquendum invitatus, paulatim optimis monitis atque consiliis eum ita placarit, ut plane *Iuum* in alium mutarit virum, effeceritque, ut fratri non amplius invideret fastigium. Tantam vim habet vel apud malos virtus, quæ vere in res omnes imperium habet.

Agendi dexteritas.

Amor vitæ privatæ.

Memorant deinde, *Tumchungum* post multa alia præclare acta turbas aulæ præfecturæque pertæsum, domum, unde pauper emerserat, pauperem rediisse. Ibi ludo aperto magister factus, undecunque advenientes, publice Philosophiam Sinicam docebat. At non eo perinde carere poterat Imperator; qui nullam magni momenti rem aggrediebatur, nec implicatum aliquod negotium absolvebat, quin prius *Tumchungum* per literas consuleret. Ajunt autem authores Sinici, adeo prudenter eum ad omnia respondisse semper, ut, quod ipse suasisset, illud omnino esset optimum; quippe quo in rebus ac negotiis conficiendis nemo erat clarior, nemo justior.

E venatione periculum.

Hiaouus, ut dixi, bellorum erat ac militum amans. Vnde cum ab armis temperaret sibi, Præfectis pacis studia suadentibus; venationi se addixit impense, robustæ voluptatis gratiam secutus. Aliquando tamen in illa nimius fuit. Iuvenis namque ac viribus pollens gaudebat maxime, omni spreto periculo, & apros & ursos ipse solus invadere, solus ferire. Forte autem accidit, ut hujusmodi feras insequens ab aulicis ac famulis longius discederet, aberraretque illactenus, ut inveniri non posset. Ibi solus à latronibus captus proxime

xime

xime aberat ab ultimo discrimine. Nemo enim ex iis Imperatorem eum esse suspicabatur; aliud proinde nihil quam ipsius necem ac spolia cogitantibus. Sed in hoc rerum articulo quædam anus ei saluti fuit, latronum famula; quæ ex corporis habitu facieque imperio digna minime vilem conjectans hominis fortunam, periturum insuper miserata, modum, quo præsens periculum evitaret, ostendit. Ex hac occasione *Siangus*, supremus militum Præfectus, ut Imperatorem à nimia venandi voluptate averteret, in admonentis authoritatem assurgens, *Gaudium est tuum*, inquit, *invia, devia, & periculosissima quaque montium loca subire, ut feras sagittis figas. At enim timeo non perfunctorie, quod modo tantum non contigisse vidimus, ne tandem illam feram habeas obviam, quæ te adducat in pericula nunquam provisa. Fortasse spernet arma & inimicorum vim virtus ac fortitudo tua, sed hæc, ubi cum bestiis venitur in certamen parum valent. Perspicax es & multum in posterum prospiciens. Vtere natura tua, quæso, & ante periculum obviam ito periculo. Nec illud tacuerim æquum non videri, dum capis feras, interim abs te tuorum subditorum vastari agros, & agricolarum duros labores ab equis tuis pessumdari.* Audiit hæc patienter Imperator; quoque in posterum essent à venatione indemnes agri, amplum & in multas leucas patens ferarum septum excitare totumque montem *Nanxan* muro cingere meditabatur. Verum ubi necesse fore comperit, eo opere magnam agrorum partem includi; destitit ab incepto, seipsum potius vincens, & quamlibet gratiam venationem sibi negans, quam ut induceret in animum subditis damnum facere. Tantus semper fuit apud Sinicos Imperatores, queîs probitas cordi suorum amor, & in imperando cautio, ex æquo & justo agentes omnia, nihil ex libidine. Res sane digna, quam omnes imitentur reges, & præcipue Christiani. Itaque antiquorum regum septis contentus, in eis venabatur ac militare robur exercebat.

Oratio Præfecti à venatione dehortantis.

Audita ab Imperatore publico bono.

Anno imperii quinto cum jam multos apud se haberet sapientes ac liberaliter tractaret; mandavit, ut quinque libros, quos *Uking* Sinæ vocant, à patre suo jam

Sinarum disciplina quinque libris comprehensa.

jam inventos in lucem darent. Singulis doctores præposuit, ut eorum doctrinam aliis explicando traderet. Primus est *Ieking* sive mutationis liber, qui per figuras ac symbola doctrinam suam proponit, ut initio hujus epitomes explicatum. Secundus *Xuking* dicitur, hoc est, librorum doctrina, sive liber librorum. Est antiquarum trium imperialium familiarum ad compendium redacta historia, non omnes quidem omnium familiarum Imperatores, sed aliquos tantum, & præcipue probos, ab eis vel dicta prudenter vel præclare facta enumerando. Initium ejus libri est *Yaus* Imperator; narrantis deinceps & explicantis gubernationis modum, quo veteres Imperatores usi fuerant; multa quoque tractantis de statutis, legibus ac cæremoniis, quas primi Sinarum Imperatores adinvenerant. Tertius est carminum liber, *Xiking* appellatus, qui Poëticæ inventioni jure suo indulgens, non prosa, sed vorsa oratione rerum naturam commode explicat, ab Imperatoribus bene secusque facta denarrat. Quartus est *Liking* urbanitatis ac morum liber; hic continet ritus, mores & quidquid ad civilitatis partes spectat. Nulla fere est humana actio quamvis minima, cui modum non præscribat. Stoica severitate non absimilis iis, qui se magistros morum profitentur; nisi quod minutiis quibusdam scrupulose persequendis non effugiat legentium fastidium. Agit etiam de divino cultu bene ac graviter. Quintus liber est *Chuncieu*, *Confutii* partus; quem ver possis & autumnum dicere. Varios in eo reges proponit, bonos juxta malosque, neutrorum famæ obnoxius, fugienda, sequenda, pro cujusque meritis, aut damnans aut commendans in posteritatis exemplum. Propositum erat *Confutio*, belligeros ævi sui reges à rixis aliisque malis avertere, vitiorum fœditatem, pulchritudinemque virtutum, uti supra dictum fuit, ostendenti. Hos ergo quinque libros Imperator primo nitori restituit, publicique juris fecit una cum *Confutii Mentii*que Philosophia. Horum doctrinam omnino callere debent, quicunque ad litteratorum honores adspirant. E reliquis vero unum necesse est eligere, cujus scita tueantur, qui doctoris ambiunt

ambiunt insignia. Porro manu scripti erant hi libri omnes, quod iis temporibus nondum apud Sinas esset inventa typographia; quæ, ut ex Sinica constat historia, sumsit originem anno post Christum natum circiter quinquagesimo.

Cum septem annorum spatio rempublicam optime ordinasset nec præsidiis militaribus minus, quam legibus firmasset; tum *Tartaris* bellum movere cœpit, perfide pacem cum eis factam frangens. Ad hoc eum *Queius* unus è Præfectis ultro propensum & currentem facile compulit. Sed author belli *Queius* haud multo post mali consilii pœnas dedit, ut mox referam. Hoc itaque bellum Imperator contra *Tartaros* suscepit, quam potuit occultissime. In causam belli magnus ille murus prætexebatur., cujus tuendi muniendique specie duos misit cum summa potestate duces, *Liquangum* & *Puxeum*, utrumque justo exercitu instructum. Hos dein Imperator ipse cum trecentis militum millibus subsequitur. Quem exercitum ad vallem accumbentem ad *Maye* seduxit, excitatis inibi, quoad ejus fieri potuit, clam hoste castris. Animus erat, collectis copiis omnibus, inopinantes *Tartaros* invadere; idque tanto silentio successurum sperabat, ut nihil ejus *Tartari* adverterent. Sed hos non fefellere tanti motus; accedente præsertim securitate *Queii*, cujus famulus ab illis cum literis interceptus est. Ergo *Tartari* ad vim repellendam se parant. Imperator ubi sua consilia detecta videt; sive ut è *Tartarorum* animis suspicionem evelleret, eosve placaret, sive ut *Queium* puniret, tradidit eum carceri. Vbi perfidiæ pœnas dedit, sibi ipsi carnifex factus; &, unde gratiam Imperatoris sperabat, mortem invenit. *Tartari* tamen *Queii* morte non contenti, bellum suscipiunt, perfidia Imperatoris altius in eorum animos descendente, quam ut eam concoquerent. At viribus suis diffisi, donec è terris suis majores copias advocarent, murum, quotquot ibi in præsidio erant, ingrediuntur, ac prædas agunt. Sic Imperator, qui aliena vexatum ibat, sua defendere coactus est. Quare cum videret in apertum jam bellum rem evasisse; rerum suarum

Præfecti consilio ruptum fœdus.

Consilii mali author pœnas dat.

satagens, quatuor duces in varias partes ad illos reprimendos dimisit, traditis unicuique decem armatorum millibus. Omnes tamen à *Tartaris* fortiter excepti sunt atque rejecti. Vnus *Chingus* victoriam de *Tartaris* reportavit, quorum septingentos cum totidem equis captos ad Imperatorem deduxit. Eum, quo reliquis ducibus adderet animum Imperator, in illis *Tartarorum* confinibus, qua ipsos devicerat, dynastam creavit, attributo illo territorio. Iam hiems imminebat, in his locis asperrima. Quare Imperator in regiam regrediens, *Liquangum* ei bello cum ampla potestate præfecit. Iamque *Tartari* quoque advenerant, nec viribus nec numero imperialibus impares. At postquam audivere *Liquangum* esse summum ducem; pugnam inire non sunt ausi, nec, quam diu illic stetit, murum transgredi. *Liquangi* namque fortitudinem ac felicitatem à multo jam tempore perspectam habebant, nec eum alio nomine quam *Volantis Ducis* vocabant. Sæpe nimirum conficit sola fama bellum. Sed nec Imperator suos extra Sinam abire sivit. Terrebat eum regulorum quorundam nimia potentia; formidantem, ne sparsis alio viribus, aliorum in Imperio vires experiretur. Et certe reguli nonnulli jam nimium creverant; in quibus unus mille stadia terrarum quadrata habebat, cum Imperii leges ad summum centum stadia regulis concederent. Itaque timens, ne facerent, quod sub Patre suo fecerant, milites non emisit. Interea tamen huic malo prudenter ivit obviam novis quibusdam inventis Legibus. Decrevit enim, ut inposterum Reguli acceptas jure beneficii terras inter omnes legitimos filios æqualiter partirentur. Nec enim jus & fas esse, ut uno omnia accipiente reliqui fratres in paupertate essent. Hinc illud exsistere, ut mortui parentes justis honoribus careant, quibus eos filii omnes afficere non possint pro eo ac dignitas eorum postulat, obstante paupertate. Magnam vero vim habet apud Sinas ea ratio, quæ à parentum obsequio petitur. Quam ob causam etiam nunc mos est, ut filii omnes æqualiter inter se parentum dividant bona, solum imperium integrum atque indivisum uni cedat.

Volans Dux.

Novis legibus quieti Imperii consulium.

Hereditas æqualiter divisa.

Deinde

Deinde ſtatuit etiam ut beneficiarii terræ, ubi forte legitimus ſucceſſor deeſſet, ad Imperium devoluerentur unde avulſæ fuerant; niſi ipſe Imperator pro Regulorum meritis aliud ſtatueret. Hæc duo decreta ſtatim vim habere voluit. Quo factum eſt, ut regna beneficiaria ſecundo ac tertio genitis lætantibus in varia diſtraherentur dominia. Quæ res etiam primogenitorum amorem in Imperatorem conciliavit, nec minorem à Regulis ſecuritatem; id quod prætendebatur.

Decretum inſuper, ut impoſterum Imperatoris eſſet, Regulis omnibus ſummum Præfectum dare, nec ſine illius conſenſu liceret his eum electo alio reſpuere. Hoc decretum *Ci* Regi mortem attulit. *Ienius* namque apud Imperatorem gratioſus, ſummuſque *Cio* Præfectus datus, inceſtus ei crimen intulit, quaſi cum ſorore conſueſſet; ad quod experiendum ipſum gynæceum ingreſſus eſt. Non ferens tantam Præfecti audaciam, tantumque dedecus *Ci* Rex, mortem ſibi concivit. Quo audito Imperator *Ienium* cepit, & cum tota conſanguinitate tanquam reguli interfectorem delevit. Sed præcipue illius occidendi cauſa fuit, quod hic caſus Regulos quam plurimos ira & indignatione accenderit; quiritantes nimiam ſummorum Præfectorum audaciam & inſolentiam eſſe. Quos ut placaret Imperator atq; oſtenderet hoc ſe minime volente factum; eapropter *Ienium* morte multavit. Odii porro, quod *Ienius* in *Cium* conceperat, cauſa fuit, quod Rex filiam ejus uxorem accipere noluit, quam optabat ei nuptum locare. *Punita nimia audacia.*

Interim tamen Imperator ab impoſtoribus deceptus, in terris æternæ vitæ præcepta ſectabatur. Illi namque chimica pergebant arte ſe non modo aurum atque argentum facturos polliceri, ſed & medicinam illam, qua ſumta viveret æternum & in *Xinſien*, ut vocant, mutaretur. Amabat impenſe res raras & exquiſitas; quæque curioſa paſcunt ingenia, iis plerumque delectabatur. Vnde illis impoſtoribus aures dedit, maxime cum id promitterent, quod unum ad felicitatis apicem Imperatores Sinici ſibi deeſſe credebant. Hinc titulus ille, quo præcipue gaudent & ab omnibus vocantur, *Van Van Sui*, quod decem annorum millia *Chimici Sinenſes immortalitatem ſpondent.*

Palatium odoriferum. significat. Hoc titulo perpetuo cum inter loquendum, tum scripto appellatur. Immortalitatis igitur adipiscendæ causa curavit exstrui palatium ex meris lignis odoriferis, ex cedro, inquam, cypresso, camphura & id genus aliis, cujus odor ad viginti stadiorum distantiam profusus facile percipiebatur, ut Historici scribunt. *Turris cuprea & ejus usus.* In eo Palatio cupream turrim viginti perticarum, stupendum sane opus, exstrui jussit; intus ad summum usque patente per cochleam ascensu. Ingens ibi erat cuprea pelvis ad modum humanæ manus fusa, qua ros purissimus in singulos dies colligebatur; in quo rore uniones æternæ vitæ medicinam macerabat, quibus ex impostorum fraude sperabat se immortalem fore. Præterea mire Palatium exornavit atque in tantum, ut tradant, omnia Sinensium Imperatorum ad hoc usque tempus palatia illi magnitudine ac splendore cessisse. Vnum quod in hoc Imperatore plane mirandum, non omiserim. Nam licet his nugis operam daret, nunquam tamen officio suo defuit; quin alia ex aliis negotia majora semper & altiora meditabatur. Istud quoque circa immortalitatis præcepta de hoc Imperatore narratur. Quem cum Impostor quidam poculum miscere docuisset, quo exhausto fieret immortalis; poculum paravit, & urgentibus quibusdam Præfectis supra mensam posuit. Tum unus è Præfectis majoribus ei exquisitis argumentis suadere cœpit, ne fidem impostoribus adhiberet, neve poculum ebiberet; sed omnia incassum. *Error circa immortalitatem hujus vita Imperatori astu exemptus.* Hîc repente Præfectus in poculum involat & exhaurit. Excanduit scilicet Imperator; & quoniam ereptam immortalitatem sibi credebat, qua morte tantam audaciam vindicaret, deliberationem habuit. At Præfectus Imperatorem placide alloquens, *Occidere me non potes*, inquit; *nam æternæ vitæ bibi medicinam. Si autem mori possum, nullum hîc est crimen meum; qui non medicinam veram, sed impostorum bibi mendacia. Ex his, quid tecum agant, intelliges.* Imperator his dictis statim acquievit, & Præfectum suum de prudentia collaudavit. Nec tamen omnino destitit æternam vitam quærere, ut infra videbimus. Vix enim, semel ab hac insania correptus, unquam curatur; qui artis chymicæ potissimus esse solet effectus;

Post

Post hæc itaque, cum per ea, quæ diximus, decreta satis providisset Imperio; tandem per Præfectos suos extra Sinicum Imperium missos multa occupavit Regna, Sinæ occidentali ad Libycum objacentia. Vnde reversus *Chankiengus Yuepi*, *Tavon*, *Takiam*que regna sub Imperium esse subjuncta, Imperatorem edocuit. In *Takia* regno mons est, quem *Kiung* vocant. Ex eo monte *Changiengus* attulit arundinum genus quoddam intus solidarum, quarum nodi multum inter se distabant, ceterum sustentandis senibus in baculi vicem aptissime servientium. Hæc vero Sinici sunt Autoris verba; quibus clarissime describit genus illud cannarum, quod in India *Bambu Macho* dicitur à Lusitanis, quod marem arundinem sonat; in Sinis autem similes non est reperire. Vnde hoc Regnum prope *Bengalam* fuisse crediderim, *Taum* vero regnum commemoravit optimorum equorum esse plurimorumque ferax; montes item inibi permultos continuis nivibus rigere. Hinc Sinica Tabula geographica recte docet, *Tibet* regnum ad radices *Amasai* montis esse; imo in ipsis montibus situm. Hinc etiam *Suchuen* Sinica Provincia cum eo regno confinia habet communia; quæ similiter optimis equis abundat. *Yuepi* vero tunc erat, ubi modo *Tungking* est & *Laos*: de quibus Atlas noster adeundus, ubi omnia clarius explicantur. Multa insuper alia rara sunt allata, Sinis nondum visa, quæ Historicus generatim tantum attingit, non singula explicando.

Imperator Regnum amplificat.

His lætus Imperator animum ad majora, quam quæ jam meditabatur, adjecit; nec modo ad easdem partes militum submisit auxilia, sed etiam Orientis plagas classibus suis pervestigandi consilium cepit. De quibus primo agam, dum missa auxilia Occidentem petant. Ergo per mare Sinicum, quod Sinæ *Sang* vocant, Orientem versus suas classes emisit. Sed quia de exteris vix aliquid Sinæ scribere dignantur vel scire; idcirco de hac expeditione particulatim nihil habeo dicere. Nec nomina Regionum, è quibus quique oriundi, reperio. Nam Sinica exteris imposita omnia fere contumeliosa sunt, quippe quæ vel barbaros vel putidos, vel mancipia

pia & quæ sunt generis ejusdem, significant. Vix aliquando propriis exterorum nominibus utuntur. Ita Iapones per contemtum *Vocu*, *Tartaros Nucieu* vocant. Quare decernere non possum num in *Iaponiam*, Insulas *Liusonas*, *Ceilanum*, *Iavam*, *Camboyam*, & similia tetenderint loca. Putem ultra *Coream* fretum *Aniani* classes etiam penetrasse; quaque Occidenti est maxime obversa, Americam à Sinis frequentatam. Et hinc fortasse originem illa gens habuit. Nam color, capillorum modus ac faciei faciunt id mihi verisimile; nihil tamen certi reperio. *Siones* autem, *Camboyenses*, ac vicinas circum regiones à Sinis originem traxisse constat. Vnde litteris quoque Sinicis utuntur; imo & numerorum nomina ut Sinæ, explicant. Nec dubito, quin olim, ut hodie, mercatores Sinæ navigaverint, etiam usque ad rubrum mare. Nam nunc quoque maximæ naves *Pan Cum Da China* vocantur. *Pan Cum* autem dicunt quod Sinice ligneum sonat Palatium. Nec hujus rei parva sunt in India monumenta passim, de quibus alibi plura dixi.

Tartari bello petiti.

Præterea Imperator copiis ad murum magnum agentibus edixerat, ut *Tartarorum* terras invaderent. Quod ut facerent alacrius, ampla & firmissima castra forma quadrata ultra murum magnum excitavit, in quæ si qua necessitas urgeret, seque ac res suas recipere possent exercitus. Accidit hæc res populo non parum molesta, cui erat imperatum, ut ad tantam fabricam necessaria undique conveherent. At vero quia publicæ securitatis intererat, cœptum opus ad exitum adduci; nemo Præfectorum ausus est Imperatorem de populi querelis admonere. Vnus è Præfectis *Sunhungus* cum ficta virtute ac pietate pari magni nominis famam & dignitates aucuparetur; ut à plebe gratiam iniret, non hanc modo fabricam, sed & maritimam Indicamve expeditionem impedire volebat, & Imperatorem ad Sinicas terras omnes aperiendas & quoquoversum colonias deducendas hortabatur. Imperator ne illi contravenire videretur vel ejus consilium aspernari; astute in aliam opinionem eum traxit. Missos namque Præfectos aliquot *Sunhungum* convenire jubet,

bet, ac cum eo de munimentorum expeditionumque reliquarum utilitate colloqui. Qui cum ex eorum dictis Imperatoris voluntatem intelligeret;ne illius gratia excideret, sine mora suam opinionem damnavit. Neque hoc tantum; sed ad urgenda cœpta Imperatorem animabat, ad eumque adiens, *Ne, ô Imperator*,ajebat,*mihi,vili homini* (Xantung *enim regnum mihi natale solum est*) *irascere. Vt plerumque sunt homines ex eâ provincia; sic & ego rudis sum ac parum perspicax. Non intelligebam adhuc,tantas ex iis, quæ moliris, quæque agis, utilitates efflorescere.* De hoc eodem *Sunhungo* scribunt, ut Imperatorem servaret amicum sibi, licet satis opima Præfectura fungeretur; amictu tamen ac cibo solitum uti vilissimo. Sciebat enim *Hiaouum* simplicitatem ac modestiam plurimum in suis amare. Alius quidam Philosophus majori authoritate de hoc cum Imperatore agens, *Non est*,inquit,*hæc vera Virtus*,*ô Imperator*,*quæ gradum ac dignitatem non tenet suam: Profecto simulator* Sunhungus *est*, *& aliud ore promtum*, *aliud pectore clausum gerit*. *Neque desunt alia*, *quibus germanam virtutem explorare possis.* Tunc Imperator illum advocat,& num vero ac ficto animo hæc ageret,interrogat. Ille qui sciret Imperatorem in suis animi submissionem maxime suspicere, neve majori Præfecto contradiceret; *Confitentem*,inquit, *habes reum*,*ô Imperator*; *ita est*, *ut Præfectus tuus tibi dixit. Nam vera illa germanaq; virtute non sum præditus,quæ tibi me servire consentaneum esset; amor tamen ac promta voluntas tibi serviendi faciunt, ut virtutem fingam, meque ipso melior esse studeam, dummodo adesse liceat obsequio tuo.* Imperator hæc audiens homini non modo non irasci, sed etiam de animi candore ac modestia collaudatum, in dies pluris facere, atque ad majores dignitates efferre. Demum anno Imperii decimo ad supremam Colai præfecturam evexit. Hic honos ingenium ejus prodidit, quod adhuc utcunque malis artibus occultaverat,fallendi peritissimus. Namque paullatim insurgens optimam quamq; dignitatem vexare,Præfectos recti tenaces aversari,amicos multos ad honores admittere; magnum denique malum reip. machinabatur,vel turbaturus, vel,si potuisset,sibi occupaturus

Vulpes aulica.

paturus imperium. Sed Imperatoris felicitas & hoc malum superavit. *Sunhunhus* enim non diu stetit in eo fastigio; morte prçventus, quam destinata exsequeretur.

Tartari domiti.

Inter hæc ingentis illius munitionis fabrica continuabatur; quæ bellum inter Imperatorem ac *Tartaros* tandem accendit. Quippe *Tartari*, quo fabricam impedirent, crebram irruptionem faciebant operasque fugabant. Imperator submissis majoribus copiis per *Gueicingum*, quem summæ rerum præfecit, eidem mandat, ut aperte jam *Tartaris* bellum moveat. Pugnatum igitur est in regno *Tangu* ingenti *Tartarorum* strage. Multi etiam vivi venerunt in victoris potestatem; quos ad Imperatorem misit. Ea victoria magna per totum Imperium lætitia celebrabatur. Subinde Imperator *Gueicingum* cunctis reliquis Ducibus suprema cum potestate præposuit; omnes uni parere jussi. Præterea dat in mandatis, ut victoriam delendis *Tartaris*, qui semper fuissent Sinarum hostes, persequatur; parcat nemini, ut eis penitus profligatis, illorum in Sinas irruptiones ac prædæ impediantur. Ipse etiam Imperator ad Victorem exercitum oculis subjiciendum profectus, ubi *Tangu Tartarorum* regnum ingressus est, altissimos illius montes animi gratia ascendit. Est *Tangu* regnum ad Boream *Xensi Xansique* provinciis confine, ac paullulum in occasum excurrit; ad ortum, aliqua ex parte *Peking* Provinciam attingit, inter sitientis arenæ deserta murumque magnum, clausum. *Croceus* fluvius medium fere secat; ab Austro tamen in Boream, & inde rursus in Austrum circumvagus, ut in Atlante nostro videre est. Illac Imperator venatus, animal quoddam rarum cepit, quod ungulas quinquepartitas habebat, unicum vero cornu. Fortasse unicornis vel rhinoceros fuit. Ut ut est, ejus capturã in lætissimum omen accepit, eumq; annum, quo captum est animal, Imperii sui primum dici voluit; hanc epocham, primam venationem vocans, ita ut anni postea reliqui à prima venatione appellationem traherent. Fuit hic annus Cycli Sinici quadragesimi tertii sextus & quinquagesimus, ante vulgarem Christi epocham centesimus vigesimus secundus, hujus Imperatoris decimus.

Anni à prima venatione nominati.

Sub

Sub hoc tempus *Hoainan* & *Heancxan* reguli rebellionem in Imperatorem meditabantur. Verum eorum famuli rem ad Imperatorem detulere, priusquam parata essent omnia. Ita mature oppressi sunt ambo captique. Ne vero cogerentur supplicia subire in rebelles parata, laqueo voluntariam mortem occupavêre.

Eodem tempore cum *Tartaris* iterum pugnatum est, iterum à Sinis stante victoria. Qui veteri *Tartaria* usque ad *Tenchium* ac *Kilienum* montes vastata, pervenerunt usque ad mare, quod nigrum Sinæ vocant, de quo in nostro Atlante plura. Montes autem isti ad Boream *Xensi* provinciæ surgentes, in Occasum excurrunt. Distant à muro magno plusquam octingenta stadia Sinica, hoc est, quinquaginta circiter leucas. His malis victus *Hoensieus*; unus è *Tartarorum* Regibus, ut victoris clementiam experiretur, ad Imperatorem à reliquis defecit. Imperator, ut ostentaret vires suas, equitum viginti millia mittit ad eum excipiendum. Deinde, ut illius potentiam distraheret, quinque *Tartarorum* Duces tributarios dynastas creat; facta cuique potestate ultra murum magnum urbem more Sinico exstruendi, sic tamen, ne alter alteri subessent, sed Sinicum Imperatorem dominum omnes agnoscerent. Tum, ut *Tartarorum* terras omnes, ipsosque *Tataros* deleret, triplici cum exercitu illas invadit. Primum exercitum fortissimus *Gueicingus* ducebat; secundum *Kiupingus*; tertium *Liquangus*, optimi Duces: singulis Imperator equitum quinquaginta millia, peditum vero multo plura assignavit, permittens quorsum vellent contra *Tartaros* & quacunque tendere; quique rem eos delendo præclarius egissent, illis maxima promisit præmia.

Tartaris iterum illatum bellum.

Tres exercitus in Tartariam missi.

Gueicingus igitur cum suis *Tartaros* insequitur. Ad *Barolibycum* progressus, ac duo fere stadiorum millia emensus ad montem usque *Tienquen* victor penetravit. Hunc montem Historicus Sinensis in *Tata* Regno ponit (*Tartaria* vult dicere, sed ob *R* literæ defectum *Tata* dicit) & in medio *Tartariæ* esse scribit. Sæpe autem Sinæ in suis etiam antiquioribus scriptis *Tata Tartarorum* Regnum vocant.

Successus primi exercitus.

Ex quo intelligitur *Tartaria*, nomen antiquissimum apud Sinas esse; illius nimirum, *Tartaria* quæ extra *Imaos* seu *Amasaos* montes ad fretum usque *Anian* extenditur, quam veterem dicimus, quod nomen reliquæ Asiaticæ *Tartaria* commune factum. Vltra hos montes progredi non est ausus, arenosis campis obstantibus, de quibus infra. Multos in hac expeditione *Tartaros* devicit, & reges omnes usque ad mare, quod obversum Boreæ, delevit; omnes eorum cohortes, quas *Hordas* vocant, dissipavit. Inde victoriis inclytus domum ad Imperatorem rediit.

Secundi. *Kinpingus* vero Dux alter per veteris *Tartaria* ad Boream vergentis planitiem, *Barrapheliotem* versus progressus eodem modo insignes à *Tartaris* victorias reportavit. Emensus ultra quatuor stadiorum millia, montem etiam *Lankiusium* superavit. Quin & ingenti ausu campum arenosum transiit ex ea parte, qua se ad Boream Sinæ diffundit. *Tartaris* infestus & ibidem vastitatem efficiens. Hunc arenosum campum sive desertum Sinæ *Xamo* vocant, quod tractum arenosum significat. Est autem ingens ac longissimus arenæ sitientis ille tractus; qui Sinam quasi ambit ad occasum. Incipit ad Australes radices *Imai* montis circa trigesimum septimum altitudinis gradum; ubi etiam *Xacheu* Civitas sita, quasi dicas, arenosa. Inde ad quinquaginta tres fere gradus usque protenditur, per leucas circiter trecentas partim in Boream, partim, & hoc magis, in ortum excurrens continua prope serie. Ad occasum vero in partes duas diffunditur; unde desertum majus ac minus nominatur. Ibi *Sumahan* & *Casar* à *Tartaria* vetere dividit. Sinæ *Samahan* & *Hoei* regiones vocant; quæ nomina novane sint an etiam antiquioribus *Sinis* cognita ignoro, in Sinarum libris ac tabulis geographicis reperiuntur. Hic arenæ tractus in occidentali parte rarior est aliquot leucarum spatio, seu minus arenosus; ubi olim Sinæ duas urbes *Iungya* & *Lienyung* condidere, quas adhuc est in Sinicis tabulis reperire. Adhucne exstent, ignotum. Hæ namque regiones à Sinis hodie non frequentantur. Qui hæc melius intelligere voluerit, Atlantem nostrum extremæ Asiæ consulat; ubi

ubi etiam reliquarum regionum, fluviorum ac montium nomina reperiet, antiqua & nova, de quibus in hac Epitome mentionem facimus.

Kinpingus ergo ad finem hujus arenosi tractus, qua spectat Orientem, pervenit. Vnde Boream versus processit ad *Hanhai*, hoc est ad magnum mare. *Han* enim magnum, *Hai* vero mare significat. Quanquam Sinæ non mare, sed lacum in tabulis suis pingunt. Etsi vero tractus hic arenosus effundit se longissime; latitudo tamen ejus, qua maxima est, vix triginta leucarum spatium complectitur. Ab his ergo Ducibus duobus *Tartari* illi qui toties ad hoc usque tempus Sinam vexaverant, debellati sunt ac ferme deleti; præsertim illi, qui deserta camporum inter ac Sinicum mare claudebantur. Nec mitiore fortuna sunt usi, qui colebant intra *Lankiusios* montes. Hi continuo tractu cum *Imao* monte usque ad mare Boreum excurrunt, & prope arenosos campos in duas series se findunt; quarum altera Orientem, altera Occidentem versus, utraque tamen in Boream deflectens immensam aperit planitiem.

Dux tertius non perinde rem prospere gessit, ob viarum ignorantiam magnis circumventus difficultatibus. In montibus, queis Niuche & *Niulhan* nomen, hærenti nulla materies egregii facinoris suppeditavit. Vbi, cum socios suos alibi multa præclare fecisse comperisset, dedecoris impatiens guttur sibi præscidit, magno totius Imperii luctu. Et hunc exitum habuit *Liquangus* magnus alioqui dux, & militum animis gratissimus, quippe qui cum illis tanquam gregarius miles arma semper haberet communia, nec eos ut sibi subjectos, sed ut commilitones tractaret. Tam porro liberalem ac profusum in alios fuisse scribunt, ut nihil unquam vel de stipendiis vel prædiis reservaret sibi; distribuens omnia militibus suis. *Tertii.* *Mors ultronea.*

His bellis confectis Imperator duobus ducibus ac reliquis bene de Imperio meritis omnem illam *Tartariam*, quam arenæ Sinicusque murus complectitur, montesque præterea *Lankiusios* dono dedit; militibus urbes militares ac castra exstruxit; duos duces insuper reges creavit. Hinc *Caro Caty* nomen ad exteros ma-

nasse

naſſe credo. *Catai* namque terram nigram ſonat; &, ut M. P. Venetus ſcribit, ita deſertum vocatur, quia *Catay* regni populis eſt habitatum. *Catayum* autem Sinicum Imperium eſſe luce meridiana clarius in noſtro Atlante oſtendimus. Hinc etiam urbes ac mœnibus munita loca viſuntur etiam nunc in veteri *Tartaria*, quamvis alioquin *Tartari* nullas ædificent urbes, vagis tentoriis contenti. Sinenſes autem iſti ab Imperatore ibi relicti, paullatim Sinicos obliti mores & *Tartarorum* commercio aſſueti atque degenerantes in *Tartaros*, etſi multo poſt tempore, Sinas tamen infeſtare cœperunt. Inter hæc magus quidam nequiſſimus à regno *Cy* oriundus, cui *Xaukungo* nomen, ad Imperatorem venit; quem præſtigiis multum ſibi devinxit, etſi poſtmodum earum pœnas morte velut impoſtor dedit. Inter alia, quæ dæmonum artibus fecit, illud fuit quod, quoties Imperator optaret, concubinam ei cariſſimam, *Changoam* dictam, ſed jam mortuam advocabat. Imo nimis credulo Imperatori perſuaſit, illam non eſſe mortuam, ſed in luna habitare immortalem, quia medicinam, quam Imperator ſibi pararat ad immortalitatem conſequendam, hauſerit; ſibi vero tanquam ſpirituum domino licere, quoties vellet, eam è luna deductam Imperatori ſiſtere. Autor ei præterea fuit, ut altiſſimam turrim ædificaret in hunc unicum uſum, ut quoties vellet, cum *Changoa* verſaretur; ſed cum adeſſe illam optabat, monuit, ut prius ſpiritibus faceret. Aliquamdiu tenuit hæc conſuetudo; cum vel Deo vero abnuente, vel dæmone præſtigiis non amplius ſe ſubjiciente, magia vim ſuam amiſit. Nam Imperatoris amaſia magno ejus dolore nuſquam apparebat. Tum veterator, ne detegeretur & ignominiam vitaret, alias fingit præſtigias. In ſerico panno cauſas, cur non veniret amplius, ſcribit nomine *Changoa* increpantis Imperatorem, quod non rite atque ut decebat, ſe coleret, & hanc ſcripturam vaccæ comedendam tradit. Simulans deinde ſe præ timore vix loqui poſſe, Imperatorem adit; &, *Neſcio, quod ſcelus*, inquit, *vel ego vel tu, ô Imperator admiſeris. Mira in hac vacca video; eam, quaſo aperiri jube. Videbis & tu plane quod mireris*

Magus impoſtor mire Imperatorem ludit.

Luna habitari credita.

&

& cur ad te venire desinat immortalis mulier, intelliges. Factum, quod petebatur; occiditur vacca, pannus literis exaratus apparet, mira in eo figmenta leguntur. Imperator id quod erat suspicatus, ut in conjectando inprimis erat perspicax, diligentius scripturam considerat, & ex forma & modo literarum facile deprehendit, impostoris esse. Quem proinde detecta fraude vera confitentem pœnas meritas dare jubet; morte multatur. Alia multa super hac historia circumferuntur à Sinis, præsertim in comœdiis, quibus argumentum ea præbuit. Sed à Sinensibus historicis non notantur, nisi ea, quæ supra narravi, & ut vera refert Sinica historia. Quæ hoc etiam loco ponere placuit, ut Europæi videant, nec Sinis Sinones aut Tyanæos defuisse, ac dæmonem ubique miseros mortales decipere, cum potest. Vnum non omiserim, quod pro vero notatur. Imperator cum videret amasiam è luna non descendere, cogitavit exstruere turrim, per quam ipse ad lunam eniteretur. Obstitere Præfecti omnes insanis consiliis, sed nequicquam; exsequi se posse credente, quod meditabatur. Vnus architectus, cui turris cura mandata erat, eum ab hac sententia deduxit, evidentissime demonstrans id fieri nullo modo posse. Dicebat enim se turrim quidem ædificaturum; sed ingenti fundamento opus esse, ad quod ponendum totam, qua patet, Sinam vix imo ne vix quidem suffecturam; terras etiam extra Sinam necessarias esse. Itaque ne Sinam & Imperium perderet, à stultissimo conatu destitit. Sic quandoque magna etiam ingenia delirant; & adeo videmus non solos Noachi nepotes delirasse.

Deprensus morte luit.

Stultus conatus.

Ingeniose elusus.

Dum hæc fierent, *Tartarorum* multi, qui Sinarum manus effugerant, *Imaum* transgressi montem, per *Sizan* sive *Pret-Ioannis* regnum, *Tibet* ac *Laos* regiones ad Austrum petebant, *Changkiengus*, cui mandata erat Indica expeditio, Imperatorem ea de re docet ac rogat, ut missis muneribus, & concessis aliquot honoris insignibus reges earum regionum admoneret, ne *Tartaros* admitterent: imo tanquam hostes Imperii necarent. Sed à regibus neglecta est hæc petitio, fugientes ad se *Tartaros* libenter excipientibus. Sperabant enim

Tartari iterum vexati.

enim se ab illis adjutos posse Sinicum jugum excutere. Quare Imperator *Gueicingo* fortissimo duci mandat, ut illos fugientes in Austrum sequatur per eandem, qua ipsi penetrabant, viam. Quod ille postquam egregie præstitit, ægritudine oppressus diem suum obiit. Cui subrogatus *Chanus*, ut se virtute non inferiorem ostenderet, audacissime *Tartaros* insecutus ingenti clade affecit, & continuo in Austrum illos persequens, longa terrarum emensus spatia, usque ad *V* & *Sum* reges venit, & his etiam duobus regnis potitus in provinciam ea redegit. Parent hodieque Sinico Imperio; jacentque, qua *Suchuen* provincia Occidentem respicit, ubi modo *Vsa* urbs est militaris sita.

Vini fons. Lætus Imperator successu rerum; ne populus esset expers lætitiæ, vini fontem adornavit, qui ex palatio fluebat publicæ hilaritati totum diem. Placuit deinde terras illas omnes, de quibus dictum, Occidentales Australesque coram invisere. Magnis igitur copiis instructus, ad *Chau* ducem primo tetendit, & incredibili celeritate *Xensi Suchuen*que transiens *Iunan* pervenit. Inde *Pegu* descendit; ubi ad Austrum jacens vidit mare. Mox per *Laos* penetrans *Cumbojam* occupavit & *Cochinam*. Dein litus maris per *Tungking* legens, *Quantung* pervenit, & cognita insulæ *Hainana* fertilitate, mari trajecto, illam occupavit, & in novem regiones partitus est. Ex illo mari piscatus ei multos uniones tulit. Eaque propter, primam regionem, quæ modo *Kingcheu* dicitur *Chuyai* vocavit; quod unionum littus significat. Nec immerito. Nam nunc etiam illud Sinas inter *Hainan* & *Sinas* unionum multorum est ferax mare. Hinc orientem petens, *Fokien* provinciam penetravit. Qua se difficiliora objiciebant loca ea navibus superabat, quæ pedestri itinere non facile potuisset. In hoc itinere confecisse eum scribunt Sinæ stadiorum Sinicorum viginti millia, quæ fere mille & quingentas leucas nostrates conficiunt.

Tartarus stabuli Imperatoris magister. Inter *Tartaros* reges, qui clementiam Sinici Imperatoris experiri maluere, quam iram, nisi se subjicerent;

rent; unus erat *Hieutu* nomine. Is filium suum *Geli* dictum ad Imperatorem misit ut in urbe regia Sinicos mores, literas ac politiam addisceret. Erat hic juvenis equorum amans; & more *Tartarorum* optimos aliquot alebat domi, queis pares non habebat regia. Sæpe etiam eques transibat palatium, unde conspici posset ab Imperatore; cujus in se amorem facile trahebat. Erat enim statura procerus, corpore robusto, spectanda prorsus membrorum habitudine; &, quod magis est, amabilem quandam, gravitatem præferebat. Ob has dotes Imperator in aulam invitatum stabuli præfectum creat; addens illi Sinica nominatione *Kin* cognomen, ac si ex Sinica esset familia. *Tartari* vero sola habent prænomina, pro quibus patris nomine utuntur, ut in sacris literis in usu fuisse apud Hebræos legimus. At longe pluris eum fecit in dies, postquam optimam ejus indolem, virtutem ac prudentiam cognovit. Ex quo, ut suo loco docebimus, ad summos in Imperio honores pervenit, adeo, ut non equorum modo, sed & hominum fieret magister. Hic mihi videtur primus fuisse, qui familiam *Tartarorum* condidit; *Chinchi* M. P. Veneto dictam, *Chin* Italorum more perinde ut *Kin* scribenti. Hæc familia deinde Sinicum Imperium totum occupavit, ut fusius suo loco, hoc est, cum ad *Iuenam* familiam nos deducet historia, favente Deo demonstrabimus. Eodem tempore, quia Imperator maxime gaudebat equis, & his abundat *Van* regnum; inde jussit adduci plurimos eosdemque optimos, quos *Kino* stabuli præfecto tradidit alendos.

Supra diximus, quemadmodum quam plurimi è *Tangu* regno *Tartari* salutem in montibus invenerint. Ibi ergo latitantes viribus crevere paullatim, iterumque in planitiem descendere sunt ausi, non quidem Sinam versus, sed ultra montes, qua respiciunt Boreum mare. His motibus auditis Imperator tres Legatos (ii *Suus Xingus* & *Hoeius* fuere) misit ad eorum regem, qui pacem illis ac quietem promitterent, si se vellent Imperatorem agnoscere. Rex *Tartarus*, cui *Suui* virtus animique magnitudo perspecta, optabat eum

eum ad suas partes sequendas transire. Id negotium *Guelio* Sinico duci datum, qui jam ante ab Imperatore ad *Tartaros defecerat*. *Suum* itaque convenit *Guelius*, & magnos honores opesque sui regis nomine illi promittit. Sed is ut Imperatori fidissimus, non modo *Guelium* non audit, verum acriter atque increpans: *Tu vero perfide*, inquit, *postquam acceptorum ab Imperatore tuo beneficiorum oblitus, rebellionis adversus dominum ac patriam tuam reus, parentibus tuis æque ac civibus inimicus factus es; adeo tibi frons periit, ut alios insuper audeas in consortium impietatis allicere? Ne id cælum sinat, ut tantum admittam piaculum! mihi quidem nil magis dolet, quam quod hominis tam perfidi aspectu mihi oculos incestare contigerit*. De his ubi *Guelius* regem *Tangu* docuit, seque operam perdere; vehementer iratus, captis contra jus gentium legatis, *Suum* in subterraneam specum detrusit, à cibo & potione abstinendum. Scribunt eum aliquot diebus ibi famem pellibus ac pilis, sitim vero nive depulisse. Pellibus autem animalium abundat ea regio; quibus ad vestes, ocreas, ephippiaque conficienda utuntur *Tartari*. Qui proinde, unde inediam sitimque toleraret, ignari ac velut rarum aut divinum suspicientes eum extrahunt, & ad Boreum mare, quod *Han Hai* Sinæ indigetant, dimittunt, oviumque & caprarum, queîs ad sacrificandum utebantur, pastorem faciunt. Ibi novemdecim ipsos annos vixit; quibus exactis in Sinam, unde venerat, rediit. Ait historicus Sinensis eum à *Tartaris* supra mare positum fuisse. Qui loquendi modus insulam aliquam in mari denotat, vel in lacu illo magno, quem in suis tabulis etiam *Hanhai* Sinæ vocant. Fortassis est illa insula, quæ Plinio *Tarata* dicitur. Ex his præterea, quæ cum hic tum supra de *Kiupingo* dixi, ad Boreum usque mare pervenisse; facile fortasse solvatur dubium illud, Vndenam fuerit navis illa *Indica*, quæ in *Germaniam* appulit, consule in *Galliæ Metello*, & collega *Afranio*. De cujus adventu Rex *Sueciæ*, missis etiam aliquot captivis *Indis Metellum* admonuit, ut refert *Cornelius Nepos*. Fortasse per *Anian* fretum *Hiaouus* Imperator supplementa

Legati fides.

è Duce pastor.

Navis Indica olim in Germaniam appulit.

menta idque genus alia suis submittebat; unde credi possit, aliquam navim vi ventorum abreptam fretum, quod Nassavium vocant hodie Geographi, præteriisse, atque inde Samojedæ ac Russiæ littus prætervectam in Sueciam appulisse. Pro certo tamen nihil affirmare sustineam, sitne fretum *Anian* in rerum natura, an secus. Sed ad nostram redeamus historiam.

Imperator de captivitate legatorum certior factus, maximis viribus in *Tartaros* movet. Vndecim fortissimis exercitibus constabat hæc expeditio. *Tartari* tantam vim non ferentes ad montes iterum se proripiunt. Tunc Imperator terris eorum vastatis omnibus, dimissis libellis *Tartaros* ad pugnam provocat in hæc verba: *Ipse ego Imperator adsum; pugnate mecum; si viri estis; me victo Imperium, quod adhuc toties vexastis, feretis præmium.* At enim cum videret, *Tartaros* cavernis suis se montibusque tenere; domum rediit, ad reliquias belli relicto *Lao* duce *Liquangi* nepote. Referebat *Laus* usquequaque suum avum, militum amans eosque tractans liberaliter. Equitandi ac sagittas emittendi peritia nemo par ei reperiebatur. Quibus ex artibus Imperator eum etiam fortitudine credebat avo æqualem fore. Ac primo quidem illius insigne specimen edidit, feliciter contra *Tartaros* pugnando; à quibus tamen denique captus est. In monte igitur *Siunkio* illos adortus tanta clade affecit, ut Rex *Tangu* jam de suis rebus desperaret. Sed nimius ejus ardor ac vis inconsulta, qua premebat hostem, victoriæ cursum inhibuit. Illum namque per montes, qua impedimenta progredi non poterant, insecutus, sagittis tandem atque annona laborare cœpit. Quodque pejus fuit, nihil horum subvehi poterat, quo *Tartari* viarum peritissimi montes à tergo custodiis clauserant. Ea penuria primo *Quoncanium* Sinicum ducem, qui ad *Tartaros* transfugerat, advertit. Vnde collectis copiis suis omnia intercludunt montium itinera, Sinicumque exercitum in valle quadam coarctant; in quem ex alto sagittarum imbrem, immunes periculi effundunt & victores modo milites difficili loco deprehensos

Vndecim exercitus in unum hostem.

Sinarum clades.

trucidant, invitantes interim eos, ut sese dederent. Multi ducum elegêre potius fortiter pugnando mori, quam se *Tartaris* permittere. *Laus* tamen suos allocutus, *Ad Imperatorem*, inquit, *victus redire non audeo; & hic, ubi defensioni non est locus, misere perire velut oves non convenit. Brevi fortassis affulgebit occasio, qua de* Tartaris, *inter eos agens vindictam sumam.* Ita se cum suis, qui supererant, dedidit.

& deditio.

Hæc clades Imperatorem jam senem fregit, absistentem *Tartaros* ultra montes persequi. Terris tantum intra montes Sinicumque murum optime providit, ut ab illorum incursionibus tutum saltem servaret Imperium. Sub hæc *Cienus* summus tribunorum militarium præfectus, *Lai* amicus, documentum dedit, quam periculosum iratos Principes alloqui. Nam cum rumor de *Lai* ad *Tartaros* defectione, ad Imperatorem allatus esset; ipse forte adstans & amico favens *Novi*, ait, *adhuc* Laum *parentibus suis semper obsequentissimum fuisse. Non raro etiam pro Imperatore fortiter egit, vitamque suam magnis periculis exposuit. Qui talis est, perduellis esse non potest. Nec ejus ego malitiæ, sed necessitati factum istud imputo. Quin illud fortasse meditatur, ut delusis specie deditionis* Tartaris, *suum dedecus illorum cæde aboleat.* Hæc loquentem Imperator iratus duci in carcerem jubet, multarique pœna, quam *Fuhing* appellant, abscissis illis corporis partibus, quas natura velavit.

Excusatio amici graviter castigata.

Dum hæc agerentur, Imperium frequentibus latrociniis infestum esse cœpit in iis maxime oris, qua Sina Orientem spectat. Plebs enim ab iis, qui reditus ac tributa exigebant, opprimi se questa, secessione arma induerat. Sed hæc pestis in quibusdam locis brevi suppressa est. Cum enim sine duce essent & armorum tractandorum imperiti, facile victi sunt rebelles. Tantus autem deletus eorum est numerus, ut ipsum etiam Imperatorem severitatis pœniteret, dolentem de obtenta victoria, in qua sibi victo similior videbatur, quam victori. Verum ut in posterum his populi malis mederetur; optimas ac severissimas leges tulit, quibus exactorum sævitiam reprimebat. Et quia multi adhuc rebelles

Rebelles deleti.

rebelles superarent in aliis locis; edixit, ne quem milites vel Præfecti necarent, nisi ubi plures quam duo millia in armis essent. Deinde omnibus ad se redeuntibus culpam condonabat. Quo factum, ut omnes à se mutuo distraherentur tum metu, tum remissæ pœnæ spe allecti, ac domum redirent. Hac arte & Imperium à latronibus perpurgavit, & populum Imperio servavit.

Anno ante vulgarem Christi Epocham octogesimo quarto è concubina *Filingum* filium alterum suscepit Imperator, postquam priorem *Guejum* appellatum è legitima conjuge suscepisset, & alios è concubinis. Hunc *Filingum* natum scribunt post decimum quartum à conceptione mensem, quod Imperator in optimum omen accepit, & hanc ob causam illum semper unice dilexit. *Iaum* enim alterum futurum sperabat; quem antiquissimum juxta & sanctissimum Imperatorem post totidem à conceptu menses in lucem editum scripsimus suo loco. Sed omen illud sinistrum fuisse Imperatori eventus ostendit. Hic enim ejus amor, quo in *Iaum*, & *Chiungi* Præfecti cujusdam odium, quo *Guejum* principem prosequebatur, turbas in Imperio excitavit. Nam ab his duobus initiis profecta calamitas *Guejum* Principem Imperatoremque vexavit. *Proles nata post 14. mensem à conceptu.*

Accidit enim, ut in urbe regia multi ac præcipue mulieres maleficis artibus carminibusque plurimum se dederint; quibus virorum præsertim animos excantabant, seque venustiores quam erant mentiebantur. Ex his nonnullæ in *Gueii* Principis irrepsere palatium, sed ignorantis; quippe quem bona indole ac pium scribunt fuisse. Sed cum jam ad virilem ætatem pervenisset, his præstigiis fascinatus totum se voluptatibus dedit. Inter reliqua memoriæ proditum est, inventam hîc medicinam fuisse, *Kuam* Sinis dictam, quam siquis forte propinatam sumeret, ita mulieris propinantis amore capiebatur, ut sine illa esse non posset. Varias etiam ægritudines imo & mortem efficere, queîs vellent, poterant. Hac medicina *Lium* Imperatoris filium è concubina genitum ei novemdecim non amplius annos nato, cum uxore, filiis ac filiabus, salvo duntaxat uno nepote, interiisse reperio. Causam tot funerum refe- *Præstigia ac philtra apud Sinas.*

runt in simultates, quæ *Lium* inter & *Guejum* erant, & præcipue in mulierum æmulationes; inde *Lium* à fautricibus *Gueii* toxico sublatum, *Gueio* tamen, si fas est credere, insciente. Ajunt præterea ligneas quasdam statuas ab his magis esse defossas, quibus supra terram, ubi latebant, sacrificantes, præsertim mulieres meliorem locum ac sortem petebant. Inde tamen inter ipsas veneficas nata est discordia, cum quæque alteri invideret, quod ipsa non posset obtinere. Hinc rixæ, hinc æmulationes, hinc mutuæ demum accusationes. Quæ res postquam ad aures Imperatoris pervenit; cum eam primo nullius esse momenti putaret, nec fidem nec remedium adhibuit. At subinde cum secundum quietem ligneas magno numero statuas baculos manibus tenentes videret, à quibus vapulabat; expergiscens tanto affectus est horrore, ut ægritudinem inde conceperit, ex qua nunquam postea bene convaluit.

Odium causas accusandi subministrat.

Chungus Gueii capitalis adversarius, hanc illius perdendi occasionem nactus, Imperatorem conveniens, *Nullum mihi dubium est*, inquit, *quin tibi, ô Imperator, propinata sit pestilens medicina. Suadeo proin, ut his tam perniciosis artibus obviam eas, ne majoribus in dies augeamur damnis.* Hoc audito Imperator ei dat negotium, ut secretissime inquirat, in conscios animadvertat, & tandem, qui quævecunque noxias artes sequerentur, exstinguat & funditus deleat. *Chungus* nulli operæ parcens, denique palatium *Gueii* Principis ingreditur; ubi multas & statuas & sagas reperit. Vnde ad Imperatorem rediens. *Nusquam*, ait, *plures statuæ inveniuntur & sagæ, quam in Principis palatio.* Addidit inibi *Kuæ* quoque medicinæ se reperiisse officinam. Se autem ad eam rem conferre non audere majorem diligentiam, ne in Principem malum redundaret, in quem nihil juris haberet. Interea tamen Principem arctissima tenet custodia, omnesque vias intercludit ei, ne qua elapsus ad Patrem, tuta fide rem aperiret. Non fefellit Principem ea machinatio. Quare non mediocriter verens *Ghungi* nequitiam, pessimum accipit ab ira consilium; illumque ad se vocatum cum Præfectis ei faventibus, quibus hujus inquisitionis cura demandata erat, omnes per famulos

Malum in authorem redundat.

mulos suos necat. *Chungum* vero sua ipse manu obtruncat, ita prius increpans. *Perfide! non satis tibi erat hucusq; in Imperio contra patrem meum multa nequissime machinatum fuisse, nisi etiam discordias illum inter & me sereres? Morere, perfide, morere! à multo jam tempore vivis, indignus vita, morte dignissimus.* *Suuenius* unus è Præfectis solus evasit incolumis, & Imperatori rem omnem exposuit. Princeps interea, quo patris vitaret iram, primum profugit è palatio. Imperator multos miserat, qui eum ad se vocarent. Sed, ut erant à *Suuenio* edocti, omissa legatione, ad Imperatorem redeunt, nunciantes *Gueium* rebellem copias cogere, queîs regiam urbem capiat. Imperator misso justo exercitu ex urbe regia; imperat ut filium capiant vivum, si possint; sin, eum una cum suis necent. Facile illis militibus fuit, paucos Principis servos & inermes in fugam dare; sed ab iis captus est nemo, nec ipse Princeps. *Confictum scelus.*

Tres interea senes Philosophi ac Præfecti ad Imperatorem schedium dant, in quo tota hujus tragœdiæ luculenter exponebatur historia. *Chiungi* nequitiam ac malas artes detestantur; Principis vero factum, ut erat, explicant. Negant ab eo militem ullum colligi aut collectum esse; rebellionis crimen ei nunquam in mentem venisse, nec alieno unquam à patre fuisse animo; quicquid fecerit, necessitatis crimen esse, non voluntatis; nec aliud spectasse, quam, ut odia *Chiungi* vitaret ac fraudes, qui falsis Principem circumveniebat criminibus, nulla purgandi sui relicta facultate, ne ad patrem adiret, impediens; seque à multo tempore scire liquido, *Chungum* ac Principem simultates & odia exercuisse; quæ vero per magos agebantur, illo nesciente acta, & mulierum, non Principum esse crimen. *Pugnatur à Philosophis.*

His utcunque placatus Imperator desiit filium persequi; non tamen ad se vocavit, nec indubitanter innocentem data venia pronunciavit; quod eum illa caritate, qua debebat, haud diligeret, in *Filiugum* omni affectu translato. *Guejus* videns, se non admitti nec revocari, sibi guttur ipse præscidit ut verior est opinio; licet alii scribant ad *Tartaros* profugum salutem suam in tuto posuisse. Quippe mortuo Imperatore quidam è *Tar-* *Mors ultronea filii.*

taria venit, qui se *Guejum* ferebat, ut in subsequenti Imperatore narrabo. Imperatrix audita filii morte, suspendio vitam finiit, dolori succumbens, & amisso filio superesse nolens, ne alteri ex concubinis, cujus filius imperium obtineret, subjicere se cogeretur. Interea de magis severa instituitur inquisitio; reperiuntque præfecti, *Guejum* carere crimine, atque à *Chungo* in multis falso accusatum & nequissime læsum fuisse. Quam ob causam Imperator cognita ejus nequitia, quod in illum jam mortuum animadvertere non licuit, totam ipsius stirpem delevit; *Suuenium* vero conscium vivum exuri jussit. Deinde, ut *Guejum* filium fleret, in quodam palatii lacu domum exstruxit, in qua eodem fere modo, quo *David* filium *Absolonem*, questu defunctum prosequebatur. Ex quo desiderii & exspectationis domus est nominata. Imperium quoque universum, nunciata *Gueii* Principis sorte, luxit.

& Matris ob filium.

Domus desiderii.

Agricultura ab Imperatore exculta.

Post hæc Imperator etsi valetudinarius, anno ante obitum tertio, abjectis aliis curis, agriculturæ se dedit. Ibi terram ipsemet ferro subigere, glebas frangere, jactare semen ad Imperii totius exemplum. Tum agri colendi peritiores undique conquirens, per totum Imperium ire jubet, ac reliquis vera agriculturæ præcepta tradere. Illi opportuniora instrumenta habilioraque ad rem agrariam repererunt, multaque alia præclara, quæ ad agriculturam spectant, sub Imperatore agricola, inventa sunt. Ut jam mirari desinam, ab aratro quondam sordidatos aliquos ad Imperium ascendisse, cum videam Imperatores ab Imperio ad aratra descendere, imo cum ipso Imperio aratrum etiam gubernare.

Fuit, cum convocatos magistratus ac Præfectos omnes alloqueretur in hunc modum. *Nihil non expertus sum*, inquit, *eorum, quæ vitæ mortalium evenire solent. Bella multa confeci, regna obtinui; sed sine dubio cives interim meos in multis offendi vexavique. Vix enim fieri potest, ut bella reges gerant, quin suos vexent, etiamsi occupent aliena. De me quidem fateor, in multis me delirasse. Verum quæ facta sunt, quæ revocentur & infecta fiant, via nulla retro est. De his modo loquendum non est, sed dolendum. Cur vos adesse velim, illud est, ut plane atque ex animi*

Studium audiendi veritatem.

animi sententia, procul assentandi obsequio dicatis, num quid adhuc fiat in Imperio, unde populus opprimi se, jure queri possit. Hoc, inquam, libere mihi dicatis velim; ut, si quid est, quod emendatione indigeat, id quam primum aboleam. Hic unus è primis Præfectis *Cincineus* nomine, *Multos non modo audiu*, inquit, *verum etiam alis, qui de progandæ vitæ præceptis disputant. Hoc. ô Imperator, probare non possum. Quantum in hoc laboravisti? quantos sumtus fecisti? Minimo tamen minus adhuc effectum est; quin imo mendaces & impostores fuisse vel ipse nunc agnoscis. Ætas te tua, jam decrepita, jam morti vicina moneat, ut his tandem finem facias. Hoc nihil gratius nobis potes facere, nihil quod optemus magis.* Tunc Imperator, *Sic est, ut ais*, subjicit; *adhuc ab istis impostoribus deceptus fui, sed mea culpa nimium illis credentis. Nunc experimento plus uno fraudes eorum ac mendacia deprehendo. Iam proxime absum à morte, quam vitare posse sperabam. Multum in hoc deliravi; maximos sumtus feci; quibus hoc unum consecutus sum, ut à canis meis ægritudinem hucusque arcuerim. Et in hoc valere hanc artem non dubito; ad immortalitatem vero comparandam minime. Quanquam ne sic quidem culpa careo, qui, cum unus artis magister suffecisset ad tuendam valetudinem, magnis impensis eorum greges aluerim. Sed nunc, ut suades, hos impostores missos faciam; neve alii me decipiant, eorum arti per Imperium nec locus nec usus esto.* Itaque interdixit omnibus, ne illa usquam uterentur; sed penitus delere non potuit. Nam hodieq; fidem apud Sinas habet.

Inter hæc *Tanus Yenis* regni regulus Imperatoris frater, videns eum esse jam summa senectute, nullumque habere filium id ætatis, quæ ad gerendam remp. maturuisset; missa legatione petiit, uti se ad mitteret in palatium, quod idem erat atque imperii successionem expetere. Imperator petitionis insolentiam indignatus, fratris legatos necari jubet. In ipsum porro nihil molitus est; sed ut omnem fastigii spem ei præscinderet, *Filingum* filium septennem successorem declarat. Nam hunc, uti dictum, amabat impense, & quia in eo ætatis flore jam robusto erat corpore, firma membrorum constitutione, optimoque ingenio, ab omni-

Legati ambitiosi fratris necati.

omnibus amabatur. Rei cardo in eo versabatur, ut bonum ac fidelem tutorem illi reperiret; & quoniam à multo jam tempore *Quangum* noverat *Kiupingi* fratrem, fide ac prudentia insignem, hanc ei tutelam decrevit. Quod ut fieret rectius, totam *Cheucungi* qui sub *Cheua* familia, ut diximus, optimus Imperatoris *Chungi*, tutor fuerat, historiam in cubiculo, in quo somnum capiebat, depingi curat. *Keuyam* deinde *Filingi* matrem de multis criminibus fictis verisque increpitam addixit morti, quam ipsa sibi consisceret. Admirantibus qui aderant, insolentiam hujus judicii, quo filius imperare, mater mori juberetur; Imperator ita respondit: *Quod modo ago, post intelligetur. Usque ad hoc tempus, ut nostræ narrant historiæ, sæpe turbatum est à matre pueri Imperatoris, imperium. Tales feminæ plerumque insolenter efferentes sese puero contemto, sibi arrogant imperium, voluptatibus serviunt, omnia pro libidine agunt. Nemo est, qui eas coërcere possit, An* Liuheuæ, *quæ atavi mei conjunx fuit, historiam ignoratis? Moriatur igitur hæc, ne turbet imperium.* Adeo nec proximi sanguinis commiseratio barbaros movet.

Filius regnum obtinet, mater mori jubetur.

Ceterum ingravescente jam morbo, *Quangus* ad Imperatorem visendum ingressus, & animo commotus acerbissime flevit. Tum inter lacrymas eum affatus, *Nihil, ut video, jam est,* inquit, *quod speres. Ad eum namque rerum tuarum articulum venisti, quem nec tua virtute, nec totius Imperii potentia mutare potes, ineluctabili reip. malo. Hoc unum superest, ut nobis dignum te, dignum imperio successorem relinquas.* Tunc Imperator in ipsa morte sui similis decretique constans. *An hic denuo depictam historiam contemplatus es?* inquit; *ecce* Filingum *filium imperii heredem esse jubeo, tu tutor esto; quod omen Cælo placeat! alterum* Chougungum *futurum credo.* Cujus verba *Quangus* excipiens, *Meliorem*, ait, *me quære; neque hunc erit operosum invenire.* Kin Gelius *est ille; huic munus istud debetur, qui virtute superior est omnibus.* Forte Gelius adstabat, & ad sui commendationem præfractus, *Id ego vero nullo pacto,* inquit; *admittam. An ignoras me non Sinam sed exulem esse* Tartarum? *Cujus rei fiducia Sinis me præferri patiar*

sapien-

sapientibus? Imperator amborum modestia lætus, mox *Filingum* imperii successorem pronunciat, qui modo ætatis octavum explerat annum. *Quangum* vero summa donatum præfectura, dat filio tutorem; *Gelium* supremum militum ducem creat. Ita duobus his Præfectis optimis filio contraditis satis cautum credebat; ipsi posterus dies supremus fuit. Erat *Hiaonus* Imperator nulli sane secundus in Sinis; sed in sectandis longioris vitæ præceptis plusquam aniliter superstitiosus. Cujus adipiscendæ causa illis hominibus qui æternum victuri dicebantur, sumtuosissima templa non modo intra fines imperii, sed foris etiam construxit. In quibus *Camboyanum* illud eminet, sexies mille constans columnis lapideis, ab hoc, nisi me conjectura fallit, etiam Imperatore exstructum. Scribunt enim Sinæ, ad Libycum ab eo structam esse magnificam ædem, pro qua singuli Præfecti singulas columnas miserint ex eodem saxo, eademque magnitudine, ornatas croceo serico, quo magis Imperatori arriderent. Hinc Imperator iste nulla sua injuria idololatriæ apud Sinas autor dici queat; licet ea secta, quæ apud Sinas etiam nunc hæret ac metempsychosim, sive animarum ex uno in aliud corpus transitionem admittit, post Christum natum in Sinam infusa sit. Sed de hac in secunda Decade, Deo favente, plura. Ante hunc autem Imperatorem apud Sinas erat una omnium communis religio, quam literatorum seu Philosophorum vocant. Non quod à *Confutio* sit inventa, quia multo ante hunc Philosophum exstitit; sed ab illo composita. Nulla idola agnoscebat ea secta; unum & solum numen venerabatur, *Xanti* nominatum, ut jam docuimus. Exin paullatim in errores lapsi Sinæ multos homines colere cœperunt, ut Heroas. Præterea montium fluviorumque ac rerum aliarum spiritus tutelares venerabantur. Ac primum quidem homines non è vulgo, sed facinore aliquo inclytos exstructis fanis proponebant in exemplum, ut etiam nunc faciunt; non tamen instar Numinum eos adorabant. Etsi postmodum aliquid numinis antiquis statuis inesse credens posteritas, eis Numinum honorem habuit. Parentibus etiam atque cognatis

Templum miræ magnitudinis.

Parentibus mortuis habiti honores, sed non divini.

cognatis ab hujus gentis incunabulis hucusque templa semper exstruxere, *Sutang* dicta; nulla tamen imposita statua vel figura. Id eo fiebat, ut ex obsequio, quod vita functis impenditur, discerent filii; quo modo parentibus vivis esset obsequendum. Nullus ibi Numinis cultus, sed tantum civiles ceremoniæ. Id adeo patet vel ex ipso Confutio; qui pluribus locis boni regiminis formam ex his cerimoniis pendere docet; ex ordine autem, qui in illis servatur, ordinem inter principes, Præfectos ac subditos colligit; è ritibus ritus, quibus regnum gubernandum; ex obsequio obsequium, quo parentes, ac majores nostros afficere Principesque debemus. Affert id genus alia multa; ex quibus satis constat, Sinas non adeo hebetes esse, ut paullo ante mortuum avum vel patrem matremve, filium, fratrem aut sororem vel denique alium quemcumque consanguineum, ut Numen venerentur. In aula vero illa (sic Sinæ nominant) omnium sunt scripta nomina totidem tabellis, quot sunt mortui ex una quapiam familia; non unius tantum aut alterius. Unde potius grati animi memoriam his cerimoniis se referre docent. Neque vero est simile, omnes suos ab illis Numinis loco coli; cum istæ jam aulæ fuerint, quo tempore nulla dum admittebant idola, quæ nec jam secta Philosophorum admittit.

SINICÆ HISTORIÆ LIBER NONUS.

VII. Imp. HIAOCHAUS.

Imperavit annis XII.

Cyclo 44 *anno* 32 *ante Christum* 86.

Hujus Imperatoris etiamnum pueri mira indoles ac præcipue supra ætatem prudentia ac perspicacitas fuisse scribitur ab historicis Sinensibus; adeo ut dicere audeant vix aliquem ex Imperatoribus superioris memoriæ parem his dotibus habuisse.

habuisse. Sed ut plerumque fit, magna non senescunt, & præcocia non durant. Id expertus est hic Imperator; qui anno imperii duodecimo fatis concessit, toti Imperio magnum sui desiderium relinquens. Nonum attigerat ætatis annum, cum ad clavum accederet reipublicæ, licet in tutela *Guangi* esset. Initium principatus, matris honores fuere; quam vita functam Imperatricis titulo statis ceremoniis ornavit. Mox capitalibus causis *Payum* præfecit, aptissimum ad hoc munus virum. Quo munere ita functus est, ut ab omnibus laudaretur. Iustitiæ tenax fuit inprimis, severus, at non crudelis. Multum ad hoc ei mater profuit; quæ quotidie interrogans domum redeuntem, quot homines vivos emisisset è carcere, quo plures audiebat, eo lætior filium amplectebatur. At ubi secus factum comperit, & aliquos affectos supplicio; cibum ei negabat, *Iudices oportet*, inquiens, *hominum servare vitam, quoad ejus fieri potest, nec reum morti addicere; quæ tum demum erit pro supplicio, cum reliqua remedia improbitas vicerit. Facile namque hominem mori; at nasci difficile, difficilius crescere.* *Matris Imperatoris clementia.*

Primo Imperii anno quidam adfuit vestitu & insignibus *Gueii* Principis superbus; qui se *Guejum* ipsum Imperii heredem jactabat. In confinibus *Tartarorum* primum visus, inde Sinas ingreditur. Nemo tamen eum, Imperatoris metu, excipere audebat vel admittere; sed nec omnino spernebatur. Re ad *Puyum* tandem delata, *Gueius* sive fictus sive verus capitur. Nec mora; fert sententiam in eum *Puyus*, ut medius secetur. Sententiæ causam mandavit verbis hujusmodi. *Profugiens filius patrem maximo mœrore affecit utique non ob aliud, quam quia illum offenderat. Nam cur clam aufugit? cur tristissimo ipsius causa parenti nullum de se indicium fecit? Credatne quisquam eum vivere, de quo tot annis nihil unquam auditum? quem Imperator, quem Imperium universum luxit, ut mortuum? sed vixerit adhuc sane; si vere mortuus non est, mortis tamen jam reus est, quod tam tarde rediit, patremque justo solatio privavit. Quam ob rem necandum censeo pronuncioque; verus an fictus sit, scelere non vacat.* *Quidam pro Imperatoris filio reduce se vendens.* *Morti adjudicatur ut impostor.*

Anni ejusdem mense nono diem obiit supremum

Gelius

Gelius ſummus militum Præfectus magno cum Imperatoris dolore; qui duos ejus filios ob patris merita inſigni præfectura ornavit. Vnus *Xangus*, *Kienus* alter appellabatur. Eodem vero menſe probis ac doctis aliquot viris ſummo ſilentio totum Imperium luſtrandum commiſit, diligenter juſſis inquirere, ſi quid uſpiam eſſet correctione dignum; præcipue ſi quid noxium populo vel grave judicaretur. Anno ſecundo *Quangum* fideliſſimum tutorem ſuum, Regulum ſibi tributarium creavit *Poloum* dictum.

Magna Imperatoris in egentes cura.

Tertio ejuſdem anni menſe, quod annonæ ſterilitas inceſſerat Imperio, edixit, ut quibus res lauta domi alimentaque plura, quam quæ habebant neceſſaria, ſuppeterent, egentibus mutuam oryzam darent; quantum victui ſementique ſatis foret; hac lege tamen, ut meſſis tempore, quæ acceperant, cum fide reſtituerent. Quod ut melius fieret, prohibuit, ne quis venderet oryzam aut emeret, ſed mutuam tantum darent & acciperent. Vbi autem meſſis tempus advenit, quis acceptam oryzam redderet, edixit; ſe namque ſolutionis loco tributa omnia ex agris pendenda omnibus remittere. Ita præclare pauperum neceſſitati per divites providit, ea tamen moderatione, ut nec iſti conqueri poſſent ſibi aliquid ademtum, & illi nihilominus ſe accepiſſe gauderent.

Supra de *Suuo* à *Tartaris* ad Boreum mare vel lacum *Han* tranſmiſſo docuimus. Ibi multum ab iis vexabatur, ut vel ſic fidelem illius animum expugnarent, & ad ſua ſigna ſequenda traducerent. *Tanyu* præterea rex *Loum* ducem, quem ad *Tartaros* defeciſſe diximus, ad *Suuum* miſit, ut eum verbis exemploque ſuo ad defectionem ſolicitaret. Ad quem ubi pervenit *Laus*, ſic eum alloquitur. *Nemo miſer odit ſolatium; & facile, quaſi ros matutinus, excitatur, qui jacet, ut vigere velit ac felix eſſe. Tu vere, dux optime, cur te ipſum ſic affligis? cur tam indigna pateris? cur virtutem tuam tenebris damnas, per quam apud* Tartaros *in luce verſari licet, opſeque ac magnos honores conſequi?* Cui *Suuus* ſumma fide, pari conſtantia, *Ego*, ait, *non ſecus ſemper in Sinicum Imperatorem pius fui, quam filius in patrem*

eſſe

esse debet. Atqui filio in patris causa non modo pati aspera; sed vel mori est dulce; non dolet, nec conqueritur. Motus hac constantia *Laus*, ab imo suspirans, *O fidelem*, inquit, *& recti tenacem virum! nunc meæ perfidiæ crimen quantum fuerit agnosco; cujus insignis & manifesta improbitas cœlestem iram in me ultionemque lacessit.*

Inter hæc Imperator legatos iterum ad *Tartaros* misit, qui *Suuum* reducerent ac reliquos novem Sinas, simulque de pace cum *Tartarorum* rege tractarent. *Tanyus* rex remissis reliquis ne *Suuum* etiam reddere cogeretur, mortuum perhibuit. At unus ex adstantibus secreto legatos monuit de loco, in quo *Suuus* attineretur. Tunc acutissime legatus ita regem affatur. *Imperator noster nuperrime silvestrem anserem in venatione occidit, sub cujus alis est inventa schedula* Suui *manu scripta, in qua Imperatorem docebat se in* Hanhai *pastorem esse.* Obstupuit ad hæc verba rex *Tartarus*; cumque *Suuum* occultare non posset amplius, illum quoque legatis tradidit. Ita *Sinas* inter ac *Tartaros* pax convenit; qua fruens Imperium ad studia literarum ceteraque pacis ornamenta refloruit. Imperator redeuntes legatos lætus excepit. Cognita vero *Suui* fide atque constantia, veneranda canitie conspicuum amplexus, quo præmium tantæ virtuti debitum tribueret, Regulum fecit: & tanquam Heroi ad aliorum exemplum summos honores habuit, vacca solitis cerimoniis ante illum occisa.

Argutum commentum.

Vacca honoris causa occisa.

Quangus autem etsi omnes fidelissimi tutoris partes impleret, magna prudentia & æquitate rebus Imperii providens, puerumque Imperatorem ad omnia solertissime instruens; tamen, ut fit in magna fortuna, efficere non potuit, quin multorum & maxime sibi sanguine junctorum odia incurreret. Nam cum dignitates & honores ambirent, nec eum votis suis obsequentem haberent: quippe munera non ex sanguine aut gratia, sed ex meritis cujusque dispensantem; iræ impotentes de *Quango* simul & Imperatore interficiendo quam possunt secretissime cum *Tano* tractant consilia. *Yen* rex is erat, qui sibi debitum Imperium credens, cogitationem illius turbandi nunquam depo-

Invidia & æmulatio inter propinquos.

fuit. Primo igitur *Quangum* apud Imperatorem in perfidiæ suspicionem vocare per ipsum *Yenem* regulum aggrediuntur. Illius enim nomine litteras ad Imperatorem dant, inferentes *Quango* multa crimina, super summum illud, quod in Imperatorem nescio, quæ mala machinaretur. Non latebat *Quangum*, hanc epistolam Imperatori traditam fuisse. Quare postero die palatium ex more ingressus Imperatorem non convenit, ut debebat; sed foris in prothyro quodam manet.

Imperatoris prudentia. Imperator notata ejus absentia, & ubi sit *Quangus*, adstantes interrogat. Aderat forte *Ganus* inter cæteros, *Guangi* gener quidem, aut unus è conjuratis. *Hic ergo, Quia scit,* inquit, *sua crimina tibi à* Tano *rege detecta; idcirco apparere non audet, sed foris rei exitum exspectat.* Imperator confestim mittit, qui *Quangum* introduceret. Ille non aliter ac reus, sine pileo, positisque præfecturæ insignibus ingreditur. Quod ubi notavit Imperator; *Vestes tuas*, inquit, *ac pileum resume. Hanc ad me datam epistolam supposititiam esse falsamque jam cognovi. Tu innocens es & mihi fidelis. Ficta vero esse, quæ hac epistola continentur, luce meridiana magis liquet.* Quo enim pacto in *Yen* regnum hæc ad *Tanum pervenire potuerunt, cum hic nonnulla legam, quæ nondum decem ab hinc dies contigerunt?* Erat tunc Imperator annos quatuordecim natus, & hoc sagaci responso admirationem omnibus movit. Aulicos deinde simul omnes allocutus, *Nemo* ait, *in posterum audeat fidissimum mihi Præfectum à patre meo mihi tutorem datum accusare. Qui enim fidelem accusat, is eadem opera se prodit infidelem. Nunc quidem in istius criminis reos & autores non inquiram; ut inposterum quisque sibi caveat, ne præ vero sit invidia.*

Detecta conjuratio. Postquam æmulis *Quangi* hoc stratagema non successit; aliud ordiuntur. Id erat hujusmodi. *Quangus* ab Imperatoris sorore invitatus ad epulum per occultos ibi sicarios erat necandus; eodem dein impetu dejiciendus Imperator è solio, substituendusque *Tanus.* Sed tantum scelus ac perfidiam famulus, cujus opera propudiosa mulier volebat uti, detexit; *Quangum*que

*gum*que de periculo commonuit. Quare conjurati capti ſunt omnes, commeritoque ſupplicio affecti. Soror Imperatoris de ſe ipſa ſtatuit, & *Tanus* laqueo ſibi ſpiritum exhauſit. In hunc modum eſt exſtincta ſimul cum conjuratis omnibus hæc conjuratio. Nimirum ſæpe ſibi ipſi nocuit improbitas. Subſcripſit autem huic conjurationi etiam Imperatoris ſoror, quia cum uno ex conjuratis impudice vivebat; à quo rogata convivium inſtruxerat, turpiſſimo amaſio quam fratri fidelior. Vt intelligamus nihil eſſe tam fœdum, ad quod impudicam mulierem effrenata libido non deducat.

Secundum hæc, portenta quædam nunciata ſunt, quæ mortem Imperatori ex vaticinantium ingeniis minabantur. In maximo illo monte, qui *Tuixan* dictus *Xantung* provinciam nobilem facit, ingens repente lapis emicuit, erectuſque ſua ſponte ſtetit. E ſalicum præterea foliis vermiculi ad modum cicadarum volatiles enati ſunt, qui Sinicam vocem emittere videbantur. Ejus autem vocis hic erat ſenſus, *Pingus* regnat! qua *Pingum* imperatorem futurum demonſtrabant. *Hiaochaus* quidem imperator juvenis moritur, cum imperandi deberet initium facere. Nullum filium heredemve reliquit Imperio, ſed magnum ſui ob egregias naturæ dotes omnibus deſiderium.

Omina mortis.

Vermes loquentes.

VIII. Imp. HOUS.

Imperavit menſes VII.

Poſtquam igitur *Hiaochaus* genito ex ſe ſucceſſore caruit; omnium ordinum conſenſu ad patruum ejus devolutum eſt imperium. *Hous* is fuit; qui vix principatum adierat, cum eo ſe indigniſſimum oſtendit. Nulla boni regiminis ei, nulla publicæ felicitatis cura; ſolis voluptatibus ac libidini ſervire, compotationibus totos dies inſumere. Dixiſſes ideo regendum imperium ſuſcepiſſe, ut depravaret, ſceleribus flagitiiſque uſque adeo contaminatus, ut nec adeſſet, non ſine ſummo omnium dolore ac ſenſu, cum *Hiaochao* juſta perſolverentur. Sero pœnituit *Quangum* cete-

Cyclo 44. *an.* 44. *ante Chr.* 74.

Imperator indignus imperio.

cæterosque Præfectos talem elegisse; maxime dolentes & incertos, quid in tam inclinata republica caperent consilii. Tandem *Quangus* ex intimo animi sensu *Tienyenum*, amicum suum salutans consulit, quanam ratione sit eundum obviam huic malo. Cui *Tienienus*, *Tu*, inquit, *in Imperio primas tenes; tu fulcrum Sinarum es & columna. Si se facit indignum* Hous *imperio; quemadmodum eum elegisti, sic rejice ac meliorem ex* Hana *familia substitue. Recordare, quid olim* Iynus Taikiao *Imperatore fecerit. Et tamen tantum abest, ut aliquis factum reprehendat, ut potius fidelitatem omnes laudent. Hunc imitare si Imperii, si* Hanæ *familiæ felicitas, si denique tui nominis gloria cordi est tibi. Sic enim* Hanæ *familiæ* Yynus *es futurus.* Tum *Quangus* nobiliores Præfectos convivio excipiens, & è re nata eos alloquens, *Omnia*, inquit, *iniquissime agit* Hous *ac perturbate. Quid fiet Imperio? profecto & illud perturbabit, & nostram imperatricem familiam funditus exstirpabit. In hoc discrimine quid agendum putatis, postquam salutaria non admittit monita?* Diriguere omnes ad hæc verba; & nemine loqui auso, *Tienyenus* è mensa denique se proripiens, gladium, quo cinctus erat, stringit, & ad *Quaugum* versus, *Hiaouus Imperator Hiaochao te*, inquit, *tutorem dedit, ut Imperio provideres, illudque tua fide ac virtute pacatum conservares. Quibus artibus si unquam alias, nunc certe opus est maxime. Vides enim totum Imperium periclitari; nec ab alio magis quam abs te remedium exspectat. Si non mederis his malis; quâ fronte moriens* Hiaovuum *imperatorem sub terra convenies? Hujus diei consilium dilationem non patitur; nunc est constituendum, quid fieri placeat, ne majores turbas cieamus. Quisquis huic meæ petitioni, juste sane, non reliquit locum, quæ unum spectat Imperii bonum; sciat ille se hoc gladio periturum.* His dictis animati, simul omnes *Kingum* summum Palatii magistrum adeunt, exponentes consilium. Hæsit ille primum attonitus; at unus omnibus resistere non ausus, in eorum sententiam concedit. Mox Imperatoris sigillum ac cetera, quorum curam gerebat, illis tradit. Quo facto una omnes interius palatium ingressi, *Houm* imperatorem

Conjuratio procerum.

amiculo

amiculo comprehendunt, nulla tamen affectum injuria molestiave; sed honorifice palatio eductum, ad proprium *Chamye* regnum deducunt, hoc omnes uno ore professi, ad hoc faciendum sibi necessitatem impositam, quia tantum dedecus ferre non posset Imperium. Omnium autem erga malum Imperatorem odium effecit, ut nullus omnino motus exstiterit; nemine illum auso defendere. In hunc modum ex Imperatore regulus iterum tributarius factus est.

IMP. IX. SIUENIUS.

Imperavit annis XXV.

FVit *Siuenius Hiaoui* Imperatoris nepos, *Pingus* dictus; cujus patrem, matrem ac sorores pestilenti illa medicina exstinctos esse diximus. Infans adhuc cum matre, quæ magiæ quoque arcessebatur, conditus in carcerem est. *Hiaouus* enim cum ægro corpore esset, iratissimus magis non illos modo, qui eam artem exercebant, sed & affines morti addixit; nec Imperatoris filiis aut nepotibus parcens. *Cyclo 44. anno 45. ante Christ. 73.* *Imperatoris in infantia varium discrimen.*

Dum in carcere cubaret *Pingus*; mors ei matrem abstulit, quippe jam infectam toxico. Ibi sine dubio moriendum infanti fuisset, nisi *Kiesinius* carceri præfectus cognovisset *Lium Pingi* patrem perinde ac matrem vacasse culpa. Quare illius commiseratione motus, infantis curam suscipit; & quia non licebat sine consensu Imperatoris eum emittere ex carcere, mulierem intromisit, quæ alimenta lactis ei daret. Neque hic infantis seu periculum seu felicitas stetit. Nam regii mathematici Imperatorem admonuere, visa sibi supra carcerem signa regia & vapores ejusmodi, qui prænunciarent intus aliquem esse, potiturum olim imperio. Fidem invenit apud Imperatorem prædictio; nec dubitans ex his aliquem ibi esse, cui cælum ac sidera destinarent culmen, subito impetu omnes attentos in carcere mactari jubet. Adsunt carnifices; quos tamen *Kiesinius* ingressu prohibuit, causatus multos insontes intus esse, quos occidere nefas, impium atque injustum. Satellites Imperatorem de repulsa mo- *Prudens factum Kiesinii.*

 nent;

nent; qui tum collecto ex præcipiti furore animo impium mandatum rescindit, ac rem penitius considerans, *Si Cælum*, ait, *alteri sceptra destinavit; quicquid agam frustra ero, nec unquam fata mutare potero.* Ita *Pingus* jam secundo servatus, ac postea tandem emissus è carcere, literis ac philosophiæ Sinicæ egregie studuit. Erat, cum *Hous* exueretur imperio, natus annos octodecim.

Itaque cognita illius doctrina & virtutis amore, omnium ordinum suffragiis adeptus est imperium. Erat suavissimis moribus, quieta placidaque indole; ac talis, qui misericordiam adhibere posset suis. Quippe variis fortunæ casibus jactatus, subditorum calamitates miserari sciebat, quia præsenserat. Hic est ergo, quem in salicum foliis vermiculi prædicebant, ut Sinensis scribit historicus.

Imperator susurrones non audit.

Vt primum accessit ad gubernacula, non defuere, qui *Guangi* laudibus apud eum obtrectarent. *Houm* ab illo dejectum fastigio contra leges, contra obsequium, quod Imperatori subditus debeat. Tali viro parum fidendum, qui tanta esset potentia, tantaque audacia. Proinde caveret sibi *Quangum*que reprimeret, magnopere suadebant. Pronis quidem auribus hæc accepit Imperator, probe intelligens illud Principatus arcanum, Neminem aliquem magnum facere vel pati, cujus fortunam in potestate non habeas; verum, licet ei *Quangus* esset in metu, noluit tamen quidquam adversus eum agere, multo minus ab officio depellere. Noverat illius virtutem ac fidem jam inde ab avo suo *Hiauo* ubique celebratam; exemplum in amoto antecessore viderat, quod cum illis artibus pugnare videbatur. Itaque spem inter ac metum distractus elegit sapientissime, timere potius, ut sancte honesteque viveret, quam ut à *Quango* securus bonos dedisceret mores. Cujus tamen ingenium ut periclitaretur; noluit ejus filiam in uxorem, sed tantum in concubinam accipere. *Hiuam* vero aliam adolescentulam matrimonio sibi conjunxit uxorem. Hanc filiæ repulsam æquo animo tulit *Quangus*, seque totum ad Imperatoris voluntatem conformavit. Erat enim vir vere bonus,

Sapientissimum ejus consilium.

bonus, & Imperatori ante omnes fidissimus, qui nihil in Imperatoribus non amabat præter vitia. Vxor autem ejus nequissima & ambitiosa mulier marito usquequaque impar, filiamque spretam indigne ferens multas turbas concitavit, ut in loco memorabimus.

Addunt Scriptores Sinici; quoties Imperator avorum aulam ingrederetur, comitante *Quango*, &c, ut mos est, manibus syrma colligente, tam insolito affectum horrore, ac si à tergo instaret aliquis, qui ferrum ei minaretur; alio vero id muneris obeunte Præfecto, metus omnis expertem incessisse. Præsagire videbatur animus, quanta calamitas eum à cognatis *Quangi* maneret. Nec fallebat ipsum hæc Imperatoris ex timore nata titubatio. Vnde summo se magistratu abdicandi domumque redeundi copiam petiit; quam tamen haud impetravit. Vt mirari sane subeat, quo præsente paveret, esse sine ipso tamen noluisse. *Suum Præfectum metuit & retinet.*

Ex quo, ut diximus, illa contra *Hiaochaum* Imperatorem & *Quangium* orta seditio, severissime hucusque in conscios ac rebelles inquirebatur. Multi specie Imperatori serviendi privatas ulciscebantur injurias. Quo factum, ut æque innocentes ac criminum conscii necarentur. *Siuenius* ubi regnare cœpit, inquisitionem continuo sustulit, omnibus concessa præteritorum venia, ne quis in posterum officio deesset suo; exhortans omnes ad concordiam & fidem. Præterea judices non paucos mutavit; eos dico, quos justo severiores cognoverat. Comperto autem *Hoangpum Honanæ* provinciæ præfectum mitem esse ac misericordem, qui populum sibi subjectum sola virtute imperandique suavitate perbelle regeret, procul terrore pœnarum; in regiam advocatum summum tribunalis ejus, in quo capitales aguntur causæ, Præfectum creavit, etiam atque etiam monitum, ut, quantam posset cunque subditorum misericordiam caperet. *Nam & ego*, ajebat, *inter meos subditos jam subditus fui, carceremque ab incunabulis expertus, scio, quantis malis vexentur subditi; quorum proinde convenit maxime misereri.* Multa alia decrevit bono publico; non ignarus, quid sit *Ejus clementia.*

parere dicto, quid imperare. Ac sane optandum esset; ut omnes Principes, qui aliis imperant, quid sit obedire, dignoscerent. Si enim calamitosam sæpe subditorum sortem intelligerent aut experirentur ipsi; vel ego fallor, vel illi suos magis amarent, quid enim dicam, minus vexarent aut opprimerent?

Avaritia punita ab ipso reo.

Anno imperii secundo fortissimi cetera vir animi *Tienyenus* seipsum, & auri cupidinem vincere non potuit. Cum enim, regiorum sepulcrorum exstruendi atque ornandi esset ei mandata cura; multa numorum millia subjectis expensarum falsis rationibus surripuit. Criminis erat manifestus; cumque id apud Sinas esset capitale, missus in carcerem, carnificem exspectabat. Adjunctus tamen à duobus amicis, ut de Imperatore legendo benemeritus, vitæ gratiam obtinuerat. Quippe Sinicæ leges hoc præclaris olim in rempubl. meritis dabant, ut admissum postea forte crimen esset impune. Duo igitur amici culpæ gratiam nunciaturi tendunt ad carcerem. At *Tienyenus* eorum aspectum non sustinuit; neve illos videns, pudore confunderetur, laqueo sibi ipsi jus dixit, bis mori dignus, qui se quoque judice indignus erat vivere.

Ambitio aliena Imperatrici mortem acersit.

De *Quangi* virtute ac fide multa diximus; sed uxorem habuit *Hienam* nomine, fastu nequitiaque nulli secundam. Hæc, ut dictum, filiæ repulsam non ferens, ut illam diadematam videret, *Hiuam* Imperatricem parabat è medio tollere. Occasio erat ex difficultate partus, quo *Hiua* tertio istius Imperatoris anno filium *Hieum* enitebatur. Omnes quotquot erant in regia medici, pro salute Imperatricis vocantur in consilium. In his erat *Ienus*, unus è *Quangi* domesticis atque intimis familiaribus. Hunc igitur *Hiena* sollicitat magnis promissis præmiis, ut Imperatrici venenum cum pharmaco propinet. Ille spe felicitatis, quæ offerebatur, victus, Imperatrici medicatum miscuit poculum ejusmodi, ex quo in mœrorem lapsa, denique moreretur. Idque tali arte fecit, ut ne suspicio quidem esset, illam veneno periisse. *Quangus* autem id medicis haud impune volebat esse, tanquam in paranda medicina peccassent. Iamque in eo erat, ut hac de re

Scelus uxoris ignaro marito.

quæstio-

quæstionem haberet; cum illius uxor veniam eis & impunitatem deposcit ac rogat, ut saltem in *Ienum* nihil triste statuat. Suboluit *Quango* fraus uxoris ex importuna petitione deprehensa; nec multum aberat, quin eam quæstioni subjiceret. Verum quia tale crimen totius familiæ interitum merebatur; sibi suisque rebus timens, ultra suspicionem non processit. Sed quia nihil adeo est occultum, quod ætas non in apertum proferat, præcipue si est è muliere profectum crimen; post *Quangi* mortem fraus detecta, totaque illius est exstincta familia. *Excidio familia punitum.*

Interim, quod nequissimis artibus quærebat, *Hiena* vidit. Nam Imperator filiam ejus uxorem accepit, ornavitque diademate. Atque ut totum Imperium exhilararet, è carceribus captivos omnes more gentis emisit.

Scribunt historici Sinenses, anno quarto hujus Imperatoris (fuit is ante Christum septuagesimus) mense quarto, tantos terræ motus in Sinis factos esse, ut montes aliquot evulsi sua mole corruerint, majori tamen hominum terrore, quam damno. Quod sane mirum est, quia Sinicam terram raro nec nisi leviter movisse constat. Sinæ, ut sunt pronis ad superstitionem animis, ex hujusmodi prodigiis interitum ominantur Imperio; quia irati cæli ac minacis ea signa esse autumant. *In Sinis terra motus.*

Paullo post *Quangus* fato concessit eximia in Imperatorem fide memorandus; subductus terris ante, quam suæ cognationis interitum videret. Ad ægrum ipse Imperator humanissime invisit. Cujus ut in se Imperiumque universum merita grata memoria prosequeretur; *Iuum* ejus filium summum dextro cornu ducem præfecit, paternum quondam munus. *Xangum* vero illius ex fratre nepotem Regulum creavit. Multos insuper è *Quangi* familia extulit ad honores, sed valde caducos ut videbimus. *Quangus moritur Imperatori fidissimus.*

Mortuo *Quango* Imperator ipsemet omnem regiminis curam suscepit; novum Præfectum instituit, quem admonitorem Imperatoris vocabat, eumque libere, si alicubi peccaret, admonere licebat. Quod *Monitor Imperatoris eligitur.*

exemplum reliqui deinceps Imperatores secuti sunt. Illud in hoc Imperatore eximium fuit, quod severissime Præfectis invigilabat, de moribus eorum agendique modo inquirens. Populi vero gubernandi perquam liberalis ac suavis ratio. Quinto quoque die publice sui copiam faciebat; quo die omnibus & præcipue viduis, pupillis ac pauperibus patebat aditus. Præfectis autem edixit, ut in posterum omnibus & præcipue viduis, pupillis ac pauperibus patebat aditus. Præfectis autem edixit, ut imposterum omnes causas scripto traderent, ut melius consideratis omnibus etiam scripto responderet ipse. Non raro enim contingere dicebat, ut loquaciores fucis verborum ac lenociniis extorquerent omnia quæ concessisse, frustra deinde pœniteat. Hic mos etiam nunc apud Sinas viget; quo fit, ut, licet Reges Sinarum raro se publice videndos indulgeant populo, continuo tamen revera cum eo versentur. Et plane magis ita cum suis agunt secreta negotiorum omnium cognitione, quam illi, qui assiduo suorum colloquiis ac familiaritate utuntur, negligentes interim eorum negotia. Non enim regum facies à populo quæritur, sed favor, neque pedes, ut ajebat ille, sed caput imperat.

Omnia scripto aguntur apud Sinas.

Susceperat jam duos filios Imperator; quorum primus *Hieus*, de quo supra dictum, hoc anno declaratus est heres Imperii atque Successor. Alter *Kinus* è concubina fuit; quem hoc eodem anno *Hoaigan* regem esse jussit. Ea res vehementer ussit *Hienam* Imperatricis matrem. Hoc enim pacto, si pareret nepotem filia, non Imperatorem, sed regulum tantum fore videbat. Quam ob rem fit autor Imperatrici, *Hieum* veneno tollat. Nec inobsequentem filiam habuit scelerosa mater. Namque Imperatrix in omnem exin occasionem intenta; qua privigno propinaret venenum, eum sæpe simulato matris affectu ad convivium invitare, nec quidquam eorum omittere, quæ ad ipsius interitum spectare videbantur. Sed incassum omnia. Nam nec puer Princeps, in recenti adhuc magorum memoria quidquam comedebat, nisi à ministris prægustatum; & nescio quo modo in regia increbuerat,

Machinatio feminea ambitionis.

crebuerat, *Hiena* ſcelere *Hiuam* Imperatricem veneno ſublatam eſſe, Ac licet Imperator huic ſuſpicioni prorſus abrogaret fidem; ſeveriſſime tamen edixerat Principem cuſtodientibus, ut cibum potumve, priuſquam porrigerent, cum cura explorarent. Gliſcente tamen interea rumore, propinatum eſſe manu medici, venenum ab *Hiena* Imperatrici; paullatim Imperator omnes è *Quangi* familia præfecturis majoribus privavit. Advertebatur id à *Xango*, *Iuo* ac reliquis; qui proinde cum *Hiena* de ipſius etiam Imperatoris nece conſilium agitabant. Sed detecto prius, quam perfecto ſcelere, capti omnes conjurati cum tota ſtirpe deleti ſunt. Hic etiam *Hiena* commeritas pridem pœnas dedit. Imperatrici ſoli facta vitæ gratia; ſed ab Imperatore repudiata, quod reliquum illius erat, vidua & ærumnis deformata traduxit. Tot malorum cauſa fuit unius mulieris ambitio. Sed quæ malis artibus honores familiæ quærebat, optimi *Quangi* familiam ſimul ac ſe perdidit.

Poſtmodum Imperator ad Imperii leges & jura ordinanda animum applicavit. Variæ quippe leges à variis Imperatoribus latæ in immenſum excreverant; quibus, non dico, intelligendis, ſed vix legendis unius hominis vita ſufficeret. Quare qui aliquam ante ceteros earum cognitionem ceperant, alios fraudes ex fraudibus texendo facile decipiebant; unde multa tribunalibus negotia, multa iniqua lucra provenere. Itaque illas ad pauca capita redegit, non omnes, ſed meliores duntaxat, antiquatis reliquis, Iuſtiniano noſtro non abſimilis. Quanta vero moderatione ab judicibus eſſent homines addicendi morti, hac lege monſtravit. *Volumus, ut judices potius in leges peccent, quam ut cauſa non probè liquideque cognita quemquam morte mulctent. Eſt enim hominis vita rerum omnium in terrarum orbe maxima. Magna proinde adhibenda eſt cautio, ne vel unus homo temere occidatur.*

Legum multitudo *reſtricta.* *Vita hominis quanti facienda.*

Etſi vero *Siuenius* in hunc modum utilitatem reipubl. ſibi propoſuit; efficere tamen haud potuit, quin exiſteret alicunde rebellio. Provincia *Xantung* ea calami-

lamitate potissimum infamis fuit; initio ab annonæ penuria orto. Plebs enim fame stimulante furens undique prædari cœpit, emissasque ab Imperatore copias magna clade affecit. Imperator, ut huic malo, antequam corroboraretur ac manaret longius, iret obviam; *Cumsuum* hominem probum rectique amantem cum novo milite contra furentes emisit. Qui cum abeundi veniam ab Imperatore peteret; interrogatus ab eo; ecquo modo illos cogitaret reprimere, respondit, eo modo se repressurum eos, quo intricatum funem solvimus, qui quo magis adstringitur, eo magis implicatur. *Laxandus est*, inquit, *ut solvatur. Exercent latrocinia, quia penuria laborant, & à Præfectis tributa strictius quam par est, exigentibus vexantur. Contra tuos etiam milites arma sumsere, vim repellendo. Illam ego non adhibebo, sperans eos bonis verbis ac rationibus, comitate denique pacari posse. Non viribus agam, sed arte.* Quæ locutus, in provinciam suam abiit. Iam ad principem urbem rebellatricem pervenerat; cum rebellium exercitum audit obviam in pugnam procedere. Quare, ne vim inferre velle videretur, gradum cum suis reduxit. Missis dein diplomatis ubique cavit, ne quis latronem aut rebellem caperet nisi armatum. Si quis caperetur, eum volebat inviolatum & incolumem ad se adduci. Vulgavit præterea Imperatoris nomine, se omnibus præteritæ culpæ gratiam facere, si quieti redirent ad sua; imo & alimenta de publicis horreis promittebat. Dimissis igitur quoquoversum literis, ipse curru vectus ad eam, de qua dictum est, urbem solus tendit; in quam admissus omnibus quietem ac pacem suasit, non armis, sed verbis eos domans. Cumque sua cuique liceret arma vendere vel cum instrumentis ad agriculturam necessariis commutare; dearmatis annonam regiam divisit. & sementi faciendæ, quantum cuique satis, attribuit. Ita sine sanguine consedit hæc seditio. Cujus generis calamitates semper Sinicis Imperatoribus formidolosæ fuere; quod hinc plerumque vastitas Imperii consecuta sit atque mutatio. Quippe latronum duces paullatim vires colligunt ex perditis hominibus, nisi mature retundantur;

Sapiens dictum ac similitudo.

Prudentia ducis in compescenda rebellione.

eisque

eiſque creſcit animus ad ipſum etiam Imperium occupandum. Attulimus hujus rei exempla nonnulla ſupra; neque pauca infra afferemus.

Sub hæc tempora *Chuyeus* Philoſophus diem ſuum obiit, vir ſumma virtute præditus, divitiarum contemtor, adeo juſtus, ut nec amicorum precibus, nec parentum unquam affectu motus, vel unguem latum à recti tramite diſcederet. Ad magnas Præfecturas eum extulerant mores ſui; & tamen in tanta paupertate deceſſit, ut ſumtus, queîs terræ mandaretur, haud reliquerit. Quo audito Imperator, illius filio centum auri libras donavit, ut ex eo & patri juſta perſolveret, & ipſe de reliquo vitam toleraret.

Chuyei Philoſophi moderatio.

Neque hujus tantum, ſed etiam *Kieſinii* virtus clara fuit, illius, qui hunc Imperatorem aluit in carcere, ſummoque in diſcrimine ſalutem ei dedit. Ingens hoc beneficium vel ignorabat Imperator, vel non meminerat. Neque *Kieſinius* illius unquam memoriam uſurpavit, nec Imperatorem, etiam cum res ac tempus ferret, admonuit; contentus præfectura ſua. Iam aliquot annis imperium tenuerat *Sivenius*; cum mulier una ex iis, quæ in palatio ſerviebant, Imperatorem accepti beneficii commonefecit. Obſtupuit ille cognita *Kieſinii* modeſtia; maximique poſt eum faciens, collaudatum Reguli dignitate ornavit. Non tamen paſſus eum abire, velut patrem nutricium apud ſe detinuit; & virtutem illis ex uſu quotidiano magis magiſque ſuſpiciens, adjutorem Imperii fecit ac Præfectum ab Imperatore proximum.

Duo Philoſophi Principi præceptores erant dati, qui bonis moribus eum ac Philoſophiæ præceptis imbuerent. Alteri *Suquangus*, alteri *Xeus* nomen erat. Inter hos forte requietis & otii mentio verſabatur; cum *Suquangus*, *Auditione*, inquit, *accepi*, *quietis amantem tuto & procul humana vitæ caſibus vivere*; *nec infamiæ periculis obnoxium*, *qui ſciat cupiditatibus & habendi deſiderio modum ponere. Iam uterque rem fecimus*; *nec minus honoribus, quam divitiis abundamus. Ex doctrina noti clarique, bonam famam conſervavimus. Hæc ſi nobis non ſufficiant*; *timeo*, *ne poſtea perdamus omnia, pœniteatque*

Kieſinius beneficium in Imperatorem à ſe collatum tacet.

 non

non secutos honestum otium. Sub hæc dicta conveniunt inter se, seniumque & ægritudinem excusantes, ab Imperatore abeundi veniam petunt. Quam is, licet invitus, dedit tamen, singulosque duobus aureorum millibus donavit. Princeps quoque singulis aureos quingentos numerari jussit, curribus & famulis additis, qui eos domum deducerent. Quo postquam rediere; maximam pecuniæ partem famulis à quibus erant deducti, partiuntur. Quicquid reliquum erat, insumsere struendis conviviis, ad quæ suos cives invitabant, nil reservantes sibi. Aderat unus è *Sunquangi* affinibus, qui eum admonuit, ut illa pecunia emeret agros filiis ac nepotibus relinquendos. Cui Philosophus, *Habeo*, inquit, *ab antecessoribus meis fundum mihi relictum; qui, nisi filii ac nepotes mei desides erunt & marcebunt otio, in victum vestitumque facile sufficiet. Arent ipsi & serant. Opes nimiæ sapientum etiam animos depravant, malorum hominum vitia augent impelluntque ad peiora. Sin a me nolent virtutem discere; saltem id non relinquam eis, per quod pejores fiant.*

Philosophorum sapiens dictum & factum.

Anno ante vulgarem Christi epocham sexagesimo decreverat Imperator *Tartaris* bellum inferre. Namque in futurum solicitus, cum eos accepisset iterum viribus pollere ac robore, plurimaque loca sub *Hiaouo* intra montes amissa recuperasse; volebat illos armis antevertere, ne, si ad pristinam potentiam excrevissent, Sinicum Imperium denuo vexarent. Sed à summo Præfecto, quod arma cogitaret, reprehensus ab incepto destitit. Eum porro sic locutum ferunt. *Quid, ô Imperator, de exteris invadendis cogitas cum domi multa non desint, quæ correctione indigent? Hoc anno, quod adhuc inauditum, filius patri; & minores natu fratres septem, fratribus majoribus omnino viginti quinque mortem intulere. Sunt hæc insignia non ferenda protervitatis argumenta, morumque nocentissimam in Imperio mutationem portendunt. De hoc est dolendum; his vitiis applicandum præsentissimum remedium; quibus si non sit in Imperio locus, non erit quod* Tartaros *timeamus. At nisi à te quam primum præcautum & provisum erit; timeo, ne non modo in Imperium, sed in ipsum quoque penetrent*

Bellum in exteros prudenter dissuasum.

netrent palatium. Has igitur ob caufas dilatum eft bellum *Tartaricum.*

Ceterum Indiæ regna quædam ab *Hiaouo* in deditionem redacta rebellarunt. Imperatorem de pœna deliberantem cum alii, tum etiam Præfecti retinuere, dicentes: *incongruens effe, fuos perdere, ut alienos fubjicias. Multa quidem occupata fuerunt Imperatore atavo tuo regna; fed majore damno noftro quam emolumento. Infinitus eft enim Sinarum bellatorum numerus, qui periere. Solum à Sinicis Imperatoribus exigitur, ut fuis jufte & legitime imperent; fin animus eft Imperii ampliffimi proferre fines, fine vi, fine armis alliciant ad obfequium fola virtutum fama aliena regna. Quæ fi nolint Imperatorem noftrum dominum agnofcere, noftra nobis Sina fufficiet.*

Haud multo poft *Hieus* Princeps patrem offendit. Nam in convivio, multis Præfectorum accumbentibus, Imperatorem aufus eft arguere, quod indoctis etiam hominibus præfecturas committeret. Imbiberat *Hieus* cum Sinica Philofophia fcitum illud: nec probum nec juftum effe poffe, qui Philofophiam non didiciffet. Vnde Sinis idem eft amare literas ac bonum effe. Iratus Imperator filio refpondet, feveriffime paternum ultus fupercilium; &, Ex quo, inquit, Hana *familia noftra rerum potitur, fatale femper ei fuit, à fucceffore filio moleftias experiri. Sed ubinam funt modo tot Philifophi, qui totius Imperii præfecturis fufficiant? An ignoras literarum ftudia paullo ante nos poftliminio ad nos rediiffe? Ifta fapienti dico; imo vero ne plus te fapere credas, quam fapis, cupio.* Poft hac Imperatoris erga filium ufque adeo exolevit favor, ut parum abeffet, quin exheredato illo, *Kinum Hoaigam* regem fucceforem declararet. At continuit fe tamen; cum quia fciebat Præfectos id non permiffuros, tum inprimis, ut levitatis notam effugeret. Nam eum nunc rejicere, quem paullo antea fucceflorem defignaverat, probrofum videbatur. Hæfit tamen alto pectore fixa vulneris illius cicatrix; cujus vindicandæ quærebatur undique occafio. Poftea vero, quam *Hieus* filium è conjuge fufcepit, odium repente in amorem vertit. Tanta enim

Sinarum axioma de Philofophia.

enim lætitia perfusus est *Siuenius*, ubi nepotem vidit, ut jam nullum nisi *Hieum* vellet successorem. Quin etiam tradunt Imperatorem suis sæpe manibus nepotem excepisse, cum eodemque lusitasse posita interim majestate.

Legatio Tartarorum ad Sinas.

Anno ante vulgarem Christi epocham octavo & quinquagesimo *Tartarus Tangu* rex legatos ad Imperatorem misit, per quos eum dominum suum agnoscebat tributarium ultro se faciens, ac promittens successores suos deinceps in Sinici Imperatoris semper clientela fore. Variæ fuerunt hac de legatione Præfectorum opiniones. Alii dicebant hoc *Tartaros* agere, ne à Sinis invaderentur, utque in tuto collocati antiquas vires reciperent. Alii contra suspicabantur eos hoc prætextu Sinam explorare, quidque agatur, scire velle. Fuere, qui legatos ne audiendos quidem putarent. Vicit demum illa sententia, ut admitterentur, & tanquam amici regis legati tractarentur. Hac occasione sæpe deinceps irrepsere Sinicum in Imperium ficta legatione uti commercia sua tuto exercerent. Afferebant *Ginsem* radicem illam, quæ una Sinis plurimi æstimata quantovis emitur pretio. Afferebant præterea pelles pretiosissimas martium, castorum, & Zibelinas quas vocant, quarum in *Tartaria* magna copia et usus. E Sinis invicem res alias in *Tartariam* avehebant. Hujusmodi legationes nunc in *Mogoria* Turcæ subornant, faciuntque cum Sinis commercia, ut fusius in Atlante meo narro. Erit hac de legatione inferius agendi locus. Namque *Tartari* vere quondam Sinicum Imperatorem suum agnoverunt.

Haud multo post hanc legationem *Siuenius* est mortuus; cujus imperium satis felix & pacatum fuit. Nam quod ab eo nonnulla regna defecerint, illa velut extera suique animi magnitudine indigna tam facile quam animose sprevit. Præfectos habuit ac Philosophos non paucos, homines præclaros, quorum egregia usus est opera. Successorem reliquit *Hieum* filium, quem nunc dicere aggredior.

SINI-

SINICÆ HISTORIÆ LIBER DECIMUS.

I. Imp. IUENUS.

Imperavit annis XVI.

Cyclo 45. anno 10. ante Christum 48.

Iuenus dictus est, cum gubernare cœpit; Imperator philosophus; doctorum hominum amator & ipse doctrinæ avidus. Sed in administranda republ. non perinde prudens, documento fuit, non semper, qui doctiores sint, eosque & prudentiores esse. Præter frugalitatem & sumtuum moderationem multæ aliæ virtutes egregiæ in eo laudabantur; sed quas exigua in discernendis ac cognoscendis rebus prudentia fœdabat. Loquaciores, à quibus verborum specie ac fucis decipiebatur facillime, ad honores evehebat, ejusque modi homines idcirco reliquis credebat meliores, quia sublimius de virtute dissererent. Horum itaque multi phaleratis dictis amplos dignitatum gradus adepti, cum deinde fœdissima quæque facinora facerent; mox ob eorum contentiones & æmulationes Imperii status in pejus ruere cœpit. Nec illud tacuerim, hunc Imperatorem tardum & parum efficacem fuisse; animi præterea insigni mollitie ac lenitate minime laudanda. Vnde nullum unquam opportunum remedium negotiis adhibuit. Certe Sinici scriptores etsi animi moderationem in eo laudant, ac multas alias virtutes; ab illo tamen *Hanæ* familiæ perniciem ortam affirmare non dubitant. Sic illa familia, cujus parens & conditor excellebat maxime hominum cognitione, ab illo est affligi cœpta, qui eos minime cognoscebat.

Imperator philosophus non item prudens.

Primo imperii mense postquam paternis manibus parentavit, *Cieyuam* uxorem ingenti pompa Imperatricem declaravit. E cujus amicis atque cognatis in Imperio multæ postea perturbationes & rixæ sunt ortæ, ut in proximo Imperatore docebimus. Eodem die

Ejus moderatio in tributis & œconomia.

Gaum

Gaum filium, quem ex *Cieyua* susceperat, heredem ad successorem regni pronunciavit.

Tum Præfectos suos allocutus, *Scio*, inquit, *Imperium uni præ reliquis à Cælo dari, ut provideat omnibus; non ut suis tantum rebus studeat, suas utilitates voluptatesque venetur, sed ut cunctorum subditorum commodis utilitatique pareat, unus omnibus prosit. Quare ut munus mihi à Cælo impositum expleam, ex antiquorum optimorumque Imperatorum decretis, eorum sequens vestigia, omnia tributa remitto, præter illud, in quo è decem unum solvitur. Palatii sumtus, equorum famulorumque numerum imminui volo. Frugalis mensa sufficiet, misso splendore; nec ad pompam vel fastum equos & famulos alam, sed hac in re solam necessitatem spectabo. Sic & populum mea benignitate lætum servabo; nec mihi paucis contento quidquam deerit.*

Invidia malum aulis familiare.

Siaouangus erat Imperatoris carissimus præceptor, jam sexagenarius philosophus. Huic cum summæ præfecturæ munus mandare decresset; inter competitores & æmulos invidiæ continuo flamma exarsit. Multi ergo in eum conjurant, oblatoque Imperatori libello multa optimo seni crimina objiciunt ea arte, ut pro veris quidem non affirmarent, sed tamen inquirendum esse dicerent. Mos erat, ut, cum Imperator accusationem admitteret, illico comprehenderetur accusatus. *Iuenus* ejus moris insciens, de capite boni senis inquiri permisit, non dubitans, quin posset eum dimittere. Carceri præfectus, unus ex conjuratis, quam primum *Siaouangum* capit, & male habet in vinculis. Ille hausto sua voluntate veneno seipsum necat, indignum esse dicens sexagenario semel capto, licet innocens esset, pro vita disputare aut pro ea multum agere, cui natura jam fere finem imposuisset. Imperator audita philosophi morte maxime indoluit; non tamen adeo sagax fuit, ut rem cognosceret, vel suorum calumnias deprehenderet. Ex quo Præfectorum astutiores eum parvi facere, in factiones divisi suis rebus ac partibus studere, æmulos aulicis artibus insectari; quæ res Imperium ubique turbavit. Hæ factiones in Sinica gubernatione sunt maxi-

Vltronea mors philosophi.

maxime pestiferæ, ubi omnia Imperator agit ex majorum Præfectorum consiliis; qui cum suis favere volunt, bonum publicum omittunt, & pro affectu vel muneribus responsa venditant.

Sub hoc Imperatore *Quangtung* provincia *Quangsi*, & *Hainan* insula defecerant, & immissas ab eo copias repulerant. Quare quantas potuit maximas vires contra rebelles parabat; queîs animus erat *Kiasunum* philosophum potius quam militem præficere. Ille arcessitis è Sinica philosophia rationibus Imperatorem ab hoc bello deterruit; *Et olim*, inquit, *Sinicum Imperium ad Orientem mari, ad Occidentem vero campis arenosis montibusque terminabatur; in Australi parte* Kiang *maris filius limes erat. Sed hos fines paullatim extendit non magis armis, quam virtute. Hac Imperatores optimi allectos & ultro advenientes humaniter excipiebant; nec pauci fuere, qui comitate victi advenerint. Vi nemo subjiciebatur. Hæc igitur est summa consilii mei, ut à bello abstineas, & probos Imperatores secutus, gubernandi modum, quem illi, teneas. Nam rebelles populos virtutum splendor, non strepitus armorum subjiciet.* Itaque fecit, ut suasum erat, Imperator, damnatoque bello, eas regiones deseruit, quæ in defectione occalluere.

Interim factiosi Præfecti acerrimis inter se studiis certare pergebant, magno Imperii malo. Vnus inventus est *Lieus*, recti bonique communis amans; qui, quid ageretur, Imperatorem oblato libello monuit, æmulationis factionumque damna demonstrans & concordiæ bonum. Hic ergo à sociis, queis recti amor ante pravos affectus erat, animatus, posthabito vitæ periculo Imperatorem, alloquitur in hunc modum: *Bonis, ô Imperator, integrisque magistratibus uti, sicut est optimi regiminis fundamentum; ita contentionum fons est & initium malæ gubernationis, eos expellere. Si in ipsa regia urbe omnes Imperatori fideles sint, ac multi amoris conspiratione consentiant; in provinciis vigente obsequio, recte atque ordine cuncta procedent. Qua ingenii perspicacia præditus es, ô Imperator, opto ut rectum iter; fidis ac probis hominibus aperias, neu faciles aures fallacibus aliquorum*

Oratio Liei adversus factiones.

quorum dictis præbeas. Ut facta cujusque discutias, rogo; quo mali è collegio summi magistratûs ejiciantur, & viri probi meritos honores totius Imperii bono adipiscantur. Ut inter se tui congruant, unaque mente vivant, da operam; in eos, qui factiones ac partium studia sectantur, inquire, atque ut merentur, tracta. Id facies cum Hanæ *familiæ tuæ summâ salute in multos annos conservatione.* His auditis exhorruere scilicet factiosi Præfecti; &, quamvis nullum nominaret *Lieus*, Imperatorem tamen plura super his rebus rogitaturum haud ambigebant. Quare *Lieum*, quique cum eo stabant omnes omnino perditum ire decernunt, antequam exerceretur hæc ab Imperatore quæstio. *Hienus* ergo factionis unius dux *Kimuoum Liei* amicum, quia coram Imperatore de se quoque male locutum sciebat, hac necavit arte. Quippe cum *Hienus* maxima præfectura gauderet, ab Imperatore non difficulter obtinuit, ut *Kimuoum* extra regiam Præfectum juberet esse talem hominem tali provinciæ necessarium esse dicens. Quanquam hoc consilium instar imperii fuit. *Hienus* namque sua dexteritate, dicam, an loquacitate? Colai summam dignitatem indeptus, quos vellet, in præfecturas inferiores mittebat. Itaque *Kimuous* assignatam sibi provinciam adiit. Verum vix in ea mensem exegerat, cum in eum, ut æmulum, apud Imperatorem tradito libello multa crimina, vera an ficta, parum referebat, *Hienus* intendit. Omnes quidem actiones illius diligenter per coricæos notârat; quas sinistre interpretatus, etsi forte quædam in provincia male ab eo acta non deessent, munere simul eum ac vita privavit.

Fraude sublatus innocens.

At non multo post unus è Præfectis etiam *Hieno* apud Imperatorem multa maximaque crimina scripto intulit. Sed incallidus Imperator *Hieni artibus* infatuatus nullam adhibet libello fidem; imo stultissime *Hieno* illum ostendit. Is, ut erat astutissimus, hac occasione in rem suam usus, hujusmodi verbis in illius animum irrepit. *Adhuc, ô Imperator, nihil antiquius mihi fuit, quam ut bona fide tibi servirem. Sed enim, quia me licet immerentem ante ceteros in hoc amplissimo statu collocasti; superior tamen est invidia,* qua

Imprudens factum Imperatoris.

qua sola armati hostes mei me apud te accusant, in perniciem meam intenti. Nec vident, cum obtrectant mihi, à se accusari beneficium tuum, quo me minimum affecisti. Quid faciam? invidia usquequaque ardeo; nec tuorum subditorum illi facient ullum criminandi finem. Sed bene se res habet, quod undique deserto mihi spes est omnis reposita in judicio mei gratia & favore. Quare unice te rogo, ne committas, ut plus apud te malevolorum possit invidia, quam calamitas mea. Meum erit, fidei erga te & obsequii constantia, me tibi ante ceteros probare. Quas artes in me ut semper expertum esse te confido; sic iterum atque iterum rogo, ne des faciles aures æmulis, & honorem, quo me prosecutus es, invidentibus.

Facile fuit, Imperatorem, plus fidei dictis quam factis habentem fallere. Vnde jam *Hieni* potentia Præfectis erat omnibus formidabilis; Imperatore non modo nullam accusationem contra ipsum admittente, sed ipsos etiam accusatores ei palam monstrante. Qui proinde quam plurimos attrociter ultus, variis artibus perdidit; alios raso capite velut mancipia struendis mœnibus onera comportare cogebat; suos suarumque partium asseclas elevabat. Hinc tantus omnes illius pavor cepit, ut jam plus, quam Imperator timeretur.

Inter hæc Imperatoris duces, quibus erat commissa muri magni custodia, commoditatem rei secuti, amicitiæ jure perfide violato, *Tartaros* reges duos, qui in montibus vicinis animi gratia venabantur, captos plectunt capite. Deinde tanquam magnum quid pro Imperio fecissent, impudenter ab Imperatore petunt præmia. Cumque is ex Præfectorum sententia pœnas potius debuisset ab illis expetere; ad Regulorum dignitatem eos extulit. Duorum vero regum capita jussit ad *Tartarorum* terrorem in regni confinibus suffigi. Nec puduit Imperatorem varias habere conciones, quibus ostendebat reges mortem meruisse, atque à se mandatum esse, ut caperentur. *Hienus* vero, qui alterum ex illis ducibus, ut alienum à sua factione, odio prosequebatur, Imperatori suadebat, ut eorum perfidiam puniret; alioqui timendum esse, ne

Tartari persequentes injuriam, Imperium invadant. Sed non paruit Imperator ejus consilio; necem *Tartarorum* rem levem esse dictitans, nec fidem barbaris illis servandam, nisi cum prodesset Sinis. Adeo Sinæ alias nationes præ se spernunt. Postea vero quam *Huhansienus* novus *Tartarorum* rex bellum ultionis petendæ causa Sinis intulit; tum primum intellexit Imperator, quantum peccavisset. Itaque ut pacem impetraret, è regio sanguine uxorem ac magnas opes ei dedit. Quibus *Tartarus* pacatus, à bello abstinuit.

Porro factiones Præfectorum adeo intumuerant, ut jam in apertas seditiones erumperent. Verum Imperatoris mors magno Imperii commodo interveniens illam tempestatem sedavit. Cui cum filius natu major succederet, omnesque sub novo Principe meliora sperarent; à vi temperatum est.

Imp. XI. CHINGUS.

Imperavit annis XXVI.

Cyclo 45. anno 26. ante Christ. 32.

IN vinum veneremque penitus immersum hunc scribunt Imperatorem fuisse, gubernationis cura maternis consanguineis permissa. E *Vanga* familia, ex qua *Cieyua* mater oriunda, permultos ad amplissimos honores provexit; nesciens, quantum sibi suisque malum compararet. Regulos primæ dignitatis creavit avunculos quinque; regem unum. Is *Mangus* erat, ex eadem ortus familia; regnum *Sintu* dictum, erat in ea *Suchuena* provinciæ parte, ubi modo *Chingtu* est urbs princeps. *Hienus* hæc videns, nec ignarus, quam potentes haberet æmulos & hostes, abeundi copiam petiit, facile factam ab Imperatore. Verum vix urbe regia domum petiturus exierat; cum in sicarium incidit imminentem ejus jugulo, nec sine Imperatoris consensu, quod omnes suspicabantur. Tum exstincta cum autore suo factione primaria, etiam reliquæ evanuere. Viguit una *Vangi* familia; quæ turbas tamen ingentes excitavit, ut videbimus.

Densa nebula.

Quarto primi anni mense in Majum nostrum inciderat uda densaque nebula, quæ magno cum omnium

terrore

terrore Sinam omnem intexuit. Interrogati astrologi, quid ea res portenderet? negarunt ex artis suæ secretis quidquam certi affirmare se posse. Admonitor autem regius ita rem explicavit, ut hoc prodigium ideo prædicaret ostentatum à Cælo, quod Imperator contra Imperii leges ac statuta majorum avunculos nil tale meritos ad Regulorum dignitates extulerat. Vera loquebatur; sed Imperator maternis precibus retentus noluit *Vangam* familiam offendere, vel non intellexit, quanta mala possent hinc existere. Suorum quidem parentum & antecessorum exemplis non sapuit; vel in tantum vitiis se dedit, ut & hæc nesciret. Vnde non mirum, si turbis deinceps excitis, postmodum tertium ab hoc Imperatorem interfecerint, & maximam Sinarum partem occupaverint. Quæ hîc attigisse sufficiat; nam ad secundam decadem, quæ res post Christum natum in Sinis gestas prosequetur, hæc spectant.

Anno imperii secundo postquam *Chingus Hiuam* conjugem suam imperiali corona redimiverat; quarto ejusdem anni mense nix ingens cum in Regia, tum in circumjectis regionibus cecidit. Rara utique ac Sinis invisa res. Astrologi ariolique interrogati, quid hæc novitas sibi vellet, varii varia finxerunt. Imperator à philosophis etiam exquirit, ab illis præsertim, quibus figurarum liber, *Yeking* dictus, quo de libri primi principio egimus, legendo intelligendoque familiarior, ut scripto, quid inusitatum prodigium moneret, exponerent. Aliqui ob *Fungi*, qui erat ex *Vanga* familia, nimiam potentiam iratum dixere Cælum; nec dubitabant Imperio secuturas calamitates minari. Vera dicebant; quamvis hoc ex nive non conjicerent, sed ex *Vanga* familiæ fastu ac potentia, quæ omnino, cum nimia est, in seditiones facile erumpit. Quo audito *Fungus* ipse summa, quam gerebat, præfectura cupiebat abdicare se; cujus tamen votis haud assensus est Imperator. Vnus inventus est *Soyungus*, qui *Fungo* adulatus, quippe à quo multa sperare poterat, in eam partem explicavit portentum, ut bonum esse omen prædicaret. Nec abrogavit ei fidem Imperator; amplexus repudiata vera falsam unius sententiam. Id quod

Nix rara apud Sinas.

ſæpe contingit, ut nos ipſos nimium amantes, nec, quod bonum eſt, intelligentes proſequamur materiam noſtri mali; ex quo neceſſe eſt ſummam denique perniciem exiſtere.

Obeſt nimia unius familiæ potentia.

Sed ut iſtius Imperatoris in hac re magis error appareat; narrandum eſt, quod *Lienchiangus* non infirmæ ſortis Præfectus egit. Librum compoſuit undecim capita complexum optimo ſtylo & exquiſitis rationibus explicata; quibus, quantum efficere poſſet nimia unius familiæ potentia, demonſtrabat. Ac licet familiam diſſimularet; minime tamen Imperatorem fefellit, eo libro familiam *Vangam* peti. Laudavit autoris ingenium, eruditionem, fidelitatem, ſimplicitatem, omnia. Nec immerito. Namque prorſus erant è majoris nominis virtutiſque philoſophis depromta; non tamen ad flectendum Imperatorem, ut optima ſuadenti pareret, efficacia.

Hæc autem iſtius philoſophi ſinceritas fecit, ut *Hingus* ejus filius etſi literis inclytus, nunquam præfecturam adeptus ſit, quamvis à Præfectis bene multis deſtinaretur. Namque delapſus huc erat Imperator, ut inconſulto *Fungo* nihil ageret. Ab hoc enim uno ac privato homine totius Imperii pendebant negotia; cujus unicus nutus pluris erat nimium lento Imperatori, quam multorum Præfectorum conſenſus.

Ingens imbrium inundatio.

Anno imperii tertio *Xenſi* provinciam, in qua ceteroqui raro pluit, imbres in Autumno continui ſic inundavere, ut ſpeciem diluvii præberent. Loca plurima ſimul & homines aquarum moles involuit. Ipſa etiam urbe regia uſquequaque pluviis merſa incolæ mœnibus altis vitam tuebantur; Imperator ſibi ſuiſque in palatio commorantibus ſalutem conſcenſis navibus invenit.

Vangi Colai proceritas regi formidabilis.

Anno octavo *Tanyu* rex *Tartarus* ad amicum Imperatorem inviſendum adfuit. Eo tempore ſummo Colai munere fungebatur *Xangus* quidam ex *Vanga* familia vir procero, robuſto ac præpingui corpore, vultuque ac capite tam grandi, ut gigantem eſſe crederes. Ad hunc, ut mos eſt, etiam *Tanyu* rex inviſit; cujus forma ſic exhorruit, ut pedem referret præ ſtupore. Admonitus ea de re Imperator gaudebat;

&,

&, *Tales, oportet esse, quibus Imperii Sinici summa committitur; ut sola forma Barbaris terrorem incutiant.* Hinc illum apud Sinas morem invaluisse putem, ut primum militarem ductorem, cujus erat in trium annorum examine primum nomen, depingant armatum, excelsa vegrandique statura, & ad vicinas circum nationes exteras dimittant, existimantes ejusmodi pictura terrorem exteris ab se inferendum; utique si viderint talem in Sinis militiæ ducem seu spectrum potius esse.

Exstincto sub hæc *Fango* in summa militum præfectura successit *Imus* ex eadem *Vanga* familia. Matris precibus id Imperator dedit, cui nihil unquam negavit, in omnibus obsequentissimus.

Rarum hic narrant historici Sinenses modestiæ muliebris exemplum. Habebat Imperator inter alias concubinas unam ante ceteras carissimam sibi, *Panam* nomine; omnibus & corporis & animi dotibus insignem. Sunt autem intra Imperiale palatium non Imperatrici tantum, sed singulis etiam concubinis apud Imperatorem magis gratiosis attributa singula palatia, in quibus separatim habitant. Igitur *Panam* Imperator in palatio minore, in quo vivebat illa, non contentus invisere, jam volebat in suo secum palatio commorari. At eum honorem recusavit *Pana*, & modestia, in muliere præsertim, rara & memoranda, *Ex antiquis picturis nostris*, inquit, *etsi literas nesciam, didici tamen nonnisi fide ac prudentia claros bonis Imperatoribus adstare Præfectos; malis vero mulieres appingi, à quibus ad pessima quæque facinora instigantur. Tu nunc, posthabita Imperatrice, me vis tibi consuescere. Vide, quæso, ne hinc malorum Imperatorum insistendi vestigiis initium facias. Ego quidem, quæ te plurimum amo, faveoque laudibus tuis, nihil optans impensius, quam ut virtute magis ac magis excellas, hoc piaculum admittere non possum; ne & tu pessimorum Imperatorum, & ego malarum mulierum numerum augeamus. Imperatricem habes germanam primamque conjugem tuam; cum hac est habitandum tibi. Ego tantum utriusque sum famula.* Sapientem hanc repulsam Imperator laudavit plurimum,

Rarum modestiæ muliebris exemplum.

Et prudens admonitio.

rimum, & multo magis Imperatrix ; quæ , re cognita, maximas *Pana* gratias egit. Verum venereus Imperator in majora poſtmodum ſcelera delapſus eſt. Cum enim muſica delectaretur ac theatris ; inter cantatrices , quæ placebant in comœdiis , venuſtiſſimam puellam ſæpe audiens , ac tandem ejus amore captus victuſque advenit illuc, ut ipſam cum fratre ſimul adhuc puero in ſuum reciperet palatium. Ibi puellam gynæcéo præpoſuit , totumque amoribus ſe tradidit. Imperatrix perægre ferens , ignobilem puellam apud Imperatorem tanta eſſe caritate ; cum forte res ac tempus ferret, eum hujus facti graviter increpuit. Imperator , qui fœdiſſimo puellæ amore inflammatus ferebatur, impatiens probri , vehementer excanduit , & ex amantium ingenio , cæco impetu abreptus , *Hiuam* Imperatricem à ſe repudiavit. Ita cui primum velut primæ conjugi debebatur palatium , ei ne locus quidem in palatio fuit. Spem tamen in *Pana* modeſtia & bonitate collocans ad eam venit ; à qua benigne accipitur & humaniſſime.

Damna comœdiarum.

At non hic quievit Imperatoris in ſaltatricem amor dicam, an furor. Adeo namque illius amore provehebatur paullatim , ut tandem veram ſuam uxorem eandemque Imperatricem nominarit. Et primo quidem illius patrem levem comædum regulum creat ; credo, ut hac dignitate inſignis & ſuam vilitatem tegeret, nec ille diceretur comædi filiam in uxorem accepiſſe. Non tulere Præfectorum aliqui hanc Imperatoris ſui nequitiam ; ſed oblatis libellis acriter arguunt. Fidelitatis pretium mors fuit ; Imperatoris juſſu mactatis omnibus. Quotquot enim erant ex *Vanga* familia, aſſentandi fœda libidine , Imperatori quidvis licere perſuaſerant. Hinc ſpes eis oſtendebatur , in Imperio turbas futuras , è quarum occaſione rei , quam machinabantur,exitus pendebat. Mirum dictu ! vilis cantatrix Imperii Sinici , quin & ipſius Imperatoris ſe dominam videt ; tanto ſecurius, quanto magis Imperatoris animum amor occæcarat.

Ex comædo regulus.

Imperator itaque cum fautores ex *Vanga* familia Præfectos haberet;penitus veneri ſe ac vino dare,totas noctes

Imperatoris pravitas.

noctes comessationibus, conviviis, comœdiis transigere. Picturas etiam obscœnissimas per palatium undique appendi jubet, ac præsertim *Takiæ* cum *Cheuo* fœdissime acta. Non defuere quidem è Præfectis, rei turpitudinem scripto damnantibus; sed nihil effectum. Laudabat salubria monita, sed non sequebatur; agnoscebat errores, sed non emendabat; tanto alienior à recto, quanto ejus scientior.

Annum imperii decimum octavum, qui fuit ante Christum decimus quintus, secundo mense, qui fere in Martium nostrum incidit, solis defectio in Sinis visa nobilitavit. Addit autor Sinicus, multas tenues stellas de cælo cecidisse, quasi plueret ignibus. Anno præterea vigesimo primo, quam *Chingus* imperare cœpit, ante Christum duodecimo, cometa visus est octavo mense, id est, sub Octobrem nostrum, quem observarunt in loco sideris, quod *Cing* vocant, qui locus hodie Cancri totum signum occupat. Solicitus Imperator, quid hæc monstra portentave (nam talia credebat esse) sibi vellent; omnibus copiam fecit, quid super iis sentirent, explicandi. *Soyungus* doctissimus philosophus idemque amans reipubl. coram Imperatore recitavit hæc è libello. *Quod omnes boni optamus, est illud Imperator, ut iis maxime rebus operam naves intendasque animum, quæ ad optimi Imperatoris munus probe implendum conducunt. Id vero facies, si juste tuos populos regas, si bene illis provideas, si regiam priscis moribus renoves & ornes, antiquando, quicquid vitiosa consuetudo quondam invexit. Calamitates, quas Cælum minitatur, effugiendi, ne dubita, facillima hæc est via, si vitiis extricati virtuti demus operam; illæ sunt inevitabiles, quas vitiis ipsi nobis facimus. Insolita sunt hæc monstra, fateor, & sine dubio magnum aliquid portendentia, neque ad intelligendum humanis ingeniis promta; si tamen est homini fas de cælestibus conjicere, crediderim* Hanæ *familiæ, nisi resipiscat, exitum ab irato Cælo pronunciari.* Fulminatus est Imperator hæc audiens, nec ullum locutus verbum, confestim ex aula se proripuit in palatium. Ad frugem tamen animum haud applicuit.

Stella de Cœlo lapsa.

Cometa visus.

Celebre tunc erat *Changyui* philosophi nomen,

quem Imperator ut præceptorem non vulgari caritate diligebat. Cum hoc, à quo Sinicam Philosophiam didicisset, de plerisque negotiis conferebat consilia. Sed erat nomine magis quam reapse philosophus. Nam licet ex doctrina nobilis esset & clarus, virtute tamen carebat; aulicisque imbutus artibus Imperatori adulans, *Vangæ* familiæ gratiam venabatur. Igitur è re nata quidam, qui cometam studiosius observarant, Imperatori libellum obtulere suppressis nominibus, in quo planis ac Sinicis verbis iratum *Hanæ* familiæ Cælum asserebant & in illius perniciem intentum ob nimiam *Vangæ* familiæ potentiam, à qua Imperium quoque perdendum ominabantur. Multa in eo libello à *Vangæ* familiæ Præfectis perpetrata scelera narrabant. Eapropter Imperatorem à se admoneri, ut rebus suis prospiceret. Imperator jam de *Vanga* familia, quam tot omina devoverent, addubitare cœperat. Sed hunc timorem temperavit habita cum *Changyuo* consultatio. Qui cum legisset libellum, veritus offensam & Imperatoris ejusque matris & multo magis *Vangæ* familiæ, quam timebat; ita de hac re cum Imperatore tractavit, ut ostenderet esse difficillimum cælestia prænoscere. Illos adhæc siderum studiosos altius æquo de se sentire, si futurorum intelligentiam sibi arrogarent. In his enim errare proclive admodum esse; imo fortasse hæc illos finxisse, quia singulari odio *Vangos* persequebantur, cumque alia via non possent ex iis ultionem petere, voluisse fidos Imperatori Præfectos infames invisosque facere; queîs propterea nil temere quidquam credendum.

Imperator, qui nihil non matris causa faceret, *Vangæ* familiæ cæco amore captus, eum tanquam sapientem ac fidelem laudat; & quam forte suspicionem periculi traxerat è familiæ *Vangæ* potentia, deponit. Hanc proinde reprimere & coërcere neglexit; Præfectis, quibus constabat adhuc fides, non parum indignantibus. Ex his unus *Chuyunius* rarum dedit ac vix auditum constantiæ exemplum. Præfectus idemque philosophus erat haud ignobilis; sed à vera germanaque virtute nobilissimus. Hic tantam *Changyui* assentationem

Rarum constantiæ exemplum.

tionem ac perfidiam non ferens, contemto vitæ discrimine, quod vel ab Imperatore vel *Vanga* familia impendebat, forti constantique animo audientiam apud illum sibi fieri volens; habere se professus, quæ afferret in bonum Imperii. Vbi colloquendi potestas fuit; in Præfectorum omnium corona Imperatorem strictim affatus, *Omnium primo peto*, inquit, *ut mihi gladium concedas, quo hic, coram te loquacis & ostentatoris hujus caput amputem.* Imperatore, quisnam esset ille, interrogante; Changyuus *est impostor ac perfidus ille,* subjecit Chuyunius, *quem dignum putem, cujus, te præsente, caput cervicibus abscindam.* Imperator audito sui præceptoris nomine nimium quantum ira efferbuit; eaque mox in rabiem versa imperat, ut *Chuyunium* ad supplicium abripiant. Adsunt apparitores è vestigio, simul & è palatio ejecturi. At is aulæ podia cratesque manibus adeo fortiter tenuit, ut, cum divelli non posset inde, nec illi quidquam in eo abstrahendo remitterent, podia rumperentur. Interim ita *Chuyunius* vociferabatur. *Quam bene mecum agis, ô Imperator? quod optabam concedis. Nunc moriar demum, & quidem libens moriar. Malo enim ad fidos Imperatorum Præfectos iniquissime à te tuique similibus tyrannis contrucidatos moriens ire, quam vivus apud te turpem servitutem servire, qui assentatores amore, fidos autem ac sapientes odio prosequeris. Hoc unum dolet mihi, te adeo hebetem esse, ut non intelligas, quantum te, quantum* Hanam *familiam maneat malum; te vero inprimis, quando saluberrima tuorum consilia respuis, solos assentatores auscultas. Dixi, quæ dicenda putabam; tu modo de me age, quod lubet; & quodcunque necis genus tibi furor suggesserit, occide.* Obstupuere Præfecti, qui permulti aderant, hac constantia; & flexis de more genibus Imperatorem rogant, ut ei vitam daret. *Si enim*, ajebant, *in publicum consuluit, hoc est, tibi; puniendus non est, sed laudandus. Sin aliquid erravit, tanquam phrenitide laboranti ignosce. Talia namque nemo loquitur tanta constantia, nisi vel fidissimus, vel prorsus amens.* His auditis Imperator, ira consenescente *Chuyunium* dimitti jussit; ac præ-

præterea, postquam ad se rediit; ut fractas crates nemo reficeret, monimento futuras, ex quo noscerет posteritas, ipsum etiam vera loquentes ac fidos habuisse Præfectos. Felix respublica, in qua Principes nolentes volentes coguntur audire, quæ minime volunt; at multo felicior, ubi posito metu Præfecti suos Principes libere culpant, haud ferentes, cum suos dominos à recto virtutis tramite aberrare vident. Vtrum impensius mirer constantiam Præfectorum, an Regum plurimorum patientiam, nescio. Præfecti quidem inter fidelitatis arcana in Sinica Philosophia recondita, sed in cælum usque tollenda laudibus, illud non infimo loco ponunt, ut Principes suos omni abjecto metu, salutaribus monitis ad virtutis tramitem reducant. At Imperatores ex adverso meliores, iique non pauci talium Philosophorum constantiam amavere. Quod magis in hac, qua de loquimur, familia elucet. Nam hic quidem Imperator, ut reliquos Præfectos admonitionum licentia prohiberet, admonitorem Præfectum induxit unum. At non ideo tamen reliqui tacebant Præfecti, si viderent admonitorem officio suo deesse.

Sinarum in monendis Imperatoribus libertas.

Licet autem *Chingus* plurimas amasset mulieres, immersus libidinibus; nullum tamen suscepit filium. Quo factum, ut *Hingum* nepotem ex fratre *Tingtao* Rege in successorem declarari vellet; quem apud se in palatio non secus ac filium habuit.

In hoc statu res erant, cum fato concedit Imperator, eo anno, quo Martem in loco stellæ; quam *Sin* vocant, observarunt Mathematici; qui locus, ut jam dictum, nostris temporibus à gradu secundo ad vigesimum usque sagittarii extenditur. Hæc autem Martis conjunctio cum tali sidere Sinis semper formidolosa fuit.

Mors subita Imperatoris.

Decessit autem morte repentina, nulla ægritudine præeunte, cum pridie læte cœnatus, summo mane ad multa negotia pertractanda decrevisset surgere. Ac luce quidem postera surrexit è lecto; sed dum induit se vestibus, repente mortuus concidit. Regina mater *Chaum* quemdam venenum ei miscuisse credidit; *Mango* consanguineo in eum jusso inquirere. Quo *Chaus* audito

dito mortem sibi concivit, noxius, an secus, ignotum. Tribunali saltem se non sine sceleris relicta suspicione subduxit. Ceterum Imperator, ut initio dictum, veneri vinoque plus nimio deditus fuit; ex quo perperam & injuste facta sceleraque consecuta sunt multa. Matrem nimium amavit; à qua vitæ licentia permittebatur ei, quo suos interim consanguineos elevaret. Quod huic mulieri perquam promtum fuit, cum, quidquid optabat, hac arte ab Imperatore obtineret, & ad turpissima quæque facinora facem ei præferret.

XII. Imp. NGAYUS.

Imperavit annis VI.

VT diximus, *Ngayus* antecedentis ex fratre nepos fuit. Accessit ad gubernacula juvenis admodum, rexitque satis bene; moderatus sumtuumque parcus. Sed quod esset ætate tantis rebus nondum pari (quippe natus annos non plus unde viginti) omnino, quod optabat, efficere non potuit. Multos Præfectorum mutavit, & *Mangum* familiæ *Vanga* principem summa præfectura spoliavit. Sic illius familiæ insolentiam aliquo modo repressit, & fortasse, si diutius imperare contingeret, exstinxisset omnino. Sed prosperis conatibus immatura mors intercessit, ad implendam sequentis proxime Imperatoris tragœdiam familia superstite. *Cyclo 45 anno 52. ante Christum 6.*

Anno imperii primo vitæ discrimen ingens adiit. Cum enim animi gratia, solis mulieribus, quæ de more serviunt Imperatori, comitatus, descendisset in caveam, in qua tigrides, ursi, feræque alebantur aliæ; forte ursus per podii crates nixus in ambulacrum evasit. Ibi ceteris evidenti periculo perterritis & fuga salutem quærentibus; una stetit *Funga*, quæ plusquam virili animo, solis armata vestibus ursum excipiens atque strangulans, ab Imperatore imminens atque adeo præsens periculum avertit. Hanc deinde mulierem summa semper caritate dilexit; sed ut sæpe fit, summa invidia comite: quam, quæ ursum domare potuit, superare non potuit. Namque ab Imperatrice vexata propte- *Rex morti ereptus a famula.* *Audaci facinore.*

propterea, quod à marito præ se amaretur; qua manu servarat Imperatorem, eadem sibi vitam exhausit.

Annum imperii quintum, qui fuit ante vulgarem Christi epocham secundus, anni Sinici mense dieque primo solis defectio insignem fecit. Sub idem tempore audita vox est in palatio prorsus insolita, pulsati tympani sonum referens, adeo vehementem, ut ad extremam usque palatii portam se diffuderit. His portentis anxius Imperator, quid significaret, è Mathematicis quæsivit. Illi magnam in Imperio rerum conversionem atque rebellionem adeo fore respondent; id enim voce, quæ audiatur sine figura loquentis ac speciei portendi.

Vox ominosa.

Hoc eodem anno *Tangu* rex *Tartarus* legationem misit ad Imperatorem, ejus salutandi copiam petitum. Fuere, qui non admittendum dicerent, quo sumtibus parceretur. In hujusmodi namque legationibus magni semper à Sinis fiunt sumtus, non modo cum exteri reges adsunt, sed etiam, cum eorum legati. Qui advenientes ex Imperii finibus ad regiam usque publicis sumtibus magno cum splendore deducti, eodem modo vivunt inibi, de publico item, palatio visendo, Præfectoque uno è præcipuis, cui mandata exterorum cura, iis attributo. Legatione gesta, reducuntur ad usque regni confinia eadem pompa, qua excepti erant. *Langhiungus* tamen haud infimæ autoritatis Præfectus, ut admitteretur *Tartarorum* rex, Imperatori suasit; &, *Nihil optabilius*, inquit, *Imperio Sinico potest accidere, nihil opportunius, quam illos amicos admitti, quos hucusque semper pro hostibus habuimus. Ecquid aliud optarunt Imperatores priores, quam ut tot bellis ac sumtibus* Tartari *vel subigerentur, vel volentes nolentes in amicitiæ jura concederent? Nunc ubi pacem expetunt amicitiamque nostram ultro hostes nostri; sumtus cur timemus? quid si repulsam passi bellum moveant? an non plures nobis erunt necessarii sumtus, ut vim repellamus? ut taceam nostra contumacia magnis difficultatibus atque periculis Imperium involutum iri.* Motus his dictis Imperator *Tartarum* regem superbo apparatu excepit. In hunc modum inter acerrimos tot

Tartarorum rex magnifice à Sinis exceptus.

annis

annis hostes pax coaluit authore Deo, paullo post homine futuro, &, ut Angelorum habet carmen, in terra pacem hominibus allaturo.

Anno sequenti post *Tartarorum* adventum, firmatamque pacem Imperator diem obiit supremum; nulla re memorabilis, nisi quod ejus mors in illum annum inciderit, quo Decembri mense, vitæ parens & humani generis vindex Deus IESVS CHRISTVS ex MARIA Virgine natus est, cum totum Sinicum Imperium altæ pacis gaudio frueretur. Est & hoc ad memoriam illustre, quod Imperator non *Ngayus* dici voluit, sed *Pingus*; quod *Pacificum* sonat. Mirabili Dei providentia, ut, quo tempore Christus Rex vere *Pacificus* in terras venit, etiam Sinicus Imperator *Pacificus* cognominetur. *Rex Pacificus.*

Tungyenus erat Præfectus apud *Ngayum* gratiosus inprimis. Elegans in eo forma, corporisque dignitas; comitas affabilitasque sermonis magna; sed multiplex ingenium & tortuosum. Quibus rebus ad Imperatoris gratiam sic adrepserat, ut præ omnibus amaretur. Verum calliditate avaritiaque cum esset insignis, abutens Imperatoris gratia, plurimos vexavit. Audita igitur ejus morte, suorum sibi criminum conscius, ne secuturo Imperatori meritas daret pœnas, eodem die, quo ille mortuus est, ipse de se statuit.

Atque hæc est prima Decas, quam promiseram. Hanc si lectoribus meis gratam intellexero, ad reliquas absolvendas ex molestissimis Sinicis characteribus, mihi animus erit.

Ad Majorem Dei ac Matris
Virginis Gloriam.

INDEX

propterea, quod à marito præ se amaretur; qua manu servarat Imperatorem, eadem sibi vitam exhausit.

Vox ominosa. Annum imperii quintum, qui fuit ante vulgarem Christi epocham secundus, anni Sinici mense dieque primo solis defectio insignem fecit. Sub idem tempore audita vox est in palatio prorsus insolita, pulsati tympani sonum referens, adeo vehementem, ut ad extremam usque palatii portam se diffuderit. His portentis anxius Imperator, quid significaret, è Mathematicis quæsivit. Illi magnam in Imperio rerum conversionem atque rebellionem adeo fore respondent; id enim voce, quæ audiatur sine figura loquentis ac speciе portendi.

Hoc eodem anno *Tangu* rex *Tartarus* legationem misit ad Imperatorem, ejus salutandi copiam petitum. Fuere, qui non admittendum dicerent, quo sumtibus parceretur. In hujusmodi namque legationibus magni semper à Sinis fiunt sumtus, non modo cum exteri reges adsunt, sed etiam, cum eorum legati. Qui advenientes ex Imperii finibus ad regiam usque publicis sumtibus magno cum splendore deducti, eodem modo vivunt inibi, de publico item, palatio visendo, Præfectoque uno è præcipuis, cui mandata exterorum cura, iis attributo. Legatione gesta, reducuntur ad usque regni confinia eadem pompa, qua excepti erant. *Ianghiungus* tamen haud infimæ autoritatis Præfectus, ut admitteretur *Tartarorum* rex, Imperatori suasit; & , *Nihil optabilius*, inquit, *Imperio Sinico potest accidere, nihil opportunius, quam illos amicos admitti, quos hucusque semper pro hostibus habuimus. Ecquid aliud optarunt Imperatores priores, quam ut tot bellis ac sumtibus* Tartari *vel subigerentur, vel volentes nolentes in amicitiæ jura concederent? Nunc ubi pacem expetunt amicitiamque nostram ultro hostes nostri; sumtus cur timemus? quid si repulsam passi bellum moveant? an non plures nobis erunt necessarii sumtus, ut vim repellamus? ut taceam nostra contumacia magnis difficultatibus atque periculis Imperium involutum iri.*

Tartarorum rex magnifice à Sinis exceptus. Motus his dictis Imperator *Tartarum* regem superbo apparatu excepit. In hunc modum inter acerrimos tot

annis

annis hostes pax coaluit authore Deo, paullo post homine futuro, &, ut Angelorum habet camen, in terra pacem hominibus allaturo.

Anno sequenti post *Tartarorum* adventum, firmatamque pacem Imperator diem obiit supremum; nulla re memorabilis, nisi quod ejus mors in illum annum inciderit, quo Decembri mense, vitæ parens & humani generis vindex Deus IESVS CHRISTVS ex MARIA Virgine natus est, cum totum Sinicum Imperium altæ pacis gaudio frueretur. Est & hoc ad memoriam illustre, quod Imperator non *Ngayus* dici voluit, sed *Pingus*; quod *Pacificum* sonat. Mirabili Dei providentia, ut, quo tempore Christus Rex vere *Pacificus* in terras venit, etiam Sinicus Imperator *Pacificus* cognominetur. *Rex Pacificus.*

Tungyenus erat Præfectus apud *Ngayum* gratiosus inprimis. Elegans in eo forma, corporisque dignitas; comitas affabilitasque sermonis magna; sed multiplex ingenium & tortuosum. Quibus rebus ad Imperatoris gratiam sic adrepserat, ut præ omnibus amaretur. Verum calliditate avaritiaque cum esset insignis, abutens Imperatoris gratia, plurimos vexavit. Audita igitur ejus morte, suorum sibi criminum conscius, ne secuturo Imperatori meritas daret pœnas, eodem die, quo ille mortuus est, ipse de se statuit.

Atque hæc est prima Decas, quam promiseram. Hanc si lectoribus meis gratam intellexero, ad reliquas absolvendas ex molestissimis Sinicis characteribus, mihi animus erit.

Ad Majorem Dei ac Matris Virginis Gloriam.

INDEX

INDEX

Rerum, quæ hoc libro continentur.

A.

Aves

B.

C.

INDEX

Rerum, quæ hoc libro continentur.

Aves

B.

C.

Cuprea

G. Galli-

G.

H.

I.

Ejus

K.

L.

N.

O.

Objur-

Q.

R.

T.

Vxoris

F I N I S.

